

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΣΟΥΛΛΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΓΑΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΛΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΓΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ

Τὴν χρονολογίαν αὐτῶν, τὰς πρὸς τοὺς
Ὀθωμανοὺς μάχας, κυρίως δὲ τὰς πρὸς
τὸν Ἀλῆ Πασᾶ Σατράπην τῆς Ἡπείρου.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ

ΠΑΡΑ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΠΕΡΡΑΙΒΟΥ

ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΔΙΗΡΗΜΕΝΗ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΔΥΟ.

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΤΥΠΟΙΣ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ ΚΑΙ Κ. ΒΑΦΑ.

(ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΒΥΣΣΗΣ, ΑΡΙΘ. 301.)

—
1857.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

18272

Πρὸς τοὺς Ἀναγνώστας.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ὁμογενεῖς μ' ἐπαρακίνησαν πολλάκις νὰ δευτεροτυπώσω τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλλίου, καὶ Πάργας, διότι κατέστη σπανία· καὶ ἡ παρακίνησις αὐτῶν μ' ἐφάνη πατριωτικὴ, καὶ ἡ ἐκδοσις ἀναγκαία, οὐχὶ τόσον διὰ τὴν σπανιότητα τῆς ἱστορίας, ὅσον διὰ τινὰς ἐλλείψεις προκυψάσας ἐκ τῶν ῥηθησομένων περιστάσεων.

Τὰ κύρια τῆς παρούσης ἱστορίας ἀντικείμενα ὑπάρχουσι τὸ Σοῦλλι, ἡ Πάργα, καὶ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς· εἰς τῶν δύο πρώτων τὰ τελευταῖα συμβάντα καὶ αὐτόπτης, καὶ συνεργὸς φανερός, καὶ μυστικὸς ἐχρημάτισα καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν διάρκειαν, τοῦ δὲ τρίτου, τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἐκτὸς τῆς γνώσεως τῶν φανερῶν αὐτοῦ πράξεων, μ' ἐγνωστοποιοῦντο πρὸς τούτοις καὶ τὰ μυστικά του σχέδια διὰ τινων ἀλληγορικῶν σημείων παρὰ τῶν πρώτων γραμματέων, καὶ συμβούλων του, Μάνθου Οἰκονόμου, Ἀθανασίου Ψαλλίδα διδασκάλου τῶν Ἰωαννίνων, καὶ Στεφάνου Δοῦκα· οὗτοι μέλη χρηματίσαντες τῆς πρώτης ἐταιρίας, τοῦ Ῥήγα Φεραίου, δὲν ἠρνήθησαν τὴν ὑπόσχεσιν των· ὅσα μυστικά, καὶ ὁδηγίας ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν τὰ ἐμεταχειριζόμεν κατ' ἐκείνας τὰς δεινὰς περιστάσεις πρὸς ὄφελος τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ Παργίων, ἀλλὰ προσεῖχαν τόσον ὥστε οὔτε προφορικῶς, οὔτ' ἐγγράφως νὰ δοθῆ τις ὑπόνοια εἰς τὸν τύραννον, ἄλλως, τὰ ῥηθέντα ἄτομα ριζηδὸν ἠφανίζοντο· μὴ ὑπάρχοντος ἤδη τινός

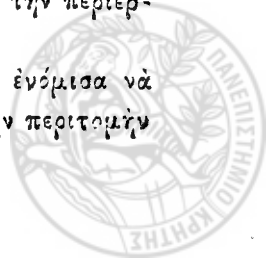
κινδύνου ὀφείλω δικαιωματικῶς νὰ δημοσιεύσω καὶ τὰ ὄνόματα, καὶ τὰς πατριωτικὰς αὐτῶν πράξεις· σπάνιον τῷ ὄντι παράδειγμα, διὸ καὶ ἀξιέπαινον, τὸ νὰ ἴδῃ τις ἑναρέτους ἀνθρώπους ὑπουργοὺς, καὶ συμβούλους τριούτου τυράννου, θαυμασιώτερον δὲ διαπρέψαντας μέχρι τέλους ὑπὸ τὴν αὐτοῦ εὐνοίαν· οὔτοι ἐπολιτεύοντο τὸν τύραννον μὲ τόσῃν φρόνησιν, ὥστε πεπεισμένος εἰς τὸν ἀκέραιον αὐτῶν χαρακτήρα, καὶ τὰς συμβουλὰς ἐδέχετο εὐμενῶς, καὶ τὰς παρακλήσεις ὑπὲρ τινῶν ἀδικουμένων ἐνήργει πολλάκις ἀωροδοκῆτως σεβόμενος τὴν ἀωροδόκητον αὐτῶν μεσιτείαν· «οἷδε γὰρ καὶ πολέμιος ἀνδρῶν ἀρετὰς θαυμάζειν».

Εἰς τὴν πρώτην ἐκδοσιν δὲν ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως δεδημοσιευμένον ἔνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων, εἶχε γὰρ διακοινώσει πρᾶξιν τινα ἀξιοκατάκριτον τοῦ τότε μυτικῆ συμβούλου τοῦ Ἁλῆ Πασᾶ, Μητροπολίτου τῆς Ἁρτις κυρίου Ἰγνατίου, κατὰ τῆς Πρεβύζης, ὡς ἔμπροσθεν ῥηθῆσεται, διὸ κατεδιώχθη καιρίως ὑπὸ τοῦ Ἁλῆ Πασᾶ διὰ τῶν πολιτικῶν, καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς Κερκύρας· χάρις, καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τὸν τότε ῥωστικὸν στρατηγὸν, Ἀνρέπ, ὅστις πληροφορηθεὶς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸν συγγραφέα ὑπεράσπισε, καὶ ἐδικαίωσε, καὶ τὸν Ἰγνάτιον κατὰ πρόσωπον αὐστηρῶς ἤλεγξε παρόντων πολλῶν ἐπίτηδες προσκεκλημένων μαρτύρων Πρεβυζάνων, οἵτινες τὸν κατέδειξαν ἀναπολόγητον τῆς Πατρίδος τῶν προδότην· ὑπέκειτο τῷ ὄντι εἰς οὐκ ὀλίγους διωγμοὺς καὶ κινδύνους, ὅστις, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐπεχείρει νὰ γράψῃ τῶν διατρεχουσῶν περιστάσεων τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ ὑπῆρχον δύο κόμματα ἐκ διαμέτρου ἀντικί-

μενα, τὸ δημοκρατικὸν, δηλαδὴ, καὶ ἀριστοκρατικὸν· ἀλλὰ τὸ δεύτερον ὑπερίσχυεν.

» Ἐνεκα τῶν τότε λοιπὸν δεινῶν περιστάσεων, ζῶντος μάλιστα καὶ τοῦ ἰσχυροῦ τυράννου Ἄλῃ Πασᾶ, ὑπέκειτο ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἱστορίας, εἰς δυσαστόφρευκτον κίνδυνον, ὅθεν διὰ τὴν ἐντέλειαν τοῦ πονήματος, καὶ ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου, ὤφειλε νὰ τὸ ἐκδώσῃ ἐν προσφόρῳ καιρῷ· ἀλλὰ κατὰ σύμπτωσιν, ἐπαρουσιάσθησαν τότε ταυτοχρόνως δύο στοιχεῖα εἰς ἄκρον ἀντίθετα, καὶ πολέμια· ἡ τυραννία, δηλαδὴ, ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἐθνικὴ ἑταιρία ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀφ' ἑτέρου ἔνεκεν τῆς ὁποίας προὔτρεψεν ἡ ἑταιρία τὸν συγγραφεῖα νὰ ἐκδώσῃ ἀνυπερθέτως τὸ πόνημα πρὸς ἀναρρίπιδισιν, καὶ ἐνθουσιασμὸν τῶν ὁμογενῶν· ἔπρεπεν ἄρα νὰ πεισθῇ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ θεῖαν φωνὴν τῆς Πατρίδος, (τοιαύτη γὰρ ἦν ἡ φωνὴ τῆς ἑταιρίας) τῆς δὲ τυραννίης τὸν κίνδυνον διόλου νὰ μηδενίσῃ· ἀλλὰ διὰ νὰ προφυλάξῃ ταυτοχρόνως ἐκτὸς τῶν προρρήθέντων καὶ ἕτερα ἄτομά τινα τῆς ἑταιρίας ἐπίσημα ἐκ τοῦ κινδύνου, καὶ ἵνα μὴ ὡς ἐκ τούτου ἀναχαιτισθῇ, πιθανὸν καὶ ματαιωθῇ τῆς ἑταιρίας ἡ πρόοδος, ἐπειθαναγκάσθη νὰ τὸ ἐκδώσῃ ἀτελές. Εὐτυχῶς δὲ παρελθουσῶν νῦν τῶν δεινῶν τῆς τότε ἐποχῆς περιστάσεων, χρέος ἑαυτοῦ ἔκριμε, διὰ τῆς προσθήκης τῶν τότε πηραλειφθέντων, καὶ πολλῶν εἰσέτι ἄλλων ἀναγκαίων, καὶ τὸ ἔλλειπον τῆς ἱστορίας νὰ ἀναπληρώσῃ καὶ διὰ τῆς γνώσεως αὐτῶν τὴν περιεργίαν τῶν ἀναγνωστῶν νὰ εὐχαριστήσῃ.

Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν περιττὸν ἐνόμισα νὰ συντάξω ἐνιαῦθα, ὡς τὸ πρῶτον, διότι τὴν περιτομὴν

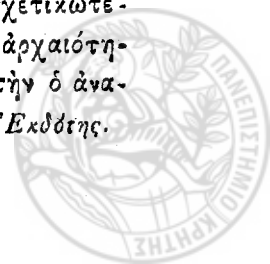

ἐκείνην ἀπήτησαν αἱ τότε περιστάσεις, καὶ διότι περὶ Ἀθηνῶν διάφοροι παλαιοὶ τε καὶ νέοι ἱστορικοὶ, καὶ περιηγηταὶ τῆς Ἑλλάδος ἔγραψαν διεξοδικὰς, καὶ ἀκριβεῖς περὶ αὐτῶν ἱστορίας, περὶ δὲ τοῦ Σουλλίου, καὶ Πάργας οὐδεὶς, νομίζω, πρὸ καὶ μετὰ, τόσον ἀκριβῶς· διότι ὅσα πλεονεκτήματα ἀπαιτοῦνται εἰς συγγραφεὰ διὰ νὰ ἔχῃ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ Παργίων, ὥστε νὰ φανῶσιν αὐτὰ ἀξιόπιστα μνημεῖα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, δὲν ἔλλειπαν· δηλαδὴ ἡλικία σύγχρονος, αὐτοψία, καὶ γειτονία τοῦ τόπου, εὐκολα μέσα νὰ λαμβάνῃ πληροφορίας, καὶ ἔννοιαν τῶν ἀναφερομένων πραγμάτων, ἀκρίβεια εἰς τὴν καταγραφὴν, κρίσις χωρὶς πάθους, καὶ τακτικὴ χρονολογία· μ' ἔτυχε μολοντοῦτο ν' ἀναγνώσω σύγγραμμα τινος Γάλλου, Ἀρμᾶν Καρέλλη, μεταφρασθὲν εἰς τὸ Ἑλληνικόν, καὶ τυπωθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὸ 1838 ἔτος· ἐξ ὧν διηγεῖται ὁ συγγραφεὺς οὗτος, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ Σουλλίου, ἐπιναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ καπετάνων, ἄλλα μὲν εἶναι μεταμορφωμένα, ἄλλα ἐκ διαφόρων ἐφημερίδων ἐρανισμένα, ἄλλα πεπλασμένα, ἄλλα δὲ διόλου ἀνύπαρκτα· ἀλλὰ καὶ ὁ Πουκεβίλλιος Γάλλος, καὶ διάφοροι ἄλλοι, ὡς παρὰ πολλῶν λέγεται, ὑπέπεσαν εἰς τοιαῦτα λαθῆ· ἀναντιρρήτον εἶναι ὅτι ὁ ἐξ ἀκοῆς γράφων, καὶ μάλιστα ὁπότεν κατὰ φαντασίαν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν μόνον συρράπτῃ λόγους, τότε τὸ ποίημά του κατανατᾷ τῷ ὄντι μυθιστορικόν· πιθανὸν νὰ μὴν ἦναι τόσον παράδοξον εἰς ἄλλοεθνῆς τις συγγραφεὺς γεμίζῃ τὸ σύγγραμμά του ἀπὸ ψευδῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι συμβάντων, διότι ὡς προεῖπον τὰ πα-

ραλαμβάνει ἐξ ἀκοῆς, ὅσον εἶναι ἀπορίας καὶ ὄνειδι-
σμοῦ ἐπαγωγὸν τὸ νὰ βλέπῃ τις ὁμογενῆ ἱστοριογρά-
φον παρευρεθέντα ὅπως οὖν ἐν ταῖς πράγμασι, ἢ δυνά-
μενον νὰ ἐξιχνιάζῃ αὐτὰ ἀκριβεστέρως, νὰ γεμίξῃ τό-
μους ὀγκώδεις ἐκ μύθων, καὶ παραλογισμῶν, ὥστε
ἐὰν λέγῃ καὶ τινα ἀλήθειαν νὰ κατανατᾷ ἀπίθανος· καθ'
ὄν λοιπὸν καιρὸν μέλλει νὰ συγγραφῇ ὑπὸ τινος σο-
φοῦ, καὶ κριτικοῦ Ἑλληνος Γενικῆ τῆς Ἑλλάδος Ἱ-
στορία, πόσως ἄραγε δυσκολίας, φραγμοὺς καὶ προ-
σκόμματα ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ θ' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν
ἀνίχνευσιν καὶ διάκρισιν τῆς ἀληθείας ἀπὸ τοῦ ψεύδους;

Τὸ λεκτικὸν τῆς δευτέρας ἐκδόσεως διώρθωσα ἐπὶ
τὸ βέλτιον παρὰ τῆς πρώτης· κατὰ τοῦτο νομίζω, νὰ
μὴν ἔσφαλα, διότι πάντες γνωρίζουσιν ἀλανθάστως
τὴν ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ τὰ κρείττω μετα-
βολὴν τοῦ Ἑλληνος λόγου, ὅθεν καὶ τὸ ὕφος ἔπρεπε
νὰ γένη εὐρυθμότερον, καὶ καταλληλότερον ὅπως οὖν
πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ-
στασιν· ἐὰν τότε ἤθελα μεταχειρισθῆ τὴν σημερινὴν
γλῶτταν, οἱ πλείοτεροι βέβαια δὲν τὴν ἐννόουν ἐντε-
λῶς, καὶ ὡς ἐκ τούτου οὔτε τὴν Ἱστορίαν ἀνεγίνω-
σκον εὐχαρίστως, καὶ ἐμὲ ὁ κοινὸς ἀνθρώπινος νοῦς
πιθανὸν νὰ ὠνόμαζεν ἀλλόγλωσσον, καὶ βάρβαρον.

Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Ἱστοριῶν Σουλλίου καὶ Πάρ-
γας ἀφήρεσα τινα ὡς μὴ τόσο ἀναγκαῖα, μηδὲ πρὸς
τὰ ἱστορούμενα πολλὴν σχέσιν ἔχοντα, προσέθηκα δὲ,
ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπον, ἄλλα ἀναγκαιότερα, καὶ σχετικώτε-
ρα· καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν παράστασιν τῆς ἀρχαιότη-
τος τοῦτε Σουλλίου καὶ Πάργας εὐρήσει αὐτὴν ὁ ἀνα-
γνώστης ἐν ταῖς ἀνηκούσαις θέσεσι. Ὁ Ἐκδότης.

ΤΗΙ ΚΛΕΙΝΗΙ ΜΟΙ ΕΛΛΑΔΙ

ΤΟ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΟΝ ΣΕΒΑΣ.

Ἄν ἐγὼ φιλτάτη μου, Μῆτερ, βλέπω τὸ γλυκύτατον φῶς τοῦ ἡλίου, Σέ πάντως γνωρίζω τὸν φωτοδότην· ἂν ὑπάρχω εἰς Σέ μόνην χρωστῶ τὴν ὑπαρξίμ μου, καὶ σὺ μὲ ἐθήλασες τὸ πρῶτον γάλα τῆς παιδείας, καθὼς ἐπαίδευσας καὶ ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Ἕθνη, ἐξ ὧν τινὰ τέκνα τῆς Ἀχαριστίας Σε καταφρονοῦσι σήμερον· αἱ συνεχεῖς σου συμβουλαί, καὶ παρακινήσεις, οἱ ἀπὸ καρδίας στεναγμοί σου, καὶ οἱ ὀδυρμοί σου ἀναμφιβόλως μ' ἐπειθανάγκασαν νὰ ἐνασχοληθῶ εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην· τοιοῦτον δὲ ἔργον, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀκριβῶς γινώσκεις, ὅτι δὲν ἠθέλον ἐπιχειρήσει, ἂν ἡ γλυκυτάτη τοῦ ζωτικοῦ σου ἀέρος ἀναπνοὴ δὲν ἠθέλε με ἐμψυχώσῃ, ἂν ἡ ὄσμη τοῦ καπνοῦ τῶν ὀρέων σου δὲν ἠθέλε με παροτρύνῃ, ἂν τὰ ἐνδοξά σου Πεδία δὲν ἠθέλον με ἐνθαρρύνῃ· ἂν τέλος πάντων τὰ ζῶντα ἀνδρεῖα τέκνα σου δὲν ἠθέλον με ὑποχρεώσῃ.

Ποῖον ἄλλο λοιπὸν ὑπόδειγμα τῆς πρὸς Σέ μου ὑποταγῆς, καὶ ἀγάπης ἀρμόζει νὰ σοὶ προσφέρω, παρὰ τὰ τρόπαια τὰς λαμπρὰς νίκας, καὶ ἀνδραγαθίας τῶν τέκνων σου Σουλλιωτῶν; ἀπὸ θησαυρῶν καὶ δώρων πολυτίμων δὲν ἔχεις χρεῖαν, οἱ κόλποι, καὶ τὰ Ταμεία τῶν πλουσίων σου ὀρέων γέμουσι χρυσοῦ, καὶ ἀργυρίου, καὶ λίθων πολυτίμων, ἅτινα σήμερον βάρ-

βαρα καταπατοῦσι καὶ ἀλώνητα πάλαι ἀνδράποδα· ἐ-
 νὸς μόνου χρεῖαν ἔχεις, ἐνὸς καὶ μόνου ἐπιθυμεῖς· τῆς
 Ἀρχαίας Σου δόξης, καὶ λαμπρότητος, καὶ πρὸς τὴν
 ἀνάκτησιν ταύτης προσκαλεῖς τὰ ἀπαντοχοῦ τῆδε κα-
 κεῖσε διεσκορπισμένα τέκνα Σου· ἀλλ' ὑπὲρ ταύτης ἀ-
 γωνίζονται καὶ τὰ τέκνα Σου οἱ Σουλλιωταί· ὡς Μή-
 τηρ λοιπὸν φιλότιμος, καὶ φιλόστοργος, δίκαιον εἶ-
 ναι, νὰ δεχθῆς αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκέπη, καὶ προστα-
 σίαν Σου.

Ἡ Βίβλος ἦν ἐγὼ Σοι προσφέρω, φιλιτάτη, δὲν πε-
 ριέχει νοήματα μεταφυσικά, οὔτε φράσεις, καὶ σχήμα-
 τα ῥητορικά, τὰ ὅποια ἐπισκιάζουσιν ἐνίοτε τὴν ἀλή-
 θειαν, καὶ σκοτιζοῦσι τὸν νοῦν· ἀλλὰ φρονήματα, πρά-
 ξεις, καὶ κατορθώματα ὄντως Ἑλληνικά, τὰ ὅποια
 διακρίνουσι τοὺς γνησίους υἱοὺς ἀπὸ τῶν νόθων, καὶ
 προμηνύουσιν ἐν ὀλίγῳ τὴν ἀρχαίαν σου λαμπρότητα.
 ἐνταῦθα βλέπει τις τὸν Φῶτον Ἰσαβέλλαν καὶ ἄλλους
 ὁμοίους τοῦ τρέχοντος ὑπὲρ τῆς δόξης, καὶ ἐλευθε-
 ρίας εἰς τὸν ἐνδοξὸν θάνατον, ὡς εἰς λαμπρὸν Πα-
 νήγυριν, καὶ ἀκούει αὐτοὺς, ὡς ἄλλον Λεωνίδα, τρέχον-
 τας πρὸς τοὺς Συμπολίτας των· ἀφίλοι Συμπολίται
 ἐλάτε ἄς φάγωμεν, καὶ ἄς πῖωμεν σήμερον πλουσίως,
 ὅτι ὁ Πλούτων αὔριον μᾶς ἐτοιμάζει μίαν πλουσίαν,
 καὶ χαρμόσυνον τράπεζαν εἰς τὸν Ἄδην· ἐνταῦθα βλέ-
 πει τις καὶ τὰς γυναῖκας αὐτὰς ὡς ἄλλας σπαρτιάτι-
 δας ὀρμώσας κατὰ τῶν βαρβάρων, καὶ τὸν ἐνδοξὸν ὑ-
 πὲρ Πατρίδος πόλεμον ἀγωνιζομένης· εὐρίσκει, ἐνὶ λό-
 γῳ, ἐνταῦθα προγονικῆς ἀρετῆς κληρονομίαν, ἔργα
 καὶ πράξεις τοσοῦτον λαμπράς, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ ἐμ-
 φράσῃ τὰ ἀπύλωτα στόματα τῶν, ὅσοι κατηγοροῦν-

ιβ'.

τες λέγουσιν ὅτι «Πάλαι πότε ἦσαν Ἄλκιμοι Ἕλλη-
νες. »

Δέξαι λοιπὸν εὐμενῶς, ὦ Μῆτερ, τὴν προσφερομέ-
νην σοι ταύτην Βίβλον, ἣτις πολυπόνου σπουδῆς, καὶ
πολυχρονίου πείρας προῖόν οὔσα, ἀν μὴ ἄλλο τι, πε-
ριέχει ὅμως ἐν ἀκριβείᾳ τὰ κατορθώματα τῶν ἀνδρείων
Σουλλιωτῶν, καὶ πολλῶν ἄλλων ὁμοίων ὁμογενῶν, ἅ-
τινα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τέκνα Σου δύναται νὰ χρησι-
μεύσωσιν ἐναντίον τῶν βιρβάρων, ὡς παράδειγμα κα-
τὰ τὰς περιστάσεις, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἔχει ἐπιτηδεύ-
ματος, καὶ δυνάμεως. Ἐρῶσο!

Ὁ Σὸς
Εὐπειθῆς Υἱός.

ΕΞΑΣΤΙΧΑ ΗΡΩΕΛΕΓΕΙΑ.

Εἰς τὰ τοῦ Σουλλίου ὄρη.

Χαίρετε Σουλλίου ἠπειρωτικά, χαίρετε οὔρη,
καὶ μέτρα ποιηταῖς εἵνεκα νείματ' Ἄρευσ·
Οἴτη μὲν γὰρ Πίνδος, Πήλιον, ἄκρατ' Ὀλύμπου
αἴση σιγῶσι Βαρβαρικῇ πρὸ χρόνων·
Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὀρνίθων ἀμφ' ὑμᾶς ἔστ' ἔτι γῆρυς,
ἀλλ' ὄπλων σμαραγεῖ αὐτῇ, ἢ δὲ μάχης.

Εἰς τὸν Συγγραφεὰ τῆς Ἱστορίας.

"Ἰφθιμε φιλογενές, πολὺπλαγκτε, τλήθυμε "Ἄνερ,
Πεῦραιθὲ χρυσέ, ὡς εὖ Ἱστορέεις,
"Ἀνδρας μαρναμένους Ἀγαρηνοῖς αἰμοφορὺκτοις,
μηδὲ γυναῖκας ἀφείς τῶν δε ἀπειρομάχους,
Οἱ καί, εἰ μὴ πείνων, δεῖντο τε τῶν ἄγε δῆρις,
δεῖτ' ἀναγκαίως, δις τοσάκις γ' ἐνίκων·

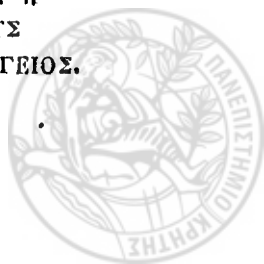
Εἰς τὴν Βίβλον, καὶ τὸν ἀναγινώσκοντα.

Δίπτυχε βίβλε ! τί δὴ φιλοῖστορι τῷ δ' ὑποκεύθεις ;
λαμπραῖς ἐννοίαις, λέξεις τ' εὐφραδέσι ;
Τῶν εὖ ναιόντων ὑπαργον, Σούλλιον ἅμα,
πρήξειας ἀρίστους, ἀθανάτους τε νόας·
"Ἠκουσας ; ἀπ· ναί· τήν δε μέτιθι ζῶν φιλοῖστωρ
Γραικῶν ξυμπάντων ξύπνοος, ἠδὲ φίλος.

Εἰς αἰδίου φιλίας τεκμηριον

ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΕΡΕΥΣ

ΙΔΡΩΜΕΝΟΣ, Ο ΥΠΑΡΓΕΙΟΣ.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ.

Εἰς τὸν Ρῆγαν, καὶ τοὺς σὸν αὐτῷ ἀπολωλότας.

Οὔτοι ἐλευθερίην θηρόμενοι ἀγλαόμορφον
εὖρον ἐνὶ ξυλόχοις ὀκρυόεντα μόρον·
Χαίρετε θηρευταὶ κοιμώμενοι, εἰς ὄκεν ἤως
ἔλθῃ ἀπ' οὐλύμπου λαμπάδ' ἀνισχομένη·
Καὶ τότε' ἐγειρόμενοι πολίων βρόμφῳ ὄρνυμενάων
Δαίμονες εἰς ἄγραν σπεύδ' ἀλεξίκακον.

Ἔγραψα τῷ τοῦ Ῥήγα ἐταίρω, τῷ ἠρωϊκῷ Περ-
ραιβῷ, τῷ τῶν Σουλλιωτῶν Θουκιδίδῃ.

Ἐν Ναυπλίᾳ τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1831.

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΘΥΡΣΙΟΣ.

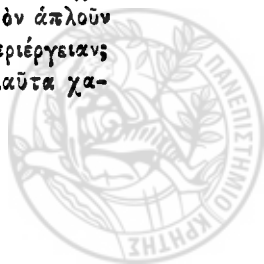
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΛΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περί τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου.

ΚΑΘ' ὅσον αἱ περιστάσεις, καὶ τὰ μέσα μᾶς ἐπέτρεψαν εἰς τὴν παροῦσαν σπουδὴν τῆς Ἱστορίας ἐζητήσαμεν εἰς τοὺς παλαιούς καὶ μεταγενεστέρους Γεωγράφους, καὶ ἱστορικούς Ἑλληνας, ὅπως εὕρωμεν ἀκριβεστέρας πληροφορίας περὶ τῆς τοῦ Σουλλίου ὀνομασίας καὶ χρονολογίας, καὶ ἐπομένως νὰ καταχωρίσωμεν ὕλην βασικωτέρων ἀποδείξεων εἰς τὴν ἱστορίαν· ἀλλ' ὅλοι οἱ κόποι μας ἀπέβησαν μάταιοι, διότι οὔτε τὴν ὀνομασίαν, οὔτε τὴν χρονολογίαν, οὔτε τὰ βουνὰ τοῦ Σουλλίου ἀπνητήσαμεν πούποτε· στερημένοι λοιπὸν Γεωγραφικῶν, καὶ Ἱστορικῶν ἀποδείξεων, ἤναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς ὀπωσοῦν ἀκριβεστέρας ἐξετάσεις τῶν πρεσβυτέρων, καὶ νοσημονεστέρων κατοίκων (1) τοῦ Σουλλίου ὅπως διηγηθῶσιν ἡμῖν ὅσα κατὰ παράδοσιν, ἐνεθυμοῦντο ἀπὸ τῶν προγενεστέρων, καὶ ὅσα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν συνέβη-

(1) Μεταξὺ τῶν διαφόρων πρεσβυτέρων μᾶς ἐχρησίμευσεν πλεόν τῶν ἄλλων εἰς τὸ ἔργον μας, Σουλλιώτης τις, Πάσχος Λάλας καλούμενος· ἡ φύσις εἶχε προικίσει τοῦτον τὸν ἀπλοῦν καὶ ἀγράμματον γέροντα μὲ τόσον μνημονικόν, περιέργειαν καὶ φιλαλήθειαν, ὥστε σπανίως εὑρίσκονται τὰ τοιαῦτα χαρίσματα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

σαν· οἱ ἐξετασθέντες ὠμολόγησαν ἅπαντες ἐκ συμφώνου ὅτι· Αἰγυπτῶσκόοι τινες ἐκ τῶν περίξ χωρίων ἀνάβαινον βόσκοντες τὰ κτήνη των εἰς τὰ βουνά, ὅπου σήμερον ὑπάρχουσι τὸ Σούλλιον, ἡ Κιάφα, ὁ Ναβαρίκος, καὶ ἡ Σαμωνίβα· ὁ δὲ τόπος οὗτος ἦτο τότε δύσβατος, καὶ δασώδης, διὸ ὑπῆρχε καὶ πληθὺς ἀγριοχοίρων, εἴτινες, κατὰ τὸ φυσικόν των ἰδίωμα βόσκοντες ἐσχημάτιζον κοιλώματα εἰς τὴν γῆν μὲ τὸ ρύγχος των (προβοσκίδα)· ἡ γῆ οὖσα ἐρυθρόχρους, καὶ σκληρὰ διετῆρει εἰς αὐτὰ τὰ κοιλώματα, (καθὼς καὶ μέχρι σήμερον τὰ φρέατά των) δι' ὅλου τοῦ θέρους, τὰ ἐκ τῶν ὑετῶν, καὶ χιόνων καταπίπτοντα ὕδατα. Βλέποντες τοῦτο οἱ Αἰγυπτῶσκόοι, ὄντες ἀφ' ἐτέρου βεβαρυμένοι ὑπὸ τῆς τυραννίας τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ μάλιστα τῶν εἰς Γαρδίκι (1) κατοίκων, ἐσυμφώνησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς ἐκεῖνας τὰς δυσβάτους, καὶ δασώδεις τοποθεσίας φέροντες μετ' ἑαυτῶν καὶ ὄσα ἔτρεφον κτήνη πρὸς ζωοτροφίαν τῶν οἰκογενειῶν των· ἀπεφάσισαν νὰ ὑποφέρωσι πᾶσαν σωματικὴν κακοπάθειαν, καὶ ὄχι τὰς ὕβρεις, καὶ ξυλοκοπισμοὺς τῶν ἀρνησιβρήσκων τυράννων· ἡ ἀπόφασις, ὡς φαίνεται, ἐβλήθη εἰς ἐνέργειαν, τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἠκολούθησαν ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἄλλοι ὁμοιοπαθεῖς ἐκ τῶν περίξ χωρίων, ὥστε ἐν διαστήματι ὀλίγου χρόνου συνώκησαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν οἰκογενείας· Ὀθωμανὸς δὲ τις σημαντικὸς ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων, τοῦνομα, «Σούλλης» φθονήσας τὴν

(1) Χωρίον ἀπέχων τοῦ Σουλλίου ὥρας τέσσαρας, ἐνῶ κατοικοῦσι Τουρκαλβανροί, οἵτινες χριστιανοὶ ὄντες πρότερον ἐτούρκευσαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν ἄλλοι γείτονες ν' ἀκολουθήσωσιν τὸ παράδειγμα των ἐμίσησαν, καὶ κατεδίωκον τοὺς διατηρήσαντας τὸν χριστιανισμόν.

ἐλευθερίαν αὐτῶν ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν τῶν πρὸς παράδειγμα συστολῆς, καὶ φόβου τῶν ἄλλων ὑπηκόων· ἐκινήθη λοιπὸν κατ' αὐτῶν μετὰ διακοσιῶν ὁμοθησῶν ὀπαδῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ὥρας ἠοθάθη ὅτι, τὰ ὑπὲρ ἐλευθερίας ὄπλα, καίτοι ὀλίγα, εἶναι ὅμως ἰσχυρότερα παρὰ τὰ τυραννικά, διότι ὁ τύραννος καταγίνεται πάντοτε νὰ στερεώσῃ τὸ σύστημά του μὲ ἀπειλὰς, καὶ διαιρέσεις, σπανίως δὲ ἐκθέτει εἰς κίνδυνον τὴν ὑπαρξίν του, ὁ δὲ φιλελεύθερος τὴν θυσιάζει εὐχαρίστως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ἐντοσοῦτω, μάχης συγκροτηθείσης, φονεύεται ὁ Σούλλης μετ' ἄλλων τινῶν συντρόφων παρὰ τῶν ὀλίγων φιλελευθέρων Ἑλλήνων, οἵτινες διὰ μνήμην τῆς ἀνδραγαθίας, καὶ τρόμον τῶν ἐχθρῶν ὠνόμασαν τὸ χωρίον τῶν Σούλλι, θέσαντες τὸ ὄνομα τοῦ φονευθέντος Σούλλη ἐνῶ προλαβόντως ἦτο ἀκόμη ἀσχημάτιστος, καὶ ἀνώνυμος, διότι κατώκουν διεσπαρμένοι εἰς ἀποτόμους κρημνοὺς, καὶ δάση δύσβατα.

Ὅσον αἱ ἔρευναι τῶν ἀρχαίων, καὶ μεταγενεστέρων Γεωγράφων, καὶ Ἱστορικῶν Ἑλλήνων, καὶ ἄλλοθενῶν, τόσον καὶ αἱ προφορικαὶ πληροφορίαι τῶν αὐτοχθόνων γερόντων περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου, ἀπῆντησαν, μετὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν μικροῦ τινός (1) μέρους τῆς ἱστορίας, σοβαρὰν διαφιλονείκησιν.

(1) Ἐπιστρέψας ἀπὸ τὰ Παρίσια ὁ συγγραφεὺς τὸ 1803 ἔτος εἰς Λιθόρνον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τεμάχια τινα προκαταρκτικὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἱστορίας· ταῦτα ἀναγνώσαντες διάφοροι τῶν ἐκεῖσε παροικοῦντων Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἀντιγράψαντες δὲ τινες νέοι ἐξέδωκαν διὰ τοῦ τύπου· ἡ δὲ δίτομος ἱστορία τοῦ Σουλλίου καὶ Πάργας ἐξεδόθη εἰς Βενετίαν κατὰ τὸ 1815 ἔτος παρὰ τοῦ ἰδίου συγγραφέως, ὡς προεῖρηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Διαμιλορέκησις περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου.

Κατὰ τὸ 1805 ἔτος, μῆνα ὀκτώβριον, διαβάς εἰς τὰς παλαιὰς Πάτρας τῆς Πελοποννήσου ὁ συγγραφεὺς συνοδοιπορῶν μετὰ τινος πρίγκιπος Ῥώσου, Μιχαὴλ Πέτρου Δολγοροῦκ ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου, καὶ περιηγητοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐγνώρισε περιστατικῶς ἄλλον περιηγητὴν ἄγγλον, ὅστις καὶ τῆς ἀρχαίας, καὶ τῆς καθομιλουμένης ἑλληνικῆς γλώσσης ἐγκρατὴς ἦν· οὗτος ὁ ἄγγλος εἶχε μὲν ἀναγνώσει τὸ προηγούμενον φυλλάδιον, ἀλλὰ δὲν ἐπέιθετο εἰς τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενα περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου· ἔθεν ἐν μιᾷ τῶν συνδιαλέξεων φέρει ἀπὸ τῆς πλουσίας αὐτοῦ βιβλιοθήκης Ὅμηρον καὶ Θουκυδίδην, καὶ ζητεῖ διὰ τῶν μαρτυριῶν τούτων ν' ἀποδείξῃ ἠπατημένον τοῦ φυλλαδίου τὸν συγγραφέα, καὶ τρόπον τινὰ ἀγνοοῦντα τὴν ἀρχαιότητα τοῦ Σουλλίου, παρουσιάσας ἐκ μὲν τοῦ πρώτου τοὺς στίχους.

Ζεῦ, Ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων,
Δωδώνης μεδίων δυσχειμέρου, ἀμφὶ δὲ Σελλοί,
Σοὶ ναῖουσ' ὑποφῆται ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι.

Τόμ. Β'. Ἰλ. II. φύλ. 117.

Ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου, τὸ χωρίον,

Ἄρας οὖν (ὁ Δημοσθένης) ξύμπαντι τῷ στρατεύματι ἀπὸ τῆς Λευκάδος ἀκόντων τῶν Ἀκαρνάνων παρέπλευσεν εἰς Σόλλιον· τόμ. α'. Βιβλ. γ'. φύλ. 268 καὶ 269.

Τί λοιπὸν, λέγει, σὲ φέρει εἰς ἀπορίαν, ἡ διαφορὰ πιθανὸν τῶν ὀνομάτων, Σελλοί, καὶ Σόλλιον ἀπὸ τῆς σημερινῆς Σοῦλλι; ὅποτεν ἡ ὀνομασία τοῦ Ὀμήρου ἀπ'

ἐκείνης τοῦ Θουκυδίδου ἦναι διαφορετικαί, πόσω μᾶλλον τόσοι αἰῶνες, καὶ διάφοροι περιστάσεις νὰ μὴν τὴν διαφθείρωσιν εἰς τὴν σημερινὴν Σοῦλλι ;

Κατὰ πρώτην προσβολὴν ὑπέλαθεν ὁ συγγραφεὺς τοὺς λόγους τοῦ Βρετανοῦ ὡς ἀστείότητας, καὶ δοκιμασίας, ἢ ἐπίμονος ὁμως καὶ σοβαρὰ ἐπιβεβαίωσις τῶν λόγων του, ἐρειδομένη προσέτι καὶ εἰς τρεῖς, ὡς ἔλεγε, εἰς τὴν Ἑλλάδα προσωπικὰς του περιηγήσεις, ὑπεχρέωσαν τὸν συγγραφεὰ νὰ τῷ κάμῃ τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν.

Κύριε, ἐὰν ἡ φθονερά τύχη ἐστέρησε τοὺς Ἕλληνας τοπογραφικῶν γνώσεων ξένων ἐπικρατειῶν, τὴν ἰδικὴν των ὁμως τοπογραφίαν δὲν ἀγνοοῦσι, μολονότι δὲν ἔχουσι τὸ ἐλεύθερον, καὶ τοὺς τρόπους νὰ τὴν ἰχνοσκοπῶσι, καθὼς ὑμεῖς πάντοτε ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπεστηρίζετε τὴν γνώμην σας εἰς τὰς παρουσιασθείσας μαρτυρίας τοῦ Ὀμήρου καὶ Θουκυδίδου, ὡς ἀναφερομένας δῆθεν ἐπὶ τὸ σημερινὸν Σοῦλλι, ἐπικαλοῦμαι περὶ τούτου τὴν ἀνεκτικὴν σας ἀκρόασιν, καὶ θέλετε πεισθῆ, νομίζω, ἐπομένως νὰ συνομολογήσητε, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ, καθ' Ὀμηρον, Σελλοῖ, ἄλλο τὸ, κατὰ Θουκυδίδην, Σόλλιον, καὶ ἄλλο τὸ, περὶ οὗ λόγος, Σοῦλλι· ἐκ τῶν προμνησθέντων στίχων τοῦ Ὀμήρου πιθανολογεῖται ὅτι, ὁ Ὀμηρος περὶ τῆς, ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδώνης ἐκφράζεται· ἐπειδὴ παριστάνει αὐτὴν δυσχείμερον (ψυχροτάτην) καὶ τοιαύτη τῷ ὄντι εἶναι ἢ ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδώνη, ὡς ἔχουσα κατὰ πρόσωπον τὸν ἑόρειον ἄνεμον, ὀνομάζει δὲ τὸν Δία Πελασγικόν, διότι οἱ Πελασγοὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρῶτον κατώκησαν, καὶ ἐντεῦθεν ἔκαμαν διαφόρους μεταναστεύσεις, ἢ ἐκ τοῦ Πελασγοῦ, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Κόλπος ὠνομάσθη Πελασγικὸς, ὁ νῦν κόλπος τοῦ Βώλου· ἀλλ' ἐὰν

ὁ λόγος οὗτος δὲν ἐξαρκεῖ, κύριε, πρὸς πληροφρίαν σας, οἱ ἀκόλουθοι ὁμῶς στίχοι τοῦ ἰδίου ποιητοῦ, καὶ ἄλλων γεωγράφων μαρτυρίαι, στοχάζομαι ὅτι, οὐ μόνον θὰ σᾶς πείσωσιν, ἀλλὰ πιθανόν, νὰ σᾶς προφυλάξωσιν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ἀπ' ἄλλην τινὰ ὁμοίαν ἀπάτην, καὶ παρεξήγησιν· καὶ ἰδοῦ.

Γουνεύς δ' ἐκ Κύφου ἦγε δύω, καὶ εἴκοσι νῆας,
 Τῷ δ' Ἐνιῆνες ἔποντο, μενεπτόλεμοί τε Περαιβοί,
 Οἳ περὶ Δωδώνην δυσχεῖμερον οἰκί' ἔθεντο,
 Οἷτ' ἀμφ' Ἰμερτὸν Τιταρήσιον ἔργ' ἐνέμοντο,
 Ὅς ῥ' εἰς Πηνεῖον προῖε καλλιῤῥοον ὕδωρ.
 Οὐδ' ὄγε Πηνεῖῳ συμμίσγεται ἀργυροδίνη,
 Ἄλλὰ τέ μιν καθύπερθεν ἐπιῤῥέει ἦύτ' ἔλαιον·
 Ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀποῤῥῶξ.
 Ἰ. ῥαψ. Β. Ναιῶν κατάλογος; στίχ. 266.

Τὰ δύω λοιπὸν ἔθνη, οἱ Ἐνιᾶνες, καὶ Πεῤῥαιβοί οἱ πολεμικοὶ κατώκουν περὶ τὴν ψυχροτάτην Δωδώνην καλλιεργοῦντες τὴν παρὰ τὸν ἐπιθυμητὸν ποταμὸν Τιταρήσιον κειμένην γῆν, τὸν νῦν καλούμενον Σαραντόπορον (1), ὅστις ἐμβάλλει τὰ διαυγῆ ρεῖθρά του εἰς τὸν Πηνεῖον ποταμὸν (Σαλαμβρυά). οὗτος δὲ διαβαίνων ἐκ τῶν περιφήμων Τεμπῶν (2) τῆς Θεσσαλίας μεταξὺ Ὀλύμπου, καὶ Ὀσσης ἐκβάλλει εἰς τὸν θερμαϊκὸν κόλπον (κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης). ἰδοῦ πόσον μακρὰν εἴμεθα, κύριε, σχεδὸν ἡμέρας πέντε ἀπὸ τὸ σημερινὸν Σοῦλλι·

(1) Πιθανὸν νὰ ἔλαβε τοιαύτην ὀνομασίαν, ἐπειδὴ πολλοὺς πόρους ἔχει, καὶ στροφὰς οὐκ ὀλίγας ἐλικοειδεῖς σχηματίζει.

(2) Νῦν λέγεται παρὰ τῶν Θεσσαλῶν, Μπογάζι· λέξις ὀθωμανικὴ σημαίνουσα, Κοιλὰς, λυκοστόμιον, στένωμα.

ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Ἠπειρῷ Λωδωναῖον Μαντεῖον ἐγίνωσκεν ὁ Ὅμηρος ἀκριβέστατα, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων στίχων του πληροφоруμέθα.

» Τὸν δ' ἐς Δωδώνην φᾶτο Βήμεναι, ὄφρα θεοῖο
 » Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς Βουλὴν ἐπακοῦσαι,
 » Ὅπως νοστήσειε (ὁ Ὀδυσσεύς) φίλην ἐς Πατρίδα γαίαν,
 » Ἦδη δὴν ἀπεών, ἢ ἀμφυχδόν, ἢ κρυφηδόν.
 Ὅδυσ. 7. στίχ. 296.

Ἐκτὸς τῶν ὁμηρικῶν ἀποδείξεων, ἰδοὺ καὶ ἄλλων γεωγράφων. « Τῶν μὲν οὖν Ἠπειρωτῶν ἔθνη φησὶν εἶναι
 » Θεόπομος τεσσαρασκαίδεκα· τούτων δ' ἐνδοξότατα,
 » Χάονες, καὶ Μολοττοὶ διὰ τὸ ἄρξαι ποτὲ πάσης τῆς
 » ἠπειρώτιδος· πρότερον μὲν Χάονας, ὕστερον δὲ Μολοτ-
 » τούς, οἳ καὶ διὰ τὴν συγγένειαν τῶν Βασιλείων ἐπὶ πλέον
 » πύξήθησαν (τῶν γὰρ Αἰακιδῶν ἦσαν) καὶ διὰ τὸ
 » παρὰ τούτοις εἶναι τὸ, ἐν Δωδώνῃ Μαντεῖον Παλαιόν
 » τε, καὶ ὀνομαστὸν ὄν. Στράβων. τόμ. Β'. Σελ. 50.

Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ· τόμ. Β'. σελ. 225. » Τῆς δὲ Σκοτούσης ἐμνήσθημεν καὶ ἐν τοῖς περὶ Δωδώνης λόγοις καὶ τοῦ Μαντείου τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, διότι περὶ τοῦτον ἐκῆρξε τὸν τόπον. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ Εὐστάθιος Μητροπολίτης καὶ σχολιαστὴς τοῦ Ὁμήρου λέγει τὰ ἐξῆς.

» Ἰστέον δὲ, ὅτι δύο Δωδῶναι, κατὰ τινας, ἡ μὲν
 » Θεσσαλίας, ἡ δὲ Μολοσσίας, ἧς καὶ μεμνησθαι φασὶν
 » ἐνταῦθα τὸν Ἀχιλλέα. Ἰλ. ῥαψ. Π. στίχ. 233. φύλ.
 » 28. ὦριζον αὐτὸ τὸ Μαντεῖον πρότερον τρεῖς ἄνδρες,
 » ὕστερον δὲ τρεῖς γραῖαι γυναῖκες, καὶ πρότερον εὐρί-
 » σκετο εἰς τὴν Σκότουςαν πόλιν τῆς Θεσσαλίας, ὕστερον,
 » κατὰ τὸν χρησμόν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐφέρθη εἰς τὴν

»Δωδώνην ὑποκάτω τοῦ Τομάρου ὄρους. Μελ. Γεωργ. τόμ. Β'. σελ. 274.

Ὁ αὐτὸς πάλιν σελ. 445· «πλησιόχωρος μὲ τὴν »Λάρισσαν ἦτο Σκότουςα, καὶ Σκότυσα μὲ θρόνον ἐπι-σκόπου ποτὲ ὑπὸ τὸν Λαρίσσης Μητροπολίτην· εἰς »αὐτὴν εὐρίσκετο ποτὲ τὸ διασημότετον Μαντεῖον τῆς »Θεσσαλίας ἐφάμιλλον τοῦ Δωδωναίου Μαντείου τῆς »Ἠλείου.

Ἴδου λοιπὸν, καὶ καθ' Ὅμηρον, καὶ κατὰ Στράβωνα, καὶ κατ' Εὐστάθιον, καὶ Μελέτιον, τὸ ἐν Ἠείρῳ Δωδωναῖον Μαντεῖον ὑπῆρχεν εἰς τὸν τόπον τῶν Χαίωνων, καὶ Μολοττῶν, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι κατὰ Βορρᾶν, οἱ δὲ δεῦτεροι κατ' ἀνατολὰς τοῦ Μαντείου κατοικοῦσιν ἔχοντες πρὸς τούτοις δυτικομεσημβρινῶς καὶ τὴν νῆσον Κέρκυραν, τὴν καθ' Ὅμηρον, Φαιακίαν, ἀφ' ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς διεβιβάσθη εἰς τὸ ἀπέναντι Δωδωναῖον Μαντεῖον διὰ τὴν ἐξιλεώσῃ τὸν Ποσειδῶνα, ἀκούσῃ τὴν βουλὴν τοῦ Διὸς, καὶ ἀπέλθῃ ἐπομένως εἰς τὴν φίλην πατρίδα του· «ἢ ἀμφυδὸν, ἢ ἐκρυφιδόν»· ἢ φανερά, δηλαδὴ, ἢ κρυφᾶ· τὸ δὲ Μαντεῖον, κατὰ τὰς ἐπιτοπίους στιγμαϊάδας (ἐπειδὴ ἐν καιρῷ πολέμου ἐγείνοντο) παρατηρήσεις μας ὑπῆρχε, νομίζομεν, παρὰ τὰς δυτικοβορείας ὄχθας τοῦ Δώδωνος ποταμοῦ (Βίστριτζα), καὶ πλησίον τοῦ χωρίου, Φοινίκη, ὅπου σώζονται εἰσέτι ἱκανὰ ἀρχαῖα ἐρείπια, καὶ τείχη κυκλώπεια· καὶ ὁ ποταμὸς, πιθανόν, νὰ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὸ Μαντεῖον τῆς Δωδώνης, ὅστις ἔχει τὰς ἐκβολὰς του ἀντικρὺ σχεδὸν τῆς Κασσιώπης τῆς Κερκύρας· τοῦτο ἀποδεικνύεται σαφέστερα καὶ ἀπ' ἄλλων στίχων τῆς Ὀδυσσεΐας, τοὺς ὁποίους ἐκρίναμεν περιττὸν, νὰ συλλέξωμεν καὶ καταχωρήσωμεν ἐνταῦθα·

ἀφίνομεν εἰς τὸν σοφὸν περιηγητὴν τὴν φροντίδα ταύτην, ὅστις ἔχει ὅλα τ' ἀναγκαῖα μέσα διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐξιχνίασιν πρὸς γνῶσιν τῶν Δωδωναίων Μαντείων.

Ταῦτα μὲν περὶ τῶν χωρίων τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Στραβῶνος, τοῦ Εὐσταθίου, καὶ Μελετίου ἐρρήθησαν εἰς τὸν Περιηγητὴν Βρετανὸν παρὰ τοῦ συγγραφέως· ἀνεπτύχθησαν ἐπομένως καὶ οἱ λόγοι τοῦ Θουκυδίδου· ὅτι τὸ Σόλλιον ἦτο, φυσικῶ τῷ λόγῳ παραθαλάσιον, καὶ λιμὴν ὅπου προσωρμίσθη ὁ Δημοσθένης, τὸ δὲ σημερινὸν Σούλλι κεῖται εἰς τὴν μεσόγειον ἀπέχον τῆς θαλάσσης ὑπὲρ τὰς ἑξ ὥρας, οὔτε λιμένα ἄλλον ἔχει πλησιέστερον ἐκτὸς τοῦ τῆς Σπλάντζας, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Θύαμις ποταμὸς εἰς τὸ Ἴόνιον Πέλαγος, ἐνοῦται δὲ μετ' αὐτοῦ αὐ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν του καὶ ὁ Κωκυτὸς ποταμὸς (Βάβα)· διὰ τὰ βεβαιωθῆ σαφέστερα ὅτι, ὁ Θουκυδίδης δὲν ἐννοεῖ τὸ ἐνεστὼς Σούλλιον, τῷ ἀνεγνώσθη ἡ ἐξῆς συνέχεια τῆς Ἱστορίας. « Κοινῶτας δὲ τὴν ἐπίνοιαν τοῖς Ἀκαρνᾶσιν, » ὡς οὐ προσεδέξαντο διὰ τῆς Λευκάδος τὴν οὐ περιτείχισιν, αὐτὸς τῇ λοιπῇ στρατιᾷ, Κεφαλλῆσι, καὶ Μεσσηνίοις, καὶ Ζακυνθίοις, καὶ Ἀθηναίων τριακοσίοις τοῖς ἐπιδόταις τῶν σφετέρων νεῶν, (αἱ γὰρ πεντεκαίδεκα τῶν Κερκυραίων ἀπῆλθον νῆες) ἐστράτευσεν ἐπ' Αἰτωλοῦς· ὡρμᾶτο δὲ ἐξ οἰνεᾶνος τῆς Λοκρίδος, οἱ δὲ Ὀζόλαι οὗτοι Λοκροῖς ξύμμαχοι ἦσαν, καὶ ἔδει αὐτοὺς πανστρατιᾷ ἀπαντῆσαι τοῖς Ἀθηναίοις εἰς τὴν μεσόγειον.

Ἐρευρῶντες, καὶ ἐξηγοῦντες τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἱστορικοῦ, πιθανὸν νὰ μαντεύσωμεν καὶ τὸ Σόλλιον· διὰ τὰ εἰσβάλλει ὁ Δημοσθένης εἰς τὰς ῥηθείσας ἐπαρχίας, δὲν εἶχε νομιζόμεν ἄλλο καταλληλότερον μέρος νὰ κάμῃ

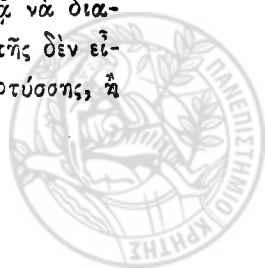
τὴν ἀπόβασιν, εἰμὴ, εἰσελθὼν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ν' ἀποδιδασθῆ εἰς τὰ παράλια τῶν Λοκρῶν πλησίον τῆς Ἐπάκτου, ὅπου, φυσικῶ τῷ λόγῳ, πιθανὸν νὰ ὑπῆρχε καὶ τὸ Σόλλιον· ἐντεῦθεν ἐνωθεὶς μετὰ τῶν συμμάχων Λοκρῶν ἔμελλε νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, ὡς ἡ συνέχεια τῆς Ἱστορίας διαλαμβάνει· Αἰτωλοὶ μὲν γνωρίζονται σήμερον οἱ Μεσολογκίται, καὶ τὰ περίξ χωρία, Λοκροὶ δὲ Ὀζόλαι, ὅσοι κατοικοῦσι τὰ πλάγιζ, καὶ ὄρεινά χωρία τῆς Ἐπάκτου. Ἐντεῦθεν ἀπέχει τὸ σημερινὸν Σούλλιον ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἡμέρας.

Ἐὰν τέλος πάντων τὸ, καθ' Ὅμηρον, Σελλοὶ, καὶ τὸ κατὰ Θουκυδίδην Σόλλιον ἦτο τὸ σημερινὸν Σοῦλλι, ἔπρεπε, τούλάχιστον, νὰ σώζωνται λείψανά τινα ἀρχαιότητος, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα ἀρχαῖα πολισμάτα τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ τὸ Σοῦλλι εἶναι ὠκοδομημένον ἐκ μικρῶν οἰκιῶν, ἀπλῶν λίθων, καὶ ἐρυθροῦ χρώματος· αὐτὸ δὲν γειτονεύει ἄλλα παλαιά, καὶ σημαντικὰ πολισμάτα, εἰμὴ, τὴν ποτὲ πόλιν Κεστρίνην, ἣτις Καστρί σήμερον λέγεται, ἀπέχει δὲ τοῦ Σουλλίου ὥρας πέντε, πλησιάζει πρὸς τούτοις, ἀλλὰ μὲ μακρύτερον διάστημα, καὶ τὴν, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, παράλιον Ἐλατρίαν, ('Ρι-νιόσσαν), τῇ μὲν Κεστρίνῃ δυτικομεσημβρινῶς, τῇ δ' Ἐλατρίᾳ Μεσημβρινῶς· ἐπιστηριζόμενος ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς μαρτυρίας τῶν γεωγράφων, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ὀμήρου περὶ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδωναίου Μαντείου πέποιθεν νὰ μὴ φανῶσιν ἄχρηστοι εἰς τὸν ἀναγνώστην καὶ αἱ ἀκόλουθοι ἰδικαί του παρατηρήσεις.

Τεσσάρων ὠρῶν σχεδὸν μακρὰν τῆς Ἐλασσῶνος κατὰ δυσμὰς ὑπάρχει ἐπὶ τινος ὕψους φρούριον Ἀρχαῖον κατεσκευασμένον ἐκ μεγάλων ἀργῶν λίθων, ἀλλὰ τὰ

πλεῖστον αὐτοῦ μέρος κατηδαφισμένον, καὶ κατασκευασμένον ἐκ διαφόρων ἀκάρπων φυτῶν τὴν μεσημβρινὴν αὐτοῦ πλευρὰν διαδρέχει ὁ Τιταρήσιος ποταμὸς· ὅσον ἐκ τῆς μεσημβρινῆς, τόσον καὶ ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπάρχουσιν ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι, καὶ σπήλαια, πολὺ δὲ περισσότερον ἐκ τῆς ἀνατολικῆς, ὅπου κεῖται ἄντικρυς μικρὸν τι χωρίον, Βουβάλα καλούμενον. Ἰδιοκτησία τῆς ἐν Ἑλλάσῶνι Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Θεοτόκου ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἔτι ὥρας μακρὰν τοῦ φρουρίου κατὰ βορρᾶν, καὶ μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου ὑπάρχει ἕτερον χωρίον, Σέλλος, ὀνομαζόμενον, τοὺς κατοίκους τοῦ ὁποίου ἐπροίκισεν ἡ φύσις μὲ εὐφυΐαν, καὶ ἀστείότητα, ἐνῶ οἱ γείτονές των διαφέρουσι.

Κατὰ τὰς ἀνωτέρω λοιπὸν μαρτυρίας, καὶ σημαντικὰ φαινόμενα τοῦ τόπου, δὲν ἀπατάται τις, ἐὰν πεισθῇ ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχε τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ Δωδωναῖον Μαντεῖον· ὅθεν οὔτε παράδοξον, οὔτ' ἀπίθανον εἶναι τὸ νὰ μὴ κατὰγονται οἱ κάτοικοι τοῦ σημερινοῦ Σέλλου ἀπὸ τοὺς παλαιούς Σελλοὺς, ἐνῶ μάλιστα πλησίον τοῦ φρουρίου ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον σώζονται εἰσέτι πολλὰ ἐρείπια δεικνύοντα καταστροφὴν ἀρχαίας πόλεως, πιθανὸν νὰ κατῴκουν ἐνταῦθα οἱ καθ' Ὀμηρον Σελλοὶ, ἢ, ἢ κατὰ Στράβωνα, καὶ Μελέτιον Σκότουςσα, καὶ Σκότουςσα πόλις· ὑπὲρ τὴν μίαν προσέτι ὥραν τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ὀλύμπου πρὸς τὰ ἀνωθεν ἐπίκειται χωρίον, Σκοτίνα, ὀνομαζόμενον ἐν ᾧ κατοικοῦσιν ἤδη οἰκογένειαι ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν πενήτηκονπα· τίς τολμᾷ νὰ διαφιλονεικῆσῃ ἐν πεποιθήσει, ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν εἶναι λείψανα καταγόμενα ἐκ τῆς ἀρχαίας Σκοτούσσης, ἢ Σκοτούσσης πόλεως;

Ὁ δὲ Τίταρος ποταμὸς ἔχει τὰς πηγὰς του ἀπὸ τὸ χωρίον, Λαθανίτζαν, ὑπὲρ τὰς ἐξ ὥρας ἀπέχουσιν τοῦ φρουρίου πρὸς τὸ δυτικοβόρειον, κειμένην δὲ ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὄρους Τιτάρου, κατὰ τὸν Στράβωνα· ἀπὸ τῶν πηγῶν του λοιπὸν μέχρι τοῦ φρουρίου ὀνομάζεται Σαραντόπορος, ἀπὸ δὲ τοῦ φρουρίου καὶ ἔμπροσθεν, Βούλγαρης· διότι Βούλγαροι τινὲς ἐξ ἀμνημονεύτων ἐτῶν, ἐκοιμήθησαν, ὡς ἄδεται, ἐπὶ τὰ ἐπίπεδα χεῖλη τοῦ ποταμοῦ, κατὰ σύμπτωσιν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπλημμύρισεν ὁ Ποταμὸς, καὶ οὕτως ἔπνιξεν αὐτοὺς κοιμωμένους, τούτου ἕνεκα ὀνομάσθη Βούλγαρης, διατηρεῖ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι τοῦ χωρίου Ἀμοῦρι, ὅπου ἐνοῦται τὸ καθαρὸν του ρεῦμα μὲ τὸν ποταμὸν τῆς Ἐλασσῶνος, (Εὐρώτας) ἐκεῖθεν δὲ συμμειγνύμενοι διαβαίνουσιν ἀπὸ τὸ χωρίον Δαμάση, καὶ οὕτως εἰσέρχονται ἀμφότεροι εἰς τὸν Πηνειὸν πλησίον τοῦ Τουρκοχωρίου, Μισαλάρη.

Εἰς πολλὰ λάθη πίπτουσιν οἱ ἀλλογενεῖς περιηγηταὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν μεταγενεστέρων ὀνομασιῶν, πολισμάτων, δηλαδὴ, ὄρων ποταμῶν, καὶ διαφόρων τοποθεσιῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπειδὴ τὰ πλείοτερα ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων, καὶ διαφόρων μεταναστεύσεων τῶν κατοίκων, δὲν διετήρησαν τὰς ἀρχαίας ὀνομασίας. Ἐὰν π. χάριν, ὑπάγη τις ἐξ αὐτῶν ζητῶν τὴν Λακεδαιμονίαν, καὶ Σπάρτην, δὲν θὰ τὰ εὔρει, παρὰ ἐρωτῶν ποῦ εἶναι ὁ Μιστρᾶς, καὶ ἡ Μόνη· ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ ἴδῃ τὰς Πλαταιάς, ἃς ἐρωτήσῃ ποῦ εἶναι τὰ Κόκλα· ἐὰν θέλῃ νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἢ Φαληρέα, ὀφείλει νὰ μάθῃ ποῦ εἶναι τὸ Πόρτον Δράκο, καὶ οἱ τρεῖς Πύργοι, ἐὰν φωνάξῃ τοὺς Κεντάρους δὲν τὸν ἐννοῦσι, παρ' ὅταν τοὺς ὀνομάτῃ Γκαραγκούνιδες κ.τ. κ.τ.

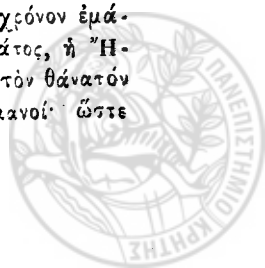
Τέλος πάντων, ἐὰν δὲν ἀνεκαλύψαμεν ἀκριβῶς τὰς κυρίας τοποθεσίας τῶν δύο Δωδωναίων Μαντείων, τοῦλάχιστον, κατὰ τὰς προτεθείσας μαρτυρίας δὲν μένει ἀμφιβολία, ὅτι τὰς ἐπλησιάζσαμεν τόσον, ὅσον ὁ κύριος Ἄγγλος ἀπεμακρύνθη ἀπ' αὐτῶν διὰ τῶν ἀλλοκότων σχεδὸν ἐξηγήσεων τοῦ Ὀμήρου, καὶ Θουκυδίδου· ἀπεδείχθη γὰρ ἀναντιρρήτως, ὅτι ἄλλο τὸ καθ' Ὀμηρον, Σελλοί, ἄλλο τὸ, κατὰ Θουκυδίδην Σόλλιον, καὶ ἄλλο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Σοῦλλι· Προκαλοῦντες λοιπὸν τὸν σοφὸν περιηγητὴν Βρετανὸν εἰς ἀκριβεστέρας ἐξηγήσεις τῶν παλαιῶν Ποιητῶν, καὶ συγγραφέων Ἑλλήνων, αἰτοῦντες ταύτοχρόνως καὶ τὴν ἐπιείκειάν του εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Ἄγωνα τοῦ προκειμένου σκοποῦ μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ χρονολογίας τοῦ Σοῦλλου.

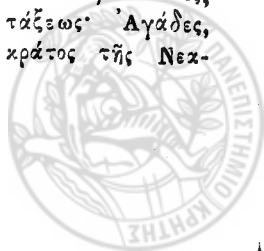
Οἱ αὐτοὶ γέροντες οἵτινες μᾶς ἐπληροφόρησαν περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σοῦλλίου μᾶς ἐδιηγήθησαν πρὸς τούτους καὶ περὶ τῆς χρονολογίας του· ὅτι πρὸ ὀγδοήκοντα δεκαδὴ ἐτῶν μόλις ἦσαν τριακόσιοι ἄνδρες μάχιμοι, οἵτινες μετώκησαν ἐκ διαλλειμμάτων ἀπὸ τῶν πέριξ χωρίων μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὴν πλεονάζουσαν τυραννίαν⁽²⁾ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν κατωτέρω οἰκογενειῶν

(1) Δὲν ὑπάρχει τις ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Κατριώτου ἢ Σκενδέρπει, ἢ Ἡπειρος ὑπέφερε σκληροτέρην, παρὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, τυραννίαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ δευτέρου, καὶ τῶν διαδόχων του· διότι ἐφ' ὅσον χρόνον ἐμάχητο ὁ ἥρωϊς Σκενδέρμπεϊς πρὸς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος, ἢ Ἡπειρος ἐσυρμάχει πάντοτε μετ' αὐτοῦ· διὸ μετὰ τὸν θάνατόν του τὴν μετεχειρίσθησαν ἀκνηροῦπως οἱ Ὄθωμανοί· ὥστε

δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ πιθανότητος τὴν χρονολογίαν τοῦ Σουλλίου· ἡ φυλὴ τῶν Ζερβάτων κατάγεται ἀπὸ ἓν χωρίον τῆς Ἄρτης, Ζερβὸ ὀνομαζόμενον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀποσπασθέντες τρεῖς ἀδελφοὶ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸ Σούλλιον, ὁ δὲ εἰς ἓν Τουρκοχώριον, Καρμπουνάρι, καὶ ἐτούρκευσεν, ὁ δὲ τρίτος διέβη εἰς τὰ λεύκη τῆς νήσου Κερκύρας, ὅπου μέχρι τῆς σήμερον διατηρεῖται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἢ ἐπωνυμία, Ζερβάται μετ' αὐτὴν ἔπεται ἡ φυλὴ τῶν Βοτζαράτων καταγωγμένη ἀπὸ χωρίου, Δράγανη, τεσσάρων ὠρῶν, ἀπέχοντος τῆς Παραμυθίας· τῶν Δρακάτων, ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, Λάμαρη, καὶ χωρίου Μάρτανη· τῶν Μπουζμπάτων, ἐκ τῶν Βλαχοχωρίων· τῶν Δαγκλιάτων, ἀπὸ τοῦ φαναρίου καὶ χωρίου, Καναλάκη πλησίον τῆς παλαιᾶς Κεστρίνης· ὁμοίως καὶ ἄλλαι διάφοροι μετ' αὐτάς ἐκ τῶν πέριξ χωρίων· δὺν μόνον ἀρχαίων φυλῶν ἢ καταγωγῆ ὑπάρχει ἄγνωστος εἰς τὴν Ἱστορίαν· τῶν τζαβελλάτων, καὶ Πασάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς δευτέρας οὐδεὶς σώζεται, αὐταὶ πιθανὸν, νὰ πρωτεκατόκησαν εἰς τὸ Σούλλι· μεταγενεστέρων δὲ τινῶν τὴν καταγωγὴν περιττὸν ἐνόμισα νὰ καταχωρήσω ὡς μὴ τι περίεργον φέρουσιν· ὅθεν καθ' ὅλας αὐτάς τὰς διηγήσεις, ἡ χρονολογία τοῦ Σουλλίου πιθανὸν νὰ μὴν ὑπερβαίνῃ τὰ διακόσια πεντήκοντα ἔτη.

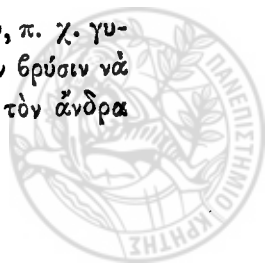
διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰ τρομερὰ κολαπτήρια ἐνηγκλίσθησαν πολλοὶ τὴν Ὀθωμανικὴν θρησκείαν, καὶ μάλιστα οἱ προὔγοντες οἵτινες ἠξιώθησαν καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ τίτλου, Μπέδες, κατὰ κληρονομίαν, οἱ δὲ τῆς δευτέρας τάξεως· Ἀγάδες, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν κατήφυγον εἰς τὸ κράτος τῆς Νεαπόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῶν, ὡς νόμος, διατηρουμένων ἐθίμων.

Οὐδένα νόμον γραπτὸν, οὔτε δικαστήριον τακτικὸν εἶχον οἱ Σουλλιώται, ἀλλὰ, διὰ τὴν ἐσωτερικὴν εὐταξίαν, καὶ πειθαρχίαν, ὅταν τις τῶν πολιτῶν ἤθελε πράξει τι ἀμάρτημα συνήρχοντο οἱ προεστῶτες τῶν φυλῶν, ἐξέταζον τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐξέδιδον τὴν ἀπόφασιν προφορικῶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἄνευ προφασιολογίας ὤφειλεν ὁ καταδικασθεὶς νὰ ὑπακούσῃ, τὸναντίον, ὑπεχρεοῦτο ἡ φυλή του νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν διὰ τῆς βίας· οὔτε τέχνην, οὔτ' ἐμπόριον μετεχειρίζετό τις ἐξ αὐτῶν, τὸ μόνον καὶ κύριον ἐπάγγελμά των εἶναι ἡ κτηνοτροφία· ὄλη ἡ σπουδὴ, καὶ ἀφοσίωσις των παιδιόθεν περιστρέφεται ἐν τοῖς ὅπλοις, τὰ ὁποῖα περιπατοῦντες, καθήμενοι, τρώγοντες, καὶ κοιμώμενοι δὲν ἀμελοῦσι· τὸ περιεργότερον, ὅτι καὶ διάφοροι γυναῖκες φέρουσι ὄπλα, ἀνάγκης δ' ἐπειγούσης καὶ πολεμοῦσι· ὅταν οἱ ἄνδρες μάχωνται, αὐταὶ φέρουσι κατόπιν αὐτῶν ἐπ' ὤμων τροφάς, πολεμεφόδια, καὶ πᾶν ὅτι ἀναγκαιεῖ παρατηροῦσι πρὸς τούτοις τοὺς μαχητάς, ἐγκωμιάζουσι τοὺς ἀνδρείους, ψέγουσι τοὺς ἀνάνδρους, ἐσθότε καὶ τοὺς ἀφοπλίζουσι, ἡ παρουσία των ἐντοσοῦτῳ εἰς τὰς μάχας ὠφελεῖ τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ ἀναζωπυρεῖ τὴν φιλοτιμίαν, καὶ ἀμιλλαν τῶν ἀνδρῶν· δὲν ὑπόκεινται τόσον εἰς τὰς κατηγορίας τῶν γυναικῶν οἱ ἄγαμοι, ὅσον οἱ νυμφευμένοι, ἐὰν γνωρισθῶσιν ἀνανδροί· ἐπικρατεῖ καὶ ἄλλο ἐπιτόπιον ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἐξουθενεῖ τὴν δειλίαν· ὅταν, π. χ. γυνὴ τις, ἔχουσα γενναῖον ἄνδρα, ὑπάγῃ εἰς τὴν βρύσιν νὰ φέρῃ ὕδωρ, ἐὰν εὔρη ἄλλην ἐκεῖ, τῆς ὁποίας τὸν ἄνδρα

γνωρίζει δειλόν, δὲν τὴν ἀφίνει νὰ πρωτογεμίση τὸ ἀγγεῖόν της, οὔτε τὸ ζῶόν της νὰ πρωτοποτίση, ἀλλὰ τὴν παραγκωνίζει λέγουσα ὅτι, δὲν πρέπει νὰ ὑδρεύση πρώτη ὕδωρ ἔχουσα μικρόψυχον ἄνδρα, καὶ ἀνωφελεῖ εἰς τὴν Πατρίδα, εἰς τὸν ὁποῖον οὔτε γυνὴ σχεδὸν ἀνήκει· ἂν κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν παρουσιασθῶσι καὶ ἄλλαι ὡς ἡ δευτέρα, ἡ πρώτη μ' αἰσθαντικὴν τότε λύπην ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ εἰς ὅλας τὰ πρωτεῖα, ἐσχάτως δὲ νὰ τελειώσῃ καὶ αὐτὴ τὸ ἔργον της· μὴ ὑποφέρουσα λοιπὸν τοιαύτην καταφρόνησιν, ἅμα ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν της, ἀμέσως ἐξηγεῖ τὸ παράπονόν της εἰς τὸν ἄνδρα της λέγουσα ὅτι, ἢ νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς ἰδαιτέρην τινα ἀνδραγαθίαν ὑπὲρ Πατρίδος, ὥστε ἐκ τούτου ν' ἀπολαύσῃ καὶ αὐτὴ παρὰ ταῖς ἄλλαις γυναῖξιν τὴν ὑπόληψίν της, ἢ ἄλλως, σύζυγόν της πλέον ἐντρέπεται νὰ τὸν ὀνομάξῃ.

Ὅσακις μεταξὺ ἀνδρῶν συμβαίνουσι προσωπικαὶ φιλονεικίαι καὶ διενέξεις ἄλλοι ἄνδρες, εἴτε συγγενεῖς, εἴτε μὴ, δὲν τολμῶσι νὰ εἰσέλθωσιν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ διαλύσωσι τὰς διαφορὰς αὐτῶν φοβούμενοι μὴ τὰς καταστήσωσιν ἐπικινδύνους κινούμενοι ὑπὸ συμπαθείας, καὶ ἀντιπαθείας, καὶ χρέους τῆς φυλῆς των· τούτου ἕνεκα προχωροῦσιν αἱ γυναῖκες ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τὰς διαλύσουσι διὰ λόγου, ἐσθότε δὲ καὶ δι' αὐστηρῶν ὀνειδισμῶν, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦσι τοὺς διαφορομένους νὰ ὑποχωρῶσι, καὶ ἡσυχάζωσιν, ἐπειδὴ τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ἀντίστασιν νομίζουσιν οἱ ἄνδρες κατασχύνην, καὶ μικροπρέπειαν· ὅταν δὲ μεταξὺ των ἀντιφέρονται αἱ γυναῖκες, τότε ἄλλαι πάλιν γυναῖκες τὰς εἰρηνοδοιοῦσι μὲ πλέον γλυκύτερον καὶ εὐσχημότερον τρόπον ὅστις ἀνέγνωσε τὴν πα-

λαιάν Ἱστορίαν τῆς Σπάρτης, ἀναγνώσῃ δὲ καὶ τὴν νέαν τῶν Σουλλιωτῶν, θ' ἀπαντήσῃ, νομίζω, πολλὰς ἠρωϊκὰς πράξεις ἀνδρῶν τε, καὶ γυναικῶν ἐφαμίλλους ταῖς τῶν Σπαρτιατῶν, διαφερούσας δὲ μόνον κατὰ τὸν χρόνον, τρόπον, ἔθῃ καὶ ἤθῃ, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν.

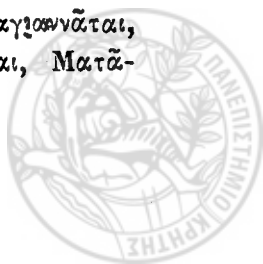
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν κυρίως χωρίων τοῦ Σουλλίου.

Τέσσαρα ἦσαν τὰ κύρια καὶ ἐκ διαλλειμμάτων συστηθέντα ἐλεύθερα χωρία τῶν Σουλλιωτῶν. Τὸ Σουλλι, ἢ Κιάφα. ὁ Ἀβαρίκος, καὶ ἡ Σαμωνίδα· ταῦτα αὐξηθέντα διὰ τῆς ἐλευθερίας ὁμονοίας, καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν συμπολιτῶν ἐγνωρίσθησαν ἐκ διαλλειμμάτων ἰσχυρὰ, καὶ κύρια τῶν κατωτέρω Τουρκοχωρίων εἰς τὰ τέσσαρα ταῦτα χωρία ὑπάρχουσι διάφοροι φυλαί, φάραι, κοινῶς ὀνομαζόμεναι· ἐκάστη φάρα πείθεται εἰς τὸν διακεκριμένον, καὶ σημαντικώτερον φύλαρχόν της· ὅσας ἐξ αὐτῶν ἐγνωρίσαμεν προσωπικῶς θέλομεν σημειώσῃ ἐμπροσθεν τὰ ὀνόματά των, νῦν δὲ καταγράφομεν, πρῶτον τὰς οἰκογενείας, καὶ φυλάς αὐτῶν.

Εἰς τὸ Σουλλι κατόικουν τετρακόσαιο πενήκοντα οἰκογένειαι, φυλαί δὲ αἱ ἐξῆς.

Τζαβελλᾶται, Βοτζαρᾶται, Δρακᾶται, Δαγκλιᾶται, Κουτζονικᾶται, Καραμπινᾶται, Μπουτζᾶται, Σειᾶται, Καλογερᾶται, Ζαρμπᾶται, Βελιᾶται, Θαναοᾶται, Κασκαρᾶται, Τορᾶται, Μαντζᾶται, Παππαγιωνᾶται, Βασιᾶται, Τοντᾶται, Σαχινᾶται, Παλαμᾶται, Ματᾶται, Μπουζμπᾶται.

Εἰς τὴν Κιάφαν, οἰκογένηται ἐνενήκοντα φυλαὶ δὲ τέσσαρες· Ζερῶται, Νικῶται, Φωτῶται, Πανταζῶται.

Εἰς τὸν Ἀθαρίκον, οἰκογένηται ἐξήκοντα πέντε, φυλαὶ τρεῖς· Σαλαρῶται, Μπουφῶται, Τζιορῖται.

Εἰς τὴν Σαμωνίδα, οἰκογένηται πενήκοντα φυλαὶ τρεῖς· Μπεκῶται, Δαγκλιανῶται, Ἡρῶται.

Τὰ δὲ χωρία, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ὄπλων ἐκυρίευσαν ἐκ τῶν Ἀγάδων τοῦ Μαργαριτίου εἰσὶ τὰ ἐξῆς· Τζεκουῖρι, Ζαβροῦχον, Ποταμιᾶ, Γλυκὺ, Περιχάτη, Κατζανοχώρι, Νεμίτζα, Χόικα, Κλεισοῦρα, Μουζακάτη, Ἄρτζαις, Κούνη, Μπερμπήλη, Ζαροβίνα, Βερμπέτζη, Γιαννούτζη, Κορυτιανή, Μποντάρη, Νιαγκάτα, Γορίτζα, Κορώνη, Κορωνόπουλον, Τουρκοπάλουκον, Γκανῆ, Γρόπαις, Κελλή, Σπαθάρη, Σαλέσση, Παλαιοκιτζῶται, Σκάνδαλο, Κουλούρη, Στανόδο, Λουγκανίους.

Ἄπὸ τὸ Σούλλιον ἕως τοῦ Μαργαριτίου εἰσὶν ὦραι ἕξ, τὸ ὄριον τῶν Σουλλιωτῶν ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Μαργαριτίου ὦρας δύο.

Τὰ ὄσα προσέτι χωρία τοῦ Ἰσλάμ Πρόνιου τῆς Παραμυθίας, καὶ ἄλλων διαφόρων Ἀγάδων τῶν Ἰωαννίνων κατὰ καιροῦς ἐκυρίευσαν.

Τζιγκάρι, Κολιοῦς, Γλυβίτζα, Κορύστιανη, Μπεστία, Μοκοβίνα, Δραγοδέτζη, Ἀρδόση, Συστρούνη, Ῥωμανῶται, Βύλια Σέσση, Ἀρσοχώρη, Παλαιοχώρη, Κοντῶται, Σεριτζάνα, Γόρανα, Νικολιτζίους, Μπουλιαρῶται, Κουτζανόπουλον, Ζερλία, Ζερμῆ, Γκινόλα, Σκιαδά, Τζεφλήκη, Ζεσιανᾶ, Δερβίτζανα, Γιοργάνη, Μπάλα, Κλεπάδη, Τόσκηση, Λύπα, Γολυμή.

Μολονότι τὰ χωρία ταῦτα εἶχον, ὡς εἴρηται, ἐξ ἀρχῆς τοὺς κυρίους των, οἱ Σουλλιωῶται ὁμῶς ὄντες ὄρεινοί,

μη ἔχοντες γαίας καλλιεργησίμους, τὸ δὲ κυριώτερον ἀφοσιωθέντες ἀρχῆθεν συστηματικῶς εἰς μόνην τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχρεώσωσι τοὺς Ἀγάδες νὰ δίδωσιν αὐτοῖς ἐκ τῶν χωρίων των φόρον τινὰ σίτου, ἀραβοσίτου καὶ ὀσπρίων πρὸς ζωοτροφίαν των· ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἐχορήγουν αὐτοῖς πλέον τι τοῦ διωρισμένου φόρου, διότι ὑπαρχούσης εἰρήνης δὲν ἐσυγχώρουν οὔτε οἱ Σουλλιωταὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ νὰ καταχρῶνται τὰ χωρία των· πιθανὸν νὰ μὴ ἔδιδον αὐτὸν τὸν φόρον εὐχαρίστως, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου δὲν ἠγνόουν, ὅτι ἡ κατάκτησις τοῦ Σουλλίου ἔμελλε καὶ τὰ κτήματά των ν' ἀφαιρέσῃ καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν των νὰ μηδενίσῃ ὁ κατακτητῆς, τὸ ὁποῖον ἐπειράθησαν πραγματικῶς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου ἐξορισθέντες προσέτι πλέον τῶν ἐξήκοντα εἰς τὴν Ἀφρικὴν, καὶ μόλις τὸ τρίτον ἐξ αὐτῶν μετὰ καιρὸν ἐπιστρέψαντες. Ἀπὸ τοῦ Σουλλίου μέχρι τῆς Παραμυθίας εἰσὶν ὦραι ὀκτώ, μέχρι τῶν Ἰωαννίνων δεκατέσσαρες, τῆς Πάργας ὀκτώ, τῆς Πρεβύζης δεκατρεῖς, τοῦ Λούρου ἑπτὰ, τῆς Ἄρτης δεκατέσσαρες. Συμποσῶνται λοιπὸν αἱ μὲν οἰκογένειαι τῶν τεσσάρων χωρίων ἐξακόσιαι πενήκοντα πέντε, τὰ δὲ διὰ τῶν ὀπλων ὑποταγέντα καὶ φορολογούμενα χωρία ἐξήκοντα ἕξ· ἐκ τῶν τεσσάρων χωρίων ἐξέρχονται ἄνδρες μάχιμοι ὑπὲρ τοὺς χιλίους διακοσίους, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου συναζονται καὶ ἄλλοι τούλάχιστον πεντακόσιοι ἀπ' ἄλλων ἑπτὰ χωρίων τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι κατόκισαν μεταναστεύσαντες ἐκ τῶν πρώτων τεσσάρων· ὅταν δὲ ὁ ἐχθρὸς κινῆται κατὰ τοῦ Σουλλίου, τότε συσσωματοῦνται καὶ αὐτοὶ ἀφίνοντες τὰς οἰκίας των κενὰς, καὶ σπεύδοντες νὰ ὑπε-

ρασπίσωσι τὴν Μητρόπολιν των. Εἰσέρχονται πρὸς τοῦτοις ἐν καιρῷ πολέμου διακόσιοι, καὶ τριακόσιοι ὄπλισμένοι ἀπὸ τῶν περίξ χωρίων καὶ μολονότι ἢ εἰσοδός των δὲν λανθάνει τὸν ἐχθρὸν, δὲν τολμᾷ ὁμως νὰ ἐλάψῃ τοὺς συγγενεῖς, καὶ συμπατριώτας αὐτῶν φοβούμενος μήπως ἐνωθέντες κινηθῶσιν ὅλοι κατ' αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Σουλλιωῖται ὠφελοῦνται σημαντικῶς λαμβάνοντες τροφὰς ἐξ αὐτῶν ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ὁ πόλεμος.

Διὰ νὰ μὴ φκίνωνται ἀπειθεῖς, καὶ ἐναντίοι πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ὡς ἐκ τούτου λάβῃ ἔπειτα αἰτίαν νόμιμον νὰ διατάξῃ τὸν Α. Π. νὰ κινηθῇ κατ' αὐτῶν, ἔδιδον πρὸς τὸν σπαχὴν των (1) τὸν ἐξῆς φόρον. Πᾶς νυμφευμένος ἔδιδε φόρον τριάκοντα ὀβολῶν κατ' ἔτος, οἱ δὲ ἄγαμοι, δέκα· ἐὰν εἷς πατὴρ συνώκει μετὰ δέκα υἱῶν νυμφευμένων δὲν ἦτον εἰς χρεὸς νὰ δίδῃ δι' ἕκαστον πλεον τῶν δέκα ὀβολῶν· ὅταν ὁμως ἐχωρίζοντο ἀπὸ τοῦ πατρὸς, τότε ἐφορολογοῦντο καὶ αὐτοὶ ὡς ὁ Πατὴρ· ὁ φόρος δὲ οὗτος ὠνομάζετο κεφαλιάτικον· ἔδιδον πρὸς τοῦτοις ἐκ τοῦ τυροῦ, καὶ βουτύρου τὸ δέκατον, οἱ δὲ ἄλλοι

(1) Σπαχίδες, ἢ Τιμαριῶται ὀνομάζονται εἰς τὴν Τουρκίαν οὗτοι ἠνδραγάθησαν ἐν διαφόροις μάχαις, καὶ ἔνεκα τούτου ἀντρυμείθει αὐτοὺς ὁ Σουλτάνος νὰ λαμβάνωσι κατὰ κληρονομίαν τὰ δέκατα χωρίων, καὶ ἐπαρχιῶν. Εἷς τῶν τοιούτων ὑπῆρχε καὶ ὁ τῶν Σουλλιωτῶν σπαχὴς, ὅστις κατῴκει εἰς Ἰωάννινα, ἀπαξ δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπήρχετο εἰς τὸ Σούλλιον, καὶ ἐλάμβανε τὸ δικαίωμα του· πολλὰκις ὁ Α. Π. ἐζήτησεν αὐτὸ τὸ σπαχηλῆκι παρὰ τοῦ ἰδιοκτῆτου ὑποσχεθεὶς νὰ τὸ ἀκριβοπληρῶσῃ κατὰ τὴν αἰτίσιν του, ἀλλὰ δὲν συγκατένευσε, μολονότι δὲς, καὶ τρεῖς ἐφυλακίσθη περὶ τούτου· μὴ δυναθεῖς νὰ τὸν πείσῃ, τὸν ἐπέρεμασεν, ὡς προδότην δῆθεν τῶν Τούρκων, καὶ φίλον τῶν Σουλλιωτῶν.

καρποί, οἴτος, ἀραβόσιτος, καὶ ὄσπρια ἦσαν ἐλεύθερα δεκατίας ὡς μὴ προϊόντα τοῦ Σουλλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Σύντομος διήγησις ὀκτῶ πολέμων πρὸς διαφόρους Πασάδας, καὶ Ἀγάδας, καὶ κατὰ διαφόρους, καὶ ἀγνώστους ἐποχὰς γεγενησάντων.

Ἡ ἀμάθεια τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ὁ φόβος τῶν γειτόνων μᾶς ἐστέρησαν ἐγγράφου γνώσεως πολλῶν ἥρωϊκῶν αὐτῶν πράξεων· διὸ τὰς διηγοῦμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς τὰς ἠκούσαμεν παρὰ τῶν ἰδίων Σουλλιωτῶν ἄνευ δηλαδὴ χρονολογίας, αὐξήσεως, καὶ ἀφαιρέσεως· ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἀπλαῖ παραδόσεις ῥέπουσι πάντοτε εἰς τὸ νὰ μεγαλύνωσι τοὺς ἥρωάς των ἐφευρίσκουσαι συμβεβηκότα διὰ νὰ καθιστῶσι περιέργον τὴν διήγησίν των, ἐγκρίνομεν ὡς ἄνωθεν νὰ διηγηθῶμεν τὰ τοιαῦτα συμβάντα μὲ συντομίαν, καὶ πιθανότητα παραλείποντες τὰ πλειότερα, διότι ἐνῶ πολλάκις μᾶς ἀπατᾷ ἡ ὄρασις, ἡ ἀκοή ἄρα πόσον ἀπέχει τῆς ἀληθείας; διὰ τοῦτο τὰ κύρια συμβεβηκότα μόνον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀληθῆ, τὰ δὲ καθέκαστα, πρέπει, κατὰ τὸ πλεῖστον, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πλάσματα.

Πρῶτον πόλεμον ἐσυγκρότησαν πρὸς τὸν Χατζῆ Πασᾶ τοῦ Ἀσλᾶν Πασᾶ, ὅστις τοὺς ἐπολιώρηκε μὲ ὀκτῶ χιλιάδων στρατὸν, οἱ δὲ Σουλλιωῖται μόλις ἦσαν τότε τριακόσιοι ἄνδρες μάχημοι· δεύτερον, πρὸς τὸν Μουσταφᾶ Πασᾶ μὲ χιλιάδας 7· τρίτον πρὸς τὸν Δόσμπειν μὲ χιλιάδας 8· τέταρτον, τὸν Μαζούτ Ἀγᾶ μὲ χιλ. 6· πέμπτον τὸν Σουλεμῶν Ἰζαπάρην μὲ χιλ. 9· τὸν ὁποῖον

μετὰ τοῦ υἱοῦ του, καὶ ἄλλων τεσσαράκοντα συμμάχων συνέλαβον ζῶντας, διότι τὸ στρατόπεδον ὑπῆρχε μέσα εἰς τὸ Σουλλί, ὁ δὲ στρατὸς ἠττηθεὶς μακρὰν τοῦ Σουλλίου μεταξύ Κιάφας, καὶ Σαμωνιάδας, καὶ μὴ δυνθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ συσσωματωθῆ μετὰ τοῦ στρατοπέδου, ὅπου ἦσαν οἱ Ἀγάδες, διεσκορπίσθη καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν διηρημένον εἰς μικρὰ σώματα τῆδε κάκεισε· οἱ δὲ Ἀγάδες μείναντες μετὰ τινων σωματοφυλάκων ἐκλείσθησαν εἰς τὸν, ἐν τῷ Σουλλίῳ ναὸν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, διὰ νὰ ἀποφύγῃσι τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· ἀλλὰ, κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἀναβάς εἰς τὴν σκέπην τοῦ ναοῦ ὁ Δῆμος Δράκος μετ' ἄλλων δύο, ὅπῃν δὲ ποιήσαντες ἐπὶ τὴν σκέπην ἔρριψαν δι' αὐτῆς ἐν τῷ ναῷ σμῆνος μελισσῶν, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν αὐτῶν τὰ κεντρίσματα διεπραγματεύθησαν τὴν εἰρήνην καὶ δόντες λῦτρα χιλίων φλωρίων, ζερίων (1) λεγομένων, ἀπελύθησαν· ἕκτον, πρὸς τὸν Πασᾶ Κόκκαν μὲ χιλ. 4· ἑβδομον, τὸν Μπεκίρ Πασᾶ μὲ χιλ. 5· ὄγδοον, πρὸς τὸν ῥηθέντα Τζαπάρην, καὶ χασᾶν Μπραΐμαγα μὲ χιλ. 5.

Ἡ ἔλλειψις λογίων ἀνδρῶν, πάλιν τὸ λέγομεν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ ὁ φόβος ἴσως ἔνεκα τῶν τότε δεινῶν περιστάσεων μᾶς ἐστέρησαν τῆς γνώσεως οὐ μόνον τῶν Σουλλιωτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὁμοίων ἀνδραγαθιῶν πραχθεισῶν κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καὶ ἐν γνωσταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ἀρχαίων, καὶ μεταγενεστέρων ὀπλοφόρων, Καπετάνων λεγομένων· μολονότι δὲν γνωρίζομεν, εἰμὴ, ἐκ φήμης, καὶ παραδόσεώς τινων προγενεστέρων, (ἐκτὸς τῶν συγχρόνων) καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τραγωδιῶν τὰ

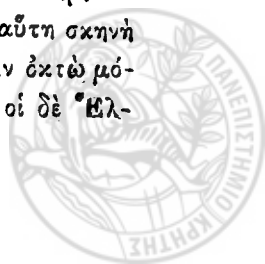
(1) Ἡξίζον τότε τὰ Ζέρια πέντε ἡμίου γρόσια.

ὀνόματα τῶν ἀρχαιοτέρων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐννοίας τόσον τῶν ἀρχαίων, ὅσον καὶ μεταγενεστέρων ἄσμάτων ἐξάγονται αἰσθήματα φιλελεύθερα, καὶ πράξεις ἡρωϊκαί, ἐπαίνου τῷ ὄντι, καὶ ἱστορίας ἄξιαί, τὰς ὁποίας θαυμάζοντες διηγούμεθα πρὸς γυνῶσιν τοῦ ἀναγνώστου ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ συγγνώμην διὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ κάμωμεν περὶ τούτου παρέκβασιν· ὁ Καπετᾶν Γιάννης Μποκοβάλλας ἐσυγκρότησεν εἰς τὰ Ἄγραφα τῆς Θεσσαλίας τόσους πολέμους πρὸς τοὺς τούρκους, ὥστε καὶ τὸν πάππον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Μίτζο Χοῦσον ἐβίασε διὰ τῶν δπλων νὰ ὀπισθοδρομήσῃ εἰς τὴν πατρίδα του, Τεπελένη· ὁ περίφημος Καπετᾶν Ζῆτρος ἐφύλαττεν, ἐν ὄσῳ ἔζη, ἐλευθέραν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἐλασσῶνος. Ὁ Καπ. Τόσκας κατεδάμασε τοὺς τούρκους εἰς τὰ Γραιθενὰ διὰ συνεχῶν πολέμων· ὁ ἴδιος, ἐδηγὸς ὢν ἑκατὸν ἐξήκοντα ἀνδρείων παλλικαρίων, κατὰ τὸ 1770 ἔτος ἐνῶ διέβαινον δύω σχεδὸν χιλιάδες τουρκαλβανοὶ διὰ τῆς ἐπαρχίας του φέροντες μεθ' ἑαυτῶν ὑπὲρ τοὺς χιλίους αἰχμαλώτους γυναικοπαίδων, καὶ ἄπειρα πολύτιμα λάφυρα ἐκ τῆς Πελοποννήσου (1), τοὺς ἐκτύπησε, καὶ κατέστρεψε μεταξύ δύω χωρίων, Θελπέη, καὶ Σμίξις, ἀπελευθερώσας τοὺς αἰχμαλώτους ἅπαντας, λαβὼν τὰ λάφυρα, καὶ πάμπολα κτήνη· ὁ Κ. Καραλῆς κατεδίωξε πολλακίς τοὺς τουρκαλβανούς ἀπὸ τῶν χωρίων τοῦ Ὀλύμπου διατηρῶν αὐτὰ ἐλεύθερα· οὗτος ἐγύμναζε, καὶ εἶχε πάντοτε εὐθυβολιστὰς συντρόφους οὐχὶ περισσοτέρους τῶν 50 ἐν καιρῷ εἰρήνης· οἱ Κ. Κ. Μακρυθανάσης, Μακρυπούλιος,

(1) Αὕτη ἡ ἀπάνθρωπος πράξις τῶν ἀλβανῶν ἐξετελέσθη κατὰ τὸ 1770 ἔτος μετὰ τὴν εἰρήνην τῶν ῥωσσοθωμανῶν.

καὶ Μπασδέκης ἐφύλαττον πάντοτε ἐλεύθερα τὰ χωρία καὶ Κωμοπόλεις τῆς Θετταλομαγνησίας· ὁ Κ. Τζοθάρας εἰς τὴν Ἠπειρον ἐταπείνωσε τὴν ὄφρυν τῶν τουρκαλβανῶν περιφερόμενος εἰς τὴν λάμαρην (ἀμφιλοχίαν) με σημαίας· ὁ Σαθαῶς, καὶ Καραϊσκος ἀπίρους τούρκους ἐφόνευσαν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν· ὁ Κ. Μπλαχάβας εἰς τὰ Χάσια, καὶ μάλιστα ὁ παππᾶ Εὐθύμιος Πλαχάβας ἐκίνησεν ὄπλα καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου Ἀλῆ Πασᾶ τῷ 1808 ἔτει· οἱ Λαζαῖοι διατηροῦντες τὰ βόρεια μέρη τοῦ Ὀλύμπου ἐθριάμβευσαν πάντοτε κατὰ τὴν ξηράν, καὶ θάλασσαν ὁ Κ. Νίκος Τζάρας, τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων σημαντικὰς μάχας ἐσυγκρότησεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Θεσσαλίας, καὶ θερμαϊκὸν κόλπον, ἐπαινεῖται δὲ, κατ' ἐξαιρέσιν, ἢ ἔνδοξος ὀπισθοπόδισίς του ἀπὸ τὸ Πράβι τῆς Μακεδονίας μέχρι τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου· ὁ Κ. Ἀνδρουτζος ἀποθιβάσθεις εἰς τὴν Σπάρτην τῷ 1792, ὅτε ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸν περίφημον (λάμπρον Κατζόνην) διέβη ἐκ τῶν μεσημβρινῶν εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου μέρη ἐπὶ κεφελῆς διακοσίων γενναίων συντρόφων πολεμῶν ἄπαξ, καὶ δις τῆς ἡμέρας πρὸς τοὺς κατ' αὐτοῦ ὀρμήσαντας πελοποννησίους τούρκους. Ὁ Κατζαντώνης, καὶ ὁ Λεπενιώτης ἀδελφός του κατετρόμαξαν τὰ ἐκλεκτότερα στρατεύματα, καὶ ἀνδρειοτέρους ἀρχηγούς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὥστε ἐὰν δὲν συνελάμβανε διὰ προδοσίας τὸν πρῶτον ἀσθενῆ ὄντα, καὶ δὲν ἐδολεσφόρει τὸν δεύτερον, δυσκόλως ἤθελε τοὺς καταβάλλῃ διὰ τῶν ὄπλων. Ταῦτα πάντα ἐγείνοντο κατὰ συνέχειαν ἀπὸ τοῦ 1500 ἔτους μέχρι τοῦ 1832, ὅτε ὁ Σουλτᾶν Μαχμούτ ἀπεφάσισε τὴν ῥιζικὴν καταστροφὴν ὄλων τῶν εἰς τὸ κράτος του καπετάνων, διότι δὲν ἀμφίβαλεν ὅτι ἡ ἔνοπλος αὐ-

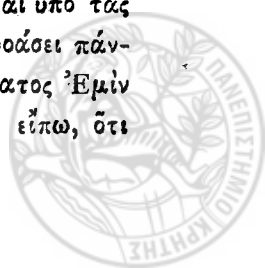
τῶν δύναιμις, ὑπῆρχεν πάντοτε ἐπικίνδυνος εὐκολύνουσα τὰ μέγιστα ἐν δεξιᾷ περιστάσει, τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος τὴν πρόοδον· διέταξε λοιπὸν ἐντόνως τὸν Μεχμέτ Ῥεσίτ Πασᾶ Κρουτάγια στρατάρχην ἄριστον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νὰ ἐκτελέσῃ ἀνυπερθέτως τὴν ἀπόφασίν του· γινώσκων ὅμως ὁ στρατάρχης, ὅτι δυσκόλως ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλῃ ὅλους ὁμοῦ, ἐμεταχειρίσθη τὰ ἐπόμενα στρατηγήματα· ἠγωνίσθη κατ' ἀρχὰς μὲ κολακείαν, καὶ ἀπάτην νὰ συγκεντρώσῃ ὅλους εἰς τινὰ θέσιν ἀδύνατον, καὶ Πεδινήν, ὅπου ἔμελλε νὰ τοῖς διακοινώσῃ δῆθεν βασιλικὰς διαταγὰς ἀφορώσας τὰ συμφέροντα, καὶ σταθερὰν ἐπιστάσιαν τῶν ἐπαρχιῶν των· ὁ δὲ κύριος αὐτοῦ σκοπὸς ἀπέβλεπε ν' ἀφανίσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἵππικου, καὶ πεζικοῦ στρατεύματος· μὴ πεισθέντες (ἐκτὸς τριῶν) νὰ ἐνεργήσωσι προσωπικῶς τὴν δόλιον διαταγὴν τοῦ ἐπεμψαν ἕκαστος διὰ τὸν τύπον τῆς πειθαρχίας, ἀνὰ ὀκτώ μῆχρι δέκα στρατιώτας. Οὗτοι πάντες συναθροισθέντες ὑπὲρ τοὺς τριακκοσίους διευθύνθησαν, κατὰ διαταγὴν, εἰς τὴν Λάρισσαν, ὅπου διετάχθησαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἵππαρχου τινος, οὗτος δὲ τοὺς ὠδήγησε πλησίον τοῦ χωρίου Δαουκλῆ, καὶ τῆς παρακειμένης λίμνης· τότε δὴ περικυκλώσας αὐτοὺς διὰ τοῦ ἵππικου τοὺς διέταξε νὰ πυροβολίσωσιν ὅλοι ἐκ συμφώνου εἰς σημεῖον δῆθεν χαρᾶς, διότι ἐγεννήθη Βασιλόπκις ἐν Κωνσταντινουπόλει· πεισθέντες, δὸς εἰπεῖν, ἀπατηθέντες, ἐπραγματοποίησαν ἀμέσως τὴν διαταγὴν, ἀλλὰ μόλις ὁ πυροβολισμὸς ἐτελείωσε καὶ τὸ ἵππικὸν ὄρμησεν εὐθὺς κατ' αὐτῶν, καὶ ἤρξατο κατακερματίζειν αὐτοὺς ἀνιλεῶς· ἡ τραγικὴ αὕτη σκηνὴ ἐξετελέσθη ἐντὸς τριῶν ὥρῶν καὶ μὲ ἀπώλειαν ὀκτώ μόνον ἵππέων, καὶ τινῶν τετραυματισμένων, οἱ δὲ Ἑλ-

ληνες (ἐκτὸς δύο) ἐφονεύθησαν ἅπαντες κορέσαντες ἐκ τῶν νεκρῶν αὐτῶν τὰς κοιλίας τῶν αἰμοδόρων θηρίων τε, καὶ ὀρνέων.

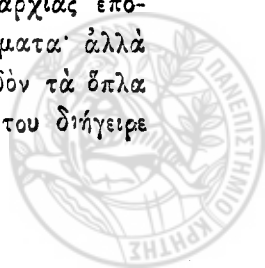
Τῇ αὐτῇ ἡμερομηνίᾳ, ἣτις ἦν ἡ δωδεκάτη τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου τοῦ 1832, ὄρμησι (τοιούτον γὰρ ἦν τὸ σύνθημα) καὶ τὸ πεζικὸν στράτευμα κατὰ τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας περιοδεούντων Καπετάνων· μολονότι ἡ Τουρκικὴ δύναμις ἦτο τριπλάσιος, καὶ ἡ ἐπίθεσις αὐτῆς ἄγνωστος πρὸς τοὺς Καπετάνους, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τελειοποιήσωσι τὸ σχέδιον κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, διότι δράζαντες ἀμέσως τὰ ὄπλα οἱ Καπετάνοι διὰ νὰ σώσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ τὰς οἰκογενείας των, ἔδειξαν ἀρειμανῆ ἀντίστασιν, ὥστε οἱ Τοῦρκοι δύνανται νὰ καυχηθῶσι διὰ τὴν προειρημένην μόνον δολοφονίαν, καὶ ἀρπαγὴν προσέτι κτηνῶν, καὶ τινων κινήτων πραγμάτων τῶν Καπετάνων, ἀλλὰ τὴν ζωὴν αὐτῶν, ὅπερ ἦν ὁ κύριος σκοπός, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ βλάψωσι· διότι σωθέντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν διὰ τῶν ὄπλων εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅπου διέτριψαν ἔτη τρία· ἐνῶ δὲ ἡ ἀντιβασιλεία διέλυσε τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, τὰ λείψανα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, διατάξασα ν' ἀπέλθωσιν ἕκαστος εἰς τὰς ἐστίας των, οἱ Καπετάνοι λαβόντες πολλοὺς ἐξ αὐτῶν στρατιώτας ἐπανῆλθον ἐκ νέου ἔνοπλοι εἰς τὰς ἐπαρχίας των ἀφίσαντες ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι τὰ γυναικόπαιδα· κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπῆρχε Νομάρχης ἐν Θεσσαλίᾳ ὁ Ἐμὶν Πασᾶς υἱὸς τοῦ προῤῥηθέντος Κιουτάγια τοῦ πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀποβιώσαντος· νομίσας καὶ οὗτος δύσκολον νὰ τοὺς καταδιώξῃ διὰ τῶν ὄπλων ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὁ πατήρ του, τὴν ἄλωπεκὴν ἀντὶ τῆς λεοντῆς· προσεκάλεσε λοιπὸν αὐτοὺς

νά παρουσιασθῶσιν ἐνώπιόν του ὅπως γνωρίσῃ καὶ συστήσῃ αὐτοὺς φύλακας τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς τὸ πρότερον· οἱ δὲ Καπετάνοι ἔχοντες πρόσφατα τῆς ἀπιστίας παραδείγματα τοῦ πατρός του δὲν ἐπαρουσιάσθησαν προσωπικῶς, ἀλλ' ἐπεμψαν ἕκαστος ἀνὰ ἓνα, καὶ δύο ἀντιπροσώπους ἵνα διαπραγματευθῶσι τὰς ὑποθέσεις των· ἐδυσσευστήθη σφοδρὰ ὁ Πασᾶς ἔμπροσθεν τῶν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὀλιγοπιστίαν τῶν Καπετάνων δικαιολογούμενος ὅτι τοὺς εὐνοεῖ, καὶ τρέφει καλοὺς ὑπὲρ αὐτῶν σκοπούς· οἱ ἀπεσταλμένοι τῷ ἀπεκρίθησαν! Ἰψήλοτα τε! ἡ αἰτία δι' ἣν δὲν ἐπαρουσιάσθησαν προσωπικῶς εἶναι, διότι τοὺς ἐπρόσταξες πρὸ ἡμερῶν αὐστηρῶς νὰ φυλάττωσι τὰς ἐπαρχίας των ἀπὸ τῶν καταδρομῶν, τῶν ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐξερχομένων στρατιωτῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι ὁποιαδήποτε βλάβη συμβῆ εἰς τινὰ ἐπαρχίαν, θέλει εἶναι ὁ ἴδιος Καπετάνος ὑπόλογος· ἀποτυχῶν τοῦ σκοποῦ του διέταξεν ἐπομένως τῶν ἀυλικῶν του τινὰ, Νουριδίναγα καλούμενον, νὰ ὑπάγῃ εἰς τι χωρίον, Δισκάτα, καὶ καλέσῃ ἐκεῖ ὄλους τοὺς Καπετάνους ὅπως διακοινώσῃ αὐτοῖς τὰς διαταγὰς του, ἡ δὲ κυρία καὶ μυστικὴ διαταγὴ ἦτο νὰ τοὺς δολοφονήσῃ εἰ δυνατόν· οἱ Καπετάνοι μὴ ἀντιτείναντες εἰς τὴν πρόσκλησίν του ἀπῆλθον μὲν εἰς τὸ χωρίον, φέροντες δὲ ἕκαστος μεθ' ἑαυτῶν ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους· τὸ ὅλον, ὁ δὲ Νουριδίναγας ὠδήγει ὑπὲρ τοὺς χιλίους Τουρκαλβανούς· συναθροισθέντες λοιπὸν ἐκάθησαν εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐκτὸς τοῦ χωρίου, καὶ ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν δένδρων ὁ δὲ Νουριδίναγας ἐν ἀκροάσει πάντων ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς. Καπετάνοι! ὁ ὑψηλότατος Ἐμὴν Πασᾶς Ἐφέντης μου μ' ἔστειλεν ἐδῶ νὰ σᾶς εἶπω, ὅτι

εἶναι πολὺ δυσαρεστημένος ἀπὸ ἐσᾶς, ἐπειδὴ σᾶς ἐπροσκάλεσε νὰ ὑπάγητε εἰς τὴν Δάρισσαν, καὶ λάβητε τὰς συμβουλάς, καὶ ὁδηγίαις του, κ' ἐσεῖς παρηκούσατε, καὶ δὲν ἐδώσατε πίστιν εἰς ἓνα Βεκίλην (ἀντιπρόσωπον) τοῦ Σουλτάνου· δι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀπειθείαν σας ἔχει δίκαιον καὶ αὐτὸς νὰ μὴ σᾶς πιστεύῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν παρακοὴν, καὶ δυσπιστίαν σας ταύτην τὴν ἀποδίδει εἰς τὴν ἀμάθειάν σας, καὶ ἄλογον φόβον, διὰ τοῦτο σᾶς συγχωρεῖ, καὶ σᾶς ἀφίνει, ὡς τὸ πρῶτον, φύλακας τῶν ἐπαρχιῶν· διὰ νὰ ἦναι ὁμοῦς διὰ τὸ μίλλον ἀσφαλῆς περὶ τῆς πιστῆς πρὸς τὸν Σουλτάνον ὑπηρεσίας σας, ζητεῖ παρ' ὑμῶν ὁμήρους· νὰ δώσῃ δηλαδὴ, πᾶς Καπετάνος ἀνὰ δύο ὁμήρους ἐκ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν του· οἱ λόγοι οὗτοι ἐπέφερον δυσαρέσκειαν, καὶ κακοφανισμὸν εἰς τοὺς Καπετάνους, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυναν νὰ τῶν δώσωσι τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν· Νουριδίναγα! ὅλοι οἱ Καπετάνοι ὅσοι κατέχουσιν ἐπαρχίας διετήρησαν, νομίζομεν, πάντοτε ἀκριθεῖς εὐταξίαν εἰς αὐτάς· τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ οὔτ' αὐτὸς ὁ Πασᾶς, ἐπειδὴ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἡ μαρτυρία εἶναι ἀναντιρρήτος ἀπόδειξις· ὅθεν ἀδικεῖ ἡμᾶς τὰ μέγιστα ὁ Πασᾶς ζητῶν ὁμήρους, ἐνῶ δὲν εἶδε τι ἀπιστίας παράδειγμα παρ' ἡμῶν μέχρι τοῦδε, οὔτ' ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν προκατόχων μας· ἡμεῖς μάλιστα ἔχομεν πάμπολλα καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς φρικώδη ἀπιστίας παραδείγματα· Τὸ δὲ πρόσφατον, τὸ τρομερὸν, τὸ ἀπάνθρωπον ἐκεῖνο Μακελλεῖον τοῦ Πατρός του, ὅτε δι' ἀπάτης ἐθυσίασεν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἐξ ἡμῶν πλησίον τοῦ χωρίου Δαουκλῆ, καὶ ἄλλους· ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν εἰς τὰ Τρίγκαλα μετὰ τοῦ Καπετάνου Στέρειου Στερνάρη, τῶν ὁποίων τὰ γυμνὰ κόκ-

καλα, καὶ συντετριμμένα κρανία εὐρίσκονται εἰσέτι ἔνθεν κἀκεῖσε διεσκορπισμένα, καὶ καταπατούμενα, ἀφοῦ πρῶτον οἱ κῦνες, καὶ τὰ ἀγρίμια ἐκορέσθησαν ἀπὸ τὰς σάρκας των, πῶς δυνάμεθα νὰ τὸ λησμονήσωμεν; ἔπειτα λοιπὸν ἀπὸ τσαύτας, καὶ τοιαύτας τραγικὰς δεινοπαθείας μας, καὶ πιστὰς εἰς τὸ Δεβλέτι ὑπηρεσίας, δὲν πρέπει ἄραγε ν' ἀπολαμβάνωμεν πλήρη ἐμπιστοσύνην ἀπὸ τὸν Πασᾶν, ἀλλὰ νὰ ζητῆ ἀκόμη παρ' ἡμῶν ὁμήρους, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν, νέα θύματα; Ἐὰν ἔχη βασιλικὴν προσταγὴν, ἢ θέλει ὁ ἴδιος νὰ μᾶς καταδιώξῃ καὶ ἀποβάλῃ ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας διατηροῦμεν πρὸ δύο αἰῶνων κατὰ διαδοχὴν μετὴν θείησιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ μετ' ἔγγραφά μπουγιουρδιά (διορισμούς) τῶν κατὰ καιροῦ; Πασάδων, δύναται νὰ μᾶς τὸ εἶπῃ φανερᾶ, καὶ τότε ἡμεῖς ἀποπερατοῦντες πᾶσαν ὁσοληψίαν, ἣν ἔχομεν ἕκαστος πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν, θέλομεν ἀπέλθῃ ἡσύχως ὅπου τὸ πεπρωμένον μᾶς ὀδηγήσῃ· εἶδέ τις ἐξ ἡμῶν (τὸ ὁποῖον δὲν πιστεύομεν) εὐαρεστεῖται νὰ δώσῃ ὁμήρους, εἶναι ἐλεύθερος, τῶν πλειοτέρων ὅμως ἢ συνείδησις δὲν ἀπατάται πλέον νὰ προσφέρῃ καὶ ἄλλα, ὡς ἐκεῖνα, τοῦ Δαουκλῆ θύματα· ἢ ἀπότομος αὕτη ἀπάντησις ἐκφρασθεῖσα διὰ τοῦ Κ. Τζαχίλλα εὐηρέστησεν ὅλους τοὺς Καπετάνους, ὥστε ἐκ συμφώνου ἀπέρριψαν ἅπαντες τὴν περὶ ὁμῆρων πρότασιν· καὶ οὕτως ὁ μὲν Νουριδίναγας μὴ δυνηθεὶς νὰ πράξῃ τι ἄλλο ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λάρισσαν, οἱ δὲ Καπετάνοι ἐπανῆλθον ἐκ νέου εἰς τὰς ἰδίας ἐπαρχίας ἐποφθαλμιῶντες πάντοτε εἰς τοῦ Πασᾶ τὰ κινήματα· ἀλλὰ μεθ' ἐνὸς ἔτους παρέλευσιν ἐκίνησεν ἀναφανδὸν τὰ ὄπλα κατ' αὐτῶν· πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοῦ σκοποῦ του διήγειρε

διὰ τῆς βίας ὄλους τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν, ἐδι-
 ὠθησαν λοιπὸν ἐκ νέου νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν
 Ἑλλάδα ἅπαντες.

Δὲν ὑπάρχει τις ἀμφιβολία ὅτι πρὸ αὐτῶν τῶν ση-
 μαντικωτέρων Καπετάνων ὑπῆρχον διάφορα ἄλλα ἀνε-
 ξάρτητα σώματα Θεσσαλῶν, Ἀκαρνανῶν Λοκρῶν καὶ
 διαφόρων ἄλλων μερῶν τὰ ὅποια, ἔνεκα τῶν τότε δει-
 νῶν περιστάσεων κατέφευγον εἰς ὄρεινὰ, καὶ δυσάλωτα
 καταφύγια κείμενα ἐπὶ τῶν ὄρεων Ὀλύμπου, Πίνδου,
 Οἴτης, Κιμερίων, κτλ. διότι μὴ δυνηθέντες οἱ πρῶτοι
 κατακτεταὶ Τοῦρκοι νὰ καταβάλλωσι τὰ τοιαῦτα φι-
 λελεύθερα σώματα ἠναγκάσθησαν ἐπομένως νὰ φέρωσι
 νέα ἐμπειροπόλεμα τάγματα ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον τῆς Ἀσίας
 ὅπως καταστρέψωσι ῥιζηδὸν τοὺς μὴ ὑποκύψαντας εἰς
 τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν Ἑλληνας· ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετὰ
 πολυχρονίους πολέμους, οὐ μόνον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ
 τοὺς καταδαμάσωσιν, ἀλλ' ἠΰξησαν μᾶλλον τὸν ἀριθμὸν
 αὐτῶν, διότι ἡ ἐλευθερία, αὐτὸ τὸ οὐράνιον δῶρον, εἶναι
 φυσικῶς ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον· ἀπαυδήσαν-
 τες τοίνυν καὶ οὗτοι οἱ ἄνδρεῖοι Ἰκωνιοὶ ἐπαρακάλεσαν
 τὴν τότε Κυβέρνησίν των νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ πλέον ἀπ'
 αὐτὸ τὸ δυσκατόρθωτον ἔργον, καὶ ἀποπέμψῃ αὐτοὺς εἰς
 τὴν πατρίδα· ἡ κυβέρνησις των, ἔχουσα, ὡς φαίνεται,
 τὴν χρεῖαν αὐτῶν δὲν εἰσήκουσε τῆς δεήσεως, αὐτοὶ μὴ
 ἔχοντες ἀφ' ἐτέρου σταθερὰν κατοικίαν, ἀπηλπισθέντες
 καὶ ἀπὸ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα των ἐπάνοδον ἤρπασαν
 ἐκ συμφώνου διὰ τῆς βίας γυναῖκας ἑλληνίδας, ἐδίωξαν
 εἰς τὰ ὄρεινὰ, καὶ ἄκαρπα μέρη τοὺς εἰς τὰ πεδινὰ, καὶ
 καρποφόρα κατοικοῦντας τότε Ἑλληνας γενόμενοι αὐτοὶ
 κατακτεταὶ τῆς γλυκείας αὐτῶν πατρίδος, καὶ καρπο-

φόρων γαιῶν, οἱ δὲ ἀπόγονοι ἐκείνων κατοικοῦσιν ἔκτοτε εἰς τὰ ὄρη διάγοντες βίον ποιμενικόν, μεταχειριζόμενοι ὑλοτομίαν, ἀνθρακοποιίαν, ξυλοφορίαν, παγετοκομιδὴν καὶ τὰ παρόμοια πρὸς πορισμὸν τοῦ ἄρτου· οἱ δὲ Ἰκῶνιοι, ἤδη λεγόμενοι, κατὰ παραφθορὰν τῆς λέξεως, Κωνιάροι, καλλιεργοῦσι τὰς παχείας γαίας, καὶ λαμβάνουσιν ἐξ αὐτῶν ἐν ἀφθονίᾳ τὰ πολυειδῆ καὶ νοστιμώτατα προϊόντα συστήσαντες χωρία εἰς διάφορα μέρη τῆς Θεσσαλίας, τὰ δ' ἐν πρώτοις κατακρατηθέντα καὶ κατοικηθέντα εἰσὶ τὰ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, καὶ Ὅσσης παρὰ τὴν εἴσοδον τῶν Τεμπῶν· φέροντα δὲ οὐ πλέον ἑλληνικὰ, ἀλλὰ τουρκικὰ ὀνόματα ὡς ἐφεξῆς· Μπαλαμούτη, Δερελή, Κουφαλάδες, Καραδεμερλήρη, Γκειτζελέρη, Κότριση, Οὐρτζιούνη, Μεσαλάρη, Τουτελήρη, Κτάφη, Καραντζόλη, Λυγαριά, Καζακκλάρι, Τατάρη, καὶ Τζαϊρλή, τὰ δὲ παρὰ τὴν Ὅσσαν· Μπαμπᾶ, Μακρυχώρη, Μπαλτζή, Δουάν, μικρὸν Κεσερλή, μέγαλον Κεσερλή.

Διὰ περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου καταχωρίζομεν κατωτέρω τέσσαρα σῶα τραγῳδία τῶν περιφήμων Καπετάνων· τοῦ Ζήτρου, τοῦ Μπουκουβάλα καὶ τοῦ Τόσκα οἵτινες εἰσὶν ἀρχαιότεροι, καὶ τοῦ Νίκου Τζάρα, ὅστις τῷ 1807 ἀπέθανε μαχόμενος κατὰ τῶν τούρκων ὑπὸ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου· εἶπον ἀνωτέρω σῶα τραγῳδία, διότι περιηγηταὶ τινες εὐρωπαϊοὶ ἔκαμαν συλλογὴν τραγῳδιῶν ἀναφερομένων εἰς διαφόρους Καπετάνους τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, ὅλα σχεδὸν εἶναι παρηλλαγμένα, καὶ ἑλλειπέστατα· ὁ σκοπὸς μας δὲν ἀφορᾷ ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ νὰ πληροφορήσωμεν τὸν ἀνα-

γνώστην, ὅτι, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν κατωτέρω τεσσάρων τραγωδιῶν, καὶ διάφορ' ἄλλα τῆς αὐτῆς φύσεως ὑπάρχουσιν. Εὐχῆς ἔργον ἦτο ἔάν τις Ἑλληνα ἠθέληεν ἐπιμεληθῆ νὰ κάμῃ ἀκριβῆ καὶ πλήρη συλλογὴν τοιούτων παλαιῶν, καὶ μεταγενεστέρων ἁσμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων, δι' ἔλλειψιν ἱστοριῶν, ἐξάγονται πολλὰ σημειώσεως ἄξια.

Ἴδου τοῦ πρώτου, καὶ ἀρχαιότερου.

Ἐφές ἤμουν στοὺς οὐρανοὺς, καὶ σήμερα μὲ τ' ἄστρα,

Κι ἄκουσα πῶς σε ἔγραψαν μὲ τοὺς ἀπεθαμμένους.

Σῶπα, σῶπα, πουλάκι μου, καὶ μὴ με καταργέσαι·

Ἄν ἦν γιὰ τὴν γυναῖκά μου, γυναῖκα πέρνω κι ἄλλην

Ἄν ἦν γιὰ τὰ παιδάκια μου, παιδάκια κάμνω κι ἄλλα.

Ἄν ἦν γιὰ τὸ κεφάλι μου, δὲν ξέρω τί νὰ κάμω.

Ὅσα βουνὰ περπάτησες, ὅλα βοτάνια εἶχαν,

Νὰ τᾶξευρες νὰ τᾶτρωγες, ποτὲ νὰ μὴ πεθάνης.

Σαράντα χρόνους ἔκαμα, ἄρματωλὸς, καὶ κλέπτης,

Κι ἄλλους σαράντα νάκανα, πάλιν θεὸν ἀποθάνω.

Δὲν τ' ὄχω πῶς θεὸν νὰ χαθῶ, καὶ θέλω ν' ἀποθάνω,

Μόν τ' ὄχ' ἓνα παράπονον, καὶ φλόγα σὴν καρδιά μου,

Ποῦ θὰ τὸ μάθ' ἀρβανητιᾶ, ν' ἀρθῆ σὴν Ἑλασσῶνα.

Παρακαλῶ σε, Λάζο μου, καὶ Καπετᾶν Δημήτρη,
Καλὰ νὰ μοῦ τηράξετε, τὸν Φῶτον τὸ παιδί μου,

Γιατὶ μικρὸς ὀρφάνεψε, κι' ἀπὸ κλεψιά δὲν ξέρει.

Γερόντοι θέλουν χἀίδευμα, κι' ἀγάδες θέλουν γρόσσια,

Καὶ τὰ πρωτοπαλλίκαρα, λουφὲν νὰ τ' αὐγατίση,

Ποῦ σέκονται σὸν πόλεμον, ὁποῦ βαστοῦν σὸ τζέγκι (1)·

Μπροστὰ πάγουν σὸν πόλεμον, σὸ γύρισμα κατόπι.

(1) Ἀντιμαχία.

Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι, τόσον καταφρονεῖ τὸν θάνατόν του ὁ ἥρωας, ὅσον ἀφ' ἑτέρου μένει περίλυπος, καὶ καταφλογισμένη ἡ ψυχὴ του, διότι ὁ θάνατός του ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ τὴν μετὰ πολλῶν ἀγώνων, καὶ κινδύνων ἀποκτηθεῖσαν καὶ διατηρηθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς ἐπαρχίας του, Ἐλασσῶνος. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι ἐν ὄψι αὐτὸς ἔζη τουρκαλθανοὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του δὲν ἐτόλμων νὰ πλησιάσωσι· διὸ παρακαλεῖ θερμῶς τὸν πρῶτόν του ἀξιωματικὸν καὶ φίλον Λάζον νὰ περιποιηθῇ, καὶ ὑπερασπίσῃ τὸν υἱὸν του ἀνήλικον, ὄρφανόν, καὶ ἀπειροπόλεμον ἔτι ὄντα· δὲν ἐκληρονόμησεν ὁμῶς, κατὰ δυστυχίαν, ὡς λέγεται, καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ πατρὸς του· πιθανὸν ν' ἀπήντησε διαφορετικὰς περιστάσεις εἰς τῆς ζωῆς του τὸ στάδιον.

Τοῦ δευτέρου.

Νᾶμουν μὲν πετροπέρδικα, εἰς πλάγια τοῦ Πετρίλου (1)

Νὰ σκόνουμουν τ' ἀποταχὺ, θυώραις νὰ ξημερώσῃ.

Ν' ἀκούρμαινα (2) τὸν πόλεμον, πῶς πολεμᾶν οἱ κλέφταις

Οἱ κλέφταις, οἱ ἀρματωλοὶ (3), κ' ὁ Γιάννης Μποκοβάλλας

Τὸν Μέτζο Χουσον (4) κυνηγᾶ, στὴν μέσην τοῦ Πετρίλου

Στὸν πάτον εἰς κουμπουργιανὰ, εἰς τὴν ἐπάνω χώρα·

Τὸν Μέτζο χουσ' ἀπέκλεισεν, ὁ Γιάννης Μποκοβάλλας,

Γιώργο Χαϊτούτης χούγιαξεν (5), ἀπὸ τὸ μετερίζι,

Βάλτε φωτιὰν εἰς τὴν ἐκκλησιὰν, νὰ κάψῃτε τοὺς τούρκους

(1) Χωρὸν τῶν Ἀγγράφων.

(2) Νὰ ἤκουον.

(3) Ἀρματωλοὶ μὲν λέγονται ὅταν φυλάττωσι τὴν ἐπαρχίαν κατ' ἔγγραφον διαταγὴν τοῦ Πασᾶ· τούναντίον δὲ, κλέπται.

(4) Οὗτος ἦν Πάππος τοῦ Ἀλλῆ Πασᾶ.

(5) Ἐφώνηξε.

Χίλια φλωριά νά τὴν χρωστῶ, καὶ πεντακόσια γρόσια
 Κ' ὁ Μποκοβάλλας χούγιαξε, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
 Πάρτε τοὺς τούρκους ἐμπροστὰ, σὴν Ἄρτα νά τοὺς πᾶμεν
 Πίσω νά μὴ γυρίσωμεν καὶ ὄλου; νά τοὺς φᾶμεν.
 Πέρνουν κεφάλια τῶν τουρκῶν, τὰ βάνουν σὰ παλούκια.
 Κι' ὁ Μποκοβάλλας σύναξεν, ὄλον τὸν ταῦφάτου, (1)
 Μὲ σὴν ὀξιά ξημέρωσε, τὰ κόλια (2) νά μοιράσῃ,
 Κ' οἱ ἀγραφιῶτες ἔστειλαν, δέκα Κοτζαμπασίδες
 Τῷ φέραν τὸν Μορασάλι (3) σ' ὄλον τὸ βιλαέτι.

Τοῦ τρίτου.

Ἐφές προφές ἐδιάβαινα ἔπο κλέφτικα λιμέρια (4)
 Κι' ἄκουσα πῶς ἐρμήνευε Τόσκας τὰ παλλικάρια,
 Παιδιάμ', ἂν θέλτε λεβεντιὰ, κ' ἐλεύθερα νά ζῆτε,
 Βάλτε τζηληῖκι στὴν καρδιά, καὶ σίδηρα στὰ πόδια.
 Κρασί ποτὲ μὴ πίνετε, ὕπνον μὴν ἀγαπᾶτε,
 Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος, καὶ τὸ κρασ' εἶναι πλάνος.
 Γυρίζ' ὁ Νάκας (5) καὶ τὸν λέγ', λέγει τὸν Καπετάνον,

(1) Τὴν συντροφίαν του, τὰ παλικάρια του.

(2) Τὰ ἀποσπάσματα, διὰ νά φυλάττωσι διάφορα μέρη τῆς ἐπαρχίας.

(3) Ἐγγραφὸς ἄδεια, καὶ διαταγὴ τοῦ Πασᾶ, διὰ νά τὸν γνωρίσῃ ὅλη ἡ ἐπαρχία τῶν Ἀγρᾶφων Καπετάνον αὐστημένον.

Οὗτος ὁ ἥρωας ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Πάργαν κατὰ τὸ 1782 ὁ τάφος του ὑπάρχει ἐν τῷ ναῷ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὅπου ἐπὶ τοῦ Μαρμάρου ὑπάρχει ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομά του.

(4) Λημέρια· θέσεις ὄχυρα ἐν αἷς διημερεύουσιν, ὅταν ἔχουν φόβον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

(5) Ὁ Νάκας μαζί μ' ἐν ἄλλο πρωτοπαλλίκαρον τοῦ Τόσκα, Τζολάκη ὀνομαζόμενον ἐτόκπευον τῷ ὄντι νά προσκυνήσωσιν εἰς τὸν Δερβένχα, ὅχι διὰ τὰ ὅποια προτείνουσιν αἰτία, ἀλλὰ διότι εἶχαν συλληφθῶσιν αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν διὰ προδοσίας. Βέβαιος ὢν ὁ Τόσκας ὅτι, ἐάν ἐπροσκύνουν ἔμελλ-

Μπεζέρησαν βαρέθησαν, Τόσκαμ' τὰ παλλικάρια,
 Τῆς νύκτας τὸ περπάτημα, τζ' αὐγῆς τὸ καραούλι,
 Θέλουν νὰ προσκυνήσουνε σ' αὐτὸν τὸν Δυβιτάρη, (1)
 Πούναι Βαλλῆς (2) σιὰ Γρεβαιναῖ, Δερβέναγας γὰ χάσια.
 Παιδιᾶμ, ἂν θέλτε κόψιμον, καὶ θέλτε νὰ χαθῆτε,
 Ἐλᾶτε νὰ σᾶς κόψω ἴγῳ, καὶ νὰ σᾶς παραχώσω,
 Νὰ δώσω καὶ μνημόσυνα, εἰς ὄλους τοὺς παππάδες.
 Ν' ἀκούσουν χώραις καὶ χωριᾶ, χωριᾶ καὶ βιλαέτια,
 Νὰ ποῦν ὁ Τόσκας λύσσαξε καὶ τρώγ' τὰ παλλικάρια·
 Τὸν λόγον δὲν ἀπέσωσε, ἡ ὀμιλιὰ βαστοῦσε,
 Τὸ καραούλ' ἐφώναξε. τὸ καραούλι κράζει.
 Πολλὴ Τουρκιὰ μᾶς ἔρχεται, Μπέιδες καὶ Ἀγάδες,
 Ἄφῆτε τους ἄ, ἔρχονται, κ' ἡμεῖς τοὺς καρτεροῦμεν.
 Πιάστε παιδιὰ τὸ στένωμα, βάλτετους εἰς τὴν μέσην,
 Κριαπὲ γιουρούση κάμετε, σφάξετε τοὺς Ἀγάδες.
 Νὰ ἴδοῦν τοῦ Τόσκα τὸ σπαθί, τοῦ Νάκα τὸ δουφέκι.
 Βοήθ' Ἀηλιὰ τοῦ Μπουρμπουτζὸ (3) κι' ἀπὸ τὴν Σαμαρίνα,
 Τοὺς Τούρκους νὰ χαλάσωμεν, τζ' ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας,
 Ποῦ τυραννοῦν τ' ἀδελφιὰ μας, ποῦ σφάζουν τὰ παιδιὰ τους.

λε νὰ τοὺς κρεμμάση, τοὺς ὀμίλησεν ὡς ἄνωθεν· τύχη δὲ ἀ-
 γαθὴ νικήσαντες, καὶ συλλαβόντες ζῶντας δύο σημαντικούς
 Ἀγάδας ἠλευθέρωσαν διὰ τῆς ἀλλαγῆς τὰς οἰκογενείας των.

(1) Δυβιτάρης· ὁ φέρων τοῦ Σουλταίου τὸ Μελανοδοχεῖον.

(2) Διοικητῆς τῶν Γρεβενῶν ὁ τῆς ἐπαρχίας τῶν Χα-
 σιῶν φύλαξ.

(3) Χωρίον πλησίον τοῦ ὁποίου κεῖται βουνόν, εἰς δὲ τὴν
 κορυφὴν αὐτοῦ ὑπάρχει Ναὸς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὁμοίως
 αἰ εἰς τὸ χωρίον Σαμαρίνα, τοῦ ὁποίου τὴν βοήθειαν ἐπινο-
 ῖται ὁ Τόσκας πρὸ τῆς μάχης.

Τοῦ Τετάρτου·

Τρία πουλάκια κάθουνταν, στὸν Ἄθωνα στὴν ῥάχιν,
 Τόνα κυττάζ' τὸν Ὀλυμπον, τ' ἄλλο πρὸς τὴν Χασάνδραν,
 Τὸ τρίτον τὸ καλλίτερον μυρξιόλογᾶ, καὶ λέγει,
 Ὁ Νίκος τί νὰ γίνηκε, τοῦτο τὸ καλοκαῖρι,
 Ποῦταν Μπαϊράκι (1) στὰ βουνά, καὶ φλάμπουρον (2)
 [στοὺς κάμπους]

Ποῦταν καὶ μέσ' στὴν θάλασσαν, πύργος θεμελιωμένος,
 Μᾶς εἶπαν πέρ' ἀπέρασε, πῆγε κατὰ τὸ Πράβι (3)
 Κι' ἀνοίγει μπαϊράκια δώδεκα, μεσ' τὴν Βλαχιάνα πάγη,
 Πάγει σημά, πάγει κοντά, σημά κατὰ τὸ Πράβι
 Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, δέκα χιλιάδες Τούρκοι,
 Καὶ κάμνει ἓνα πόλεμον, ὄλημερίς στὸν κάμπον,
 σκοτώνει τοὺς ἀγαρηνοὺς, Πεζοῦρα, καὶ Καββάλα,
 Καὶ τὸ βραδὺ γιουρούστησαν, μετὰ τὰ σπαθιά στὰ χέρια,
 Βρίσκουν ταῖς Πόρταις σφαλισταῖς, κι' ἄλυσον στὸ γε-
 [φύρι (4)]

Τὴν ἄλυσον ἐκόψανε, ταῖς πόρταις ἐτζακίσαν,
 Μετὰ τὰ σπαθιά τους ἔσχισαν, τοὺς Τούρκους καὶ ἀπερᾶσαν.
 Τότε ὁ Νίκος φώναξε, τὰ παλλικάρια κράζει,
 Λεβέντες μου ἀνίκητοι, περήφανα Σαΐνια (5)

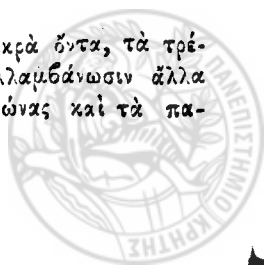
(1) Σημαία πολεμική.

(2) Σημαία συνήθης εἰς τὰς πανηγύρεις, ἐορτὰς καὶ γάμους· ἡ δὲ ἔννοια ἐστὶν ὅτι, καὶ εἰς τὰ βουνά, καὶ εἰς τοὺς κάμπους ὑπῆρχε θριαμβευτής.

(3) Πράβιστα, καὶ Πράβι κεῖται μετὰ τὸν Στρυμῶνος, καὶ Νέσσου Ποταμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ.

(4) Τοῦ Στρυμῶνος Ποταμοῦ.

(5) Ἰέρχκες, τὰ ὅποια συλλαμβάνουσι μικρὰ ὄντα, τὰ τρέφωσιν, ἡμερώνουσι, καὶ γυμνάζουσι νὰ συλλαμβάνωσιν ἄλλα πτηνὰ ἐδώδιμα· περιστεράς, δηλαλή, τρυγῶνας καὶ τὰ παρόμοια· εἶναι ταχύπτερα, καὶ νευρώδη.

Καμποῦλι (1) μὴ τὸ κάμετε, οἱ Τοῦρκοι νὰ μᾶς πάρουν,
ἢ ἔλους νὰ τοὺς σφάζωμεν ἢ ἔλ' ἄς σκοτοθῶμεν.

Πέντε ἡμεροῦλαις πολεμοῦν, καὶ πέντε ἡμερονύχτια,
Δίχως ψωμί, δίχως νερὸ, δίχως κἀνὲν ἰντάτι (2)
Στὸν Ἄθωνα γυρίσανε, πενήντα δύω συντρόφοι.
Οἱ πλειότεροι ἀπέθαναν, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν πολεμοῦσι
μόνον πρὸς Ἀσιανοὺς Τοῦρκους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἰ-
δίους Τουρκαλθανοὺς, καὶ Μακεδόνας, οἵτινες διαφέρου-
σι μόνον κατὰ τὴν θρησκείαν· διότι ἐάν προχωρήσωμεν
ἐρευνῶντες τὴν καταγωγὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, θὰ εὕρομεν
εἶθαια τὸ ὄνομα τοῦ προπάππου αὐτοῦ χριστιανικόν, ἢ
Κωνσταντῖνος ἢ Γεώργιος· ἡ δόξα ηὔξησε μᾶλλον τὰ ἐ-
λαττώματα αὐτῶν, καθ' ὅσον καὶ τὴν τυραννίαν πρὸς
τοὺς Ἕλληνας ἔνεκα τῆς θρησκείας, καὶ βαρβαρότητος·
περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ζωντανὰ εἰσέτι ὑπάρχουσι
παραδείγματα εἰς τὴν Ἠπειρον, τὸ νὰ ὀνομάζεται δη-
λαδῆ, ὁ μὲν υἱὸς Χασάνης ὁ δὲ πατὴρ Νικόλαος. κτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II'.

*Πόλεμος ἑννατος τῶν Σουλλιωτῶν κατὰ τοῦ
Ἀλῆ Πασᾶ.*

Τοῦ πολέμου τούτου ἐγνωρίσαμεν προσωπικῶς πολ-
λοὺς ἀγωνιστὰς Σουλλιώτας, οἵτινες ἀφ' ὧν μᾶς ἐδιη-
γήθησαν συμβάντων ἐκαταχωρίσαμεν ἐξ αὐτῶν τὰ παρ'
ἀξιοπίστων, καὶ ἐκ συμφώνου ὁμολογηθέντα· μᾶς ἐχρη-
σίμεισε πρὸς τούτοις εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πόλεμον,

(1) Μὴ καταδεχθῆτε.

(2) Βοήθεια, ἐπικουρία.

καὶ Ἄγγλος τις, Αἰτώμ-Γκίλλιαμ τοῦνομα, περιηγητὴς γενόμενος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, καὶ τὸν πόλεμον αὐτὸν περιοδικῶς συγγράψας, ὡς ἐκ τῶν παρακατιῶν ἀντιγράφων τοῦ Συγγράμματός του ἐξάγεται, ὅτι παρευρέθη τότε προσωπικῶς εἰς τὰ Ἰωάννινα·

Lettre d'Ali Pacha de Jannina, aux capitaines Bogia et Giavella. tom. 11. pag 106.

ἦτοι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Καπετάνον Βότζαρην, καὶ Ἰζαβέλλα.

Φίλοι μου, Καπετᾶν Βότζαρη, καὶ Καπετᾶν Τσαβέλλα, ἐγὼ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς σᾶς χαιρετῶ, καὶ σᾶς φιλῶ τὰ μάτια· ἐπειδὴ καὶ ἐγὼ ξεύρω πολλὰ καλὰ τὴν ἀνδραγαθίαν σας, καὶ παλληκαρίαν σας. μοῦ φίνεται νὰ ἔχω μεγάλην χρείαν ἀπὸ λόγουσας, λοιπὸν μὴ κάμντε ἀλλέως, παρακαλῶ, ἀλλ' εὐθύς ὅπου λάβετε τὴν γραφὴν μου νὰ μαζώζητε ὅλα σας τὰ παλληκάρια, καὶ νὰ ἔλθητε νὰ με εὐρπτε διὰ νὰ πάγω νὰ πολεμήσω τοὺς ἐχθροὺς μου· τούτη εἶναι ἡ ὥρα, καὶ ὁ καιρὸς, ὅπου ἔχω χρείαν ἀπὸ λόγουσας, καὶ μένω νὰ ἰδῶ τὴν φιλίαν σας καὶ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχετε διὰ λόγου μου· ὁ λουφὴς σας θέλει εἶναι διπλοῦς ἀπ' ὅσον δίδω εἰς τοὺς Ἀρβανίτας, διατὶ καὶ ἡ παλληκαρία σας ξέρω πῶς εἶναι πολλὰ μεγαλῆτερη ἀπὸ τὴν ἐδικὴν τους· λοιπὸν ἐγὼ δὲν πηγαίνω νὰ πολεμήσω πρὶν νὰ ἔλθητε ἐσεῖς, καὶ σᾶς καρτερῶ ὀγλήγορα νὰ ἔλθητε ταῦτα, καὶ σᾶς χαιρετῶ.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτον ἀπατηλὴ, καὶ ὀλεθρία διὰ τοὺς Σουλλιώτας, ἐπειδὴ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς στρατολογίας ἐκήρυττεν ὅτι, κατὰ τῶν ἀργυροκαστριῶν ἐσκόπευε νὰ κινήθῃ, τοὺς δὲ Σουλλιώτας ἐπολιτεύετο εὐνοϊκῶς, ἐφιλοδώρει δαψιλῶς, καὶ ἐκολάκειε χαμερ-

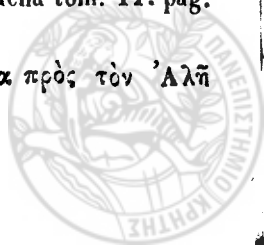
πῶς καλῶν αὐτοῦς παιδία του, καὶ πιστοὺς φίλους· ὁ σκοπὸς τῶν τόσων περιποιήσεών του ἀπέβλεπε τὸ ν' ἀποσκίαση πολλοὺς ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς Πατρίδος, ὥστε νὰ τὴν ἀδυνατίσῃ ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε, διότι γινώσκοντές τὸν δόλιον καὶ ἄπιστον ἀφ' ἐνός, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ἀφ' ἐτέρου ἀποτόμως ἐναντίοι τῆς πλαστῆς φιλίας του, τῷ ἔπεμψαν κοινῇ γνώμῃ ἐβδομήκοντα μόνον πολίτας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Καπετάνου Λάμπρου Τζαβέλλα γράψαντές τω συγχρόνως ὅτι εἶναι ἱκανοὶ τόσοι διὰ πᾶσάν του νίκην, οἱ δὲ ἄλλοι μένουσιν εἰς τὴν πατρίδα διὰ φύλαξίν της ἐκ παντὸς ἄλλου ἐναντίου.

Ἀπροσδόκητος, καὶ διόλου δυσάρεστος εἰς τὸν Πασᾶ ἐφάνη αὕτη ἡ διαγωγὴ τῶν Σουλλιωτῶν· βέβαιος ὅμως ὢν ὅτι, ἡ δευτέρα του αἵτησις ἔμελλε νὰ δώσῃ ὑπόνοιαν, μετεχειρίσθη ἄλλο στρατήγημα διατάξας νὰ κινήθῃσι δι' ἄλλης ὁδοῦ τὰ στρατεύματα, ἐπὶ δὲ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐστρατοπέδευσαν, ἔδωκε μυστικὰς εἰς τοὺς στρατηγούς διαταγὰς νὰ συλλάβωσι, ἀφοπλίσωσι, καὶ χειροδέσωσιν ὅλους τοὺς Σουλλιώτας, δὲν ἠγνάει ὅμως ὁ Πασάς, ὅτι ἦτον δύσκολον, καὶ ἐπικίνδυνον νὰ τοὺς συλλάβῃ καὶ ἀφοπλίσῃ διὰ τῆς βίας ζῶντας· ὅθεν ἐπενόησε νὰ τοὺς βάλῃ νὰ πηδήσουν ταῖς τρεῖς (τὸ ἄλμα) μετὰ τῶν ἰδικῶν του στρατιωτῶν (τοῦτο δὲ συνηθίζεται ἔκπαλαι εἰς τὴν Ἑλλάδα)· ὁφήσαντες λοιπὸν τὰ ὄπλα ἔνθεν κᾄκεισε κατεγίνοντο εἰς τὸ πῆδημα, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ Φῶτος Τζαβέλλας υἱὸς τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα ὑπερέβη ὅλους· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐν ταύτῃ τῇ ἀλληλομιξίᾳ καὶ ἀοπλία ἐπιπεσόντες ἐκ συνθήματος συναβον, καὶ ἐχειρόδεσαν αὐτοὺς διεσπαρμένους ὄντας· δύω ἐξ αὐτῶν ἀρπάσαντας πιστόλας ἐκ δύω Τοῦρκων ἰφόνευσαν τοὺς ἰδίους,

φονευθέντες καὶ αὐτοὶ αὐθωρεὶ παρ' ἄλλων ἄλλος τις ὠκύπους πηδῆσας ἐν χάσμα χειμάρρου ἔδραμε πρὸς τὴν πατρίδα, μολοντί ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας σφαίρας ἐρρίψαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδεμία τὸν προσέβαλεν, ἀμέσως λοιπὸν διευθύνθησαν μὲ βῆμα ταχὺ τὰ στρατεύματα πρὸς τὸ Σοῦλλι ἵνα τοὺς προλάβωσι ἀνετοιμούς· πιθανὸν νὰ ἐπετύγχανον, ἐὰν ὁ ἀποφυγὼν τὸν κίνδυνον συμπολίτης των δὲν τοὺς προειδοποιεῖ τὰ γεγονότα· πλησιάζοντα τὰ στρατεύματα εἶδον ὄλους μὲ ἔκπληξιν των ὀπλισμένους, καὶ παρατεταγμένους εἰς μάχην· ἡ ἀκαριαία αὕτη ἐτοιμασία, καὶ ἀφοβία τῶν Σουλλιωτῶν ἐψύχρανον τὰς ἐλπίδας του, ὅθεν προσκαλέσας ἀμέσως ὁ Πασᾶς τὸν Τζαβέλλα, τὸν ὁποῖον ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, τῷ εἶπε τὰ ἐξῆς· «ἀπὸ σέ Τζαβέλλα, θέλω νὰ λάβω σήμερον τὸ Σοῦλλι, καὶ ὑπόσχομαι νὰ σοὶ δώσω ὄσα γρόσια, καὶ τιμὴν θέλεις, τὸ ἐναντίον θὰ ψῆσω ζωντανὸν καὶ σένα, καὶ τὸν υἱόν σου Φῶτον καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους συμπατριώτας σου» ἐν ὄσῳ εὐρίσκομαι χειροδέσμιος ἔμπροσθέν σου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, Σοῦλλι μὴ ἐλπίζης νὰ λάβῃς, ἐὰν μὲ ἐλευθερώσης πιθανὸν νὰ τ' ἀπολαύσης. Πᾶ! καὶ πῶς νὰ σὲ πιστεύσω, Τζαβέλλα; ἴδοῦ ἔχεις εἰς χεῖράς σου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ὄμηρον τὸν υἱόν μου Φῶτον, τὸ πολυτιμότερον μέρος τῆς ψυχῆς μου· ἡ ἀπάντησις αὕτη καὶ ἡ ἀνυπομονησία τοῦ Πασᾶ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Σουλλίου ἠλευθέρωσαν τὸν Τζαβέλλα, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸ Σοῦλλι διεύθυνεν ἀμέσως τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

Lettre du capitain Giavella à Ali Pacha tom. 11. pag. 118.

ἦτοι ἐπιστολὴ τοῦ Καπετᾶν Τζαβέλλα πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ Τόμ. 6'. σελ. 118.

Ἄλῃ Πασᾶ, χαίρομαι ὁποῦ ἐγέλασα ἓνα ὄλιον, εἴμ' ἐδῶ νὰ διαφεντεύσω τὴν Πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέπτην· ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσω πρὶν ν' ἀποθάνω· κάποιοι Τούρκοι, καθὼς ἐσὺ, θέλουν εἰπῆ, ὅτι εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἐδικόν μου λυτρωμόν· ἀποκρίνομαι, ὅτι ἐὰν ἐσὺ πάρης τὸ Βουνὸν θέλεις σκοτώσει τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελίας μου, καὶ τοὺς συμπατριώτας μου, τότε δὲν θὰ ἤμπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν του, ἀμμή ἂν νικήσωμεν, θέλει ἔχω καὶ ἄλλα παιδιά, ἢ γυναῖκά μου εἶναι νέα, ἐὰν ὁ υἱός μου νέος, καθὼς εἶναι, δὲν μένη εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζήσει, καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου· προχώρησε λοιπὸν ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ.

Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου
Καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας.

Ὁ Ἄγγλος διηγῆται εἰς τὴν ἱστορίαν του ὅτι ὁ Τζαβέλλας ἔπεσεν εἰς τὴν πρώτην συγκροτηθεῖσαν μάχην εὐρεθεὶς εἰς ἀδύνατον τοποθεσίαν, καὶ πολεμήσας ἀπληπισμένα· τοῦτο ὅμως δὲν ἀληθεύει, ὁ συγγραφεὺς ἔλαβε, φαίνεται, ἐσφαλμένας πληροφορίας· διότι ὁ Τζαβέλλας ἐπολέμησεν, ἐνίκησεν, ἠλευθέρωσε τὸν υἱόν του, καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους συμπολίτας του· μετὰ τριῶν δὲ ἐτῶν παρέλευσιν ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἡσυχῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας του.

Ἡ ἥρωϊκὴ, καὶ ὕβριστικὴ ἀπάντησις τοῦ Τζαβέλλα παρῶργησε σφόδρα τὸν Πασᾶν ὥστε, ἀπεφάσισε ν' ἀποκεφαλίσῃ καὶ τὸν υἱόν του, καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους συντρέφους του ἀλλ' οἱ εὐνοϊκότεροι αὐλικοὶ, καὶ φίλοι του

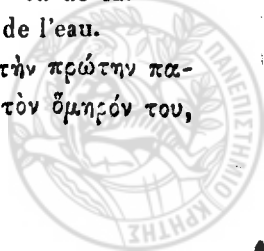
τὸν ἐμπόδισαν γνωμοδοτήσαντες ὅτι, τότε μόνον νὰ τοὺς ἀποκεφαλίσῃ, ἐπὶ τὴν γνωρισθῆναι νικητῆς, καὶ κατακτητῆς τοῦ Σουλλείου, κατὰ τὸ παρὸν δὲ νὰ κατευνάσῃ τὴν ὀργὴν του μὲ μόνον τὴν σκληρὰν αὐτῶν φυλάκισιν, ἀφ' ἑτέρου δὲν στοχάζονται ὅτι θέλουσιν ἀποβῆ μάταιαι αἱ ἐλπίδες του ἐπιστηριζόμεναι εἰς τὰ πολλὰ, καὶ ἐκλεκτὰ στρατεύματα, καὶ εἰς τὴν χρῆσιν προσέτι τῶν χρημάτων, ἧτις γεννᾷ τὴν διχόνοιαν, τὸ μόνον συμφέρον τοῦ σκοποῦ του· ἔχομεν περὶ τούτου σύμφωνον καὶ τὸν συγγραφέα Ἄγγλον, τοῦ ὁποίου τὸν παρακατιὸν παράγραφον καταχωρίζομεν ἀπαράλλακτον Γαλλιστὶ μετεγλωττισμένον καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικόν· τὰς δὲ προσημειωθείσας δύω ἐπιστολάς τοῦ Πασᾶ πρὸς τοὺς Καπετάνους Βότζαρην καὶ Τζαβέλλαν, καὶ τοῦ Τζαβέλλα ἐπομένως πρὸς τὸν Πασᾶ τὰς εἶχε καταχωρημένας ἑλληνιστὶ, καὶ ἄνευ ἡμερομηνίας·

Le Pacha ne jugea pas à propos, dans le premier moment de sa rage, de mettre aussitôt son otage à mort. Mais il l'envoya à Jannina, à son fils Veli Bég, qui gouvernait en son absence. J'étais présent lorsque l'enfant fut amené devant lui; il répondit aux questions qui lui furent faites, avec un courage et une audace qui surprirent tout le monde. Veli Bég lui dit qu'il n'attendait que les ordres du Pacha pour le faire brûler vif.

Je ne te crains pas, répliqua l'enfant; mon père en usera de même à l'égard de ton père ou de ton frère, s'il s'empare de leurs personnes.

Il fut jeté dans une obscure prison où on ne lui donna pour toute nourriture, que du pain et de l'eau.

ἤγουν· ὁ Πασᾶ· δὲν ἔκρινεν εὐλογον εἰς τὴν πρώτην παραφορὰν τῆς λύσεως του νὰ θανατώσῃ τὸν ὄμηρον του,

ἀλλὰ τὸν ἔστειλεν εἰς τὰ Ἰωάννινα πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ μπείν (1), ὅστις διώκει εἰς τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐγὼ ἡμην παρὼν ὅτε ὁ νέος ἤχθη ἐνώπιόν του, ὅστις εἰς τὰς γενομένας εἰς αὐτὸν ἐξετάσεις ἀπεκρίθη τόσον θαρρῶρά, καὶ τολμηρῶς. ὥστε ὄλους ἐξέπληξεν· ὁ Βελῆ μπείν τῷ εἶπεν, ὅτι διὰ νὰ τὸν κάψῃ ζῶντα, δὲν ἐπρόσμενεν ἄλλο πκρά τὰς προσταγὰς τοῦ Πασᾶ· δὲν σὲ φοβοῦμαι, τῷ ἀπεκρίθη ὁ νέος· ὁ Πατήρ μου θέλει πράξῃ ἀπαραλλάκτως ὡς πρὸς τὸν Πατέρα σου, ἢ τὸν ἀδελφόν σου, ἂν τοὺς λάβῃ εἰς χεῖράς του. Ἐρρίφθη εἰς εἰρκτὴν σκοτεινὴν, ὅπου δὲν τῷ εἶδιδετο ἄλλο εἰς τροφήν παρὰ, ἄρτος μόνον καὶ ὕδωρ.

Πρὶν γίνῃ τὸ κίνημα τοῦ στρατοῦ διὰ τὰ πρόσω ἐπληροφορήθησαν οἱ Σουλλιῶται παρά τινος χωρικοῦ ὅτι, λαβὼν ὁ Πασᾶς μεθ' ἑαυτοῦ τετρακοσίων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν φρουρὰν ἔστησε τὴν σκηνὴν τοῦ μακρὰν ὀλίγον τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου· ἀπεφάσισαν λοιπὸν τριακόσιοι Σουλλιῶται νὰ ὑπάγωσι τὴν νύκτα νὰ φονεύσωσιν αὐτὸν, καὶ εἰ δυνατὸν, συλλάβωσι ζῶντα· ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ συμβούλιον πkreureθη, ἐξ ἀπροσεξίας· τῶν Σουλλιωτῶν, γανωτῆς τις καταγόμενος ἀπὸ τῶν Κατζανοχωρίων τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀπήρχετο κατ' ἔτος εἰς τὸ Σούλλιον, καὶ ἐγάνωνε τὰ χάλκινα ἀγγεῖα· οὗτος ἀκούσας τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ἐπροθυμοποιήθη νὰ τὴν προδώσῃ ἐπ' ἐλπίδι ν' ἀλλάξῃ τύχην· ὅθεν τὴν ἐγνωστοποίησε κρυφίως διὰ μικροῦ γραμματίου πέμψας αὐτὸ μὲ τὸν δούλόν του, καὶ δι' ἀσφάλειαν, ῥαμμένον ὑπὸ τὴν Καρβατίνην (τζαροῦχι) λαβὼν λοιπὸν ὁ Πασᾶς τὴν εἶδησιν ἀφῆκεν ἀμέσως τὴν πρώτην θέσιν κενὴν μετατεθεῖς, καὶ

(1) ἀεὶ ἦτον ἀκόμη θαυματολογημένος Πασᾶς.

ὄχυρωθεὶς εἰς ἄλλην ἀπωτέραν καὶ ἄγνωστον ἔπραγμα-
τοποίησαν οἱ Σουλλλιῶται τὴν ἀπόφασίν των, ἀλλ' ἐπέ-
στρεψαν ἄπρακτοι, καὶ περίλυποι μὴ εὐρόντες τὸ ἀντι-
κείμενον τοῦ σκοποῦ των· δι' αὐτὴν τὴν πρᾶξιν ἠξιώθη
ἔπειτα ὁ γανωτῆς ἑξαιρέτου εὐνοίας τοῦ Πασᾶ, διότι
ἀντὶ γανωτοῦ ἐτιμήθη λογοθέτης καὶ πιστὸς του ὑπρέ-
της· ὅσον ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γζαβέλλα, τόσον καὶ ἡ ῥηθεῖσα
ἀπόφασις, τὰ ὅποια ἠσχύνετο νὰ διακοινώσῃ εἰς τὸ γρά-
τευμά του, τὸν ἔρριψαν εἰς μανιώδη ὀργὴν· παρουσιασθεὶς
ἦεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοῦ ἔφιππος ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς.

Παλλικάριά μου! ἐσεῖς ἠξέυρετε πολὺ καλὰ πόσα κα-
κὰ κἀμνον καὶ ἐμένα, καὶ ἐσᾶς καθ' ἡμέραν οὗτοι οἱ
ἄπιστοι Σουλλλιῶται, πόσους τόπους, καὶ χωρία μᾶς
ἄρπαξαν, καὶ μᾶς ἀποξένωσαν ἀπὸ τὰ κτήματά μας·
ἐὰν ἡμεῖς τοὺς ἀφήσωμεν σήμερον ζωντανούς, αὐτοὶ ὀ-
λίγω κατ' ὀλίγον θὰ τολμήσουν νὰ κυριεύσουν τὰ σπή-
τια μας, θὰ σκληρώσουν τὰ γυναικόπεδά μας ἐγὼ μὲ
τὴν ἰδικήν σας ἀνδρείαν ὑπέταξα τὴν 'Ρούμελην, κατε-
τρόπωσα ὄλους τοὺς γειτονικοὺς, καὶ μακρινούς ἐχθρούς
μου, καὶ τώρα δὲν εἶναι ἐντροπὴ μας μία φοῦκτα γιδο-
κλέπται, καὶ γκιουρίδες νὰ μᾶς καταστήσουν νὰ μὴ
τολμῶμεν νὰ εὐγῶμεν ἔξω ἀπὸ τὰ σπήτιά μας; ἐνθυμη-
θῆτε τὰ ὅσα αἵματα ἐχύθησαν κατὰ καιροὺς εἰς τούτους
τούς τόπους, τῶν Πάππων, Πατέρων ἀδελφῶν, τέκνων,
συγγενῶν, φίλων, καὶ ὁμοθρήσκων μας 'Οθωμανῶν! τώ-
ρα εἶναι καιρὸς ἀρμόδιος νὰ τὰ ἐκδικηθῶμεν ὅλα, καὶ
νὰ μὴ τοὺς ἔχωμεν πλέον ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι μας χα-
βαλέ (1). Τὰ στρατεύματά μας εἶναι καὶ πολλὰ, καὶ

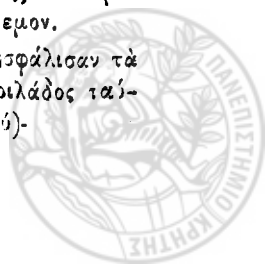
(1) Βῆρος ἐπιζήμιον.

ἀνδρεῖα, ὅθεν σήμερον δὲν χρειάζεται πολὺ δουφείκι, ἀλλὰ μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι· ὅσ' ἀπ' ἰσᾶς εἶν' ἄξια παλικάρια, καὶ πιστοὶ Μωαμετάνοι, τώρα θὰ φανοῦν· σᾶς λέγω ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅσ' ἀπ' ἰσᾶς ἤθελε πρωτέμβουν εἰς τὸ Σοῦλλι μὲ τὸ σπαθὶ γυμνὸν, ὑπόσχομαι νὰ δώσω εἰς τὸν καθένα πεντακόσια γρόσια.

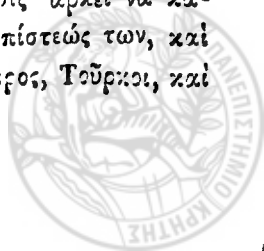
Ἡ ἑμιλία αὕτη ἐνθουσίασε τοὺς ὄπλαρχηγούς, καὶ στρατιώτας εἰς βαθμὸν ὥστε, ἐκ τοῦ ὀλικοῦ στρατοῦ ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας οἱ ἀνδρειότεροι, ὠρκίσθησαν νὰ μὴ βάλλωσιν τὰ ξίφη εἰς τὰς θήκας πρὶν κυριεύσωσι τὸ Σοῦλλι, ἐξολοθρεύσωσι τοὺς Σουλλιωτάς, ἢ ἀποθάνωσι μαχόμενοι· ἡ ἔνορκος αὕτη ἀπόφασις ἀμέσως ἀντήχησεν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες συσκεφθέντες ὠρίμως ἐπέκρινον ν' ἀφήσωσιν εἰς τὴν διακρίσιν τοῦ ἔχθρου τὸ Σοῦλλι, Σαμωνίθην καὶ Ναβαρλίον, καὶ νὰ ὀχυρωθῶσιν εἰς τὴν, κατὰ δυσμὰς ὑπερκειμένην ῥάχιν τῆς Κιάφας (1), ὅπου κατ' ἀνατολὰς μόνον ἠδύναντο νὰ τοῦς προσβάλλωσιν οἱ ἔχθροί, διότι τὰ βορειοδυτικομεσημερινὰ αὐτῆς μέρη εἶναι ἄβατα διὰ τοὺς ἐνυπάρχοντας κρημνοὺς, καὶ βράχους (2) τὴν δὲ ὀχυρωθεῖσαν θέσιν τῆς ῥάχεις κατέσχον οἱ ἄνδρες ἐξ ὧν ἐκλεχθέντες ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους, νέοι ἄνδρεῖοι, καὶ ὠκύποδες προπαρετάχθησαν εἰς μάχην δύω σχεδὸν ὠρῶν μακρὰν τῆς Κιάφας, καὶ ἐν τοιοῦτῳ σχεδίῳ ὥστε, νὰ

(1) Τὸ στρατήγημα τοῦτο εἰς οὐδένα ἄλλον ἀποδίδεται. πρὸς εἰς μόνον τὸν Γ. Βότζαρη, ὅστις καὶ ἄνδρεῖος, καὶ στρατηγηματικὸς ἐδείχθη εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πόλεμον.

(2) Εἰς αὐτοὺς τοὺς κρημνοὺς καὶ βράχους ἠσφάλισαν τὰ γυναικόπεδα, καὶ κινητὰ πράγματα. Ἐκ τῆς κοιλάδος ταύτης, κατὰ δυσμὰς, ῥέει ὁ Θιάμις πεταμὸς (Γλυκί).

μάχωνται ὀπισθοποδίζοντες ἐκ συμφώνου ἕως τῆς εἰρη-
 μένης ῥάχως. Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἀναγκαῖον ἦν νὰ
 τὸ πραγματοποιήσῃσι διὰ τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐλπίδα
 τῆς νίκης, διότι ἡ πληθὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἰ-
 μεθ' ὄρκου ἀπόφασίς του, καὶ αἱ ἀδύνατοι ἀλλαχοῦ πρὸς
 διατήρησιν τοποθεσία; ἐπρομήνυον νίκην τοῦ Πασᾶ ἢ
 πολλὴν φθορὰν τῶν Σουλλιωτῶν· οἱ τουρκαλθᾶνοι λοιπὸν
 μετὰ τὴν συνήθη προσευχὴν σύραντες τὰ ξίφη ὤρμησαν
 κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν ἀλαλάζοντες, οἱ δὲ ὀπισθοπει-
 δίζοντες ἐπυροβόλουν, καὶ ἠραιωμένοι ἀντίεταττον τὸ ἀ-
 ριστερόν πλάγιον τοῦ σώματος ὡς δύστρωτον· κατ' αὐτὸν
 τὸν τρόπον ἐγείνετο ὁ πόλεμος μέχρι τῆς Κιζάφας, ὅπου
 φθάσαντες παρ' ἐλπίδα οἱ τουρκαλθᾶνοι ἐκάθισαν ν' ἀνα-
 ψίξωσι μικρὸν καὶ ἐπομένως νὰ ὤρμήσωσιν ὅλοι ὁμοῦ·
 οἱ δὲ Σουλλιῶται ἀναβάντες εἰς τὴν ῥάχην κατέλαβον
 μετὰ τῶν λοιπῶν συμπολιτῶν τὰς ἀναγκαίαις θέσεις· καθ'
 ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ὀπισθοδρομήσεως τῶν
 Σουλλιωτῶν καθήμενος ὁ Πασᾶς ἐπὶ τοῦ ὄρους Βιρτζάχα,
 ἐθεώρει τὰ γενόμενα· ἀπερίγραπτος ὑπῆρχεν ἡ ἀγαλλία-
 σις τῆς ψυχῆς του διὰ τὴν προχώρησιν τοῦ στρατοῦ,
 καὶ ἐλπίδα ἐνδόξου νίκης, διότι δὲν ἐπέιθετό ποτε νὰ πα-
 τήσῃ ἄνευ σημαντικῆς αἱματοχυσίας οὔτε τοῦ Σουλλίου
 τὸ ἔδαφος, πολλῶ μᾶλλον τῆς Κιζάφας· ἔπεμπεν ἐκ τοῦ
 βουνοῦ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου πιστοὺς ὑπηρετάς διὰ νὰ
 ἐπαινῶσιν ἐκ μέρους του τοὺς στρατιώτας νὰ τοῖς ὑπό-
 σχωνται χρήματα, δῶρα, καὶ βαθμούς· τέλος νὰ τοὺς
 ἐνθαρρύνωσιν ὅτι, μία ἀκόμη ἐφόρμησις ἀρκεῖ νὰ κα-
 ταστρέψωσι διόλου τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς των, καὶ
 οὕτω νὰ ἐλευθερωθῇ διὰ πάντα ἡ Ἡπειρος, Τοῦρκοι, καὶ
 Ῥωμαῖοι.

Ἐμφυχωθέντες ὑπὸ τσοούτων ἐπαίνων, ὑποσχέσεων, καὶ παραινέσεων τοῦ Πασᾶ, πεπεισμένοι πρὸς τούτοις διὰ τὴν ἀπροσδόκητον προχώρησιν, ὤρμησαν ἐκ δευτέρου ἔλαλάζοντες· οἱ δὲ Σουλλιώται τοποθετηθέντες ἀνὰ δύο εἰς πᾶσαν πολεμίστραν, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐγέμιζεν, ὁ δὲ ἐπυροβόλει ὥστ' ἐγένετο ὁ πυροβολισμὸς ἀδιάκοπος· ἤρξαντο γὰρ τοὺς πυροβολῶσιν ἡσύχως, καὶ εὐστόχως ὅτε μόλις ἦσαν δέκα βημάτων μακρὰν ἀπ' αὐτῶν· ὁ πρῶτος, καὶ δεύτερος πυροβολισμὸς ἐπέφερον αἰσθαντικὴν φθορὰν εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ἀνεχαίτισε γὰρ καὶ ἐματαίωσε τὴν θηριώδη ὀρμὴν των εἰς τρόπον, ὥστε βλέποντες οἱ ὀπισθιοὶ τὸν θηρισμὸν τῶν ἐμπροσθινῶν ἔπεσον πρηνεῖς μεταχειρισθέντες τῶν πεσόντων συστρατιωτῶν τὰ πτώματα ὡς προμαχῶνας, ὀπισθεν τῶν ὁποίων ἀντεμάχοντο μὴ τολμῶντες πλέον γὰρ προχωρήσωσιν ἐπὶ τὰ πρόσω· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ὥρας· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπερβολικὴ θερμότης τοῦ ἡλίου, (ἦν γὰρ ἡ εἰκοστὴ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου) καὶ τοὺς μαχομένους παρέλυσε, καὶ τὰ πυροβόλα ὄπλα ἐκ τῆς ἀδιακόπου χρήσεως ἄχρηστα ἀπεκατέστησε, κατήντησαν ἀμφότερα τὰ μέρη γὰρ διακόψωσι πρὸς καιρὸν τὸν διηνεκῆ πυροβολισμὸν· αἱ δὲ γυναῖκες εὐρισκόμεναι ὡς προεῖρηται ὀπισθεν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀκούουσαι τῆς πυροσφοκροτήσεως, καὶ τῶν ἀλλαλαγμῶν, ἠπόρησαν νομίσασαι, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὄλους τοὺς Σουλλιώτας κατέστρεψαν· οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἡ Μόσχω, γυνὴ τοῦ Καπετᾶν Λάμπρου Τζαβέλλα ἐπιστᾶσα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων γυναικῶν, εἶπε τὰ ἐξῆς.

Ἄδελφί! ὁ πόλεμος ἔπαυσεν, οἱ Τοῦρκοι, ὡς φαίνεται, ἐνίκησαν, καὶ ἔσφαξαν τοὺς ἄνδρας, τὰ παιδία,

τοὺς συγγενεῖς, καὶ ὄλους τοὺς συμπολίτας μας· ἡμεῖς λοι-
 πὸν τί πρέπει νὰ κάμωμεν; νὰ παραδοθῶμεν σκλάβαις
 εἰς τοὺς Τούρκους, ἢ ν' ἀποθάνωμεν καθὼς οἱ συγγενεῖς
 μας; ὄλαι ἐκ συμφώνου ἀπεκρίθησαν· θάνατον μᾶλλον
 προκρίνομεν, ἢ σκλαβίαν· εἴαν, ἀπεκρίθη ἡ Μόσχω, προ-
 κρίνητε τὸν θάνατον δράξατε τὰ ὄπλα, καὶ ἀκολουθήσα-
 τέ μοι, ἃς μείνωσιν ἐδῶ μόνον αἱ γραῖαι καὶ τρυφερὰ
 τέκνα μας, τὰ ὁποῖα, ἀφοῦ ἀποθάνωμεν ἡμεῖς ἃς τὰ ρί-
 ψωσι κάτω ἀπὸ τοῦτον τὸν βράχον, ἔπειτα ἃς ριφθῶσι
 καὶ αὐταὶ κατόπιν· ὑπὲρ τὰς τριακοσίας γυναῖκας συνέ-
 δραμον μετὰ τῆς ἀτρομῆτου Μόσχως, ἀναβᾶσαι δὲ εἰς
 τὴν βράχιν ἔμαθον τὴν αἰτίαν τῆς διακοπῆς τοῦ πυροβο-
 λισμοῦ, πληροφορηθεῖσαι ταύτοχρόνως καὶ τὴν χείρονα
 κατάστασιν τῶν Τούρκων ἔκ τε τῆς ἡλιακῆς θερμότητος,
 καὶ μαχικῆς φθορᾶς, ἀπεφάσισαν νὰ ριψοκινδυνεύσωσι
 καὶ αὐταὶ κατ' ἐκείνην τὴν κρίσιμον περίστασιν ἀφ' ἧς
 ἐξηρτᾶτο ἡ σωτηρία ἢ ἡ ἀπώλεια τῆς Πατρίδος. ὄθεν
 ἀμέσως ἐφώνησεν ἡ στεντορίως Μόσχω πρὸς τὰς ἄλλας
 συμπολιτίσας· ἐπάνω τους, ἐπάνω τους. ἀδελφαί. τί τὰ
 κυττάζετε ἀκόμη τὰ σκυλιὰ; ἡ ἐνθουσιώδης ὄρμη τῶν
 γυναικῶν συνωδευμένη καὶ μὲ ὄξυφώνους ἀλαλαγμοὺς εἰς
 τόσον βαθμὸν παραδόξου συγχύσεως, καὶ μικροψυχίας
 κατέφερε τοὺς Τουρκαλβανούς, ἐφ' ὄσον ὄμονοίας, καὶ ἀν-
 δρείας εἶχε τοὺς ὑψώσῃ ἢ ἀπόφασις πρὸ τεσσάρων ὄρων
 διώκοντας τοὺς ἄνδρας των· ἀπορίας καὶ θαυμασμοῦ
 φαινόμενον ἦν νὰ βλέπη τις στρατηγούς, καὶ στρατιώτας
 ἔμπειροπολέμους, νικητὰς ἄχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς,
 ὄρκισμένους πρὸ ὄλίγου ἢ ν' ἀποθάνωσιν, ἢ νικήσωσι κα-
 τὰ κράτος τοὺς ἀντιπάλους, ἀπροσδοκῆτως δὲ διωκο-
 μένους ἦδη ὑπὸ γυναικῶν συνοδευομένων πρὸς ἐπικουρίαν

ὑπὸ μόλις τριακοσίων ἀκουράστων μαχητῶν, οἵτινες, καὶ τοὶ ἀπνηδισμένοι-ἐκ τῆς ἐφημέρου ἀντιμαχίας, ἔδραμον κατόπιν πρὸς βοήθειαν τῶν γυναικῶν φοβούμενοι μὴ τι ἀπευκταῖον αὐταῖς συμβῆ· ἐνὶ λόγῳ, ἔβλεπέ τις γυναικάνδρομάχην, καὶ οὐκ ἀνδρομάχην· τοὺς ἐδίωξαν τέλος πάντων μέχρι τοῦ Σουλλίου μίαν ἀπέχοντος ὥραν τῆς Κιάφας.

Ἐνῶ ἀπαντικρὺ περιέμενεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ὁ Πασᾶς ἡ ἀκούσῃ τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν τῆς τελείας ἤττης, καὶ καταστροφῆς τῶν ἐχθρῶν του, ἀπροσδοκῆτως, καὶ μὲ ἔκτασιν βλέπει τὸ στράτευμά του φεῦγον, καὶ προτροπάδην διωκόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν· ἡ ἡρωϊκὴ αὐτῆ πρᾶξις τῶν Σουλλιωτῶν θυθίζει αὐτὸν ἐκ διαμέτρου ἀπὸ τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν ἀπελπισίαν, ῥιφθεὶς χαμαὶ τύπτει τοὺς μηρούς του ἐκφωνῶν ἀλβανιστί. τοὺς ἐξῆς σχετλιαστικoὺς λόγους. Μπῶ, Μπῶ (1) Μεντέτ 'Αλλάχ· μαδίζει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, κατασύρει τὰς παρειάς του, καὶ χωρὶς νὰ προσμείνη τὸ τέλος τῆς μάχης, οὔτε διαταγὰς ἐγγράφους, ἢ προφορικὰς ἢ ἀφήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ στρατοπέδου, ἰππεύσας ἀπῆλθε δρομαῖος εἰς τὰ Ἰωάννινα, τὸ δὲ στράτευμα συσσωματωθὲν ὠχυρώθη εἰς τὸ Σούλλιον· ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας πέντε, ἢ ἐκ σπερμολογίας, ἢ ἐκ δειλίας ἀκούσαντες ὅτι οἱ Σουλλιωταὶ σκοπεύουν νὰ τοὺς προσβάλλωσι τὴν νύκτα, ἐλειποτάκτου δραπετεύοντες διηρημένοι μηδενὸς διώκοντος· τοῦτο τοὺς ἔβλαψε περισσότερον ἀφ' ὅτι ἠδύναντο νὰ τοὺς βλάβωσιν οἱ Σουλλιωταὶ διὰ τῆς μάχης· διαβαίνοντες γὰρ ἀπὸ στενωπῶν ἔντρομοὶ κατέ-

(1) Οὐαὶ οὐαὶ (ἔλεος Θεέ μου).

φευγον ὡς ἰκέται ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν χωρικῶν ζητοῦντες ἄσυλον ὡς καταδιωκόμενοι δῆθεν ὑπὸ τῶν Σουλλιωτῶν· τοὺς ἐδέχοντο οἱ χωρικοί, ἀλλὰ τὴν νύκτα, οἱ μὲν τοὺς ἐφόνευον κραιμωμένους, οἱ δὲ συσσωματούμενοι, καὶ προσποιούμενοι, ὅτ' ἦσαν Σουλλιωταὶ ἔσπευδον ζητοῦντες καὶ φονεύοντες αὐτοὺς εἰς δάση, κοιλάδας καὶ μονοπάτια· οἱ πλειότεροι, διὰ τὰ σωθῶσιν, οὐ μόνον τὰ φορέματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄπλα ἔρριπτον καταδιωκόμενοι· μόλις τὸ ἐν τρίτον τῶν στρατιωτῶν εἰσῆλθον ἐκ διαλειμάτων εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔνοπλοι μὲν κατησχημένοι ὁμως· τούτου ἕνεκα διέταξεν ἀστυρῶς ὁ Πασᾶς διὰ κηρύκων ὅτι, ὅποισοσδήποτε τῶν Πολιτῶν τολμήσῃ νὰ ἐξάξῃ τὴν κεφαλὴν του διὰ τινος θυρίδος ἢ ὅπῃς τῆς οἰκίας του ἵνα ἴδῃ τοὺς στρατιώτας, νὰ φονεύηται ἀκρίτως· αὐτὸς δὲ ἐπὶ ἡμέρας δεκαπέντε περιωρισθεὶς εἰς τὰ παλάτιά του δὲν ἐδέχετο εἰς συνομιλίαν οὔτε στρατιωτικὸν, οὔτε πολιτικὸν τινα ὑπάλληλόν του.

Τοιοῦτον ἔνδοξον πέρας ἔλαβεν ὁ ἔννατος πόλεμος τῶν Σουλλιωτῶν καὶ πρῶτος κατ' αὐτῶν τοῦ Α. Π. καθ' ἃς ἐσυλλέξαμεν πληροφορίας ἐξ ἀκριβῶν ἐξετάσεων διαφόρων συναγωνιστῶν, καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Βρετανοῦ. Τὸ μὲν στράτευμα τοῦ Α. Π. δὲν ἦτον ὀλιγώτερον τῶν δέκα χιλιάδων, τῶν δὲ Σουλλιωτῶν ὄχι περισσότερον τῶν δύο· γέγονε δὲ ἡ μάχη αὕτη τῷ 1792· ἔτει κατὰ μῆνα Ἰούλιον· ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Τουρκχλδανῶν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἐκτὸς τῶν ἀγνώστων τραυματιῶν καὶ ὄσων οἱ χωρικοὶ ἐθυσίασαν ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπισον ἐδόδομήκοντα τέσσαρες, ἐτραυματίσθησαν δὲ ἐννεμήκοντα ἐπτὰ· δὲν εἶναι περιττὸν, οὔτε δυσάριστον, νομίζω, νὰ καταχωρηθῇ ἐνταῦθα καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ τοῦ πο-

λέμου ποιηθὲν ἔκτοτε τραγῳδίον, ὡς συνάδον πρὸς τὰ ἱστορούμενα.

Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'πὸ κάτω' ἀπὸ τὸ Σουῦλλι,
Τὸ νᾶναι τοῦ Μουχτάρ Πασᾶ, τ' ἄλλο τοῦ Σελλικτάρη,
Τὸ τρίτο τὸ καλλίτερον, εἶναι τοῦ Μετζομπόπου.

'Ο Δῆμο Δράκος φώναξε, 'πὸ πᾶν' ἀπὸ τὸ Σουῦλλι,
Ποῦ πᾶς Μουχτάρη Σκοταρᾶ (1), καὶ σκύλε Σελλικτάρη
Δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόρμοβον, δὲν εἶν' ἡ Λαμποβίτζα (2)

Νὰ πάρτε σκλάβους τὰ παιδιὰ, γυναῖκας δίχως ἄνδρας,
'Εδῶ 'ν τὸ Σουῦλλι τὸ κακὸ (3) ἐδῶ 'ν τὸ Κακосуῦλλι,
Ποῦ πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ γυναῖκες δίχως ἄνδρας.

Ποῦ πολεμάει Τζαβέλλενα, σὰν τ' ἄξιο παλικάρι·
'Η κυρὰ Μόσχω φώναξε, 'πὸ πάνω 'πὸ τὴν Κιάφα·
Ποῦστε παιδιὰ Σουλλιώτικα, καὶ σεῖς οἱ Τζαβελλάται,

Μαζύ μου δλοὶ τρέξετε, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες,
Τοὺς Τούρκους κατακόψετε, σπόρον νὰ μὴν ἀφήστε.

Νὰ μείνουν χήραις κιορφανά, γυναῖκες, καὶ παιδιὰ τους,
Νὰ λέν στοὺς Σουῦλλ' τοὺς σκότωσαν, Σουλλιώτισσαις γυ-
(ναῖκες.

'Η Μόσχω τότε ὤρμησε, μὲ τὸ σπαθὶ στοὺς χαιρί·
Τώρα νὰ ἰδῆτε πόλεμον, γυναῖκικα δουφέκια,
Σὰν τοὺς λαγούς ἐφεύγανε, καὶ πίσω δὲν κυττάζουν,
Πετάξαν τὰ δουφέκια τους, μόνον γιὰ νὰ γλυτώσουν.
'Οφείλομεν ἤδη νὰ ἐξιστορήσωμεν ἐκτεταμένως, καὶ

(1) Ἐπειδὴ οἱ τῆς μικρᾶς τάξεως ἄνθρωποι τῶν Ἰωαννίνων συνηθίζουν νὰ τρώγουν μὲ ὑπερβολὴν τὸ Συκότι, διὰ τοῦτο ὑβριστικῶς τὸν ὀνομάζουν Σκοταρᾶν.

(2) Ἐλεύθερον χωρίον τὸ ὁποῖον ἐκυρίευσεν διὰ τῶν ὀπλων.

(3) Σουῦλλι κακὸ, καὶ κακосуῦλλι, εἰσὶ ταυτοσημαντα, δηλαδὴ, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ ἀνίκητον.

ἀκριβεστέρως τὸν δέκατον, καὶ τελευταῖον πόλεμον, διότι εἴμεθα ὡς προεῖρηται ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Πάργαν, καὶ Κέρκυραν, ὅπου ἡ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς Ἱστοριογραφίας εἶχεν ὄλα πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ μέσα τῶν γνώσεων πολεμικῶν τε, καὶ πολιτικῶν διατρεχόντων· πρὶν ὁμῶς ἔμβωμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ προτάξωμεν ἐν συνόψει συμβάντα τινὰ, τὰ ὅποια συνέτεινον πολὺ εἰς τοὺς Τυραννικούς σκοποὺς τοῦ Πασᾶ, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον, καὶ κυριώτερον ὑπῆρξεν ἡ τῆς Πρεβύζης ἄλωσις, ἐν ἣ συνηγωνίσθη, καὶ διὰ πολλοῦ κινδύνου διεβιδάσθη εἰς Λευκάδα καὶ ὁ συγγραφεὺς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ ἀλώσεως τῆς Πρεβύζης.

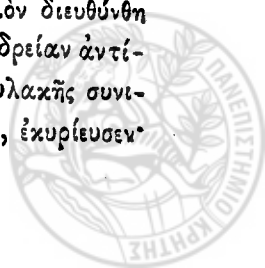
Κυριεύσαντες οἱ Γάλλοι τὴν Βενετιάν εἰσῆλθον καὶ εἰς τὴν Ἐπτάνησον κατὰ τὸ 1797 ἔτος· ἡ περίστασις τοὺς ᾤδῃγει τότε νὰ πολιτεύωνται καὶ τὸν Α. Πασᾶ μὲ τὴν συνῆθη γλυκεῖαν πολιτικὴν των, ἀναγκαῖαν οὔσαν μάλιστα διὰ τὴν χρεῖαν τῶν τροφίμων, καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος πρὸς τὰ ἀντικρυνὰ μέρη τῆς Ἡπείρου· καὶ ὁ Πασᾶς ἀφ' ἑτέρου καὶ διὰ τὸν φόβον, καὶ διὰ τὰ ἰδιαιτέρα του συμφέροντα τοὺς ἐκολάκευεν ἀμοιβαίως πειθόμενος εἰς τὰ νεύματά των, ἐκτελῶν προθύμως τὰς αἰτήσεις των· ἀπεφάσισε ἐν τοσούτῳ καὶ αὐτὸς νὰ τοὺς δοκιμάσῃ ζητήσας τὴν ἄδειαν, τῆς ὁποίας παρὰ τῶν Ἐνετῶν ποτε δὲν ἤξιώθη, νὰ μεταβιδάσῃ δηλαδὴ στρατεύματα διὰ θαλάσσης πλησίον τοῦ Βουθρωτοῦ σκοπεύων νὰ ὑποτάξῃ δύο ἀνεξαρτήτους κωμοπόλεις, Νίβιτζαν, καὶ ἅγιον Βασίλειον, κειμένας

εἰς δυνατὴν τοποθεσίαν ἀντικρυς τῆς Κερκύρας, καὶ τεσσάρων ὠρῶν ἀπεχούσας τοῦ Δελβίνου κατὰ δυσμάς· οἱ Γάλλοι μὴ γνωρίζοντες ἀκόμη τοὺς καταχθονίους σκοπούς του, τῷ παρεχώρησαν τὴν ἄδειαν, αὐτὸς δὲ πέμψας ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Τουρκαλθανοὺς ἀπεβίβασεν αὐτοὺς τὴν νύκτα εἰς τὰς προμνησθείσας Κωμοπόλεις, ἐνῶ οἱ κάτοικοι ἦσαν σχεδὸν ἅπαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι ἦν ἡ ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Πάσχα· κατακρατήσας λοιπὸν τὰς Κωμοπόλεις ἀναιμωτί, ἐπολιτεύθη δι' ὀλίγας ἡμέρας τοὺς κατοίκους διὰ τινος πλαστῆς ἐπεικίας, ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας ἐθανάτωσεν ὅλους σχεδὸν τοὺς σημαντικούς, μέρος γυναικοπαίδων ἠχμαλώτισε, ἄλλους δὲ μετώκησεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν πλησίον τῶν Γρικκάλων, ὀλίγους ἐσχάτης τάξεως ἀφήσας εἰς τὰ ἴδια· εἰς δὲ τὰς Κωμοπόλεις ταύτας κατώκουν ὑπὲρ τὰς ἑπτακοσίας οἰκογενείας.

Μετὰ μῆνας δεκατέσσαρας ἡ φίλια τῶν Γάλλων μετὰ τοῦ Πασᾶ μετεδλήθη εἰς ἔχθραν, καὶ πόλεμον· ἐπιστρέψας γὰρ ἀπὸ τοῦ Βιδινίου εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ἦν διατεταγμένος παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀποστάτην Πασδάνογλον, διετάχθη ἀμέσως νὰ κινηθῇ κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐξώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Πρεβύζης, Πάργας, καὶ Βονίτζης· ἐνῶ λοιπὸν προπαρασκευάζετο, οἱ Γάλλοι προκατέλαβον εἰς Πρέβυζαν ἐν πλοῖον ὑπ' ὀθωμανικὴν σημαίαν φορτωμένον ὑπὸ διαφόρων πραγματειῶν ἀφικθὲν ἐκ Μελίτης· προσποιηθεὶς καὶ αὐτὸς, ὅτι εἶναι φίλος ἀκόμη τῶν Γάλλων ἀπῆλθεν ἀπέναντι τῆς Κερκύρας εἰς τὸν Βουθρωτὸν, ἐκεῖθεν παρήγγειλε τὸν ἐν Κερκύρᾳ στρατηγὸν Γάλλον, καὶ φίλον του Ῥόζαν, ἵνα ἀπέλθῃ ὅσον τάχος, εἰς συνέντευξιν, ὡς ἔχων δῆθεν

σπουδαίας και μυστικᾶς ὑποθέσεις νὰ τῷ διακοινώσῃ· πεισθεῖς, ἢ μᾶλλον ἀπατηθεῖς διεβιβάσθη ἀμέσως ἀλλ' ἅμα ἐπάτησε τὸ παράλιον πάραυθα συνελλήφθη, ἐχειροδύθη, ἐστάλη, καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Ἰωάννινα ὡς κατάδικος· ἔχων δὲ βεβαίαις πληροφορίας, ὅτι, ῥωσσοθωμανικὸς στόλος ἐκπλεύσας τοῦ Ἑλλησπόνδου διευθύνετο εἰς τὴν Ἐπτάνησον κατὰ τῶν Γάλλων, ἐστράτευσε κατὰ τῆς Πρεβύζης· προειδοποιηθέντες οἱ κάτοικοι ἐκ τῶν γειτόνων Σουλλιωτῶν τὴν ἀπόφασίν του μετετόπισαν τὰ πολυτιμότερα κινητὰ ἐπιπλα εἰς τὰς νήσους Λευκάδα, Ἰθάκην, καὶ Παξοὺς ὁμοῦ μὲ γυναικόπαιδα, γέροντας καὶ ἱκανοὺς ἄνδρας, ἔμειναν δὲ ὅσοι δὲν ἐπέιθοντο εἰς τὸ κίνημα, καὶ νίκην τοῦ ἐχθροῦ· οἱ Γάλλοι προσκαλέσαντες τοὺς προϊσταμένους τῆς Πόλεως ἐσυμβουλευθήσαν νὰ κατασκευάσωσι διώρυγας (χαντάκια) εἰς τὴν Νικόπολιν (παλαιόκαστρον). Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἐνεκρίθη παμψηφεί· σωτηριώδης εἰς τοὺς πολίτας, διὸ ἐπεχείρισαν ἀμέσως τὴν ἐνέργειαν· ἡ ἀσυμφωνία ὁμῶς δύο μηχανικῶν Γάλλων ἐπέφερε τὴν τρομερὰν καὶ ἐλεινὴν συμφορὰν τῆς Πόλεως· ἀπελθόντες γὰρ οὗτοι εἰς τὴν Νικόπολιν, ἦτις ἀπέχει μιᾶς καὶ ἡμισείας σχεδὸν ὥρας τῆς Πρεβύζης, παρατηρήσαντες τὴν τοποθεσίαν, μετρήσαντες τὸ ἀπόστημα ἀπὸ τῆς μιᾶς παραλίας τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου (ἦτις ἅγιος Ἰωάννης ὀνομάζεται) ἕως τῆς ἄλλης τοῦ Ἰονικοῦ πελάγους (Μονολίθι), εὔρον αὐτὸ πηχῶν χιλίων ἐξακοσίων ἐβδομήκοντα· ἐκ τῶν δύο τούτων μηχανικῶν, ὁ μὲν ἐγνωμοδότησε νὰ γίνωσι χαρακώματα μὲ πασσάλους ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης παραλίας, ὁ δὲ νὰ ὑψωθῶσι πέντε μόνον ὄχυράματα ὑπερασπιζόμενα ἀλληλα· πρὸς τὸν πρῶτον ἦσαν σύμφωνοι καὶ οἱ κάτοικοι, ὡς ἅ-

κωθεν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἐτραυματίσθη πᾶρά τινος ἄλλου, μονομαχήσας, καὶ οὕτως ὁ δεύτερος ἐπέμενεν εἰς τὴν γνώμην του μὴ διακρίνων τὸ ἀσφαλές μέσον, δι' οὗ ἀναμφιβόλως ἔμελλον νὰ ψάλλωσι τὰ νικητήρια οἱ Γαλλοπρεβυζάνοι, ἐπειδὴ ἡ διωρυγὴ καὶ τοῦ ἵππικοῦ, καὶ πεζικοῦ τὴν ὄρμην ἀνεχαίτιζε, καὶ ἐπικουρία, ἀνάγκης ἐπειγούσης, ἀπὸ τῆς Λευκάδος καὶ Πάργας ἤθελε σπεύσῃ, ἀλλ' ἡ δύωρος μάχη ἐματαιώσε τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπικουρίας, ἐπειδὴ ἡ ἀσυμφωνία τῶν Πρεβυζάνων, καὶ μηχανικοῦ οὐδὲν ἀγαθὸν παρῆγεν, ἀλλ' ἐπροκάλει μᾶλλον ὀλέθρια ἀποτελέσματα· μεθ' ἡμέρας γὰρ δεκαπέντε τῇ δωδεκάτῃ Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ Τρίτῃ τοῦ 1798 ἔτους, ἐπαρουσιάσθη ὁ Πασᾶς ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων Τουρκαλθανῶν ἀπέναντι τοῦ στρατοπέδου τῶν Γαλλοπρεβυζάνων, στρατοπεδεύσας ἐπίβριτος ὕψους, δπου καὶ χωρίον ὑπάρχει, Μιχαλίτζι καλούμενον, πλησίον δὲ αὐτοῦ, κατὰ μεσημβρίαν, σώζονται εἰσέτι πολλὰ ἐρείπια καὶ τείχη ἀρχαίου ἀμφιθεάτρου τῆς Νικοπόλεως· συσσωματωθὲν ἐνταῦθα τὸ στράτευμα, καὶ προσευξάμενον, κατὰ τὸ σῆμα, ὤρμησε πρῶτον τὸ ἵππικὸν ὀδηγούμενον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Μουχτάρ Πασᾶ, ὅστις διευθύνθη πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, τὴν θέσιν τοῦ ὁποῦο ἐφύλαττε Τζαρλαμπᾶς τις ὀνομαζόμενος μετὰ τῶν συμπολιτῶν του Πρεβυζάνων· οὗτοι μὴ δυνηθέντες ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν ὄρμην τοῦ ἵππικοῦ ἔνεκα τῆς ἀδυνατίου, καὶ ἐπιπέδου θέσεως, διεσκορπίσθησαν ἔνθεν κἀκεῖσε ἐπιβλαβῶς· διαλύσας ὁ ἔχθρὸς τοῦτον τὸ φραγμὸν διευθύνθη εἰς Πρέβεζαν, τὴν ὁποίαν μετὰ μιᾶς ὥρας ἀνδρείαν ἀντίστασιν, καὶ θάνατον τῆς γαλλικῆς πολιτφυλακῆς συνισταμένης ἐξ ἑβδομήκοντα μόνον στρατιωτῶν, ἐκυρίευσεν·

ἔπεσον δὲ εἰς τὴν μάχην ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους ἄνδρας, ἤχμαλωτίσθησαν ὑπὲρ τὰς χιλίας ψυχὰς γυναικοπαίδων, διακόσιοι Γάλλοι παρεδώθησαν ἐν τῇ Νικοπόλει μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν, ἀλλὰ τὸ παράδειγμα αὐτῶν μὴ παραδεχθέντες ὀγδοήκοντα ἑπτὰ Ἑλληνες (μεθ' ὧν καὶ ὁ συγγραφεὺς) ἀπεσπάρθησαν, καὶ διὰ τῆς παραλίας τοῦ Ἴονικοῦ πελάγους διευθυνόμενοι ἔφθασαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Παντοκράτορος ὅπισθεν τῆς Πρεβύζης, ὅπου εὐρόντες τρία πλοῖα Ἑπτανήσια ἐπεδιβάσθησαν, καὶ οὕτω διεβιβάσθησαν εἰς τὴν Λευκάδα, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἔνοπλοι Ἑλληνες ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν παραδοθέντες εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἔχθρου ἀνιλεῶς κατεσφάγησαν· ὅσοι ἐσώθησαν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ τῆς πόλεως, διαρκούσης ἔτι τῆς μάχης, κατέφυγον ἔντρομοι εἰς τοὺς, παρὰ τοὺς Αἰγιαλοὺς τοῦ Ἀμβρακικοῦ Κόλπου κειμένους θάμνους, ἀλλὰ τῇ δευτέρᾳ, καὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μάχην ἰχνηλατοῦντες οἱ Τούρκοι τοὺς ἐσυλλάμβανον, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐφόνευσαν, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἤχμαλώτιζον καὶ ἐπώλουν· πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔσωσαν οἱ Σουλλιῶται καθ' ὁδὸν ἀρπάζοντές τα ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων, διὸ ἐβιβάσθησαν ἐπομένως νὰ τὰ διαβιβάξωσιν εἰς τὴν Ἠπειρον διὰ θαλάσσης.

Ἐκτὸς τοῦ ὀλεθρίου σχεδίου διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Πρεβύζης, συνέτρεξε κατὰ δυστυχίαν καὶ ἐξωτερικὴ προδοσία, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίησεν ὁ Μητροπολίτης τῆς ἄρτης κύριος Ἰγνάτιος ἀπατήσας τὸν Καπετὰν Γεώργιον Βότζαρην, πρὸς τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη, ὅτι εἰάν ὁ Πασᾶς νικήσῃ τοὺς Γάλλους, δὲν σκοπεύει οὔτε νὰ βλάψῃ, οὔτε νὰ κατακτήσῃ τὴν Πρεβύζαν, φρονεῖ μάλιστα νὰ τὴν ἀφήσῃ, ὡς τὸ πρῶτον, ἐλευθέραν· εἰ μὲν ὁ Βό-

τῆς ἀρχῆς ἐσκέπτετο λογικώτερα, δυσκόλως διέβαίνεν ὁ Πασᾶς ἀπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Λούρου ἀκόντων τῶν Σουλλιωτῶν ἢ ἄλωσις, ἢ αἱματοχυσία καὶ ἢ αἰχμαλωσία τῆς Πρεβύζης ἐνέσπειρεν ἀμέσως τρόμον εἰς Λευκάδα, Παξοὺς καὶ Πάργαν, εἰς τὴν ὁποίαν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἔγραψε νὰ ὑποταχθῆ, καὶ θανατώσῃ, ἢ παραδώσῃ ζῶντας τοὺς Γάλλους, τὸναντίον μέλλει νὰ πάθῃ καὶ αὐτὴ ὅσα ἢ Πρέβυζα· ἢ ἐπιθυμία του νὰ κυριεύσῃ τὴν Πάργαν δὲν ἀπέβλεπε, παρὰ νὰ ἀφαιρέσῃ διόλου τὴν δύναμιν, καὶ ἐλπίδα τῶν Σουλλιωτῶν συνισταμένην ἀνέκαθεν εἰς τὴν ὑπαρξίν τῆς Πάργας καὶ Πρεβύζης, παρ' ὧν ἐλάμβανον πάντοτε πολεμοφόδια, ἐδώδιμα καὶ πᾶν ἄλλο ἀναγκαῖον ἐπὶ πολέμου, καὶ εἰρήνης· ἢ ταχεῖα ὅμως ἔνωσις τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τῶν Παργίων, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ ῥηθήσεται, καὶ ἢ μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ τοῦ ῥωσσοθωμανικοῦ στόλου ἄφιξις ἐματαίωσε τοὺς σκοποὺς του, μολονότι διάφορα, καὶ ἰσχυρὰ μετεχειρίσθη μέσα· ἠξιώθη ὅμως μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πρεβύζης παρὰ τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ, Βεζύρης.

Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν διήγησιν τοῦ δεκάτου, καὶ τοῦ τελευταίου πολέμου ἐκρίναμεν ἀξιοσημείωτον καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρακτηρισμάτων, καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρακτηρισμάτων, καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Πρὸ πολλοῦ χρόνου οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ εὐνοϊκοὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μᾶς περιέγραψαν, κατὰ παράκλησιν, τὴν

φυσιογνωμίαν, φυσικὰ χαρίσματα, καὶ ἐλαττώματα τοῦ ἡγεμόνος των, ἀλλ' αἱ τότε δειναὶ περιστάσεις, ὡς προείπομεν, δὲν μᾶς ἐσυγχώρουν νὰ δημοσιεύσωμεν οὐτ' αὐτὰ, οὐτ' ἄλλα ἀναγκαιότερα, τὰ διετηροῦμεν ὁμῶς ἄθικτα, καὶ ἀκέραια μέχρι τῆς σήμερον· φρονοῦμεν ἤδη, ὅτι ἡ δημοσιεύσις των καὶ ἀναγκαιῶν, καὶ περιέργος, πιθανόν, νὰ φανῆ εἰς τὸν ἀναγνώστην, διότι ἐκ τούτων ὁλων θέλει γνωρίσει, καὶ διακρίνει τὰ εἰς τὸ ἔθνος προκύψαντα ἀποτελέσματα, ὡς ἐκ τῶν πράξεων συμπεραίνονται.

Περὶ φυσιογνωμίας.

« Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἦν μικρὸς μὲν κατὰ τὸ ἀνάστημα τοῦ σώματος, ἀλλὰ παχὺς, καὶ ὠραῖος, κεφαλὴν ἔχων μεγάλην, καὶ στρογγύλην. Πλατυπρόσωπος, ξανθόθριξ, πλατυμέτωπος, γλαυκόφθαλμος, μεγαλόμματος, δασύφρυς· εἶχε ρίνα μετρίαν, καὶ παχείαν, στόμα μέγαλον, ὦτα πλατεῖα καὶ μεγάλα».

Περὶ φυσικῶν χαρισμάτων.

« Ἦν ἀνδρεῖος ἐν τοῖς πολέμοις, δραστήριος, διὰ τοῦτο καὶ ἐπιτυχικός· ὀξύνοος, ἀκούραστος, ὀλιγόπνος, εὐπροσήγορος, φιλήκοος καὶ ἐπιχειρηματίας, διότι εἰς ὅσα σχέδιά του, καὶ μάλιστα στρατιωτικὰ ἀπετύγγανεν, ὠργίζετο μὲν, ἀλλὰ δὲν ἀπηύδα, οὔτε παρητεῖτο διὰ τὴν ἀποτυχίαν, ἠκολούθει μάλιστα τὸν σκοπὸν του μὲ τὴν αὐτὴν δραστηριότητα, καὶ ζωηρότητα τοῦ πνεύματος· τὸ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς φυσικὸν ἐλάττωμα, ἡ αἰσχροβαρβαρολογία, εἰς αὐτὸν ὑπῆρχε σχεδὸν σπάνιον (1)·

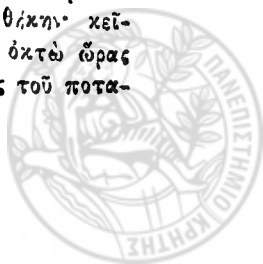
(1) Τοιοῦτον προτέρημα εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τοιδόλιον, ἐνομίζετο ὡς ἔρμαιον εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐκολακεύοντο ἢ ἐξηγόραζον τοῦλάχιστον τὸν καιρὸν.

ἀδιάφορος εἰς τὰς θρησκείας, ὑπερασπιστὴς μάλιστα τῆς
 χριστιανικῆς (1), καὶ τῶν σχολείων· μονοδίαιτος σχεδόν,
 ἐπειδὴ τὸ κυριώτερον φαγητόν του ἦτον ὀπιόν ἀρνήσιον
 κρέας ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔτρωγεν εἰς τὴν τράπεζαν κατὰ
 κόρον, τῶν δ' ἄλλων φαγητῶν, πνευμάτων, καὶ γλυ-
 κισμάτων ὀλιγίστη ἦν αὐτῷ ἢ χρῆσις· τὸ μνημονικόν του
 ὑπῆρχε σπανιώτατον, διότι πολλῶν μετὰ ἱκανῶν ἐτῶν
 παρέλευσιν ἐνεθυμεῖτο καὶ τὰ κύρια ὀνόματα, καὶ τὰς
 ὑποθέσεις τὰς ὁποίας τότε μετ' αὐτῶν ἐπραγματεύθη·
 τοὺς πλειοτέρους στρατιώτας ἐφώναζε κατ' ὄνομα, πολ-
 λάκις ἡστειεύετο μετ' αὐτῶν, διὸ ἐφιλοτιμοῦντο διὰ τὰς
 κλήσεις τῶν ὀνομάτων, καὶ ἀστεϊσμοὺς νὰ ὑποφέρωσι
 γενναίως πᾶσαν κακοπάθειαν καὶ κίνδυνον ὑπὲρ αὐτοῦ·
 ἦτον πρὸς τούτοις εὐγνώμων πρὸς τοὺς εὐεργέτας του,
 διότι ὅσοι ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ Ἑλλήνων τὸν συνέ-
 δραμον, καὶ ὑπεράσπισαν διὰ νὰ γίνῃ Πασᾶς, ὄλους γε-
 νόμενος ἀντευηργέτησε, καὶ εὐτύχησεν, ὁμοίως καὶ τοὺς
 ἀπογόνους αὐτῶν· τὰς σημαντικωτέρας καὶ μυστικω-
 τέρας ὑποθέσεις του τοῖς Ἑλλησι μᾶλλον, ἢ Ὀθωμανοῖς
 ἐνεπιστεύετο.

Περὶ τῶν ἐλαττωμάτων.

Δοξομανῆς, ἄρπαξ ἀκόρεστος, φιλέκδικος, ὑποπτος,
 ἄπιστος, ἄλλοπρόσαλλος, μνησίκακος, αἰμοχαρῆς, φιλο-

(1) Ἐκτὸς τῆς ὑπερασπίσεως, καὶ ὁ ἴδιος διέταξε νὰ ἀνε-
 γερθῇ διὰ δαπάνης του ναὸς εἰς μνήμην τοῦ ἱεροκλήρου ἀγίου
 Κοσμᾶ, τὸν ὁποῖον ἐπροίκισε μ' ἕν χωρίον, Κωλυκόντες ὀνο-
 μαζόμενον, καὶ μὲ ἱκανὰς γαίας, ὥστε ἀπεκατεστάθη μονα-
 στήριον ἐνέθηκε τὴν κέραν του εἰς ἀργυρόχρυτον θύκην· κεί-
 ται ἡ μονὴ αὕτη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μουζακιὰν ὀκτὼ ὥρας
 ἀπέχουσιν τοῦ Μπερατιοῦ, καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποτα-
 μοῦ Κενουσῆς, τὸ πάλαι λεγομένου.

πόλεμος, ύποκριτής εἰς τοὺς ἄλλοεθνεῖς, κρυψίνους πολ-
λάκις καὶ εἰς τοὺς εὐνοϊκοὺς του, φιλάργυρος, ἀλλὰ, διὰ
νὰ κερδίσῃ τὸν σκοπὸν του, ἐσκόρπιζεν ὄφειδῶς τὰ χρή-
ματα, ὅταν ἐφόνευέ τινα ἐχθρόν του ἐφαίνετο πασιχαρής,
καὶ γαυριῶν διὰ τὴν ἐκδίκησιν.

Μὲ τριαυῦτα, καὶ τσοαῦτα, φυσικὰ χαρίσματα, καὶ
ἐλαττώματα ἐκυβέρνησε τὰς, ὑπὸ τὴν Σατραπίαν του
Ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἔτη ἕξ καὶ τριάκοντα ἄς
μᾶς συγχωρηθῆ ἤδη νὰ ἐκθέσωμεν συντόμους τινὰς πα-
ρατηρήσεις παραβάλλοντες τὴν τυραννίαν αὐτοῦ πρὸς
τὴν τῶν προκατόχων του, καὶ οὕτω νὰ ἴδωμεν καὶ ὁ-
ποῖα ἀποτελέσματα καὶ μεταβολὰς ἐπέφερεν ἡ τυραν-
νία του, τὰς δὲ παρατηρήσεις μας ταύτας ἀφίνομεν εἰς
τὴν διάκρισιν τῶν ἐχόντων ἱκανὰς τοῦ ἀντικειμένου
τούτου γνώσεις.

Ἐρωτῶμεν πρῶτον τοὺς φιλοπάτριδας Ἰωαννίτας νὰ
μᾶς εἴπωσι πόσα δεινὰ ἔπασχον καθημερινῶς πρὸ τοῦ
Α. Πασᾶ ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν Ἀργυροκαστριτῶν,
τῶν ἐντοπίων Ἀγάδων, καὶ κατ' ἐξαιρέσειν, ὑπὸ τῶν
λεγομένων Σπαχίδων, καὶ μάλιστα παρὰ τινων ἐξ αὐτῶν
περιβοήτων εἰς τὴν κακίαν· Χαλήλη, Μάστακα, Μολᾶ,
Μπαλῆ, Μπαρτζοῦμα, Καραβία, καὶ ἄλλων ὁπαδῶν
αὐτῶν σπαχίδων τῶν Ἰωαννίνων, καὶ γειτόνων Τουρ-
καλβανῶν; αὐτοὶ ἤρπαζον ἀθχαίρετως τοὺς παῖδας ἀπὸ
τὰς ἀγκάλας τῶν γονέων, πολλάκις καὶ τὰς γυναῖκας·
ὑβρίζον, ἐπροπηλάκιζον, ἐξυλοκόπουν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀγορὰν
ὡς ἀνδράποδα· ἐσφετέριζον τοὺς ἰδρώτας των ἀπανθρώ-
πως, διὰ νὰ σπαταλῶσιν αὐτοὶ ἀσώτως· σπανίως ἐπλή-
ρωνον ὅσα ἠγόραζον παρ' αὐτῶν χειροτεχνήματα, καὶ
εἶδη διαφόρων πραγματειῶν τῶν ὁποίων οὐδ' ἐτόλμων

σχεδὸν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀξίαν· ταῦτα πάντα ἦσαν τῶν ἀρνησιθρήσκων μᾶλλον ἀποτελέσματα. Τοιαῦτα, καὶ ἔτι χεῖρονα ἔπασχον οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Λάρισσαν, Τύρναβον, Τρίκκαλα, Φέρσαλα, Θήβας, καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, εἰς τὰς ὁποίας οὐ μόνον ἐκκλησίαις νὰ ἀνεγείρῃσιν, ἢ ἐπισκευάσῃσιν δὲν ἠδύναντο, ἀλλ' οὔτε λιτανεῖαν, ἢ ἐπιτάφιον, ἢ ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐτόλμων νὰ ψάλλωσιν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας· ὑπῆρξε πρὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ὁ Κούρ Πασᾶς εἰς τὸ Μπεράτι, καὶ ἄλλος εἰς τὰ Τρίκκαλα τῆς Θεσσαλίας, ἀλλὰ, παρὰ τὴν ἰδικὴν των τυραννίαν, ἢ πολυαρχίαν, καὶ ἀναρχίαν εἶχε περισσοτέραν ἰσχύν, διότι ὁ ἔσχατος Τοῦρκος ἐξήσκει ἀσυστόλως ἀπόλυτον δεσποτισμὸν ἠγεμονεύσας ὅμως ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατήργησεν ἐκ διαλειμμάτων τὴν πολυαρχίαν καὶ ἀναρχίαν, καταστρέψας πολλοὺς τυραννίσκους Ὀθωμανοὺς, καὶ Ἕλληνας, Μπεϊδὰς, δηλ. Ἀγάδας, καὶ Δημάρχους, οἱ ὅποιοι ἐτρέφοντο, καὶ ἐθησαύριζον ἐκ τῶν ἰδρώτων τῶν ὑπηκόων· ἐκαθάρισε τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τῶν κακούργων διατάξας τοὺς κατὰ ἐπαρχίας γνωρισμένους Καπετάνους νὰ τοὺς καταδιώκῃσι, καὶ καταστρέφῃσι· τὸναντίον, πᾶσαν παρ' ἐκείνων γενομένην ἀρπαγὴν, ἀπεφύσισε νὰ τὴν ἀποζημιῶσιν οἱ ἴδιοι· ἐφ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἠγεμονίας του ἔμποροι, καὶ παντὸς ἐπαγγέλματος ἄνθρωποι περιεφέροντο ἀφοβοί, καὶ ἀνεπηρέαστοι. Ταῦτα πάντα ἐφαίνοντο δυσάρεστοι νεωτερισμοὶ εἰς τοὺς ἀγάδας, καὶ δημάρχους, διότι ἐνηργοῦντο ὑφ' ἐνὸς μόνον ἰσχυροῦ τυράννου, οἱ δὲ ἄλλοι τυραννίσκοι ἀδύνατοι, διεσπαρμένοι καὶ ἀσύμφωνοι ὄντες ἔσπευδον εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου νὰ κολακεύῃσι, καὶ ζητῶσι τὴν εὐνοίαν του· ἀλλ' ἐκ

τούτων οἱ μὲν πλουσιότεροι καθὼ ἄσωτοι καὶ ἄνανδροι οὔτε τοῦ πλούτου, οὔτε τῆς ζωῆς αὐτῶν ἦσαν κύριοι, ἐπειδὴ, διὰ τὴν ὑψωθῆ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ὁ τυραννος, καὶ μάλιστα φιλοπόλεμος ὢν, ἐπόμενον ἦν καὶ φιλάργυρος, καὶ αἰμοδόρος τῆς γίνῃ· διὸ ἐδολοφόνει, καὶ ἐφαρμάκιζεν αὐτοὺς μὲ τὸν πλέον ἐπιτήδειον, καὶ ἄγνωστον τρόπον ὥστε, πολλάκις διὰ τὸ ἄπατᾶ καὶ τοὺς περὶ ἑαυτὸν, καὶ τοὺς συγγενεῖς προσέει τοῦ παθόντος κατεδίωκε κατ' ἐπιφάνειαν τοὺς ὑπόπτους, ἢ φανεροὺς κακούργους, περιέθαλπεν ὁμως τοὺς συγγενεῖς τοῦ δολοφονηθέντος· τοὺς δὲ μετρίως εὐκαταστάτους, καὶ ἀνδρείους ἐκολάκευεν, ἐδωροδόκει, καὶ κατέττατεν εἰς στρατιωτικὴν, καὶ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τυραννίας του, καὶ φόβητρον τῶν πλουσίων, καὶ τῶν ἐπαρχιῶν.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀφίσταντες τὸ φίλον ἔδαφος τῆς πατρίδος ἀπῆλθον εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἐπλούτισαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του οἱ Ἰωαννῖται, οἱ Καλλαριῖται, οἱ Συρακιῶται, οἱ Ἀρτινοὶ, οἱ Ζαγορήσιοι, οἱ Μετζοβῖται, οἱ Κοζανῖται, οἱ Καστοριαῖοι, οἱ Ἀμπελακιῶται, οἱ Τυρναβῖται, οἱ Τζαρτζιῶται, καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς ἡγεμονίας του διασπαρέντες εἰς Βιέννην τῆς Αὐστρίας, Γερμανίαν, Ῥωσίαν, Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Οὐγγαρίαν, Δακίαν καὶ Ἀσίαν· αὐτῶν δὲ τῶν ἐμπόρων τὰ τέκνα, καὶ οἱ συγγενεῖς δὲν ἐφωτίσθησαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημῶν, καὶ λαμπρῶν ἱστοριῶν· καὶ εἰ μὲν δὲν ἐφαίνοντο τοιοῦτοι εἰς τὸ ἔθνος μας ἔκτοτε, πότε, καὶ πῶς ἦτον δυνατόν τὸ ἄπολαύσωμεν, ὅπερ πρὸ τῶν αἰῶνων ἀπώλεσαμεν, καὶ νῦν ἀνεκτησάμεθα;

Ἐπαλινόςζει ὁ ἔμπορος ἐκ τῆς Εὐρώπης εὐκατάστατος, ὁ Ἀλῆ Πασᾶς δὲν ἤρπαζε ποτὲ τὰ πλούτη του, οὔτε τὸν ἐδολοφόνοι, νῦχαριστεῖτο δὲ εἰς μόνα τὰ ὁποῖα τῷ ἐπρόσφερον ἐκ προαιρέσειώς του δῶρα καὶ χρήματα· ἐὰν ἐνίοτε ἐβίαζέ τινα νὰ τῷ δώσῃ πλειότερα, τοῦτο προήρητο κυρίως ἐκ τινος συκοφαντίας, τὴν ὁποίαν οἱ Τύραννοι ἀκόρεστοι ὄντες, οὐ μόνον δὲν ἀποστρέφονται, ἀλλὰ καὶ περιθάλλουσι διὰ τὰ συμφέροντά των· ἔπρεπε, νομίζω, νὰ εὐχαριστῆ τὸν Θεὸν ὁ τυχὼν ἔμπορος ἢ κτηματίας, διότι εὗρεν ἕνα μόνον ἡμιχορτασμένον τύραννον, διότι εἰ ἐτύγχανον δέκα, ἢ εἴκοσι κηφῆνες πλεονέκται, τότε καὶ οἱ ἰδρωῖτές του, καὶ ἡ ὕπαρξις του ἐκινδύνευον, ἐπειδὴ ὅσα κἄν εἶχε πλούτη δὲν ἐξήρουν νὰ χορτάσῃ καὶ ἐξιλέωσῃ ἅπαντας· ὅσοι ἐκ τῶν λογίων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους μας ἐπαρουσιάζοντο ἔμπροσθέν του, οὐ μόνον τὴν εὖνοιαν, καὶ ὑπεράσπισίν του ἀπελάμβανον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐπεθύμει νὰ τοὺς ἐρωτᾷ καὶ μανθάνῃ ὅσα ἠγνοεῖ, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν, ἱστορικά.

Δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ κηρύξωμεν, ὅτι οἱ ἀδιάκοποι πόλεμοι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ Σουλλιωτῶν, Καπετάνων, Τουρκαλβανῶν, καὶ διαφόρων ἐχθρῶν του, δὲν ἐγύμνασαν ἀσυγκρίτῳ λόγῳ, ἀφ' ὅτι ἦσαν πρὸ αὐτοῦ, τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα.

Δὲν εἶναι ἄρα παράδοξον ὅτι, ποτὲ δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἐξαλείψῃ τοὺς καπετάνους Ἑλληνας, ἀλλ' ἂν τυχὼν ἐφόνευεν, ἢ κατεδίωκέ τινα ἐκ τῆς ἐπαρχίας διὰ τὴν ἀπειθειάν του, ἢ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀντιπάθειαν, ἀμέσως ἀντεκατέστηεν εἰς αὐτὴν ἢ τὸν υἱὸν, ἢ συγγενῆ τινα τοῦ παθόντος, ἢ εὐνοϊκὸν αὐτοῦ ἄλλον Ἑλληνα· ποτὲ δὲν ἀφώπλισε τοὺς ὑπηκόους Ἑλληνῶς ὁσάκις ἐντόνως

διετίθητο παρά τοῦ Σουλτάνου, ἐν καιρῷ, δηλαδή, πολέμου κατὰ τῆς Ῥωσσίας ὡς ἔπραττον ἄλλοι πασάδες, καὶ νομάρχαι ἐπαρχιῶν. Παρ' οὐδενὸς ἄλλου Πασᾶ ἐτιμήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν ὑψηλοῖς, καὶ ἀπηγορευμένοις (κατὰ τὸν Ὀθωμανικὸν νόμον) ὑπουργήμασι. Τὸν Κωνσταντῖνον Δούκα Ἰπειρώτην ἐδιώρισε Διοικητὴν, καὶ κριτὴν πληρεξούσιον εἰς τὸ Μπεράτι καὶ Αὐλῶνα, εἰς δύο νομοὺς (Τουρκιστὶ Πασαλήκια) Εὐρυχωροτάτους, πολυανθρωποτάτους, κατοικουμένους δὲ ἐκ περισσοτέρων σημαντικῶν Ὀθωμανῶν, ἢ Ἑλλήνων· εἰς παρομοίας ὑπηρεσίας καὶ μὲ τὴν αὐτὴν πληρεξουσιότητα ἐτίμησε τὸν λογεθέτην εἰς τὴν Γκιόρτζαν, τὸν Νικόλαον Κραββαρίτην εἰς τὸν Ἄρμυρὸν, τὸν Χρῆστον Κάνον εἰς Πρεμέτι· εἰς μικροτέρας δὲ κωμοπόλεις, καὶ χωρία ἐδιοίκησαν διάφοροι Ἕλληνες.

Τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ λοιπὸν τὰ ἐλαττώματα, καὶ ἡ τυραννία ἐγέννησαν, νομίζω, εὐτυχῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀποτελέσματα, διότι ἐκ τούτων ὄλων προέκυψε τοῦ ἔθνους μας ἡ ἀνάστασις.

Παρακαλοῦμεν ἐν τσοσούτῳ τὸν ἀναγνώστην οὗτ' ἡμᾶς ἐγκωμιαστάς τοῦ Α. Πασᾶ νὰ φαντασθῆ δι' ὅσα περὶ αὐτοῦ ἐγράψαμεν, οὗτ' ἐκεῖνον εὐεργέτην τοῦ ἔθνους νὰ ἐκλάβῃ δι' ὅσα αὐθαιρέτως ἔπραττεν, ἀλλ' ἄς δοξάζῃ ὅλα τῆς θείας προνοίας μυστήρια, παρομοίως καὶ ἄλλων τυράννων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους· διότι, ἐάν, οἱ κατὰ διαφόρους ἐπαρχίας καὶ πόλεις διοικοῦντες Πασάδες, Μπέϊδες, καὶ διάφοροι ὑπάλληλοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἐπεριποιῶντο καὶ ἐκολάκευον τοὺς Ἕλληνας, καθὼς οἱ ἐν Ἀσίᾳ τοπάρχαι Καραοσμάνογλοι (1),

(1) Οἷτοι κατήγοντο ἐκ μιᾶς οἰκογενείας, καὶ κατὰ δια-

δυσκολεύομαι νὰ πεισθῶ ὅτι μετὰ ἓνα ἀκόμη αἰῶνα ἤ-
θελον αἰσθανθῆ τὴν κατάστασίν των καὶ μελετήσωσιν
ἐλευθερίαν οἱ Ἕλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

*Πόλεμος δέκατος, καὶ τελευταῖος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ
κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν.*

Μὴ δυνηθεῖς μὲ τόσα μέσα, ἀγῶνας, ἀδράς δαπάνας
καὶ ἀπειλὰς ὁ Πασᾶς νὰ λάβῃ τὴν Πάργαν, οὔτε διὰ
τῆς βίας νὰ τὴν κατακτήσῃ, φοβούμενος τὰ Ῥωσικὰ
καὶ Σουλλιωτικὰ ὄπλα, ὡς ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς γνω-
σθήσεται, ἀπεφάσισε τέλος πάντων νὰ κινήθῃ καὶ ἐκ δευ-
τέρου κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν μὲ πλειοτέρας δυνάμεις
καὶ διαρκεστέραν ἐπιμονήν· ἀλλὰ πρὸ τῆς στρατολο-
γίας ἐπροσκάλεσε τοὺς σημαντικωτέρους καὶ ἰσχυροτέ-
ρους Μπεΐδας καὶ Ἀγάδας τῆς Ἡπείρου εἰς τὰ Ἰωάν-
νινα καὶ δι' ἐνὸς γραμματισμένου καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τάγ-
ματος Ὁθωμανοῦ ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς· Μπεΐδες καὶ Ἀγά-
δες πιστοὶ Μωαμετάνοι! μάθετε, ὅτι τὸ βασίλειόν μας

δοχὴν ἰσχυροὶ Τοπάρχαι. Καθέδρα αὐτῶν ὑπῆρχεν ἡ ἐν μικρα-
σίᾳ Μαγνησίᾳ, ἧσαν κύριοι πολλῶν ἑπαρχιῶν καὶ ἀπεριορί-
στων γαιῶν διετήρουν καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειάν των αὐστη-
ρὰν εὐταξίαν, ἠγάπουν καὶ ἐπεριποιούντο τόσον τοὺς Χριστιανί-
κους, ὅσον σκληρῶς ἐπαίδευσαν τοὺς Τούρκους, ἐάν τις ἐξ αὐ-
τῶν ἤθελε τολμήσῃ νὰ ὑβρίσῃ σχεδὸν Χριστιανόν· ἡ τοιαύτη
διαγωγὴ των εἴλκυσε πολλοὺς Ἕλληνας καὶ μάλιστα Πελο-
ποννησίους, ὑπὸ τὴν διοίκησίν των, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐγο-
ρήγουν γαίης ἀρθόνους, ποιμνία καὶ πᾶν μέσον κατάλληλον διὰ
νὰ τοὺς εὐτυχῆ καὶ πλουτίζῃ· ὁ Σολτᾶν Μαχμούτης πρὸ τῆς
ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ 1817 ἔτος τοὺς ἐξόντωσε
διόλου κατακτῆσας τοὺς θησαυροὺς καὶ ἰδιοκτησίας αὐτῶν.

πλησιάζει νὰ χαθῆ, ἐπειδὴ τὸ περιτριγυρίζουν πολλοὶ ἐχθροὶ φράγχοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ Μοσκόβοι καὶ Φραντζέζοι· τὰ βιβλία μας ὁμῶς λέγουν ὅτι, καὶ τὸ βασίλειόν μας ἐὰν κατακρατηθῆ ἢ Ἡπειρος μέλλει νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα ἀκόμη χρόνους δυνάμει τῶν ἀνδρείων ὄπλων της· τότε ὁμῶς εἶναι ἀσφαλὴς ἡ ἀνεξαρτησία της ὅταν ἔχωμεν εἰς τὰς χεῖρας τὸ Σουῦλλι, τὸ ὁποῖον φυλάττοντες ὀχυρωμένον δυνάμεθα ν' ἀντισταθῶμεν μὲ τὰ ὄπλα, ἐὰν δὲ ὑπερισχύσωσιν οἱ ἐχθροὶ, κάμνομεν ἔπειτα συνθήκας τιμίας καὶ ὠφελίμους· τούναντίον, ἀσύμφωνοι καὶ διεσκορπισμένοι ὄντες θὰ χαθοῦμεν κατὰ κράτος· ἐὰν λοιπὸν θέλομεν τὴν ζωὴν μας καὶ τὴν τιμὴν μας πρέπει νὰ κάμωμεν ὄρκον μυστικὸν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ, καὶ νὰ ὀρμήσωμεν μὲ ζῆλον καὶ ἀνδρείαν νὰ κυριεύσωμεν τὸ Σουῦλλι.

Μὲ προθυμίαν, καὶ συναίσθησιν ἤκουσαν διὰ τοῦ Δερβίση τὰς προφητείας τοῦ Κουρανίου, καὶ σκοπεύς τῶν Βασιλέων, μὴ συνιέντες δὲ κατὰ πρῶτον τοὺς ὑπούλους στοχασμοὺς τοῦ Πασᾶ ἢ προσποιηθέντες ἔκλιναν τὴν κεφαλὴν των λέγοντες ὅτι, ὅλοι ἀληθινοὶ, καὶ πιστοὶ Μωαμετάνοι εἶναι, καὶ ὀρκίζονται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Προφήτου νὰ κυριεύσωσι τὸ Σουῦλλι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των· τελειώσαντες τοὺς ὄρκους, καὶ μυστικοσυμβούλια διελύθησαν, ἤρξαντο δὲ ὅ,τε Πασᾶς, Μπεΐδες, καὶ Ἀγάδες νὰ στρατολογῶσιν, οὐδεὶς ὁμῶς τῶν ἔξω ἐγίνωσκε θετικῶς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐκστρατείας, διότι οἱ μὲν ἔλεγον διὰ τὴν Αἴγυπτον κατὰ τῶν Γάλλων, οἱ δὲ διὰ τὴν Λευκάδα, ἄλλοι διὰ τὴν Πάργαν, καὶ ἕτεροι διὰ τὸ Σουῦλλι· στρατολογήσαντες λοιπὸν δε-

καπέντε σχεδὸν χιλιάδας μαχητῶν, οὓς συγκεντρώσαντες εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐστράτευσαν ἐπομένως κατὰ τοῦ Σουλλίου τῷ 1800 ἔτει Ἰουνίου 2.

Μολονότι εἶχον, καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχωσι, πάντοτε τριπλασίαν τῶν ἄλλων ὑποψίαν οἱ Σουλλιῶται, δὲν ἐφρόντισαν νὰ συνάξωσιν ἐγκαίρως ἰκανὰς τροφὰς, καὶ πολεμεφῶδια· ἡ ἀπρονοησία αὕτη δὲν ἀποδίδεται τόσον εἰς τὸ κοινόν, ὅσον εἰς μόνον τὸν Κ. Γεώργιον Βότζαρην, (ἐπειδὴ ὁ Κ. Λάμπρος Τζαβέλλας ἦτο ἀποθαμμένος) πρὸς τὸν ὁποῖον προσέφερον σέβας, καὶ ὑπόληψιν διὰ τε τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ἐπισημότητα τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἰκανότητα τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς τὸν προμνησθέντα ἔννατον πόλεμον· ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, συνέβη τὸ ἐναντίον, πρὶν γὰρ ὁ ἐχθρὸς κινηθῆ κατ' αὐτῶν, ὁ Βότζαρης μεθ' ἀπάσης τῆς οἰκογενείας του καὶ ἄλλων εἰσέτι ἐβδομήκοντα δραπέτευσας τὴν νύκτα προσέδραμεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ· ὅσα πολεμεφῶδια ἐκ διαφόρων ἐξωτερικῶν συνεισφορῶν εἶχεν ὑπὸ τὴν διατήρησίν του, ἀνήκοντα εἰς τὴν κοινότητα, ὅλα τὰ παρέδωκεν εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ οὐχὶ τῇ Πατρίδι αὐτοῦ, ἥτις τὸν ἐδόξασεν ὡς ἄλλον Θεμιστοκλέα· ἀλλ' αὐτὸς, ὡς ἄλλος Πausanίας Σπαρτιάτης, ἠμαύρωσε τὸ ἔνδοξον ὄνομά του διὰ τῆς φιλίας τῶν Βαρβάρων· ἡ δραπέτευσίς του ὑπῆρξεν ἄγνωστος καὶ ἀπροσδόκητος εἰς τὴν Πατρίδα, ἐπειδὴ κατώκει εἰς τὴν λεγομένην ἔξω Λακκίαν, τεσσαρῶν ὠρῶν ἀπέχουσαν τοῦ Σουλλίου.

Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔζη ὁ υἱὸς του Τούσας Βότζαρης, δὲν ἤθελεν ἐξοκεῖλαι ὁ πατήρ του εἰς τόσην ἀσέβειαν, ἐπειδὴ ὁ φιλόπατρις καὶ νουνεχῆς οὗτος υἱὸς του, καίτοι φιλοφρονηθεὶς καὶ δωροδοκηθεὶς δαψιλῶς

παρὰ τοῦ Πασᾶ κατὰ τὴν πρώτην καὶ μόνην μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν οἰκίαν του ἐξεφράσθη ἐλευθέρως πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἅπαντας τοὺς συμπατριώτας ὅτι, ἐὰν ἐπιθυμῶσι τὴν ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος των, ν' ἀποφεύγωσι διόλου τὴν προσωπικὴν ὀμιλίαν, τὴν φιλίαν, τὴν πίστιν καὶ ἀλληλογραφίαν τοῦ Πασᾶ· τὴν αὐτὴν συμβουλήν ἀφῆκεν, ὡς παρακαταθήκην, ὁ εὐλογημένος, καὶ ἐνῶ ἔπνεε τὰ λοιπὰ.

Ἄποσπασθεὶς τοίνυν τῆς Πατρίδος ὁ Βότζαρης μετὰ τῶν ὀπαδῶν του διευθύνθη, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, εἰς τι χωρίον, (Βουργαρέλι) κείμενον παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Κιμερίων ὀρέων (τζιομέρκα), κατοικούμενον ὑπὸ ὀγδοήκοντα σχεδὸν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἀπέχον τῆς Ἄρτης ὥρας ἕξ· ἐντεῦθεν ἐπορεύθη ἐπομένως εἰς Ἰωάννινα, τὸν ἐδέχθη ὁ Πασᾶς μετὰ τὴν συνήθη κολακείαν καὶ δαφιλῆ δωροδοκίαν, ἀνυπόμονος νὰ ἴδῃ τὰς ἐλπίδας του πεπληρωμένας διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Σουλίου, τὸν ἠρώτησεν ἀνυπερθέτως. «Ἐ, ψυχοπατέρα γεροβότζαρη! ἔμεινε κἀνένας ἄλλος εἰς τὸ Σουλλι ἐμπειροπόλεμος καὶ πολὺ φρόνιμος διὰ νὰ συμβουλευῇ τοὺς Σουλλιώτας καὶ νὰ τὸν ἀκούωσι καὶ αὐτοί; οὐδεὶς τῶ ἀπεκρίθη, ὅθεν καὶ σᾶς ὑπόσχομαι Πασᾶ μου, ὅτι μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπουσίαν μου, ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἐλπίζω νὰ γνωρισθῆς τέλειος αὐθέντης τοῦ Σουλίου· οἱ κολακευτικοί, ἐγωῖστικοί καὶ ἀνόητοι οὔτοι λόγοι τοῦ Βότζαρη δὲν ἐβράδυναν νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ ὦτα τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ νὰ τοὺς ἐρεθίσωσιν εἰς φιλοτιμίαν, καὶ ἄμιλλαν ὑπὲρ πατρίδος, ὥστε καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ Πασᾶ νὰ καταπολεμήσωσι, καὶ τὸν Βότζαρην ἠπα-

τημένον ν' ἀποδείξωσι, τὸν ὁποῖον προσκαλέσας μετὰ μῆ-
 νας τέσσαρας ὁ Πασᾶς ἐνώπιόν του ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς·
 «Ἐνθυμᾶσαι, Βότζαρη, τί μ' ὑπεσχέθης ὅταν σ' ἠρώτη-
 σα, ἐὰν ἔμεινε κἀνένας ἄξιος, καὶ φρόνιμος, καθὼς ἐσὺ,
 νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Σουλλιώτας εἰς τὸν πόλεμον; σὺ μὲ
 ἐγέλασες τότε, ἐπειδὴ πλειοτέρας ἀνδραγαθίας τῶν Σουλ-
 λιωτῶν βλέπω τώρα, παρ' ὅταν ᾤδηγῆις σὺ ὁ ἴδιος τὸν
 περασμένον πόλεμον· ὅθεν σὲ λέγω ἀποφασιστικῶς, ἢ τὸ
 Σοῦλλι νὰ μοὶ παραδώσῃς, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν σου, ἢ
 θὰ σὲ ψήσω ζωντανόν, καθὼς τὸν τζαούσην Χορμόβι-
 την (1).

Μὴ ἔχων τι νὰ προφασισθῇ ὁ δυστυχῆς Βότζαρης, φοβού-
 μενος ἀφ' ἐτέρου καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ τυράννου ἠναγκάσθη,
 ἄκων ἐκὼν νὰ κινηθῇ κατὰ τῆς Πατρίδος! ὅθεν οἱ υἱοί,
 καὶ γαμβροὶ του διὰ ν' ἀποφύγῃσι τὴν ἀμείλικτον μῆ-
 νιν τοῦ τυράννου, ἐνωθέντες μετὰ τῶν συμφυγάδων
 Σουλλιωτῶν καὶ χιλίων προσέτι ἐκλεκτῶν Τουρκαλθα-
 νῶν, ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ Σουλλίου· μαθόντες τοῦ Βό-
 τζαρη τὸ κίνημα οἱ Σουλλιῶται ἔδραμον ὡσεὶ ἑκατὸν
 ἐξήκοντα ν' ἀντιπαραταχθῶσι κατ' αὐτῶν, ἐπειδὴ κατ'
 ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς εἰσβολῆς του συνέπεσε νὰ συγ-
 κροτῶνται μάχαι κατὰ διαφόρους θέσεις, διὸ καὶ δὲν
 εὐρέθησαν πλειότεροι ἄνεργοι· ἀρχηγοὶ τούτων ἦσαν ὁ
 φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Κωλέτζης φω-
 τομάρας, καὶ Βέλλιος Καραμπίνης, οἵτινες ἀπαντήσαντες

(1) Οὗτος ἦν πρῶτιστος ὑπάρχηγός καὶ διακεκριμένος
 κατὰ τὴν οἰκογένειαν τῆς ἀνεξαρτήτου κωμοπόλεως Χόρμο-
 βον, ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, οὗ κατακτίσαντος μετὰ
 διαφόρους μάχας τὸ Χόρμοβον, καὶ συλλαβόντος αὐτὸν διὰ
 προδοσίας τὸν ἐψῆσε ζῶντα.

τούς ἐχθρούς κατὰ τὸ ραϊδοβοῦνι, καὶ μάχην συγκροτήσαντες πεισματώδη, τούς ἐνίκησαν, καὶ ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας εἰς τὰ ὀπίσω ἔτρεψαν· ἐπληρώθησαν ἀκινδύνως ἐκ μέρους τῶν Σουλλιωτῶν τέσσαρες, πρὸς αὐτοῖς δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Τζαβέλλας, ἀδελφὸς τοῦ Φώτου, ἐκ δὲ τῶν ἐναντίων ἐφονεύθησαν ἑννέα Τοῦρκοι, καὶ δύο ἐκ τῶν ἀποστατῶν Σουλλιωτῶν, ἐκτὸς τῶν Τραυματισθέντων. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἀπέθανε καὶ ὁ Γεροβότζαρης· κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πνευματικοῦ του, ὅστις μεθ' ὄρκου μᾶς ἐβεβαίωσεν, ἔπιεν ἐπιτηδες τὸ κώνειον, διὰ ν' ἀποφύγη, πιθανόν, καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Πασᾶ, καὶ τοῦ συνειδότης τὸν ἔλεγχον, καθότι ὡς ἐλέγετο, μετημελήθη αἰσθαντικώτατα.

Δὲν ἔσβυνε βέβαια τὸ ἔνδοξον ὄνομά του ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὲρ Πατρίδος συναγωνιστῶν τόσο ἐυκόλως, ἐὰν δὲν ὑπᾶνδρευε τὴν χήραν θυγατέρα του μὲ τινὰ Τριαντάφυλλον, Παλάσκαν, λεγόμενον, ὅστις ἀπεδείχθη τὸ ἀκοίμητον, καὶ δολιώτατον ὄργανον ἑωσοῦ νὰ τὸν καταφέρῃ εἰς τοιαύτην θεανθρωπομίσητον κατάκρισιν· οὗτος ἦν ἐξ ἀρχῆς πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Πασᾶ, ὅστις τὸν εἶχε πέμψη εἰς τινὰ χωρία του νὰ εἰσπράξῃ ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας καθυστερούμενα γρόσια, συνάξας ταῦτα δὲν ἐπέστρεψε πλέον, ἀλλὰ κατέφυγε μετὰ τῶν χρημάτων εἰς τὸν Βότζαρην προσποιούμενος δῆθεν, καὶ δικαιολογούμενος, ὅτι ἔμελλε νὰ τὸν δολοφονήσῃ· παρὰ πολλῶν ἐβεβαίωθη, ὅτι, ἢ πρᾶξις αὕτη ἦτο αὐτόχρημα συναίνεσις καὶ ἐπιβουλὴ τοῦ Πασᾶ, καθότι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἄγγλον προφορικῆς ἀπαντήσεώς του, ἐξάγεται ἡ ἀλήθεια, ὡς ἔμπροσθεν ρηθήσεται.

Ἄλλ' ἐὰν οἱ υἱοὶ τοῦ γεροβότζαρη δὲν ἠξιώθησαν, ἢ

αἱ περιστάσεις δὲν τοὺς ἐσυγχώρησαν μετὰ ταῦτα νὰ ἐλαττώσωσιν ὀπωσοῦν τὴν δυσφημίαν τοῦ πατρὸς, αἱ ἥρωϊκαὶ ὁμως πράξεις τοῦ ἀειμνήστου ἐγκόνου του, Μάρκου Βότζαρη, ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους, καὶ τὸ παπρικὸν ἔγκλημα εἰς τὴν λήθην ἔρριψαν, καὶ τὴν οἰκογένειαν ὀπωσοῦν ἐδόξασαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Συμβούλιον τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ τὰ ὄντοματὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν.

Ἡ διαγωγή τοῦ Βότζαρη ἐφάνη παράδοξος καὶ λυπηρὰ μὲν εἰς τοὺς Σουλλιώτας, οὐχὶ δὲ καὶ ἱκανὴ νὰ τοὺς μικροψυχήσῃ ὡς προεῖρηται, πρὸς διατήρησιν μάλιστα τῆς Πατρίδος προσέφερον αὐτοῖς δεσμὸν σφικτότερον, καὶ φιλοτιμίαν ζωροτέρα, ὅποιονδήποτε γὰρ πάθος εἶχε τις κατ' ἄλλου συμπολίτου, τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν λήθην, καὶ οὕτως ἀγκαλιασθέντες ἠσπάζοντο ἀλλήλοις· συναθροισθέντες ἅπαντες πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγίου Γεωργίου, καὶ συσκεφθέντες ἀποφάσισαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, ἢ νὰ νικήσωσιν, ἢ ν' ἀποθάνωσι ὑπὲρ Πατρίδος, μιμούμενοι τοὺς Πατέρας, Πάππους, καὶ προσπάππους αὐτῶν· οὗτοι πάντες δὲν ἦσαν πλείονες τῶν δύο χιλιάδων μαχητῶν, ἐξ ὧν οἱ σημαντικώτεροι, καὶ προῖστάμενοι τῶν φυλῶν διεκρίνοντο οἱ ἐπόμενοι.

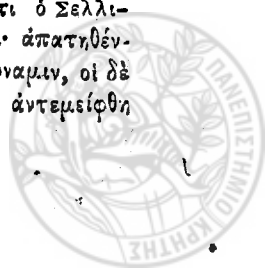
Φῶτος Τζαβέλλας, Δῆμος Δράκος, Τοῦσας Ζέρβας, Τζῆμας Ζέρβας, Κουτζονίκας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Διαμάντης Μάρκου Δαγκλῆς, Γιαννάκης Σέχος, Κωλέτζης Φωτομάρας, Πάσχος Λάλας, Βεῖκος Ζάρμπας, Θανάσης Πάνου, Κατζιμπέλης, Γεώργιος Μπούζμπος, Ζηγούρης Διαμάντης, Κωλέτζης Μαλάμου, Πανταζῆς Δότας, Ἄ-

ναστάσης Κάσκαρης, Κολιοδημήτρης, Ἀναστάσης Βάγιας, Γεώργιος Καραμπίνης, Γιαννάκης Λάκης, Γεώργιος Καλεισπέρας, Κίτζος Πανταζῆς, Γιάννης Πεπόνης, Θανάσης Τζάκαλης, Μῆτος Παππαγιάννης, Κώστας Κουρίζης.

Συγκεντρωθέντα ὅλα τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὰ Ἰωάννινα διατάχθησαν νὰ στρατεύσωσι κατὰ τὸ ἐπόμενον σχέδιον· τρεῖς χιλιάδες ὑφ' ὄδηγίαν τῶν στρατηγῶν Μπεκίρ Τζογαδούρου, Χατζῆ Μπέντου, καὶ Μουσταφᾶ Ζηγούρη, διαβάαντες ἀπὸ τὸ Λοῦρον, καὶ Κοτζανόπουλον ἐστρατοπέδευσαν εἰς Ζυρμὴν, ὅπου ἐβδομήκοντα Σουλλιωταὶ ὑφ' ὄδηγίαν Κωλέτζη Φωτομάρα, καὶ Μαλάμου, τοὺς ἀντέκρουσαν ἀνδρείως, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι ν' ἀντιξωσιν εἰς τὴν πληθύν τῶν στρατευμάτων, ὀπισθοποδίσαντες κατέλαβον τὰ χωρίον Καλογερά, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐστρατοπέδευσαν εἰς Συριτσανὰ ἡμίσειαν ὄραν ἀπέχοντα τῆς Καλογεράς· ἕτερον σῶμα ἐκ τριῶν καὶ τοῦτο χιλιάδων συγκείμενον, καὶ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, Ἰσοῦφ Ἀράπη, Χασᾶν Τζαπάρη, καὶ Σουλεμᾶν Τζομπάνη διοικούμενον διαβιβάσθην ἀπὸ τοῦ Λούρου, Ῥινιάσσης, καὶ γεφύρας τῆς Τζουκνίδας, ἀνεπαύθησαν δύο ἡμερονύκτια εἰς Γουρίτζαν, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἀπῆλθον εἰς Νεμίτζαν ὅπου ὑπῆρχον τετρακόσιοι Σουλλιωταὶ ὑφ' ὄδηγίαν τῶν ἀρχηγῶν Τζῆμα Ζέρβα, Φώτου Τζαβίλλα, Γκόγκα Δαγκλῆ, Σκούμπου Δράκου καὶ Βεΐκου Ζάρμπα, οἵτινες παραταχθέντες εἰς μάχην καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα φονεύσαντες ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἔλαβον τὰ νικητήρια, πληγωθέντες ἑνδεκα, ἐξ ὧν ἀπέθανον δύο· τῇ ἐπαύριον λίαν πρῶτῃ ἤρξατο ἡ μάχη πλέον πεισματώδης, ἀλλὰ δὲν παρευρέθησαν ἐν αὐτῇ πλείοτεροι τῶν διακοσίων Σουλλιωταὶ, κα-

θότι πρὸ τῆς μάχης παρήγγειλαν ἀπὸ τὸ Σουῦλλι, ὅτι ὁ Σελλικτάρ Μπότας ὄδηγός τριῶν χιλιάδων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ἔφθασεν εἰς Μπογόριτζαν σκοπεύων νὰ ἐφορμήσῃ ἀπὸ τὰ ὄπισθεν, καὶ εἰσβάλῃ εἰς τὸ Σουῦλλιον ἐν ᾧ δὲν ὑπῆρχεν ἰκανὴ ὀπλοδύναμις· λαβῶν τοίνυν ὁ Τζαβέλλας διακοσίους συντρόφους ἔδραμε πρὸς τὸ Σουῦλλιον, ἀλλ' ἡ εἰδήσις αὕτη ἀπεδείχθη ψευδής, καὶ στρατήγημα μᾶλλον τῶν Τούρκων διὰ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τῶν Σουλλιωτῶν (1)· μολοντοῦτο καὶ οἱ μείναντες διακόσιοι ἐπολέμησαν ἀνδρικώτατα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, φονεύσαντες ἑκατὸν εἰκοσιτρεῖς ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων, ἐξ αὐτῶν δὲ ἔπεσον δύο, καὶ πληγωμένοι ἕξ· ἡ μάχη αὕτη συνεκροτήθη μεταξύ Τζικουράτι, Περικατί καὶ Γλυκὺ, τὰ ὁποῖα ἀπέχουσιν ἀλλήλων ἀνὰ δύο μίλλια. Δύω ἔτι χιλιάδες ὑφ' ὄδηγίαν τοῦ Σελλικτάρ Μπότα διαβάντες ἀπὸ τὴν Μπογόριτζαν ἐστρατοπέδευσαν εἰς Λύπαν, ἧτις ἀπέχει τοῦ Σουλλίου ὄρας τέσσαρας, δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσῃσι περαιτέρω μολονότι οἱ κατ' αὐτῶν παραταχθέντες δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν ἑκατὸν πενήκοντα, ἀρχηγοὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ὁ Κουτζονήκας, Γεώργιος Μπουζμπος, Ζηγούρης διαμάντης καὶ Κῶστας Κουρίζης.

(1) Τὴν νύκτα ἐκείνην ἐπεμψαν οἱ Τουρκαλβανοὶ δύο στρατιώτας ἐκ τοῦ ὄπισθεν μέρους τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ἐκρύβησαν εἰς τι δάσος, ἐνῶ δὲ ἠτοιμάζοντο ἀμφότερα τὰ μέρη εἰς μάχην ἐξαίφνης ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ δάσους λέγουσα »Τρέχετε, τρέχετε, ἀδελφοὶ Σουλλιωταί, ὅτι ὁ Σελλικτάρ Μπότας πλησιάζει νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ Σουῦλλι· ἀπατηθέντες εἰς τοὺς λόγους τούτους διεμοίρασαν τὴν δύναμιν, οἱ δὲ στρατιῶται Τουρκαλβανοὶ διὰ τὴν προᾶξιν ταύτην ἀντεμεψίθη ἕκαστος ἀνὰ πεντακόσια γρόσια.

Μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἀνεφάνη καὶ ἄλλος στρατηγός, Μετζομπόνος ὀνομαζόμενος, φέρων μαζύ του χιλίους πεντακίους στρατιώτας, διαβάς καὶ οὗτος διὰ τῆς Λύπας ἐστρατοπέδευσεν εἰς Λυβίκισταν, ὅπου πρὶν λάβωσι μικρὰν τῆς ὁδοιπορίας ἄνεσιν, ὄρμησαν κατ' αὐτῶν διακόσιοι Σουλλιῶται, τοὺς προσέβαλον τόσον πεισματοδῶς, ὥστε ἐβίασαν αὐτοὺς νὰ καταφύγωσι δι' ἀσφάλειαν εἰς τὰς οἰκίας, καὶ Ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου ἐφόνευσαν τριάκοντα ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον δύο, πληρωθέντων πέντε, ἐλαφυραγώγησαν ὄπλα, φορέματα, δλας τὰς τροφάς, πολεμεφόδια, καὶ εἰκοσιπέντε ἵππους· ὀπλαρχηγοὶ ὑπῆρχον, Γεωργάκης Μπότζης, Γεώργιος Κάρραμπίνης, Κολιοδημήτρης καὶ Κωλέτζης Φωτομάρας· ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν, καὶ Μαμούτ Δαϊλάνης ἀπὸ τὴν Κονίσπολιν, καίτοι φίλοι ὄντες τῶν Σουλλιωτῶν, ἐκινήθησαν ἐξ ἀνάγκης κατ' αὐτῶν μετὰ χιλίων πεντακοσίων στρατιωτῶν φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ Πασᾶ, τὴν ὁποίαν δυσκόλως ἠδύναντο ν' ἀποφύγωσι μετὰ ταῦτα· φθάσαντες εἰς τὸ βουνὸν τῆς Βυρτζάχας ἔστησαν τὰς σκηνάς των χωρὶς νὰ δώσωσιν, ἢ λάβωσι μικρὰν τινα αἰτίαν ἐχθροπραξίας.

Τὴν Τετάρτην ἐπαρουσιάσθη καὶ ὁ ἴδιος Ἄλῃ Πασᾶς εἰς τὴν Λύπαν μετὰ χιλίους ἐκλεκτοὺς σωματοφύλακας, καὶ διέταξεν ἀμέσως τοὺς ὀπλαρχηγούς του νὰ ἐνώσωσι τὰ ὑπὸ τὴν ὀδογίαν των σώματα, καὶ ἀπελθόντες μετ' αὐτῶν εἰς Βυρτζάχαν νὰ συσσωματωθῶσι μετὰ τοῦ Ἰσλάμ Πρόνιου, καὶ Μαμούτ Δαϊλάνι, καὶ οὕτως ὅλοι ὁμοῦ νὰ συγκροτήσωσι γενικὴν μάχην, διὰ τῆς ὁποίας τὰ νικητήρια δὲν ἀμφίβαλλεν ἐπιστηριζόμενος εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῶν στρατηγῶν, τὴν πληθὺν ἔτι καὶ ἀν-

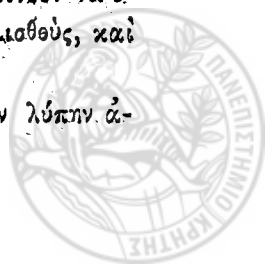
ὄρειαν τῶν στρατιωτῶν· τὸ στρατεύμα μὴ δυνηθὲν νὰ
 φθάσῃ αὐθημερὸν εἰς Βυρτζάχαν ἐστρατοπέδευσε τὸ ἐσπέ-
 ρας εἰς Συστροῦνι· πληροφορηθέντες οἱ Σουλλιωταὶ τὸν
 σκοπὸν τοῦ Πασᾶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν ματαιώσωσιν, εἰ
 δυνατὸν, μὲ διακοσίων συμπολιτῶν δύναμιν, τῆς ὁποίας
 ἀρχηγοὶ ὑπῆρχον ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγ-
 κλῆς, Σκοῦμπος Δράκος, Κολιοδημήτρης, Κίτζὸς Πανο-
 μέρας, Πάσχος Λάλας καὶ Τζάλας· οὗτοι πάντες ἐνε-
 δρεύσαντες τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ ἐπὶ τὸ ὀχυρότερον πλησίον τοῦ
 χωρίου μέρος, διέταξαν τὸ πρῶτ' ἄνδρα συντρόφους βροντο-
 φώνους νὰ ἐρωτήσωσι μακρόθεν τοὺς Τούρκους, τί ζη-
 τοῦσιν ἐκεῖ, καὶ ποῦ σκοπεύουσιν νὰ ὑπάγωσι· παροξυν-
 θέντες οἱ Τούρκοι ἔνεκεν τῶν τοιούτων τολμηρῶν
 ἐρωτήσεων, νομίζοντες ἄφ' ἑτέρου, ὅτ' εἶναι μόνοι, ὤρ-
 μησαν νὰ τοὺς συλλάβωσι ζῶντας, ὀπισθοποδίζουσιν οὗτοι
 πρὸς τοὺς κεκρυμμένους συντρόφους, ὁ δὲ ἀρχηγὸς αὐ-
 τῶν Τουρκαλβανὸς (Μουσταφᾶ Ζηγούρης) ἔχων χιλίους
 τριακοσίους ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του,
 ἀφελκύσας τὸ ξίφος ἐφορμᾷ ἀνυπερθέτως κατὰ τῶν δύο,
 τὸν ἀκολουθεῖ συγχρόνως καὶ ὄλον τὸ σῶμα διὰ τῶν
 συνήθων ἀλαλαγμῶν, ἀπροσδοκῆτως ὁμοῦς ἐμπίπτει εἰς
 τὴν ἐνεδραν τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπου κατὰ πρῶτον
 πυροβολισμὸν φονεύονται ἐξ αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς τριάκοντα
 ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν. Τὸ στρατήγημα καὶ ἡ συμβᾶσα
 φθορὰ πιθανὸν νὰ μὴ ἐξήρκειν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς
 νίκης, ἐὰν ὁ Ἀρχηγὸς Τζαβέλλας δὲν ἐπρολάμβανε νὰ
 φονεύσῃ τὸν στρατηγὸν Ζηγούρην προπορευόμενον τῶν
 στρατιωτῶν, καὶ ἐὰν δὲν ἐφόρμα μετὰ τὴν πτώσιν του
 ἀμέσως κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν πικρὰν
 στέρησιν τοῦ Ἀρχηγοῦ των, καὶ ἀτρόμητον τῶν Σουλ-

λιωτῶν ἐπίθεσιν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὸ δὲ περιέργον καὶ ἀνέλπιστον ἦν ὅτι, καὶ τὰ ἐπίλοιπα στρατεύματα διεσκορπισμένα, καὶ ἀχύρωτα ὄντα ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμά των, ἀφίσαντα ἄφθονα λάφυρα εἰς τοὺς Σουλλιώτας, οἵτινες τὰς δάφνας τῆς νίκης ἀπέδωκαν μᾶλλον εἰς τὸν Τζαβέλλαν, ὡς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους προκινδυνεύσαντα, καὶ εἰς ἄμιλλαν ὄλου, μὲ τὸ παράδειγμά του παροτρύναντα.

Μαθὼν ὁ Πασᾶς τὴν ἀπροσδόκητον ἤτταν, καὶ διασκορπισμὸν τοῦ στρατοῦ, διέταξεν ἀμέσως νὰ συσσωματωθῇ ἐκ νέου, καὶ ἀνυπερθέτως ἐξακολουθήσῃ τὴν πρώτην του διαταγὴν, νὰ ὑπάγῃ, δηλαδὴ, καὶ συγκεντρωθῇ μὲ τὸν Πρόνιον, καὶ Δαϊλάνην· ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος φίλος ὢν, ὡς προεῖρηται, καὶ γείτων τῶν Σουλλιωτῶν ἐγνωστοποίησε πρὸς αὐτοὺς τὰ διατρέχοντα δι' ἐπίτηδες πιστοῦ ὑπηρετοῦ τοὺς ἐσυμβούλευσεν ὅτι, διὰ ν' ἀποφύγῃσι τῆς γενικῆς μάχης τὸν κίνδυνον τὴν ἡμέραν, συμφέρει νὰ ἐπιπέσωσι τὴν νύκτα ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐξαίφνης, καὶ προσβάλλωσιν αὐτὸ ἀνδρείως καὶ ἀποφασιστικῶς ὥστε, νὰ ἐπιφέρωσι πανικὸν φόβον καὶ ἀταξίαν, ἐπομένως δὲ, πιθανὸν καὶ τὴν διάλυσίν του· ἐγκρίναντες τὰς συμβουλὰς τοῦ φίλου, ἀμέσως ὅτε Τζαβέλλας, Δῆμος Δράκος, καὶ οἱ προμνησθέντες ὄπλαρχηγοὶ, προσλαβόντες ἔτι καὶ διακοσίων ὀγδοήκοντα ἄλλων μαχητῶν ἐπικουρίαν, διευθύνθησαν εἰς Βυρτζάχαν, ὅπου πλησιάζαντες ἀψοφητὶ ὡς ἐγγυτέρω τοῦ στρατοπέδου, παρετήρουν τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ, συμβουλευόμενοι καὶ συσκεπτόμενοι ἀλλήλοις τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐσύμφερε νὰ τοὺς προσβάλλωσι· πρὸ δὲ ὅταν ἴδοιεν ὅτι τῆς ἡμέρας ἀραιώσαντες ὄλον τὸ σῶμα καὶ εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου παρατάξαντες, ἐπορεύοντο μὲ

ἄψοφον καὶ ὁμοιον βῆμα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· ὡς δὴ πλησιάζαντες ἐγνωρίσθησαν, ἤρξαντο ἀμφοτέρωθεν τὸν πυροβολισμόν, ἐνῶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν Τούρκων ἐκοιμῶντο, ἀλλὰ μετὰ μιᾶς ὥρας ἀδιάκοπον πυροβολισμόν τοὺς ἐβίασαν ν' ἀνανεώσωσι τὸν, πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἰς Συστροῦνι τρόμον, καὶ ἐπομένως μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου νὰ διασκορπισθῶσι καὶ τραπῶσιν εἰς φυγὴν ἀφήσαντες εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ὄλας τὰς τροφάς, πολεμοσφάδια, καὶ ὀγδοήκοντα πέντε πτώματα ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων μεθ' ὧν συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ στρατηγὸς Δαϊλάνης ἀκινδύνως τραυματισθεὶς κατὰ τὰ νῶτα, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τρεῖς, ἔτραυματίσθησαν δὲ ἑπτὰ σὺν τῷ ὀπλαρχηγῷ Πανομάρα· διὰ τὴν ἤτταν, καὶ διάλυσιγ τοῦ στρατοπέδου συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ θύελλά τις τρομερὰ συνωδευμένη μὲ σφοδρὸν ἄνεμον, καὶ ὀγκώδη χάλαζαν, οἶαν, ὡς ἔλεγον, οὔτ' ἐκ παραδόσεως ἤκουσαν, οὔτ' ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδον πώποτε, τὸ δὲ περιεργότερον, ὅτι εἰς μόνην τὴν περιφέρειαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου περιωρίσθη χωρὶς νὰ ἐκτανθῇ περαιτέρω· προκαταληπτικοί, καὶ δεισιδαίμονες ὄντες οἱ Τούρκοι ἐξέλαβον τὸ φαινόμενον ὡς θεϊκὴν κατ' αὐτῶν ὀργήν· τρομασμένοι ἐκ τούτων ὄλων ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λύπαν, ὅπου ἦν καὶ ὁ ἴδιος Πασᾶς, πρὸς τὸν ὁποῖον ὄλοι ἐκ συμφώνου ἐξέφρασαν ὅτι, πρὸς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἔπλασε νὰ μὴ κοιμῶνται, νὰ μὴ κουράζωνται, καὶ νὰ μὴ χορταίνουν σκοτώνοντες Τούρκους δὲν δύνανται νὰ μάχωνται, διὰ τοῦτο προκρίνουσιν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια παραβλέποντες καὶ μισθούς, καὶ πᾶν τυχηρόν.

Μὲ ἄκραν δυσαρέσκειαν, καὶ αἰσθαντικὴν λύπην ἄ-

κούσας ὁ Πασᾶς τὴν μικροψυχίαν τοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, καὶ ἐμψυχώσῃ μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους.

Γνωρίζω ἀκριβῶς τὴν ἔξοχον ἀνδρείαν, ἐπιτηδειότητα, καὶ δραστηριότητα τῶν Σουλλιωτῶν κατὰ τὰ πολεμικά, ἀλλὰ δὲν καταδέχομαι πάλιν νὰ στοχασθῶ καὶ ἐσᾶς πολὺ κατωτέρους ἐκείνων, ὄντας μάλιστα καὶ πενταπλασίους τὸν ἀριθμὸν, τοῦτο μεγάλην ἐντροπὴν φέρει εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ διὰ νὰ περιορίσω τὴν ὀρμὴν τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ ἐμψυχώσω ἐσᾶς ὑπόσχομαι νὰ σᾶς ἀσφαλίσω εἰς τὸ ἐξῆς μὲ δυνατοὺς Πύργους· οἱ λόγοι οὗτοι ἐνεθάρρουν καὶ ἐφιλοτίμησαν ὅπως οὖν τοὺς στρατιώτας, καὶ οὕτως ἀπεφάσισαν νὰ μείνωσι διὰ μόνην τὴν πολιορκίαν· διέταξε λοιπὸν νὰ κτισθῶσι Πύργοι δυνατοί, καὶ ὅσον ἔνεστι, πλησίον τοῦ Σουλλίου εἰς θέσεις ἀρμοδίας εἰς τρόπον ὥστε, νὰ ἐμποδίζωσι τὴν ἔξοδον, καὶ εἴσοδον τῶν Σουλλιωτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο δύσκολον νὰ ἐκτελῆται ἡ διαταγὴ του τὴν ἡμέραν διὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν ὑπεναντίων διέταξε τοὺς κτίστας νὰ ἐργάζωνται τὴν νύκτα· μ' ὅλας τὰς σφοδράς προφυλάξεις πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν, οὐκ ὀλίγους δὲ συνέλαβον ζῶντας, καὶ ἠλευθέρωσαν χριστιανούς ὄντας· ἡ πλῆθὺς ὁμοίως τῶν στρατιωτῶν ὑπερίσχυσε νὰ κτισθῶσιν οἱ Πύργοι, καὶ ἀσφαλισθῶσιν οἱ Τούρκοι· μολαταῦτα οὔτε τῶν Πύργων ἢ ἐφεύρεις ἐστάθη ἰκανὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔξοδον καὶ εἴσοδον τῶν Σουλλιωτῶν ἀπὸ τὸ νὰ ἐξοικονομῶσι τὰς τροφάς, καὶ πολεμοφόδια, διότι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐρρέθη, οἱ Σουλλιωταὶ εἶναι ἐπιτηδαιοὶ νυκτοβάται, καὶ νυκτομάχοι, τούναντίον οἱ Τούρκοι, ἐκτὸς τῶν λιπέδων, οἵτινες εἰς μόνην τὴν νυκτοκλεισίαν

διακρίνονται ἐμπειρότεροι τῶν ἄλλων Τουρκαλβανῶν οὐ-
χὶ δὲ καὶ νυκτομαχίαν, εἰς τὰς μάχας μάλιστα τῆς ἡ-
μέρας ἀπεδείχθησαν πάντοτε κατώτεροι τῶν Γκέκιδων,
Τόσκιδων, καὶ Τζάμιδων· τὰ δὲ χωρία εἰς τὰ ὁποῖα ἀνή-
γειρον τοὺς Πύργους εἰσὶ τὰ ἐξῆς.

Γλυκὺ, Περιχάτη, Τζικουράτη, Γόρανα, Συρτζανά,
Ζυρμῆ, Κοντάτες, Βίλα, Ῥωμανᾶται, Συστροῦνι, Λυ-
βίκιστα· ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἀπέχει τὸ Σούλλιον, τοῦ
μὲν Γλυκὺ, ὥρας 3· τῆς Περιχάτης 2· τῆς Τζικουράτης
2· τῶν Γοράνων 3· τῶν Συρτζανῶν 2· τῆς Ζυρμῆς 3·
τῆς Κοντάτης 4· τῆς Βίλλας $4\frac{1}{2}$ τῆς Ῥωμανάτης Συ-
στρούνης, καὶ Λυβικίστας 5. Ὅλος ὁ κύκλος τῆς πο-
λιορκίας συνίστατο ἀπὸ δώδεκα ὥρων ἀποστήματος·
καθ' ἃς δὲ ἡμέρας ἐκτίζοντο οἱ Πύργοι ὑπὲρ τὸ τρίτον
μέρος τοῦ στρατοῦ ἐλειποτάκτησεν· ἀποπερατωθέντων τῶν
Πύργων ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ ἐκ νέου στρατιω-
τικὴν δύναμιν ἀπὸ τῶν πασάδων, μπεϊδων, καὶ ἀγά-
δων τῆς ἡπείρου, ὅπως δι' αὐτῆς καὶ τὸν ἰδικόν του στρα-
τὸν ἐρεθίσῃ εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἀμιλλαν, καὶ τὴν πτώ-
σιν τοῦ Σουλλίου ἐπιταχύνη· οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν
ἐδέχθησαν τὴν αἴτησίν του φοβούμενοι τὴν μετὰ ταῦτα
ὀργὴν του, καὶ οὐχὶ τὸν ὄρκον· ὁ Συγγενὴς του (1) μά-
λιστα Ἰμπραήμ πασᾶς τοῦ Μπερατίου ἀμέσως ἔπεμψε
δύω χιλιάδας ἐκλεκτοὺς στρατιώτας ὑφ' ὄδηγίαν ἡμέρ-
μπεϊτινος καλουμένου, ὅστις πεπεισμένος εἰς τὸ ἐκλεκτὸν
στράτευμα, καὶ ἀτομικὴν του ἰκανότητα ἐζήτησε τὴν
ἄδειαν παρὰ τοῦ Πασᾶ νὰ συστήσῃ χωριστὸν στρατό-
πεδον μὴ ὑποκείμενος οὔτ' ὑπ' ἄλλου ὀδηγίαν ἀποφεύ-

(1) Τὰς δύο αὐτοῦ θυγατέρας ἔλαβον εἰς γυναῖκας οἱ δύο
υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, Μουχτάρ Πασᾶς, καὶ Βελῆ Πασᾶς.

γων τὸν φθόνον, καὶ ἀντιζηλίαν τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀ-
λῆ. Τὸ ἐπέτυχε στρατοπεδεύσας εἰς τὸ ὄπισθεν, καὶ τέσ-
σαρας ὥρας ἀπέχον τοῦ Σουλλιῦ ὄρος, Κουρίλλα· ὁ
σκοπὸς του ἀπέβλεπε νὰ μὴ συγχωρῇ τοὺς Σουλλιώτας
νὰ ἔχωσι κοινωνίαν μὲ τὰ ὄπισθεν χωρία, καὶ λαμβά-
νωσι παρ' ἐκείνων τροφὰς καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Μάχη πρὸς τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα τοῦ Ἰμπραῖμ Πασᾶ.

Ἀπεφάσισαν μετὰ τινὰς ἡμέρας οἱ Σουλλιῶται νὰ
προσβάλλωσιν αὐτὸ τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα, καὶ διαλύ-
σωσιν, εἰ δυνατὸν, διόλου, ἐπειδὴ ἐπέφερε, τῷ ὄντι, πρό-
σκομμα εἰς τὰ συμφέροντά των· ὅθεν ὁ Φῶτος Τζαβέλ-
λας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Νάσης Φωτομάρας, Κωλέτζης
Μαλάμου, καὶ Θανάσης Βάγιας, μετὰ τριακοσίων σχε-
δὸν ἄλλων συμπολιτῶν ἐκινήθησαν κατ' αὐτοῦ, καὶ μο-
λονότι τοὺς προσέβαλλον ἀνδρείως καὶ ἐκτὸς τῶν ὀχυρω-
μάτων δὲν ἴσχυσαν νὰ τοὺς ὀπισθοποδίσωσιν· ὑπὲρ τὰς
τρεῖς ὥρας ἐσυγκροτεῖτο μάχη πεισματώδης χωρὶς νὰ
διακριθῇ ὁ νικητής· ἰδόντες οἱ ὀπλαρχηγοὶ τὴν γενναίαν
ἀντίστασιν τῶν Τούρκαλβανῶν ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ρι-
ψοκινδυνεύσωσι μᾶλλον ἢ νὰ ἐπιστρέψωσι χωρὶς δάφνας·
ἀκοσπάσας ἔνεκεν τούτου ὁ Τζαβέλλας τὸ ξίφος ὤρμη-
σε κατ' αὐτῶν, ἀντέστησαν τὸ πρῶτον μὲ πολὺν πυροβο-
λισμὸν, ἀλλὰ μὴ ἐπιτυχόντες νὰ τὸν βλάψωσι, φοβηθέν-
τες ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τῆς ἀτρομῆτου ὀρμῆς οὐχ' ἤττον δὲ
καὶ τῆς φήμης τοῦ ὀνόματός του ὀπισθοπόδισαν· εἰς ὁ-
μως ἐξ αὐτῶν βραδύπους ὄν, ἀλλὰ γενναῖος προβλέπων
ὅτ' ἐμελλε νὰ γίνῃ θῦμα τῆς ὀκυποδίας τοῦ Τζαβέλλας

ἐκρύβη ὀπισθὲν τινος λίθου ἀφ' ὅπου πυροβολήσας εὐστό-
 χως τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τρόπον (1) ὥστ' ἔπεσεν ἡμιθανής·
 ἰδόντες τινὲς Τοῦρκοι αὐτὸν, βαρέως τραυματισθέντα
 ἐπέστρεψαν νὰ τὸν κατατομήσωσι, καὶ προσφέρωσι τὴν
 κεφαλὴν του εἰς τὸν Πασᾶ ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἔμελλον νὰ
 τιμηθῶσι, λάβωσι προσέτι καὶ πολλὰ χαρίσματα· ἡ ἐ-
 πιθυμία των ἔμελλε τῷ ὄντι νὰ πληρωθῆ, ἐὰν δὲν ἐπρο-
 λάμβανον οἱ σύντροφοί του νὰ παρατάξωσι τὰ στήθη
 των ὡς προμαχῶνας ἔμπροσθεν τοῦ Ἀρχηγοῦ των ἀ-
 γνοῶν τῆς μάχης καὶ ὀρμητικῆς αἰμοῤῥαγίας τὸ ἀποτέ-
 λεσμα ὁ Τζαβέλλας, ἐπιθυμῶν ν' ἀπαλλάξῃ συγχρόνως
 καὶ τοὺς συμπολίτας του ἀπὸ τοῦ προκειμένου κινδύνου,
 τοὺς παρεκάλεσε παθητικῆ τῆ φωνῆ, ἐξαιρέτως δὲ τὸν
 ἀδελφόν του Γεώργιον, νὰ ἀποτέμωσι καὶ λάβωσιν αὐτοὶ
 τὴν κεφαλὴν του, καὶ οὐχὶ οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἔμελλον νὰ
 τὴν προσφέρωσιν εἰς τὸν Ἀ. Πασᾶ, ἐκεῖνος δὲ διὰ τὴν
 λυσσώδη κατ' ἐμοῦ ὀργὴν του ἀπορρίψει αὐτὴν βέβαια
 εἰς τροφήν τῶν σκύλων· τότε μόνον θέλει δυνηθῶσι νὰ
 κόψωσι τὴν κεφαλὴν σου οἱ Τοῦρκοι, ἀποκρίθησαν ἐκ
 συμφώνου ἅπαντες, ὁπότεν δειχθῶσιν ἄξιαι νὰ συσσωρεύ-
 σωσι πρῶτον ὅλα τὰ ἰδικὰ μας σώματα μέχρις ἐνὸς
 ἐπὶ τὸ ἐδικόν σου· διήρκεσεν ἡ μάχη αὕτη ἄχρι τῆς νυ-
 κτός, ὅτε ὠφεληθέντες οἱ Σουλλιωῖται ἀπὸ τὸ σκότος ἔ-
 σωσαν τὸν ἀρχηγὸν κομίσαντες αὐτὸν ἐπὶ νεκροφορείου

{ (1) Ἡ σφαῖρα εἰσῆλθε μεταξύ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ ἄρθρου
 τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ἐστάθη δὲ ὑπὸ τὴν πλάτην· αἷμα ἔρ-
 ρησε πολὺ· ἰατρευθεὶς μετὰ μῆνας τέσσαρας τὸ ἦμισυ τοῦ
 σώματος, τὸ ἀριστερὸν δηλαδὴ, ἀπὸ τοῦ ἡμικρανίου μέχρι
 ποδὸς δὲν ἰδρῶνε ποτέ, ὥστ' ἐφαίνετο ἐν εἶδος ἡμιπληξίας,
 καὶ ὁ ὀφθαλμὸς του ἀκόμη ὑπῆρχε μικρότερος τοῦ δεξιοῦ.

εἰς τὸ Σούλλιον, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἄλλους πέντε, τραυματίας δὲ δεκατεσσάρους, ἀφήσαντες καὶ τέσσαρα πτώματα ὄντα πλησίον τοῦ ἐχθροῦ· ἐκ δὲ τῶν Τούρκων, ἐφανεύθησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν· τὸ κινδυνῶδες τραῦμα τοῦ Τζαβέλλα ὄσπιν χαρὰν ἐπροξένησεν εἰς τὸν Ἄ. Πασᾶν, καὶ Ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ἄλλην τόσπιν αἰσθαντικὴν λύπην εἰς τοὺς Σουλλιώτας, ἐπειδὴ εἰς μὲν τοὺς πρώτους ὑπῆρχε τὸ φόβητρον, εἰς δὲ τοὺς δευτέρους, τὸ καύχημα.

Ἐντοσοῦτῳ ἡ χαρὰ τῶν Τούρκων μετὰ μῆνας τέσσαρας ἐπέφερε λύπην, ἡ δὲ λύπη τῶν Σουλλιωτῶν μετεβλήθη εἰς χαρὰν, καὶ ἀγαλλίασιν, διότι ὑγιῆς γενόμενος ὁ Τζαβέλλας, καὶ τὰ ὄπλα δράξας ἐπαρουσιάσθη ἐκ νέου εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης· ἅμα τὸν εἶδον οἱ συναγωνισταὶ ἀναβρώσαντα ἤρξαντο πυροβολεῖν, κατὰ τὸ σῦνηθες, δεικνύοντες διὰ τούτου τὴν χαρὰν, καὶ εὐχαρίστησιν· ἀγνοοῦντες οἱ Τούρκοι τὴν αἰτίαν τῆς πυρσοκροτήσεως ἠρώτησαν Σουλλιώτην τινα, παρευρεθέντα πλησίον τοῦ ὀχυρώματος αὐτῶν· εὐφυῆς, καὶ ἐτοιμολόγος ὢν ὁ στρατιώτης, ἀπεκρίθη ὡς ἐξῆς· «οἱ Σουλλιῶται κατήντησαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι βεβαρυμένοι ἀπὸ τῶν ἀδιακόπων πολέμων καὶ πείνης, θέλουν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασᾶ, οἱ δὲ ὀλιγότεροι ὄχι· ἐκείνοι (δακτυλοδείξας τοὺς μετὰ τοῦ Τζαβέλλα) εἶναι οἱ θέλοντες τὸν Πασᾶν. Ταῦτα εἰπὼν ἔσπευσεν ἀμέσως καὶ ἐγνωστοποίησε τὸ στρατήγημά του εἰς τὸν Τζαβέλλαν, οὗτος δὲ ἀπομακρυνθεὶς μικρὸν τοῦ στρατοπέδου μετὰ ὀδοήκοντα στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι συνῶδευσαν αὐτὸν ἀπὸ τὸ Σούλλιον, ἀπεφάσισε νὰ ἀπακτήσῃ τοὺς Τούρ-

κους προσποιηθείς ὅτι, ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειάν των ἀ-
 γνοοῦντες οἱ Τοῦρκοι τὸ στρατήγημα ἔδραμον ὡσεὶ χί-
 λιοι ἀπροφυλάκτως, οἱ δὲ Σουλλιῶται ἔτοιμοι, καὶ ἀ-
 ραιωμένοι ὄντες τοὺς ἐκτύπησαν κατὰ πρόσωπον, ὤρ-
 μησαν συγχρόνως ἀπὸ τὰ ὀπισθεν καὶ οἱ ἐν τῷ στρατο-
 πέδῳ, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ὄντες, ἐφόνευσαν τεσσαράκον-
 τα πέντε, συνέλαβον ζῶντας πενήκοντα τρεῖς, ἀποспа-
 σθέντας ἐκ τοῦ ὀλικοῦ σώματος, οἱ δὲ ἐπίλοιποι ἀνεπι-
 στρεπτὲι ἐπανῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ
 ὁποίου ἀρχηγοὶ ἦσαν, ὁ Μετζομπόνος, καὶ Μπεκίρ τζο-
 γαδῶρος, στρατηγοὶ ἐμπειροπόλεμοι. Μὴ δυνάμενοι οἱ
 Τοῦρκοι νὰ ὑποφέρωσι τὰς ἀδιαλείπτους προσβολὰς τῶν
 Σουλλιωτῶν, τὴν σκληρὰν ἔτι τροφήν, ἐπειδὴ ἄψητον,
 καὶ καλαμπόκινον ψωμίον τοὺς ἔδιδον, διὰ προσφάγιον
 δὲ, σκόρδα, καὶ κρεμμύδια, ἐνίοτε καὶ τυρὸν κατάξη-
 ρον, πρὸς τούτοις, τὴν λοιμικὴν νόσον, ἣτις ἐνέσκηψεν
 ἐκ τῆς ἀποφορᾶς τῶν πτωμάτων, καὶ φυσικῆς των βυ-
 παρότητας, ἐλλειποτάκτου ἀδιακόπως· τούτου ἕνεκα
 ἐνέκρινε νὰ διατηρήσῃ τὸ πρῶτον σχέδιον ὡς συμφερότε-
 ρον, τούτέστι τὴν, διὰ τῶν Πύργων πολιορκίαν μό-
 νον ἕωσοῦ τελειώσῃ τὰς τροφὰς καὶ πολεμοφόδια,
 ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ὅν ὠφελήθη ὅσον ἐνόμιζεν·
 ὄντες γὰρ ἐπιτήδαιοι καὶ ἀκούραστοι οἱ Σουλλιῶται,
 ὀδηγούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης διέβαινον τὴν νύκτα
 πλησίον τῶν Πύργων πορευόμενοι εἰς τὰ χωρία διὰ ἐξο-
 κονόμησιν τροφῶν, ἐπιστρέφοντες δὲ ἐσφτερίζοντο καθ'
 ὁδὸν, καὶ πλησίον τῶν Πύργων, ὅσα κτήνη ἐδώδιμα, καὶ
 μὴ εὔρισκον· ὅλα ταῦτα δὲν ἐλάμβανον τοὺς Τοῦρκους,
 ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου δὲν ἐτόλμουν νὰ ἐξέλθωσι καὶ ἐπιτεθῶσι
 τρομασμένοι ὄντες ἀπὸ παρομοίων συνεχῶν στρατηγημά-

των, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς σκοτεινάς καὶ βροχεράς νύκτας, ἐν αἷς ἢ ἱκανοποιήσις των ἐγένετο διὰ μόνου τοῦ ἀδιακόπου καὶ ἀτάκτου πυροβολισμοῦ καθ' οὗ μέρους ἠκούετό τις ψόφος, ἀλλὰ σπανίως συνέβαινε νὰ βλάψωσι τινα ἐν τῷ σκότει, ἢ καὶ ἐν τῷ φωτὶ τῆς σελήνης· α'. διότι τὰ θήματα τῶν Σουλλιωτῶν ἐγείνοντο, ὅσον οἷόν τε ἄψοφα· β'. διότι ἐβάδιζον ἀραιωμένοι, καὶ τὸ πλάγιον μόνον τοῦ σώματος προτείνοντες εἰς τὸν ἐχθρόν· γ'. διότι τὰ φορέματά των ἐφρόντιζον νὰ ἦνε δυσδιάγνωστα, ὡς φέροντα τῆς γῆς τὸ χρῶμα· δ'. διότι τὰ δπλα των δὲν τὰ ἐπλυνον ἐξωθεν, ἵνα μὴ ἀντανაკλῶσιν ἐκ τοῦ φωτός τῆς Σελήνης· ε'. διότι τὴν κεφαλὴν ἐσκεπάζον μὲ τὴν καπούλαν τῆς κάπας, διὰ νὰ μὴ διακρίνεται ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τὸ σῶμα· ὅλα ταῦτα συνέτεινον πολὺ πρὸς ἀποφυγὴν κινδύνου, διὸ πολλάκις τοὺς ὠνόμαζον οἱ Τοῦρκοι, νυκτερινὰ δαιμόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Πρώτη πρότασις εἰρήνης.

Ἄφοῦ καὶ διὰ τῆς πολιορκίας δὲν ὠφελεῖτο κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, ἀπεφάσισε νὰ τοῖς προτείνῃ εἰρήνην ἐπὶ τῇ ἐξῆς συμφωνίᾳ· αὐτὸς μὲν νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ δίδῃ εἰς αὐτοὺς τὸν συνήθη ἐτήσιον φόρον, αὐτοὶ δὲ νὰ παύσωσι βλάβτοντες καὶ λαμβάνοντες εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς καρπούς τῶν χωρίων του, δι' ἀσφάλειαν ὁμῶς τῆς εἰρήνης ἀπῆτει παρ' αὐτῶν εἰκοσιτέσσαρας ὁμήρους, ἕκαστος αὐτῶν νὰ κατὰγῃται ἀπὸ τῶν γνωστῶν καὶ σημαντικῶν φυλῶν· βεβαρυμένοι ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν, στερημένοι τροφῶν, καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ἐδέχθησαν

τὴν πρότασίν του, καὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν εἰρήνην, κατὰ τὴν αἴτησίν του, αὐτὸς ὅμως λαβὼν τοὺς ὀμήρους οὐ μόνον τὴν πολιορκίαν δὲν διέλυσεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀμήρους ἀλυσσοδέσας ἐφυλάκισε, καὶ ἀπειλὰς τρομερὰς πρὸς τοὺς Σουλλιώτας κατήγγειλεν· ὅτι, εἰ μὲν δὲν παραδοθῶσιν εἰς τὴν ἐπιείκειάν του, μέλλει νὰ σφάξῃ ἀνιλεῶς ὅλους τοὺς ὀμήρους· οἱ Σουλλιώται μὴ πτοηθέντες ἀπὸ τοιούτων συνήθων, καὶ φυσικῶν πράξεών του, τῷ ἔγραψαν τὰ ἑξῆς·

Βεζήρ Ἀλῆ Πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν.

Μὲ τοὺς τρόπους ὅπου φέρεσαι δὲν κάμνεις ἄλλο, παρὰ νὰ ὀλιγοστεύῃς τὴν ὑπόληψίν σου, καὶ αὐξάνῃς τὴν ἐδικήν μας σκληροκάρδιαν ἐναντίον σου· ἤξευρε ὅτι ὅπου ἔχομεν τεσσαρακονταεπτὰ (τόσοι, ὡς φαίνεται ἦσαν ἕως τότε φονευμένοι) θυσίας τῆς Πατρίδος, ἅς γίνωσι μὲ αὐτοὺς ἐβδομήκοντα καὶ ἕνας διὰ περισσοτέραν ἐνθύμψιν, ὅτι ἡ Πατρίς δι' αὐτὰς τὰς θυσίας δὲν παραδίδεται. Ὁλοὶ οἱ Σουλλιώται, ἀποστείλλαντες τὸ γράμμα, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ δέχωνται πλέον οὔτ' αὐτοῦ οὔτε τῶν ὑπαλλήλων του γράμματα, ὅθεν ὅσα ἐλάμβανον τὰ ἔρριπτον εἰς τὴν φωτίαν χωρὶς νὰ τ' ἀναγνώσωσι, καὶ ἐξηκολούθουν τὸν πόλεμον.

Ἄμα ἔφθασαν εἰς τὰ Ἰωάννινα οἱ ὄμηροι, διέταξεν ὁ Πασᾶς τὸν Πολιτάρχη, Ἀμπάζ Τεπελένα, νὰ τοὺς ἀφοπλίῃ, ποδαλυσσοδεσμεύῃ, καὶ ἀποκλείῃ εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἐν τῇ νήσῳ· οἱ Σουλλιώται ζωντανοὶ, ἀποκρίθη ὁ Τεπελένας, ὅπλα δὲν παραδίδουσιν, εἰμὴ, ὅταν ἀποθάνωσι μαχόμενοι· ἐντροπή μας λοιπὸν εἶναι νὰ τὰ ζητήσωμεν, καὶ νὰ μὴ μᾶς τὰ δώσουν, ἐπονείδιστον πρὸς τούτοις καὶ ἀνάρμοστον εἰς τὴν ὑψηλότητά

σου νὰ τὰ λάβῃς διὰ τῆς βίας, ἐπειδὴ τότε τὰ ὄπλα των μόνον θέλ' ἔχεις ὡς ὀμήρους· πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Πολιτάρχου, ἐφεῦρεν ἄλλον τρόπον νὰ τὰ λάβῃ ἀκινδύνως· προσκαλέσας ἡγούμενόν τινα ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ προφήτου Ἑλίου, κειμένης ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης, ὅπου ἐσκόπευε νὰ τοὺς φυλακίσῃ, διέταξεν αὐτὸν ἐντόνως, ὅτι ἅμα ἴδῃ τοὺς εἰκοσιτέσσαρας Σουλλιώτας ἀποβιβασθέντας εἰς τὴν Νῆσον, καὶ πλησίον τῆς Μονῆς, νὰ σπεύσῃ, καὶ προῦπαντήσῃ φιλικῶς, καὶ πατρικῶς, καὶ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ προσκύνησιν, καὶ ἀσπασμὸν τῶν ἁγίων Εἰκόνων, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ πρὸ πάντων νὰ τοὺς ἐμβάσῃ ἀόπλους, πληροφορῶν αὐτοὺς ὅτ' εἶνε μεγάλη ἁμαρτία νὰ ἐμβαίνωσιν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀπλισμένοι· ἀέκων ἐκὼν, ἐπραγματοποίησεν ὁ ἡγούμενος τὴν διαταγὴν, καὶ ἐν ταύτῳ τὴν ἐπέτυχεν, ἐπειδὴ ὅλοι ἐκ συμφώνου σεβασθέντες τοὺς λόγους του ἐπέθεσαν ἐν τῷ, ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, τοίχῳ τὰ ὄπλα ὄρθια καὶ οὕτως εἰσῆλθον ἀόπλοι. Εἷς ὁμῶς ἐξ αὐτῶν Δεμύρης Φωτομάρας ὀνομαζόμενος, δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ τὴν πιστόλαν του, εἰπὼν πρὸς τὸν ἡγούμενον· «ὅταν ᾖνε πόλεμος, καλόγηρε, τ' ἄρματα ἀπὸ τὰς χεῖρας δὲν ἀφίνονται, καὶ οὔτε τοῦ Θεοῦ κακοφαίνεται, ἐπειδὴ ἐμβαίνω ἄρματωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, » ἀσπασθέντες ἐν τοσούτῳ τὰς ἁγίας εἰκόνας ἐξῆλθον, ἀλλ' ὅπου ἄφησαν τὰ ὄπλα δὲν τὰ εὔρον, διότι, κατὰ διαταγὴν τοῦ Παοῶ, καὶ γνῶσιν ἴσως τοῦ ἡγουμένου, ἦσαν κεκρυμμένοι προλαβόντως ἑκατὸν στρατιῶται Τουρκαλβανοὶ εἰς διάφορα δώματια τῆς Μονῆς, καὶ οὕτω τὰ ἐπῆραν πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς ἐκδικήσωσιν ἐμέμφοντο τὴν πρᾶξίν των ὡς σημεῖον

ἀνανδρίας, καὶ ἀπιστίας· παροξυνθεὶς ὁ ὄπλαρχηγὸς διὰ τὰς ὕβρεις διέταξε περιφρονητικῶς τὸν Φωτομάρα νὰ ρίψῃ κάτω τὸ ὄπλον του, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο νὰ τὸ λάβῃ διὰ τῆς χειρὸς του, οἱ δειλοὶ, καὶ ἀνάξιοι, ἀπεκρίθη, ὁ Φωτομάρας παραδίδουσι τὰ ὄπλα ζωντανοὶ, τὰ δὲ παλληκάρια ὅταν ἀποθάνωσι μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐβαλὼν τὴν πιστόλαν ἀπὸ τῆς ζώνης, ἐπιθείς δὲ τὸ στόμα αὐτῆς τῇ κοιλίᾳ ἤτοχειριάσθη· ἐσκόπευεν ὁ ἀτρόμητος οὗτος ὡς παρὰ τῶν συντρόφων του ἐβεβαιώθημεν, νὰ φονεύσῃ τὸν ὄπλαρχηγὸν Τοῦρκον, ἀλλ' ἠὺσπλαχνίσθη τοὺς συμπολίτας του, τοὺς ὁποίους ἔμελλον ἐπομένως οἱ Τοῦρκοι ἐλεεινῶς νὰ κατακερματίσωσι· τοὺς ἔρριψαν αὐθωρεὶ σιδηροδεσμίους εἰς σκοτεινὴν εἰρκτήν.

Ὁ Ἰσλάμ Πρόνιος φίλος ὢν τῶν Σουλλιωτῶν, καθὼς εἰς τὴν ἐν Βιρτζάχα μάχην ἐγνωρίσθη σαφέστατα, ἀναμφιβόλως ἔμελλε νὰ ᾔνε ὑποπτος, καὶ ἐπομένως ἐχθρὸς τοῦ Πασᾶ, διὸ προσεῖχε πάντοτε τὰ χωρία του προσποιούμενος δῆθεν, ὅτι τὰ φυλάττει μὴ συγχωρῶν τοὺς Σουλλιώτας νὰ λαμβάνωσι τροφὰς· πρὸ πολλοῦ ἐγίνωσκεν ὁ Πασᾶς τὴν μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν σχέσιν του, ἀλλὰ δὲν ἐνέκρινε νὰ τὸν προσβάλῃ ἀποτόμως φοβούμενος οὐ μόνον τῶν Σουλλιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν χωρίων του τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητα, ὅθεν παρὰ τὴν λεοντὴν ἐνεδύθη τὴν ἀλωπεκὴν ἀποσπᾶσας διὰ χρημάτων, καὶ ὑποσχέσεων τοὺς ἄλλους γειτόνους, καὶ φίλους τοῦ Ἀγάδας, καὶ οὕτω διὰ προδοσίας αὐτῶν ἐκυρίευσεν τὸ φρούριον τῆς Παραμυθίας, πέμψας διὰ νυκτὸς τὸν Σελλικτάρην μετὰ ὀκτακοσίων στρατιωτῶν εἰς τοιαύτην ἐπικίνδυνον περίστασιν περιπεσῶν ὁ Πρόνιος ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ τὸν υἱὸν του ὄμηρον, ὅπως

ἐλαττώσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ὑπόνοιαν, ἄλλως ἐκινδύνευε νὰ κηρυχθῆ ἔχθρός του, ἀλλὰ τοῦτο τὸν ἔβλαπτε καιρίως, ἐπειδὴ ἀμέσως ὁ Πασᾶς τὸν κατεμήνυεν εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς σύμμαχον τῶν Σουλλιωτῶν καὶ συνωμότην τῶν χριστιανῶν κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Τοιαύτη ἀπροσδόκητος μεταβολὴ ἠνάγκασε τοὺς Σουλλιώτας νὰ σπεύσωσι καὶ ματαιώσωσιν, εἰ δυνατόν, τοὺς σκοποὺς τοῦ Πασᾶ διὰ τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας τοῦ Ἱμπραῖμ Πασᾶ τῆς Αὐλῶνος, πρὸς ὃν ἔπεμψαν πρέσβυν παρακαλοῦντες ν' ἀνακαλέσῃ τὰς κατ' αὐτῶν σταλείσας δύο χιλιάδας στρατιωτῶν, ὡς προεῖρηται, νὰ τοὺς βοηθήσῃ ἀπὸ τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια, αὐτοὶ δὲ τῷ ὑπέσχοντο παντοτείνην φιλίαν καὶ συμμαχίαν· ἐδέχθη προθύμως τὰς προτάσεις καὶ τὰ ζητήματά των, καὶ ἄνευ ἀναβολῆς τὰ ἐνήργησε χορηγήσας εἰς τὸν ἀποσταλέντα πεντακόσια φορτώματα καλαμπόκι καὶ δέκα χιλιάδας δεκάρια φυσικίων· ἀκούσας ὁ Βεζύρης ὅτι οἱ Σουλλιωταὶ ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς τὸν Ἱμπραῖμ Πασᾶν, ζητοῦντες τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν του, διέταξε καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὸν Σελλικτάρην καὶ Κίτζον Βότζαρην, νὰ ὑπάγωσι ἐκ δευτέρου εἰς τὸ Σοῦλλι καὶ ἐνεργήσωσι τὴν εἰρήνην, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχον διαπραγματευθῆ συμφωνίαν πρὸ τῆς παραδόσεως τῶν ὁμηρῶν· ὄντες (καθὼς καὶ πάντοτε) ἔλλειπεῖς οἱ Σουλλιωταὶ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, μὴ λαβόντες εἰσέτε διὰ τὴν θαλλάσσιον κακοκαιρίαν θετικὴν τινα ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ Ἱμπραῖμ Πασᾶ, ἐνέκριναν νὰ δεχθῶσι προσωρινῶς τὴν πρώτην συνθήκην ἕως οὗ ἐξοικονομήσωσι τ' ἀναγκαῖα, διότι ἐγίνωσκον ἀλανθάστως τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Πασᾶ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπέβλεπον εἰς εἰρήνην, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν διάλυσιν

τῆς συμμαχίας, δυναμένης νά τὸν βλάβῃ σημαντικῶς· μαθὼν ἄφ' ἑτέρου ὁ Ἴμπραϊμ Πασᾶς τὴν ἀνανεωθείσαν συμφωνίαν μεταξύ Σουλλιωτῶν καὶ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀπέστειλεν ἀμέσως πλοῖον ἐπίτηδες διὰ νά προλάβῃ καθ' ὁδὸν τὸ πρῶτον, καὶ ἀναλάβῃ τὴν προῤῥηθείσαν βοήθειαν, τὸ δὲ πλοῖον, ἕνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων, ἦτο ἐλλιμενισμένον πρὸ ἡμερῶν εἰς τοὺς Δουκάτας, καὶ οὕτως ἀνέλαβεν ὅσα ἔδωκεν, ἡ δὲ συμμαχία, πρὶν γνωρισθῆ, διελύθη· μαθὼν ὁ Βεζύρης τὴν διάλυσίν της, μὴ ἄγνοῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Σουλλιωτῶν, ἔχων πρὸς τούτοις τοὺς ὁμήρους εἰς χεῖράς του, ἀπεῤῥίψε τὴν ἀνανεωθείσαν πρότασιν τῆς εἰρήνης, ἄνευ δὲ ἀναβολῆς νέα στρατεύματα ἔστειλε τρέφων ἐλπίδας ὅτι, διὰ τὰς δεινοπαθείας των θέλει τοὺς καταβάλλει, ἢ βιάσει, τοῦλάχιστον, νά δεχθῶσι κατησχυμένην τινὰ συμφωνίαν· οἱ Σουλλιωταὶ ὁμως, καίτοι δεινοπαθοῦντες, ἀντέκρουσαν καθ' ὅλας τὰς θέσεις τοὺς Τουρκαλθανοὺς, πολὺ δὲ περισσότερο τοὺς κατετρόμαξαν μὲ τὰς νυκτομαχίας, δι' ὧν ὠφελοῦντο ἀπολαμβάνοντες πᾶν τὸ τυχόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Δευτέρα πρότασις εἰρήνης.

Ἀφοῦ καὶ τὸ ἀνωτέρω στρατήγημα ἐπέφερε δυσάρεστα ἀποτελέσματα, καθότι κατέστησε τοὺς ἐχθροὺς του τολμηροτέρους καὶ σχεδὸν ἀπηλπισμένους, ἐπρότεινε δευτέραν καὶ διαφορετικὴν διόλου τῆς πρώτης εἰρήνην, ὑποσχόμενος νά τοῖς δώσῃ δύο χιλιάδες πμουγκεῖα (τάλαντα), δεκαετῆ ἀσυδωσίαν (1), καὶ ὅποιανδήποτε ἄλ-

(1) Τὸ τουρκικὸν τέλκοντο ὑπελογίζετο ἐκ πεντακοσίων

λην τοποθεσίαν ἐκλέξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ κατοικίαν ἐπὶ ταύτας τὰς προτάσεις ἀπεκρίθησαν τὰ ἑξῆς·

Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ σὲ χαιρετοῦμεν·

» Ἡ πατρίς μας εἶναι ἀσυγκρίτως γλυκυτέρα καὶ
 » ἀπὸ τὰ πουγκεϊά σου, καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους,
 » τοὺς ὁποίους ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσης· ἔθεν ματαίως
 » κοπιᾷζεις, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται, οὔτ'
 » ἀγοράζεται σχεδὸν μὲ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς,
 παρὰ, μὲ τὸ αἷμα, καὶ θάνατον ἕως τοῦ τελευταίου
 Σουλλιώτου.

Ὅλοι οἱ Σουλλιῶται μικροὶ, καὶ μεγάλοι.

Ἡ λακωνικὴ, καὶ πατριωτικὴ αὐτὴ ἀπάντησις, μολονάτι αἰσθαντικὴν δυσαρέσειαν καὶ θαυμασμόν ἐπροξένησεν εἰς τὸν Βεζύρην, δὲν ἠλάττωσεν ὅμως τὴν δραστηριότητά του, ἐπειδὴ ἀδιακόπως ἐμεταχειρίζετο πᾶν ὅ,τι ἐπεννόει πιθανὸν μέσον διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀντιπάλων του· μετὰ τινὰς ἡμέρας ὠργάνισε διὰ τινος ὀπλαρχηγοῦ του, Μετσομπόνου, ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς πατρίδος μ' ὄλην τὴν οἰκογένειαν τὸν Τζῆμα Ζέρβαν, καὶ νὰ διασπείρῃ σχίσματα, καὶ διχονοίας, εἰς ἀνταμειβὴν δὲ τῆς πράξεως ταύτης ὑπέσχετο νὰ τῷ δώσῃ ὀκτακόσια Τάλαντα, τιμὴν μεγάλην, καὶ ὅποιανδήποτε ἐπαρχίαν τῆς Ἑλλάδος ζητήσῃ νὰ λάβῃ καὶ νέμεται κληρονομικῶς τὰ δέκατα τῶν προϊόντων· ὁ Ζέρβας τῷ ἀπήντησεν ὡς ἐπομένως.

Σ' εὐχαριστῶ Βεζύρη μου, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχεις εἰς ἐμένα, ἀλλὰ τὰ ὀκτακόσια πουγκεϊᾶ, παρακαλῶ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, ἐπειδὴ δὲν ἠξέυρω νὰ τὰ μετρή-

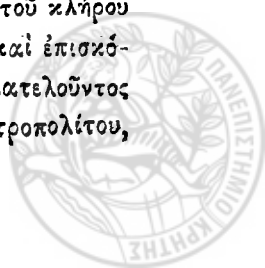
γροσίων, τὸ δὲ γρόσιον εἶχε ἰσοδύναμον τότε ἀξίαν μὲ τὴν σημερινὴν δραχμὴν.

σω, καὶ ἂν ἤξευρα, πάλιν δὲν ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ σοὶ δώσω οὔτε μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου δι' ἀντιπληρωμὴν, καὶ ὄχι πατρίδα, ὡς φαντάζεσαι τὴν τιμὴν ὁποῦ μ' ὑπόσχεσαι μ' εἶναι ἄχρηστος, πλοῦτος, καὶ τιμῇ εἰς ἐμὲ εἶναι τὰ ἄρματα μου, μὲ τὰ ὁποῖα φυλάττω, καὶ τιμῶ τὴν πατρίδα μου, ἀθανατίζω καὶ τ' ὄνομά μου.

Σοῦλλι 4 Μαΐου 1801.

Τζήμας Ζέσβας.

Μετὰ τσσαύτας ἀποτόμους ἀπαντήσεις τῶν Σουλλιωτῶν ἐπόμενον ἦτον νὰ περιορισθῶσιν ὁπωσοῦν πρὸς καιρὸν τὰ μανιώδη πάθη του, ἂν ὄχι δι' ἄλλο τι, τοῦλάχιστον νὰ λησμονῶνται προσωρινῶς τὰ παρελθόντα, ὥστε νὰ τρέφῃ ἀσφαλεστέρας ἐλπίδας διὰ τὰ μέλλοντα· ἀλλ' αὐτὸς ἠκολούθει ἀκουράστως τὸ σύστημά του φρονῶν πάντοτε τὴν δραστηριότητα συντελεστικότερον μέσον τῆς ἐπιτυχίας· βλέπων ἐν τσοσούτῳ λειποτακτοῦντας καθ' ἐκάστην τοὺς στρατιώτας ἐξ αἰτίας τῆς κακοπαθείας, καὶ ἀδιακόπου προσβολῆς τῶν Σουλλιωτῶν (μόλις ὀκτῶ χιλιάδας μείναντας κεκλεισμένους εἰς τοὺς πύργους), ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὰ μέσα τοῦ ἱερατείου, νομίζων ἴσως τὴν θρησκείαν ἐπιτυχέστερον ὄργανον τοῦ σκοποῦ του· καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται, ὅτι τὸ μόνον ἐπιστήριγμα τοῦ Σουλλίου μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεβύζης, ἔμεινεν ἡ Πάργα, ἀφ' ἧς ἐπορίζοντο τροφὰς πολεμοφόδια καὶ πᾶν ἀναγκαῖον· τοῦτο λοιπὸν μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλλῃ, ἐσκέφθη νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τοῦ κλήρου διὰ τοῦ Μητροπολίτου, δηλαδὴ Ἰωαννίνων, καὶ ἐπισκόπου Παραμυθίας, Σουλλίου καὶ Πάργας διατελοῦντος ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἰωαννίνων Μητροπολίτου,

ὡς ἐκ τῶν παρακατιῶν γραμμάτων ἐξάγεται ἡ ἀλήθεια.

Πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Παραμυθίας.

Θεοφιλέστατε Ἐπίσκοπε Παραμυθίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ κύρ Χρῦσανθε, χάρις εἴη σοι τῇ θεοφιλίᾳ καὶ εἰρήνῃ παρὰ θεοῦ.

Φαίνεται οἱ ἐπαρχιωταί σου οἱ Παργινοὶ πῶς ἔχασαν τὸν νοῦν τους, καὶ δὲν ἤξεύρουν τί κάμουν· ὅθεν ἰδοὺ ὁποῦ τοὺς γράφω διὰ νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τοὺς Σουλλιώτας, καὶ νὰ μὴ τοὺς βοηθοῦν καὶ μὲ ἀνθρώπους καὶ μὲ βαρούτια καὶ μὲ ζαιρέδες· νὰ τοὺς συμβουλεύσης καὶ ἡ θεοφιλία σου, καθὼς τοὺς γράφω, διατὶ ὕστερον, ὅ,τι ἀκολουθήσῃ, ἃς ὄψονται· μοῦ κακοφαίνεται ὁμως, ὁποῦ κοντὰ εἰς αὐτοὺς κακοπαθαίνεις ὕστερον καὶ ἡ θεοφιλία σου.

Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ σοῦ.

1801 Ἰουλίου 5 Ἰωάννινα.

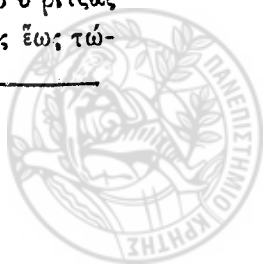
Ὁ Ἰωάννινων Ἱερόθεος
καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Εὐγενεῖς προεσιῶτες καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες κάττοικοι τῆς Πάργας σᾶς εὐχομαι καὶ σᾶς εὐλογῶ πατρικῶς.

Ἐνας καλὸς καὶ ἄγρυπνος ποιμὴν, χρεωστεῖνὰ προφυλάττει πάντοτε τὰ πρόβατά του ἀπὸ κρημνοὺς, βράχους καὶ ἄγρια θηρία, καὶ τότε τὰ κερδίζει καὶ τὰ χαίρειται· καὶ ἐγὼ λοιπὸν ὡς καλὸς ποιμὴν τῶν λογικῶν μου προβάτων, χρεωστῶ νὰ προφυλάττω αὐτὰ πάντοτε ἀπὸ πᾶσαν βλάβην καὶ ἀπώλειαν· καὶ ἄλλοτε σᾶς ἔγραψα, καὶ προφορικῶς, ὅταν ἀπέρασα ἀπὸ τὴν πατρίδα σας, ὠμίλισα καὶ σᾶς ἐσυμβούλευσα πνευματικῶς καὶ πατρικῶς νὰ τραθεήζητε χερί ἀπὸ τοὺς Σουλλιώτας, νὰ μὴ

τοὺς δίδετε κάμμίαν βοήθειαν, οὔτε εἰς τὸν τόπον σας
 νὰ τοὺς δέχησθε, ἐπειδὴ εἶναι κακοῦργοι καὶ φερμανλί-
 δεσ ἀπὸ τὸ δεβλέτι, καὶ ὅποιος δέχεται τοιούτους κα-
 κούργους πίπτει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἰδίαν ὄργην τοῦ ὑ-
 ψηλοῦ δεβλετίου, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀφανίζεται ἀπὸ τὸ
 πρόσωπον τῆς γῆς· σεῖς ὁμως, ἢ ἀπὸ ἀνοησίαν σας, ἢ
 ἰσχυρογνωμίαν σας, ἢ ξένας κακὰς συμβουλὰς παρακι-
 νούμενοι, δὲν ἐδώσατε ποτὲ ἀκρόασιν καὶ κλίσιν εἰς τὰς
 πατρικὰς καὶ σωτηριώδεις διὰ τὴν πατρίδα σας νου-
 θεσίας μου· ἀκούετε καὶ ἀκολουθᾶτε, ὡς μανθάνω, τὰς
 συμβουλὰς τοῦ Περῆραιβοῦ, ὁ ὅποῖος σᾶς ἀπατά, δὲν ἤ-
 ξεύρετε, ὅτι αὐτὸς μὲ κάποιον Ῥῆγαν Θεσσαλὸν καὶ ἄλ-
 λους μερικὸς παρομοίους λογιωτάτους συνεννοημένοι μὲ
 τοὺς Φραντζέζους ἐσκόπευον νὰ κάμνουν ἐπανάστασιν
 κατὰ τοῦ κραταιοτάτου Σουλτάνου; ἀλλ' ὁ μεγαλοδύ-
 ναμος Θεὸς τοὺς ἐπαίδευσεν, κατὰ τὰς πράξεις των
 μὲ τὸν θάνατον, ὅπου τοὺς ἔπρεπε, μόνος δὲ ὁ Περ-
 ῆραιβὸς ἐσώθη διὰ τὰς ἰδικὰς σας ἀμαρτίας· λοιπὸν, ἂν
 θέλητε τὴν σωτηρίαν καὶ εὐτυχίαν σας, τραβᾶτε χέρι, ὡς
 προεῖπα, ἀπὸ τὴν φιλίαν τῶν Σουλλιωτῶν καὶ συμβουλὰς
 τοῦ Περῆραιβοῦ, καὶ ζητήσατε τὸ γρηγορότερον τὴν χάριν
 καὶ σκέπην τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζύρη, τὴν ὁποίαν ἐλπίζω νὰ
 τὴν λάβετε, ἐπειδὴ, ὅταν ἰδῶ τὴν μετάνοιάν σας, θέλει
 προσπέσω εἰς τὰ γόνατά του νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ
 συγχωρήσῃ τὰ ἀπερασμένα σφάλματά σας, ὅπου ἀρνη-
 θήκετε τὴν συμφωνίαν ὅπου ἐκάμετε μὲ τὴν ὑψηλότητά
 του, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι, δὲν θὰ πέσει κάτω ὁ ριτζᾶς
 μου (1)· ἐὰν ὁμως μείνητε ἀμετανόητοι, καθὼς ἔω, τώ-

(1) Ἡ παράκλησίς μου.

ρα, τότε ὁ θεὸς μέλλει νὰ σᾶς παιδεύσῃ διὰ τὴν παρακοήν σας, καὶ τὸ κρίμα τῶν φαμελιῶν σας ἃς ἦνε εἰς τὸν λαιμόν σας καὶ εἰς τοῦτον καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον· ἐγὼ τὸ πνευματικὸν καὶ πατρικὸν χρέος τὸ ἔκαμα, ὅθεν δὲν σᾶς μένει πλέον κἀνένα παράπονον ἐναντίον μου καὶ ὑγιαίνετε.

Ἰωάννινα 1801 Ἰουλίου 5.

Ἱερόθεος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων·
καὶ ἐν χριστῷ εὐχέτης.

Ἀπάντησις·

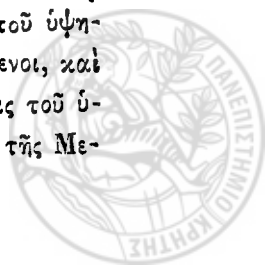
Πανιερώτατε μητροπολίτα υἱκῶς σᾶς προσκυνοῦμεν.

Τὴν σεβαστὴν ἐπιστολήν σας ἐλάβομεν, ἠθέλωμεν βέβαια παραδεχθῆ τὰς συμβουλὰς σας, εἰὰν αὗται ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὰς περιστάσεις καὶ συμφέροντα τῆς πατρίδος μας· ὀρθὴ τῷ ὄντι, καὶ κατάλληλος ἡ παραβολὴ τοῦ ποιμένος, τὴν ὁποῖαν μᾶς προτείνετε, ἀλλ' ὅταν ὁ ποιμὴν πάσχη, κατὰ δυστυχίαν, ἀπὸ ὀφθαλμίαν, καὶ βραδυποδίαν, πῶς δύναται τότε, πανιερώτατε, νὰ προφυλάξῃ τὰ πρόβατά του ἀπὸ κακοτοπίας, καὶ ἄγρια θηρία; μᾶς συμβουλευέτε νὰ μὴ δεχώμεθα, οὔτε βοηθῶμεν τοὺς Σουλλιώτας κακούργους ὄντας, ὡς λέγετε, καὶ ἀποκεκρηυγμένους τοῦ Δουβλετίου· ἡμεῖς συμμαχίαν τινά, ἢ ἐταίριαν μυστικὴν ἢ φανεράν μ' αὐτοὺς δὲν ἔχομεν, διὸ τοὺς δεχόμεθα εἰς τὴν πατρίδα μας ὄχι ὡς κακούργους, καὶ φερμανλίδας, ἀλλ' ὡς ὑπερμάχους τῆς πατρίδος των, καὶ φορολογουμένους ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, πρὸς τοὺς ὁποίους πωλοῦντες τὰ προϊόντα τοῦ τόπου μας ὠφελοῦμεθα· τὸ αὐτὸ σύστημα διατηροῦμεν ἔκπαλαι καὶ ἤδη μὲ τοὺς λοιποὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κρά-

τους Τούρκους, καὶ χριστιανούς, διότι δὲν δυνάμεθα ἄλλως νὰ ποριζώμεθα τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

Καὶ ἡμᾶς ἀδικεῖτε, πανιερώτατε, καὶ τὸν Περῆραιβὸν συκοφαντεῖτε λέγοντες, ὅτι ἀκολουθοῦμεν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ τῆς πανιερότητός σας τὰς συμβουλίας· θεβαιωθῆτε, ὅτι καὶ ἡμεῖς πάντες γνωρίζομεν τῆς πατρίδος τὰ συμφέροντα, καὶ ὁ Περῆραιβὸς τὰ αὐτὰ αἰσθήματα τρέφει· ἔθεν οὐτ' αὐτὸς ἡμᾶς ἀπατᾶ, οὔτε ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ πλανώμεθα. Τὸν κατακρίνετε πρὸς τούτοις, διότι συνέπραξε μετὰ τοῦ αἰοιδίμου Ῥῆγα, καὶ ἄλλων, ὡς λέγετε, λογιωτάτων ὁμογενῶν κατὰ τοῦ Σουλτάνου· ἢ κατάκρισις αὐτῆ ὑπάρχει, νομίζομεν, ἀντίχριστος, διότι ὁπότεν ὁ ἴδιος Ἰησοῦς Χριστὸς μᾶς διδάσκει τρανώτατα, λέγων. « Μάχου ὑπὲρ πίστεως, καὶ πατρίδος ». Τίς ἄρα φιλόχριστος, καὶ φιλόπατρις τολμᾷ ἔπειτα νὰ καταδικάσῃ τοῦ Ῥῆγα, καὶ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ τὰς πράξεις; Οὔτε τῆς παρούσης ἐποχῆς, οὔτε τῆς ἰδικῆς μας δυνάμεως ἔργον εἶνε, πανιερώτατε, νὰ διακρίνωμεν τὰ ἐμβριθῆ αὐτῶν αἰσθήματα, ἐπ' ἄλλων εὐνοϊκῶν περιστάσεων τοῦ ἔθνους μας, ἢ ἀμερόληπτος ἱστορία μέλλει βέβαια νὰ ἐξιχνιάσῃ, καὶ εὐκρινήσῃ τὰς πράξεις αὐτῶν, καὶ τὰ ἀποτελέσματα.

Ἄπαδοι λοιπὸν ὄντες καὶ ἡμεῖς πάντοτε, καὶ ἐκτελεσται τοῦ προμνησθέντος θείου ῥητοῦ, σᾶς ἀπαλλάττομεν εἰς τὸ ἐξῆς, πανιερώτατε, ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν ὑψηλότετον Βεζύρην, ὡς μᾶς ὑπόσχεσθε, μισιτείαν, καὶ ἰκεσίαν σας ὑπὲρ ἡμῶν, διότι ἄρκει εἰς ἡμᾶς ἡ σκέπη καὶ εὐνοια τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κραταιοῦ Δουβλετίου, τὴν ὁποίαν σεβόμενοι, καὶ διατηροῦντες χρεωστικῶς, δεόμενοι πρὸς τούτοις τοῦ ὑψίστου ὑπὲρ τῆς μακροβιότητος, καὶ εὐημερίας τῆς Με-

γαλειότητός του, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ σκέπει, καὶ διατηρεῖ ἡμᾶς πάντοτε ὡς πιστοὺς ὑπηκόους, καὶ εὐπειθῆ τέκνα του.

Εὐγνωμονοῦντες ἐν τσοούτω, πανιερώτατε διὰ τὰς πνευματικὰς, καὶ πατρικὰς πρὸς ἡμᾶς συμβουλάς σας, ὑποσημειούμεθα μὲ βαθύτατον σέβας.

1801 Ἰουλίου 10.

*Τῆς ὑμετέρας πανιερότητος
τέκνα ἐν Χριστῷ εὐπειθῆ*

οἱ προεστῶτες, καὶ ἅπας ὁ λαὸς τῆς Πάργας.

Πρὸς τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην τῶν

Ἰωαννίνων κύριον κύριον Ἱερόθεον.

Ἐτέρᾳ ἐπιστολῇ τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον.

Ἀδελφε, ἅγιε Παραμυθίας, ἤξευρε, ὅτι ὁ ἀδελφός τοῦ κακοῖωσῆφ (1) ἦλθεν εἰς τὸν ἐφέντην μας, καὶ τὸν ἐπαρεκάλεσε διὰ τὸν ἀδελφόν του, καὶ μ' ἐπρόσταξεν, δθεν ἂν ἔλθῃ νὰ προσπέσῃ νὰ τὸν συμπαθήσῃ, καὶ νὰ μᾶς γράψῃς· ἂν θέλῃς ὁμῶς καὶ νὰ τὸν ἐξορίσω, καὶ νὰ κόψω, καὶ τὰ μαλιά του, νὰ μὲ γράψῃς καταλεπτῶς μόνος σου μυστικᾶ πόθεν ἐπαραινθήσῃσαν οἱ Παργινοὶ νὰ βοηθοῦν τοὺς Σουλλιώτας, καὶ πόσῃν βοήθειαν τοὺς ἔδωκαν, καὶ τί καὶ τί, καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν Παργινῶν, καὶ τῶν Σουλλιωτῶν. Μουτλάκ κάθει νὰ μὲ ἰδεάσῃς, διὰ νὰ ἡμπορέσω ὕστερον νὰ σὲ διασφεντεύσω, καὶ νὰ μὴ χαθῆς,

(1) Αὐτὸς ἦτον Ἱερομόναχος, γέννημα, καὶ θρέμμα τῆς Πάργας, ἡ οἰκογένειά του, καὶ φυλὴ του ὠνομάζετο Καλούλιδες καὶ Τζίγκανοι· ἦσαν κακοήθους πατέρες, κακοθέστεροι τρεῖς υἱοί· ὁ ἀρχιερεὺς εἶχεν ἐξεκκλησιαστικῶς, καὶ ἀφορίσῃ αὐτὸν τὸν Ἱερομόναχον διὰ τὰς βδελυράς του πράξεις, οἱ δὲ Πάργιοι ἐξώρισαν ἐπομένως ὅλην τὴν οἰκογένειαν, ἥτις κατέφυγεν εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

ἀγκαλά ἐδῶ ὅλα τὰ μανθάνομεν, μὰ θέλω νὰ μὲ τὰ γράψῃς διὰ τὸ καλόν σου.

1801 Σεπτεμβρίου 7 Ἰωάννινα.

Ὁ Ἰωαννίνων Ἱερόθεος.

Εἰς ὅλας αὐτάς τὰς ἐγγράφους, καὶ διαφόρους ἄλλας προφορικὰς παρακινήσεις τοῦ μητροπολίτου δὲν ἔδωκε τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν ὁ καλὸς ἀρχιερεὺς, ἐξ ἐναντίας, τοὺς μὲν Σουλλιώτας, καὶ Παργίους ἀδιακόπως ἐνεθάρρυνε, πρὸς δὲ τὸν μητροπολίτην ἀπεκρίνετο ὅτι, δὲν λείπει ἐνεργῶν προθύμως τὰς συμβουλὰς του, ἀλλὰ, κατὰ κακὴν τύχην, οὐ μόνον δὲν εἰσακούεται, ἀλλὰ πολ- λάκις ὑβρίζεται, καὶ ἐπαπειλεῖται ἀμφοτέρωθεν· ἰδὼν καὶ τὸ τοῦ μητροπολίτου ἐπιχείρημα ἀτελεσφόρητον ἀπεφάσισεν ὅτι, διὰ τῆς συνήθους τουρκικῆς του σκληρό- τητος θέλει δυνηθῆ νὰ ὑποχρεώσῃ μᾶλλον τὸν ἐπίσκο- πον νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ θελήματά του, ἢ διὰ τῶν συμβουλῶν τοῦ μητροπολίτου. Ἐρρίψεν ἔθεν ἀνυπερθέ- τως εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν σιδηροδεσμίους τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐπισκόπου, μητέρα, δύο ἀδελφούς, καὶ δύο ἀδελφὰς μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν, ἐξ ὧν ἡ μήτηρ καὶ εἷς υἱὸς μὴ δυνηθέντες μετὰ πενταμηνίαν νὰ ὑποφέρωσι τὰ τρομε- Ͼά κολαστήρια, ἐπλήρωσαν ἐν εἰρκτῇ τὸ κοινὸν χρέος, οἱ δ' ἄλλοι μεθ' ἐνὸς ἔτους φυλάκισιν διὰ μεσιτειῶν, καὶ δόσεως χρημάτων ὑπὲρ τὴν δύναμιν αὐτῶν, μόλις εἶ- δον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου· μ' ὅλα ταῦτα ὁ φιλόχριστος ποι- μὴν παρὰ τῶν συγγενῶν, ἐπεθύμει μᾶλλον πολλῶν χι- λιάδων ψυχῶν τὴν σωτηρίαν, ψυχῶν ἐκ γενετῆς, καὶ προγόνων ἐλευθέρων· παράδειγμα τῷ ὄντι χριστομίμη- τον, καὶ ἀναγκαῖον πρὸς πάντας τοὺς ποιμένας, ἀλλὰ, κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ὑπάρχουσι κατὰ δυστυ-

χίαν, τινές ἐξ αὐτῶν λύκοι βαρεῖς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου· ἐν τοσοῦτῳ ἐνῶ διέτριβεν εἰς τὴν Πάργαν ὑπὲρ τὸ ἐν ἡμισυ ἔτος μὴ τολμῶν διὰ τὸν φόβον τοῦ Βεζύρη νὰ περιέλθῃ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του, πρὸς ἀγισμὸν τῶν πνευματικῶν του τέκνων, καὶ ἀπολαβὴν τῶν νομίμων δικαιωμάτων, ἠθέλησεν αὐθορμήτως, ἢ μᾶλλον ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν ἴδιον Βεζύρην ὁ Χασᾶν Τζαπάρης νὰ μεσιτεύσῃ δῆθεν εἰς αὐτὸν διὰ νὰ τὸν λάβῃ ὑπὸ τὴν εὐνοίαν του, ὡς ἐκ τοῦ ἐπομένου γράμματος φαίνεται.

(Τοπ. Σφ.)

‘Υμέτερε δουαπζή μου (πρεσβευτά μου) δεσπότη τῆς Παραμυθίας μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μου σὲ φανερώνω, ὅτι ἐδῶ ἦλθεν ὁ Χασᾶν ἀγᾶς Τζαπάρης, καὶ μ’ ἔκαμε ριτζᾶ (παράκλησιν) διὰ τεσένα, καὶ ἐγὼ διὰ τὸ χατήρι του (διὰ χάριν του) μάταμ (ἐπειδὴ) καὶ ἔχεις εὔρεθῆ τζιράκη μου (εὐεργετημένος) ὅλα τὰ σουτζά σου (τὰ σφάλματά σου) τὰ ἐχάρισα· ὅθεν λαμβάνοντας τὸ παρόν μου δίχως κᾶνένα σουμπεχὲ (ὑπόνοιαν) νὰ κινήσης, καὶ νὰ ἔλθῃς ἐδῶ, ὅτι ἐσὺ εἶσαι τζιράκι μου, καὶ σὲ ἀγαπῶ καλῆτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, μόνε μουτλάκ (ἀφεύκτως) νὰ ἔλθῃς καὶ νὰ μὴ βάλῃς τίποτε εἰς τὸν νοῦν σου, καὶ ὄχι ἄλλο· ὑγίαινε.

1802 Μαρτίου 8 Ἰωάννινα·

Ἀκριβέστατα ἐγνώριζεν ὁ ἐπίσκοπος τοὺς γλυκεῖς, ἀλλ’ ἀπίστους λόγους τοῦ Βεζύρη· ἢ παρακίνησις ὁμῶς τινῶν φίλων του, ἢ συμπάθεια ἀπὸ τὰ συνεχῆ δακρυοστάλακτα γράμματα τῶν συγγενῶν του, ἢ ἐλπίς διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ δεσμὰ, καὶ ἀπομακρύνῃ, εἰ δυνατόν, ἐκεῖθεν, τὸν πειθανάγκασαν καταφρονήσαντα πάντα κίνδυνον νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπόν του, παρουσιασθεῖς

γοῦν, καὶ γονυπετήσας, κατὰ τὸ ὀθωμανικὸν ἔθιμον, παρὰ τοὺς πόδας του, ἀψάμενος μὲ τρεμούσας χεῖρας καὶ καρδίαν πάλλουσαν τοῦ κρασπέδου τῆς χλαμύδος του, κατεφίλει αὐτὸ, μὴ τολμῶν ν' ἀνανεύσῃ ἄνευ τῆς συγκατανεύσεώς του, καθότι ἐκ πρώτης ὄψεως ἐδείχθη ὡς κεραινοδόλος διὰ πικρῶν ὕδρων, ἀπειλῶν, εἰρκτῆς καὶ θανάτου, τὰ μέσα δὲ φίλων, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, ἢ δόσις ὀκτῶ χιλιάδων γροσίων ἐξιλίωσαν τὸν ἀμείλικτὸν Βεζύρην, οὗ μετὰ τὴν συγχώρησιν τῷ ἐχορήγησε τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον πρὸς τὴν ἐπαρχίαν του.

(Τόπ. Σφ.)

Ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

Εἰδῶσις πρὸς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δουατζῆ μου ἐπισκόπου Παραμυθίας, ὅτι ἀληθινὰ τοῦ εἶχα κακιώση διὰ κάποιαις αἰτίαις, ὅμως ἐβεβαιώθηκα ὅπου δὲν εἶχε φταίξιμον, καὶ πάλιν τὸν ξανάλαβα εἰς τὸ προσητηριὸν ναζάρι μου (εὐνοιάν μου) μὲ τὸ νὰ εἶνε τζιράκι ἐδικόν μου· ἔθεν καὶ ἐσεῖς ἔτζι νὰ τὸν ἠξέζυρετε, καὶ νὰ τὸν ἔχετε καθὼς καὶ προθήτερα, καὶ καλλιότερα, καὶ κανένας μανές (πρόσκομμα) εἰς τὴν δουλιάν του νὰ μὴ τοῦ γίνεται, μόνον ὅσον ἠμπορεῖτε μουσααντὲ (περιποίησιν) νὰ τοῦ κάμετε, καθὼς εἶναι τὸ αἰνίσας (ἢ θρησκεία σας) καὶ ἐμένα τὸ χατῆρι κάνετε, ἐπειδὴ καὶ εἶναι δουατζῆς μου, καὶ τζιράκι μου· ἐξ ἅπαντος.

1802 Μαρτίου 29 Ἰωάννινα.

Δοὺς λοιπὸν ὀκτῶ χιλιάδων γροσίων λῦτρα, ἄλλως γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἀποφυγεῖν τοὺς ὄνυχάς του, λαβὼν καὶ τὸ ἔγγραφον ἀπολυτήριον, ἐπέστρεψε δρομαίως εἰς τὴν Πάργαν χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ, διὰ τὸν φόβον, διόλου περιοδεῖαν τῆς ἐπαρχίας του, οὔτε ἀπὸ τοῦ πρώτου φρο-

νήματος νὰ παρεκτραπή· ὁ Βεζύρης μολοντοῦτο, ὡς ἐκ τοῦ ἀκολούθου γράμματος φαίνεται, ἐπροσποίετο ἀκόμη τὸν φίλον σκοπεύων νὰ τὸν συλλάβῃ καὶ δευτέραν φορὰν εἰς τοὺς ὄνυχάς του.

[(Τ. Σ.)

Δουατζῆ μου Ἐπίσκοπε Παραμυθίας.

Μετὰ τὸν χαιρετισμόν μου, σὲ φανερώνω, ὅτι ἔμαθα πῶς αὐτοῦ εἰς Πάργαν ἦρθεν ἓνας ἄνθρωπος τοῦ Ἰμπραϊμ Πασᾶ με ἄσπρα (χρήματα), δὲν ἠξέύρω τί ἀνακατώματα πάσχεινὰ κάμη καὶ νὰ σηκώσῃ τὴν ἡσυχίαν ἀπὸ τὸν κόσμον· ὅθεν ἐσὺ, ἐπειδὴ εἶσαι ἐδικός μου, γιὰ ὁποῦ σοῦ γράφω μὲ μαξοὺς (ἐπίτηδες) ἄνθρωπόν μου, καὶ νὰ μοῦ φανερώσῃς ὅλην τὴν ἀλήθειαν, ποίαν ἡμέραν ἦλθε καὶ πῶς τὸν λέγουν, καὶ διατί ἦλθεν· αὐτὰ ὅλα τὰ χαμπάρια (εἰδήσεις) νὰ μοῦ τὰ φανερώσῃς μὲ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπόν μου, καὶ ἀκόμη ἀγαποῦσα νὰ ἔρχοσιν νὰ μὲ ἀνταμώσῃς σὲ μίαν μεριὰν κρυφᾶ χωρὶς νὰ σὲ ξέρῃ κανένας, ὅτι σ' ἔχω κουβένταις χρειαζόμεναις νὰ σοῦ εἰπῶ, καὶ τὸ καλῆτερον εἶνε νὰ μὲ ἀνταμώσῃς κρυφᾶ, καὶ εὐθύς γυρίζεις ὀπίσω· καὶ ἂν δὲν ἔλθῃς, νὰ μοῦ τὰ φανερώσῃς διὰ γράμματός σου ὅλα τὰ πάντα, καὶ ὑγίαινε.

1802 Ὀκτωβρίου ἀ. Ἰωάννινα.

Πληροφορηθεὶς ὁ Βεζύρης περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἐπισκόπου, ὅστις ἅμα ἔφθασεν εἰς Πάργαν ἐξηκολούθει νὰ δίδῃ τὰς αὐτάς, ὡς καὶ πρότερον, πατριωτικὰς καὶ σωτηριώδεις συμβουλὰς πρὸς τοὺς Σουλλιώτας καὶ Παργίους, καταγίνεται κολακευτικῶς νὰ τὸν συλλάβῃ, ἐκδύση καὶ καταδικάσῃ ἐν εἰρκτῇ σκοτεινῇ, ἀλλὰ γινώσκων καὶ αὐτὸς ἀλανθάστως τοὺς καταχθονίους σκοπούς του, οὐτ' ἀπάντησιν τῷ ἔκαμε, προφορικῶς δὲ

μόνον τῷ ἀνήγγειλε διὰ τοῦ ταχυδρόμου ~~ἐπιβουλῆς~~ κατὰ τῆς παρ-
 ρουσιασθείσης θέλει ἐκπληρώσει προθύμως τὰς διαταγὰς
 του· τοιαύτη ὑπερήφανος καὶ δυσάρεστος ἀπάντησις πα-
 ρώργησε τὸν Βεζύρην εἰς βαθμὸν ὥστε, καὶ τοὺς συγ-
 γενεῖς του ἐκ νέου εἰς εἰρκτὴν νὰ ρίψῃ, καὶ τὴν ἐπαρ-
 χίαν ν' ἀφαιρέσῃ, καὶ ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσκοπον ν'
 ἀντικαταστήσῃ, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ Σουλλιῶται καὶ οἱ
 Πάργιοι δὲν ἐσυγχώρησαν νὰ πλησιάσῃ οὔτε εἰς τὰ ὄ-
 ρια των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Περὶ ἐλλείψεως τροφῶν.

Ἐν διαστήματι μηνῶν δεκαοκτῶ καθ' οὓς πολιορ-
 κημένοι ὄντες ἐμάχοντο δὲν ἐφονεύθησαν, ἐκτὸς τῶν
 τραυματισθέντων, περισσότεροι τῶν ἑκατὸν, ἐκ δὲ τῶν
 Τούρκων, κατὰ τὰς ὁποίας ἐλάβομεν πληροφορίας παρὰ
 τῶν ἰδίων, χιλιάδες τρεῖς καὶ ὀκτακόσιοι· οὔτε ἡ πλη-
 θὺς τοῦ στρατοῦ, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε οἱ νυχθημερινοὶ
 κόποι, ἢ ὁ καύσων καὶ τὸ ψύχος ἐμικροψύχησαν ποτὲ
 τοὺς Σουλλιώτας, ἀλλὰ μόνον ἡ ἔλλειψις τροφῶν, ἥτις
 εἶναι ἐχθρὸς ἀκαταδάμαστος· ὅσα κρέατα ἀλατισμένα εἶ-
 χαν ὄλα ἐβρώμεψαν, τὰ ἄλευρα ἐδαπανήθησαν, εἰς δὲ
 τὰ χωρία ὑπῆρχε σιτοδεία κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος· ἔθεν γυ-
 ναῖκας ἀσθενεῖς, γραίας, γέροντας καὶ τινὰς διὰ τὰς
 πληγὰς ἀνικάνους εἰς μάχην, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ὄντας,
 ἀπέπεμψαν εἰς τὴν Ἐπιάνησον διὰ νὰ τρέφωνται ἐκ
 τῆς ἐλεημοσύνης τῶν χριστιανῶν· μ' ὄλας αὐτὰς τὰς
 οἰκονομίας κατήνησαν ἐσχάτως νὰ τρέφωνται ἀπὸ
 χόρτα τῆς γῆς, φλοιούς τῶν δένδρων καὶ βαλάνους,

διάφοροι, γενομένοι τούς λέβητας ὑπὸ πολυειδῶν ἀγρολαχάνων, βάλλοντες δὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας φούκτας ἄλευρα κατεσκευάζον χυλόν, δι' οὗ ἐτρέφοντο, πολλοὶ ὑπὸ τῆς πείνης ἀπέθανον, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτῶν ἐπρήσκοντο μετὰ τὴν ἀποβίωσιν· τοιαῦτα πάσχοντες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐνωθῶσι πεντακόσιοι δεκατρεῖς ἄνδρες ἔνοπλοι, καὶ ἑκατὸν ἐβδομήκοντα τέσσαρες γυναῖκες καὶ ὑπάγωσιν ὄλοι ὁμοῦ τὴν ὁδὸν εἰς τὴν Πάργαν ν' ἀγοράσωσι τροφάς· οἱ καλοὶ Πάργιοι καὶ τούς Σουλλιώτας ἀδελφικῶς ὑπεδέχθησαν καὶ τροφάς προθύμως ἐχορήγησαν, τὰς μὲν ἄνευ πληρωμῆς, τὰς δὲ ἄνευ κέρδους, καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ἀφθόνως ἔθρεψαν ἡμέρας τέσσαρας, τῇ δὲ πέμπτῃ νυκτὶ ἄραντες ἄνδρες τε (1) καὶ γυναῖκες τὰς τροφάς ἐπ' ὤμων ὑπὲρ τὰς τριάκοντα ὀκάδας ἕκαστος, μετεκόμιζον διὰ κόπου καὶ φόβου πολλοῦ εἰς τὴν πατρίδα, ὅπως σώσωσι καὶ τούς ἐπιλοίπους λιμώττοντας συγγενεῖς καὶ συμπατριώτας· διεκρίνοντο μετὰξὺ τούτων ὄλων ἑκατὸν ἄνδρες φέροντες ὀλιγότερον φορτίον ὥστε, ἀνάγκης τινος παρουσιασθείσης νὰ ὑπερασπίσωσι τούς ἄλλους συντρόφους ἀπὸ τινος προσβολῆς τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι μαθόντες τὴν διάβασιν καὶ ἐπιστροφὴν αὐτῶν, ἐτόλμησαν τῷ ὄντι χίλιοι σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν, νὰ προκαταλάβωσι τοποθεσίαν τινα ἰσχυρὰν πλησίον τοῦ Σουλλίου, ὅπου ἐνεδρεύοντες νὰ προσβάλλωσιν αὐτούς ἐπιστρέφοντας· ἀλλὰ προσεκτικοὶ ὄντες οἱ εἰς τὸ Σοῦλλι μείναντες ἀνεκάλυψαν τὴν ἐνεδραν, ὅθεν ἀμέσως ἔπεμψαν καὶ ἄλλους ἑκατὸν συμπολίτας ὑπὸ ὀδηγίαν τοῦ Διαμάντη Μαλάμου πρὸς γνωσποίησιν καὶ ἐπικουρίαν τῶν ἐπανερχομένων· ἐνῶ λοιπὸν

(1) Εἰσερχομένους καὶ ἐξερχομένους εἶδε καὶ ἐμέτρησεν ὁ συγγραφεὺς.

ἦσαν πλησίον τῆς ἐνέδρας ἀφήσαντες οἱ ἑκατὸν, τὸ ὄσον εἶδος ἔφερον, εἰς τοὺς ἄλλους συντρόφους, καὶ συσσωματωθέντες μετὰ τῶν ἀποσταλέντων ἔορμησαν ἐκ τοῦ ὄπισθεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐκπλαγέντες διὰ τὸ ἀπροσδόκητον, καὶ νομίσαντες ὅτι ἄλλοι, καὶ οὐχὶ οἱ περιμενόμενοι Σουλλιῶται τοὺς προσέβαλλον, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διευθυνθέντες εἰς τὰ πρῶτα ὄχυράματα, οἱ δὲ Σουλλιῶται διαβάντες μετὰ τῶν γυναικῶν εἰσῆλθον ἀκινδύνως.

Εἰς ὅλους τοὺς ὄπλαρχηγούς καὶ μικροὺς Σουλλιῶτας ἐπεκράτει παραδειγματικὸς ζῆλος, καὶ ἀμιλλα ὑπὲρ πατρίδος, ἠγωνίζετο ἕκαστος νὰ ἐφευρίσκη στρατηγήματα, δι' ὧν νὰ ὠφελῇ τὴν Πατρίδα, τιμᾶ ἑαυτὸν, καὶ βλάβη τὸν ἐχθρόν· ὠρκίσθη τὸ περισσότερον μέρος τῶν συμπολιτῶν νὰ νομίζη πάντοτε τὸν Πασᾶν ἐχθρόν τῆς πατρίδος ἄσπονδον· ὄρκος τῷ ὄντι σύμφωνος μὲ τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Ἀριστείδης εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ Περσῶν, ἀλλ' ἢ κατάργησις τοιοῦτου σωτηριώδους ὄρκου ἐπήγαγε καὶ τότε τὴν ἐκ διαλειμμάτων τῆς Ἑλλάδος ὑποδούλωσιν, ὡς καὶ ἤδη τοῦ Σουλλίου τὴν πτώσιν.

Κατὰ τὰς δεινὰς ταύτας περιστάσεις συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον καὶ Ἱερομόναχος τις (1) Σαμουήλ, τούνομα, καταγόμενος ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Παραμυθίας, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπρόσφερον σέβας, καὶ ὑπακοὴν οἱ Σουλλιῶται· πολλάκις παρετάττετο ὁ ἴδιος προσωπικῶς, καὶ ἐμάχετο ἀνδρείως, ὥστε τὸ παράδειγμά του ἐνεθουσίαζεν ἅπαντας,

(1) Οὔτε τοῦ ὀνόματός του τὴν ὀρθογραφίαν ἐγίνωσκε· ἐθαύμασα ὁμῶς ἰδὼν καὶ ἀκούσας αὐτὸν ἐξηγοῦντα εἰς ἀπλήν φράσιν ἐκκλησιαστικὰ συγγράματα, καὶ μάλιστα τὰς προφητείας.

τούς ἐδίδασκε καθ' ἐκάστην τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη, τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ μὴ δέχωνται διόλου συνομιλίας, σχέσεις καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Πασᾶ, ὡς ὀλεθρίους οὖσας πάντοτε τῇ πατρίδι, ἐμέμφετο ἀναφανδὸν τοὺς ὅσοι ἐκ τοῦ Ἱερατικοῦ τάγματος συνέπραττον μετὰ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ κατ' ἐξαιρέσειν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ἀπόφρου ὅμως αἱ ἀπλαῖ, καὶ εὐκατάληπτοι πρὸς πάντας συμβουλαί του ἠλλαξαν φάσιν, καὶ ἀντ' αὐτῶν εἰσῆξε τὸ προφητικὸν, καὶ ἀλληγορικὸν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον κατασύρει τυφλοῖς ὄμμασι, τοὺς ἀπλοῦς καὶ ἀμαθεῖς, ἔκτοτε ὡς ῥηθήσεται, ἐχαλαρώθησαν τὰ συνήθη μεγαλότολμα καὶ σωτηριώδη τῶν Σουλλιωτῶν φρονήματα.

Κατεγίνοντο μὲ πᾶσαν ἐπιτηδειότητα, καὶ κίνδυνον διὰ ν' ἀπολαμβάνωσι τὰ τρόφημα. Σουλλιώτης τις, Γιάννης Στρυβινιώτης, ἰδὼν τοὺς Τούρκους τρέφοντας πολλοὺς Βόας ἐφεῦρε τὸν ἐξῆς τρόπον, νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ ὄλους ἐνδυθεὶς λευκὴν αἰγόμαλλον κάππαν, συμμιγείς δὲ ἐπιτηδείως κατὰ τὸ ἑσπέρας μετὰ τῶν Βοσκόντων Βοῶν (παρὰ βλεψαμένου, πιθανόν, διὰ τὸν φόβον, ἢ μὴ ἰδόντος τοῦ βουκόλου) περιεπάτει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μέσῳ τετραποδιστί, ὡς οἱ βόες, ἕωσοῦ εἰσῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὸ κατώγειον τοῦ πύργου, ὅπου οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἔκλειον διὰ τὸν φόβον· κατὰ δὲ τὰ μεσάνυκτα, ὅτε αὐτοὶ ἐκοιμῶντο, γρηγοροῦντος μόνου τοῦ σκοποῦ, ἀνοίξας τὴν θύραν τοῦ κατωγείου ἤλασε τοὺς βόας ἅπαντας πρὸς τὰ μέρος τῶν συντρόφων του, καὶ τῆς θύρας, καὶ τῶν βοῶν τὸν κρότον ἀκούσας ὁ σκοπὸς, ἐξύπνησεν ἀμέσως τοὺς συντρόφους, ἀλλ' ἢ σκοτεινὴ νύξ δὲν ἐσυγχώρησεν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι, φοδουμένους μὴ πάθωσιν ἄλλο τι χεῖριστον, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύναντο τῷ ὄντι ν' ἀποφύγω-

σιν, ἐπειδὴ πλησίον τοῦ πύργου ἐνέδρευον ἐπίτηδες ἄλλοι ἐξήκοντα Σουλλιωῖται, ἐπρόκρινον λοιπὸν παρὰ τῶν λογικῶν, τῶν ἀλόγων ζώων τὴν ἀπώλειαν.

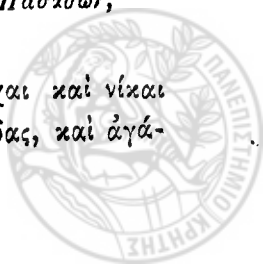
Ὁ Βεζύρης, εἰς ὅσους ἤθελε τῷ προσφέρωσι Σουλλιωτικὰς κεφαλὰς, ἔδιδε καὶ ὑπέσχετο δι' ἐκάστην κεφαλὴν πεντακοσίων γροσίων ἀνταμοιβήν· ἀκούσαντες οἱ ὀπλαρχηγοὶ εἶπον εἰς τοὺς συμπολίτας, ὁ βεζύρης δὲν ἐνόησεν ὡς φαίνεται, ἀκόμη, ὅτι τῶν Σουλλιωτῶν αἱ κεφαλαὶ εἶναι καὶ πολύτιμοι, καὶ δυσάλωτοι· ἡμεῖς ὁμῶς περισσότερον ἀπὸ ἓν δεκάρι φυσεία δὲν δίδομεν εἰς ἐσᾶς διὰ πᾶσαν Τουρκικὴν κεφαλὴν, ἐπειδὴ τόσον ἀξίζουσι, καὶ τοιαύτη πρέπει νὰ γίνηται ἢ ἀνταμοιβή, ἢ ὁποῖα αὐξάνει τὴν μεγαλοψυχίαν σας, τρομάζει δὲ τοὺς ἐχθροὺς μας.

Ἰδόντες οἱ Τοῦρκοι ἓνα γάδαρον βόσκοντα, πλησιάζοντα δὲ παρὰ τὸ ὄχυρωμα αὐτῶν, τὸν συνέλαβον, τοὺς ἐπαρακάλεσαν οἱ Σουλλιωῖται νὰ τὸν ἀπολύσωσι, διότι τοῖς εἶναι ἀναγκαῖος διὰ ὑπηρεσίαν, ὑποσχεθέντες συγχρόνως νὰ χορηγήσωσιν εἰς αὐτοὺς ὅσην ἐξαγορὰν ἀπαιτήσωσι, τὸν ἀπέλυσαν ἄνευ ἐξαγορᾶς, οἱ δὲ Σουλλιωῖται γενναιοφρονοῦντες ἀπέλυσαν τοῦρκόν τινα αἰχμάλωτον παραγγείλαντες, ὅτι, δὲν εἶναι περισσότερα ἢ ἀξία καὶ διαφορὰ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀπέδωκαν αὐτοῖ γάδαρον, ὡς πρὸς τὸν ὁποῖον ἠλευθέρωσαν οὗτοι Τοῦρκον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'.

*Συμμαχία τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τινῶν Πασίδων,
καὶ Ἀγάδων τῆς Ἡπείρου.*

Αἱ μετὰ ἓν ἡμισυ ἔτος ἀδιάκοποι μάχαι καὶ νίκαι τῶν Σουλλιωτῶν ἐνεθάρρυνον τινὰς Πασάδας, καὶ ἀγά-

δας τῆς Ἑπείρου νὰ ζητήτωσι τὴν συμμαχίαν των, ἐλπίζοντες δι' αὐτῆς νὰ ἐκδικήσωσι τὸν Βεζύρην δι' ὅσας ὑπέφερον προλαβόντως παρ' αὐτοῦ καταδρομάς, ἢ ἐλαττώσωσιν ὅπως οὖν τὰς δυνάμεις του διὰ τὸ μέλλον καὶ τὸ συμφέρον, καὶ ἢ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων ἐπειθανάγκασαν τοὺς Σουλλιώτας νὰ δεχθῶσι τὴν συμμαχίαν, τοῦ Ἰμπραϊμ Πασᾶ, δηλαδή, ἀπὸ τὸ Μπεράτι, τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, ἀπὸ τὸ Δέλβινον, τοῦ Ἰσλάμ ἀγᾶ Προβίου, ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν, τοῦ Μουσταφᾶ Δαϊλάνη ἀπὸ Κονίσπολιν, καὶ ἄλλων μικροτέρων· ἢ δὲ συμφωνία ἐγένετο ὡς ἑξῆς.

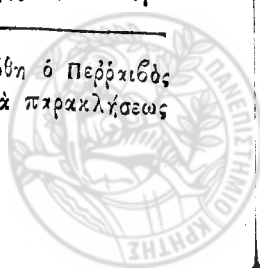
α. Οἱ ῥηθέντες σύμμαχοι ἔδωκαν εἴκοσι χιλιάδας γρόσια εἰς τοὺς Σουλλιώτας διὰ ν' ἀγοράσωσι τροφάς, καὶ πολεμοφόδια.

β. Ἠλλαξαν ἀμοιβαίως ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἀνά ἑξ ἡμέρας δι' ἀσφάλειαν.

γ. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν δι' ὅποιανδὴποτε πρόφασιν ἠδύνατο νὰ προτείνῃ εἰρήνην, ἢ κάμη συνέντευξιν τινα ἰδιαιτέρως μὲ τὸν ἐχθρὸν, ἢ ἀλληλογραφίαν, εἰάν δὲν ᾔνε ὅλοι προειδοποιημένοι, καὶ σύμφωνοι.

Ἀποπερατωθείσης τῆς συμφωνίας (1) ἤρξατο ἡ ἐχθροπραξία κατὰ τοῦ Βεζύρου ἀπὸ Αὐλῶνος μέχρι Σουλίου, οἱ δὲ τόποι οὗτοι συνέχονται κατὰ σειράν διαβερχόμενοι ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ Ἴονικοῦ πελάγους, καὶ Ἀδριατικοῦ κόλπου· συγκροτηθεῖσα ἡ συμμαχία αὕτη ὑπὸ τριούτων, καὶ τσοσούτων πολεμικῶν τοπαρχῶν, καὶ ἡγε-

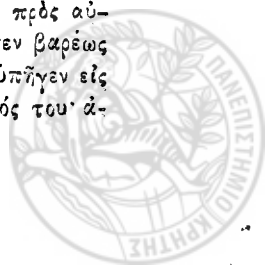
(1) Τὴν συμμαχίαν ταύτην διεπραγματεύθη ὁ Πεβρῆκιδὸς ἐν Δελβίνῳ μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ, διὰ παρακλήσεως τῶν Σουλλιωτῶν.

μονίσκων, ἔμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ ἐπάξῃ ταχεῖαν ἐξόν-
 τωσιν εἰς τὸν Βεζύρην, ἐὰν τὴν ἐμεταχειρίζοντο μὲ
 δραστηριότητα, καὶ σταθερότητα ἅπαντες, καθὼς οἱ
 Σουλλιῶται, διὸ τὰ ἀδρανῆ ἐπιχειρήματά των ἔδωκαν
 εὐκαιρίαν εἰς τὸν δραστήριον ἐχθρόν των νὰ πλημμυρή-
 σῃ τὸν χρυσοῦν χεῖμαρρον, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ σβύσῃ τὰς
 κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἀναδοθείσας τρομερὰς φλόγας·
 ἀπέσπασεν ἐν πρώτοις τοὺς ἰσχυροτέρους Μπέϊδες τοῦ
 Ἰμπραῖμ πασαῖ, διήγειρεν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον τοὺς ἀ-
 γάδας τῆς Παραμυθίας κατὰ τοῦ Προνίου, παρέσυρεν
 εἰς τὸ Δελβίνον Τουρκικὴν τινὰ φυλὴν, Καλλαποδά-
 τας, ὀνομαζομένην, δι' ἧς ἐπέτυχε νὰ ἐλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν
 καὶ τὸν φρούραρχον τοῦ Δελβίνου Γαρδικιώτην, ὅστις
 λαβὼν τριάκοντα χιλιάδας γρόσια ἀπόντος τοῦ Μου-
 σταφᾶ Πασᾶ (1) ἐπρόδωκε τὸ φρούριον, καὶ τοὺς ἐν
 αὐτῷ διατηρουμένους ἕξ ὀμήρους Σουλλιῶτας εἰς χεῖ-
 ρας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ· τὸ συμβᾶν τοῦτο μαθὼν ὁ Ἰμπραῖμ
 Πασᾶς, ἰδὼν πρὸς τούτοις καίτινας τῶν μπείδων του,
 ὡς ἄνωθεν, διαφθαρέντας ὑπὸ τῶν χρημάτων τοῦ Ἀλῆ
 Πασᾶ, ἐπραγματεύθη τὴν εἰρήνην παραβάτης φανείς
 τῆς μετὰ τῶν συμμαχῶν συμφωνίας, οἱ ὅποιοι, καὶ τοὶ
 ἀδυνατότεροι αὐτοῦ καθ' ὅλα, διετήρησαν μολαταῦτα
 διὰ τινὰς μῆνας τῆς μάχης τὸν ἀγῶνα.

Μὴ ἀγνοοῦντες οἱ Σουλλιῶται τὴν ἀδράνειαν τῶν
 συμμαχῶν, ὡς καὶ τοῦ Βεζύρη τὴν δραστηριότητα, ἔ-

(1) Οἱ ἴδιοι προδόται ἐπλαστοποίησαν γράμμα πρὸς αὐ-
 τὸν ἐκ μέρους τῆς γυναικὸς του, ὡς ἀσθενούσης δῆθεν βαρέως
 καὶ προσκλιούσης αὐτὸν εἰς ἐπίσκεψιν, ἀπειτηθεὶς ὑπῆγεν εἰς
 τὸ χωρίον, Βρχκαλάταις, ὅπου κατόκει ἡ σύζυγός του· ἀ-
 πέχει δὲ τοῦ Δελβίνου ὄρας ὀκτώ.

σπευσαν μὲ τὸ παράδειγμά των νὰ εἰσάξωσιν ἄμιλλαν εἰς τοὺς συμμάχους, ἅμα γὰρ ἐπραγματοποιήθη ἡ συμμαχία, ὤρμησαν κατὰ τῶν πολιορκητῶν μὲ τόσην σταθεράν ἀπόφασιν ὥστε, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐξέβαλλον τῶν ὀχυρωμάτων, οὐκ ὀλίγους δὲ συνέλαβον ζῶντας, ἐξ ὧν τοὺς ὅσοι παρέδιδον ἀμαχητὶ τὰ ὄπλα ἀπέλυον, παραγγέλλοντες νὰ φέρωσι καὶ ἄλλα ἀπὸ τὸν βεζύρην, τοὺς δὲ διὰ τῆς μάχης συλλαμβανομένους ἐνίοτε ἐφόνευον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ λύτρων ἀπέλυον ὅσῃν ἀπορίαν, καὶ θαυμασμὸν ἐπέφερον εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βεζύρη ἢ ἀτρόμητος τῶν Σουλλιωτῶν ἐπίθεσις, ἄλλον τόσον πανικὸν φόβον εἰς τὸν στρατὸν του, ὁ ὁποῖος, διὰ ν' ἀποφεύγῃ τὸν κίνδυνον, παρέδιδε πολλάκις τὰ ὄπλα· μὴ ἀνεχόμενοι νὰ βλέπωσι καταπονούμενον τὸν φίλον, γείτονα, καὶ σύμμαχον Πρόνιον ἀπὸ ἐμφύλιον καὶ ἐξωτερικὸν πόλεμον, ἔδραμον εἰς βοήθειάν του τριακόσιοι Σουλλιωταὶ ὑπ' ὀδηγίαν τῶν ἀρχηγῶν Φώτου Τζαβέλλα, Τζῆμα Ζέρβα, καὶ Κωλέτζη Μαλάμου, οἱ ὁποῖοι προσέβαλον ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις, οὐσας ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ὀδηγουμένας παρὰ τοῦ Σελλικτάρ Μπότα, διώξαντες αὐτὰς ἐκτὸς τῶν ὀρίων, καὶ κύριοι γενόμενοι τοῦ στρατοπέδου ἐπέστρεψαν τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ εἰς τὴν πατρίδα τροπαιοφόροι, καὶ λαφυροφόροι, τὸ δὲ θαυμασιότερον οὔτε τοῦλάχιστον νὰ πληρωθῆ τις ἐξ αὐτῶν, ἐνῶ ἐκ τῶν ἀντιπάλων ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα ἐφονεύθησαν.

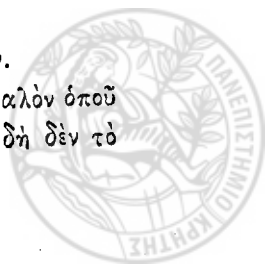
Ἐντοσοῦτω οἱ μείναντες σύμμαχοι, ἀντὶ νὰ ἐμψυχωθῶσιν ἀπὸ τὰ ἀδιάκοπα τῶν Σουλλιωτῶν ἀνδραγαθήματα, ἐνηγκαλίσθησαν ἐξ ἐναντίας εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, τοῦ Ἱμπραΐμ Πασᾶ τὸ ἀνανδρὸν παράδειγμα·

οὐ Σουλλιωῶται, καὶ τοὶ ἐγκαταλειφθέντες ὡς τὸ πρῶτον, μεμονωμένοι, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τῆς ὀργῆς τοῦ βεζύρη, καταντήσαντες ἐξηκολούθουν ἀδιακόπως μὲ τὴν φυσικὴν των μεγαλοφυχίαν τὰς μάχας χωρὶς νὰ δίδωσι τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν εἰς τὰς ἀπειλάς, καὶ κολακείας του, καθότι ἡ πολυχρόνιος πείρα, καὶ περιστάσεις τοὺς ἐδίδαξαν νὰ διακρίνωσι καὶ τῶν μικροτέρων πράξεών του τὴν βαρύτητα. Τὸ ἐπόμενον συμβᾶν εἶναι, νομίζω, ἀρκούντως περιέργον νὰ φέρῃ τὸν ἀναγνώστην μας εἰς θαυμασμὸν, καὶ ἔπαινον.

Ὅταν, ὡς προείρηται, ἐκυρίευσε διὰ προδοσίας τοῦ Δελβίνου τὸ φρούριον, συνέλαθε καὶ τοὺς ἕξ ὁμήρους, ἕξ ὧν τοὺς μὲν τέσσαρας ἀμέσως ἀπεκεφάλισεν εἰς Ἰωάννινα, τοὺς δ' ἄλλους δύο, ἀδελφὸν τοῦ Φώτου Τζαβέλλα, καὶ υἱὸν τοῦ Δήμου Δράκου ἔρριψεν εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν μετὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὁμήρων, τοῦτο δὲ οὐχ ὑπὸ φιλανθρωπίας, ἢ εὐνοίας τινος ὀρμώμενος ἔπραξεν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐλύσῃ εἰ δυνατόν, εἰς τὰ νεύματά του τὸν Τζαβέλλαν καὶ Δράκον, ἐναντίους ὄντας πάντοτε τῶν ἐπιθυμιῶν του, προφυλαττόμενος δὲ νὰ μὴ δεῖξῃ δειλίαν, καὶ μικροπρέπειαν πρὸς αὐτοὺς, διέταξε τὸν Χασᾶν ἀγᾶ Τζαπάρην νὰ παρουσιασθῇ ἔμπροσθέν του, ὡς φίλος δῆθεν ἀμφοτέρων, καὶ μεσιτεύσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν δύο ὁμήρων· μαθόντες οἱ Σουλλιωῶται τὴν πλαστὴν, καὶ ὑπουλον ταύτην μεσιτείαν τοῦ Τζαπάρη, μὴ ἔχοντες ἔκπαλαι καὶ ὑπόληψιν εἰς τὸ ἄτομόν του, τῷ ἔγραψαν ὡς ἐξῆς.

Χασᾶν ἀγᾶ Τζαπάρη σὲ χαιρετοῦμεν.

Κάμμίαν χάριν δέν σε γνωρίζομεν διὰ τὸ καλὸν ὁποῦ κηρύττεις, ὅτι θὰ μᾶς κάμεις πρῶτον, ἐπειδὴ δέν τὸ

κάννεις ἀπὸ καλὴν σου προαίρεσιν, ἀλλ' ἀπὸ πανουργίας, καὶ σκοποῦ τοῦ ἀφεντός σου ὀδηγούμενος· δεύτερον, ἐπειδὴ ἀποθαμμένα σώματα μελετᾷς· νὰ ἐλευθερώσῃς, ἔτιζι λέγομεν, καὶ ἔχομεν ἡμεῖς τοὺς ὅσοι εὐρίσκονται εἰς χεῖρας τοῦ ἀφεντός σου. Τρίτον, ἐπειδὴ φίλος μας δὲν εἶσαι, ἐὰν ἦσουν ἐφύλακτες τὰ ὅσα ὑπεσχέθης μετὰ τοῦ πατρός σου, ὅταν οἷς ἐπιάσαμεν ζῶντας (1). Εἶσαι γείτονάς μας πρόσεχε καλὰ, ὅτι ἂν μεταπέσῃς εἰς χεῖράς μας, ἢ μόνη ἀπιστία σου θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ τὴν πρέπουσαν ἀνταμοιβήν.

Σούλλι 17 Ἀπριλλίου 1802. Οἱ Σουλλιῶται
Δῆμος Δράκος
Φῶτος Τζαβέλλας.

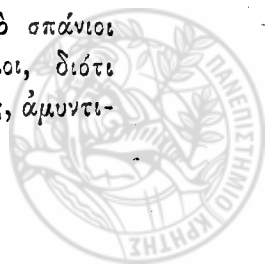
Καὶ ἤδη, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἀπέτυχεν ἡ ὕπουλος προσπάθειά του, ἐπειδὴ μετὰ τὴν γινῶσιν τῶν συμβάντων ἀπεφασισαν καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ Βεζύρη νὰ ματαιώσωσι, καὶ τοὺς πολίτας νὰ ἐνθαρρύνωσι· ἔθεν προσκαλέσαντες τοὺς ἱερεῖς διέταξαν νὰ μνημονεύωσιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἐξ συμπολιτῶν ἀποκεφαλισμένων, καὶ οὐχὶ τεσσάρων ὀνόματα, πρὸς δὲ τοὺς παρευρεθέντας ἐξέφρασαν τὰ ἐξῆς. Σεῖς, ἀδελφοί, λάβετε τὰ ὄπλα, καὶ ἄς ὀρμησωμεν ἀμίσως πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἀθῶν ἐκείνων ἀδελφῶν μας, τῶν ὁποίων τὰ ἀκέφαλα πτώματα κατὰκεινται πιθάνον, ἀκόμῃ χειροδίσμια, καὶ ἄθραπτα ἐπάνω εἰς τὴν αἱματοφόρτον γῆν τοῦ τυράννου, αἱ δὲ ἐλεύθεραι αὐτῶν ψυχαὶ παρίστανται βέβαια ἐπάνωθέν μας προσμένουσαι ἀνυπομόνωσ τὴν ἱκανοποίησιν, καὶ τότε νὰ ὑπάγωσιν εὐχαριστημένοι εἰς τὴν αἰώνιον μακαριότητα.

Οἱ ἐμβριθεῖς οὗτοι λόγοι τῶν στρατηγῶν ἐνθουσίασαν

(1) Ὁρα ὀπισθεν Κεφ. ἕκτω.

σφόδρα τοὺς συντρόφους, οἵτινες ὀρμήσαντες ὁμοθυμαδὸν, καὶ μάχας πεισματώδεις συγκροτήσαντες ἔξωσαν πολλοὺς ἐκ διαφορῶν θέσεων φρονεύσαντες ὑπὲρ τοὺς ἑκκτόν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τρεῖς τραυματισθέντων πέντε· φθάσασα εἰς τὰ ὦτα τοῦ Βεζύρη ἡ ἀγγελία περὶ τῆς ἐξώσεως καὶ φθορᾶς τῶν στρατιωτῶν, συγχρόνως καὶ τῆς γενναίας διαταγῆς τῶν στρατηγῶν πρὸς τοὺς ἱερεῖς, τοῦ μνημονεύειν, δηλαδὴ, ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ὡς τεθνηκότων καὶ τῶν δύο ζώντων, ἐπέφερον, αὐτῷ ἔκστασιν καὶ θαυμασμόν.

Βέβαιοι ὄντες οἱ Σουλλιωταί, ὅτι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς συμμαχίας ἔσα στρατεύματα ἦσαν διηρημένα κατὰ τῶν προμνησθέντων συμμάχων, ἔμελλον ἀναμφιβόλως συσσωματωθέντα νὰ κινήσῃν ἐκ νέου κατ' αὐτῶν, ἐφρόντισαν πρὸ τῆς ἀφίξεως νὰ ἐξοικονομήσωσι τροφάς, καὶ πολεμεφόδια, τὰ ὁποῖα κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει παρέδωκαν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἐπιστάσιαν τοῦ Ἱερομονάχου Σαμουήλ, ὅστις ἔδειξε τῷ ὄντι διακεκριμένην, παρὰ πρότερον, ἰκανότητα, οἰκονομίαν καὶ ζῆλον εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐπιστάσιαν. Τὰ στρατεύματα ἐν τοσοῦτῳ συγκεντρωθέντα εἰς Ἰωάννινα δὲν ἐκινήθησαν πλέον κατὰ τοῦ Σουλλίου, ἐπειδὴ, διὰ τινος σφοδροῦ Σουλτανικοῦ προσάγματος ὑπεχρεώθη ὁ Βεζύρης νὰ στρατεύσῃ προσωπικῶς εἰς Ἀδριανούπολιν κατὰ τινος Τζιουρτζῆ Πασᾶ, ἀποστάτου τῆς Βασιλείας, καὶ ὁμόφρονος τοῦ Πασβάνογλου, ἔμεινεν ὅμως τὸ Σούλλιον πολιορκημένον ὑπ' ὀλίγων στρατευμάτων, διὸ σπάνιοι καὶ ἀσήμαντοι ἐγείνοντο ἐπομένως οἱ πόλεμοι, διότι κεκλεισμένοι ὄντες οἱ Τοῦρκοι εἰς τοὺς πύργους, ἀμυντικῶς μόνον ἐμάχοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Νέα ἐστρατεία Στραταρχοῦντος τοῦ Βελῆ Πασᾶ.

Ἐν διαστήματι μηνῶν δέκα καθ' οὓς ὁ Βεζύρης διέτριψεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀποστάτου ἐστρατείαν, οἱ Σουλλιώται διαθέσαντες τὰς ἀναγκαίας φυλακὰς πλησίον τῶν πύργων, ἐνησχολοῦντο, εἰς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκαιῶν, μὴ ἀγνοοῦντες ὅτι, ὁ Βεζύρης μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀνυπερθέτως μέλλει νὰ κινηθῆ κατ' αὐτῶν πανστρατιᾶ. Ὁ δὲ Σαμουήλ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ἔκτιζεν ἀδιακόπως, καὶ μὲ πολὺν ταχύτητα εἰς τὸ Κοῦγκι (1) φρούριόν τι μικρὸν ἐπὶ τινος ὕψους, ὅπου καὶ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, κείμενος μεταξὺ Σουλλίου, καὶ Κιάφας· ἐν αὐτῷ διετηροῦντο αἱ τροφαί, καὶ τὰ πολεμικοφύδια· ἐχρησίμευσεν ὁμως ἐσχάτως καὶ ἡ σωτηρία τῶν γυναικοπαίδων κατὰ τὴν τελευταίαν τρομερὰν τῶν ἐχθρῶν ὄρμην.

Ἐπιστρέψας ἐν τούτοις ὁ Βεζύρης εἰς τὰ Ἰωάννινα, μετὰ δεκαήμερον ἀνάπαυσιν τῶν στρατευμάτων ἐχειροτόνησε τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ Στρατάρχη, διατάξας νὰ κινηθῆ πανστρατιᾶ κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν, οἵτινες καθ' ὅλας τὰς θέσεις τοὺς ἀντέκρουσαν τόσον ἀνδρείως, ὥστε δὲν ἐδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω τῶν πρώτων ὀχυρωμάτων, μολονότι ἐσυγκρότου ἀδιακόπως πεισματώδεις μάχας, ὡς ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ ρηθή-

(1) Κοῦγκι (λέξις Ἀλβανικὴ) δηλοῖ ῥάχιν, ἡ ὁποία εἶναι ἐπιμήκης, ὑπέρεκτετι τοῦ Σουλλίου κατὰ δυσμάς· εἰς τὴν ἄκρην αὐτῆς κατὰ μεσημβρίαν ὑψοῦται ὀλίγον· ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦτο ὑπάρχει καὶ ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ὅπου ἔκτισεν ὁ Σαμουήλ τὸ φρούριον, τὸ ὅποιον ἀνατολικομεσημβρινῶς ἔχει ἀποτόμους βράχους.

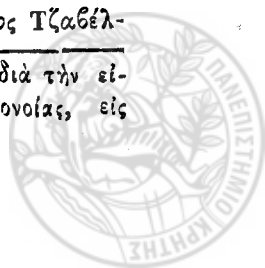
σεται. Τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη ὁ Στρατάρχης νὰ ἐξιστορήσῃ ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἐξηγηθῆ πρὸς τὸν πατέρα του, γνωμοδοτῶν ὡς ἀναγκαίαν τὴν εἰρήνην· πεισθεὶς ὁ Βεζύρης κατ' ἐπιφάνειαν εἰς τὴν γνωμοδότησιν τοῦ Στρατάρχου, ἐγκριθεῖσαν μάλιστα καὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν του, ἀπεφάσισε νὰ διατάξῃ τὸν Κίτζον Βότζαρην νὰ ὑπάγῃ καὶ διαπραγματευθῆ τὴν εἰρήνην πρὸς τοὺς Σουλλιώτας, καὶ οὐχὶ τὸν υἱὸν του πρὸς ὃν ὑπεννόει μὴ πράξῃ τι παρὰ γνώμην του, ἐνῶ ὁ Βότζαρης, διὰ τὸν φόβον, δὲν ἐδύνατο ἄλλως, ἢ νὰ ἐνεργῆ κατὰ γράμμα καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτοῦ νεύματα· δυσσαρεσθηθεὶς λοιπὸν διὰ τοῦτο ὁ Στρατάρχης ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα προσποιηθεὶς τὸν ἄρρωστον, ἀντικαταστήσας ἀρχηγὸν τοῦ Στρατοπέδου τὸν γηραιὸν Ἰσοῦφ Ἀράπην, ἄνδρα ἐμπειροπόλεμον, καὶ ἐπιρρῶσὴν ἔχοντα εἰς τὸ στρατόπεδον, εὐνοούμενον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, αἰμοδόρον δὲ ὄντα τῶν Χριστιανῶν ὑπὲρ πάντα ἄλλον αὐλικὸν του· τὰ δὲ ἄρθρα τῆς ἐκ τρίτου προβληθείσης εἰρήνης, τὰ ὁποῖα διετάχθη νὰ προτείνῃ ὁ Βότζαρης εἰς τοὺς Σουλλιώτας, εἰσὶ τὰ ἑξῆς (1).

α.) Ν' ἀφίσωσι τὸν Βεζύρην νὰ κτίσῃ ἓνα Πῦργον μέσα εἰς τὸ Σοῦλλι, κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του.

β.) Νὰ δεχθῶσι τὸν Βότζαρην μὲ τεσσαράκοντα στρατιώτας Τουρκαλβανούς ὡς πληρεξούσιον διοικητὴν τοῦ Σουλλίου, διὰ νὰ περιορίξῃ τοὺς, ὅσοι ἤθελον τολμήσῃ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ βλάβῃ τὰ χωρία του.

γ.) Νὰ ἐξωρισθῆ ἀπὸ τὸ Σοῦλλι ὁ Φῶτος Τζαβέλ-

(1) Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Βότζαρη δὲν ἀπέβλεπε διὰ τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνοσπείρῃ σχίσματα, καὶ διχονοίας, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἐπέτυχε.

λας· μετὰ δὲ τὴν παραδοχὴν καὶ ἐπικύρωσιν τῶν ἄρθρων τῆς συνθήκης, ὑπόσχεται νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ στερεώσῃ διὰ πάντα τὴν εἰρήνην.

Ἐμβὰς ὁ Βότζαρης εἰς τὸ Σούλλιον, προσκαλέσας ἀμέσως ὄλους τοὺς ἀπλαραχηγοὺς, καὶ φυλάρχους (ἐκτὸς τοῦ Τζαβέλλα) ἐπρότεινεν αὐτοῖς τ' ἀνωτέρω ἄρθρα τῆς εἰρήνης· ὅλοι ἐν γένει δυσηρεστήθησαν, καὶ δὲν ἤθελον ποτὲ τὰ δεχθῆ, εἰ μὲν, πρὸς τῇ τῶν ἐπαρκῶν ἀναγκαίων ἐλλείψει, δὲν εἰσεχώρη ταῦτοχρόνως φθόνος, χρηματοδοσία καὶ ἀπροσδόκητος ἀποσπασμὸς ἐκ τῆς κοινῆς τῆς Πατρίδος συμπνοίας δύο φυλάρχων, Κουτζονίκα καὶ Πίλιου Γούση Μπούσμου, ὡς ῥηθῆσεται.

Ὅλα ταῦτα ἐγνωστοποιήθησαν καὶ πρὸς τὸν Τζαβέλλαν ὑπό τινων ἐπίτηδες σταλέντων φυλάρχων, οἵτινες ἐκφράσαντες αὐτῷ τὰ δεινὰ τῆς Πατρίδος περιστατικά, κυρίως δὲ, τοῦ Κουτζονίκα, καὶ Μπούσμου τὸν ἀντιπατριωτισμὸν, τὸν παρεκάλεσαν θερμῶς ν' ἀποφασίσῃ εὐχαρίστως τὴν διὰ δύο, ἢ τρεῖς μῆνας ἀπουσίαν του, καὶ διατριβὴν εἰς Πάργαν, ἕως τοῦ ἴδωσιν ἂν ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Βεζύρη ἐκπληροῦται· καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν, περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ πύργου ὑπόνοιαν, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ φρουρᾶς, τοῦτο εἶναι σχεδὸν ἀσήμαντον, διότι ἀνάγκης παρουσιασθείσης, δι' ἐνὸς μόνου ἀποφασιστικοῦ νεύματος τῆς Πατρίδος, καὶ ὁ πῦργος καταδαφίζεται, καὶ ἡ φρουρὰ ἀφανίζεται· τὴν γνώμην τῶν συμπατριωτῶν ἀκούσας ὁ Τζαβέλλας, μὴ ἀγνοῶν ἀφ' ἐτέρου καὶ τὴν δολιότητα τοῦ Βεζύρη, ἐλυπήθη αἰσθαντικώτατα ὡς ἐκ τῆς ἀκολούθου ἀπαντήσεώς του ἐξάγεται.

Διὰ τὴν πλυνᾶσθε, συμπολιταί μου, εἰς τὰ ἄπιστα λόγια τοῦ Βεζύρη; καὶ πότ' αὐτὸς ἐφύλαξε τὰ ὅσα καὶ

πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρὸς Τούρκους ὑπεσχέθη; πότ' ἔλλειψεν ἡμέρα νὰ μὴν ἰδῶμεν φρικτὰ τῆς ἀπιστίας του παραδείγματα; μὲ συμβουλεύετε νὰ ἐξέλθω ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς πατρίδος μου, ἐνῶ, καθὼς καὶ σεῖς ὅλοι, ὠρκίσθητε νὰ χύσω καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός μου ὑπὲρ αὐτῆς· ἐὰν ἔμην βέβαιος ὅτι, ἡ ἀναχώρησίς μου μέλλει νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ ὅποια τὴν καταπονοῦσι δεινὰ, ἤθελ' εὐχαρίστως ἀποφασίσῃ ταύτην τὴν στιγμὴν νὰ θυσιάσω ἑμαυτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν της· ἀλλὰ βλέπω ὅτι, ἡ ἀπ' αὐτῆς ἀπομάκρυνσίς μου προμηνύει τὴν δυστυχίαν της· μολαταῦτα ἰδοὺ πείθομαι εἰς τὴν ἐγκριθεῖσαν πατριωτικὴν ἀπόφασίν σας, καὶ ἀναχωρῶ ταύτην τὴν στιγμὴν· σᾶς παρακαλῶ ὅμως θερμῶς καὶ σᾶς ὀρκίζω εἰς τὸν Θεὸν νὰ υπερασπίσετε μέχρι θανάτου τῆς Πατρίδος τὰ δίκαια, μὴ καταδεχθῆτε νὰ ἐντροπιάσετε τῶν πάππων, καὶ πατέρων μας τ' ἀθάνατα ὀνόματα, ἐνῶ μέχρι τῆς σήμερον ἐδείχθητε γνήσια τέκνα των.

Μὲ τεταραγμένην ψυχὴν, καὶ δακρυρρόσούντας ὀφθαλμοὺς ἐπιστρέψας εἰς τὴν οἰκίαν του ἐμελέτησε νὰ φονεύσῃ ἀμέσως τὸν Βότζαρην, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του τὸν ἐμπόδισαν προβλέποντες ἐκ τοιαύτης πράξεως ὀλέθρια διὰ τὴν Πατρίδα, καὶ ὠφέλημα διὰ τὸν Βεζύρην ἀποτελέσματα· οἱ φύλαρχοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ Τζήμα Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, καὶ ἄλλοι διάφοροι καὶ τοι σχετισμένοι διὰ συγγενείας μὲ τὸν Βότζαρη, ἀλλὰ φίλοι ὑπάρχοντες μᾶλλον τῆς Πατρίδος, ἐπαρακάλεσαν τὸν Τζαβέλλαν νὰ πολιτευθῇ μὲ φρόνησιν τὴν ἐνεστώσαν περίστασιν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος, ὑποσχόμενοι εἰς αὐτὸν φιλίαν, καὶ υπεράσπισιν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις του· αἱ συμβουλαὶ τῶν συγγενῶν, καὶ φίλων

συμπολιτῶν ἀνεχαίτισαν μὲν τὸν θυμὸν τοῦ κατὰ τοῦ Βότζαρη, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τῆς οἰκίας του, τὴν ὁποίαν, ἀκούσας ὅτι, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐσκόπευε νὰ καταλύσῃ ὁ Βότζαρης, ἐπυρπόλησεν εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, οὗτ' ἐν θελόνοι ἐκ τῶν ἐπίπλων δὲν ἐσυγχώρησε νὰ σωθῆ, ἀλλ' οὗτ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἱεράς Εἰκόνας· μετὰ τοῦτο λαβῶν εἰκοσιπέντε συντρόφους ἀπῆλθεν εἰς τὸ χωρίον, Χορτιά, ἀπέχων τοῦ Σουλλίου ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας.

Μαθὼν ὁ Βεζύρης τὰ συμβάντα τοῦ Σουλλίου, καὶ ἀναχώρησιν τοῦ Τζαβέλλα ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἐγένετο ἀπὸ τὴν χαρὰν, ὅθεν διέταξε τὸν Βότζαρη νὰ μὴ διαπραγματευθῆ ἀκόμη εἰρήνην μέχρι δευτέρας διαταγῆς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσεκάλεσε τὸν Τζαβέλλαν εἰς Ἰωάννινα φρονῶν νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ ἴδιος τὴν εἰρήνην μετ' αὐτοῦ ὡς ἔχοντος δῆθεν ἰσχὺν, καὶ ἐπιβροῆν, εἰς τὸ Σοῦλλι, καὶ μάλιστα δυσηρεστημένου ὄντος διὰ τὴν ἀκούσιον ἀπομάκρυνσιν· ἀπεποιήθη τὸ πρῶτον τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ εἰς Πάργαν, ἀλλὰ φίλλοι του τινὲς μπεῖδες, καὶ ἀγάδες, καὶ ἡ ἐλπίς διὰ νὰ φανῆ, εἰ δυνατὸν, ὠφέλημος εἰς τὴν Πατρίδα, τὸν ἔπεισαν νὰ κλίνῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν.

Παρουσιασθεῖς ἐνώπιόν του ὑπεδέχθη διὰ τῆς συνήθους κολακείας, ἐφιλοδωρήθη ἀμέσως μίαν φλοκάταν χρυσογαῖτανοστολισμένην, πεσλί, ζωστάρι, ἐπανωτάρι καὶ περικνημίδας, ὅλα ἀπὸ κατυφέν, καὶ χρυσοκέντητα, δύο πρὸς τούτοις ἀργυροχρυσομένα πιστόλια, καὶ ἓν δουφέκι ἀργυρένδυτον· μετὰ τὴν δωροδοκίαν ταύτην, καὶ ὑπούλους φιλοφρονήσεις ἐξέφρασε τὰ ἑξῆς.

« Ἐγὼ, μπίρομ (παιδί μου) Φῶτο, σὲ εἶχα πολὺ

»κακισμένον, γιατί εἰς ὄλαις ταῖς δουλιαῖς μου ἐστάθης
 »ἐναντίος· τὸ ἀσκέρι μου τὸ κατετρόμαξες, καὶ πολλαῖς
 »φοραῖς ἀπεφάσισε νὰ φύγη ἀπὸ τὸ Σοῦλλι ἐξ αἰτίας σου,
 »ἐπειδὴ δὲν τὸ ἄφηνες ἤσυχον ἡμέραν καὶ νύκτα· τώρα
 »ὄμως ὁποῦ ἦλθες μὲ τὸ θέλημά σου εἰς ἐμένα, ἐγὼ λη-
 »σμονῶ τὰ ὅσα μ' ἔκαμες, καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἐμ-
 »πρὸς θὰ σὲ ἔχω ὡσάν τὰ παιδιὰ μου, τὸν Μουχτάρ
 »Πασᾶ καὶ Βελῆ Πασᾶ, καὶ θὰ σὲ βάλω πρῶτον εἰς
 »τὸ ἀσκέρι μου· μοναχὰ θέλω νὰ μὲ κάμης καὶ σὺ τὸ
 »χατῆρι νὰ μὲ δώσης τὸ Σοῦλλι, καὶ σὲ κάμω τὸν δρ-
 »κον εἰς τὴν ζωὴν τῶν παιδίων μου, ὅτι δὲν τοὺς κάμω
 »τίποτε τοὺς Σουλλιῶτας, μάλιστα θὰ τοὺς κυττάζω ὡσάν
 »πατέρας καὶ πολὺ περισσότερον τοὺς ἐδικούς σου· ὅτι
 »τέτοια παλλικάρια ὡσάν καὶ σᾶς τ' ἀγαπῶ καὶ τὰ
 »χρειαζόμαι». — Αὐτὰ τὰ ζητήματά σου Βεζύρη μου,
 ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ἠδυνάμην ἴσως νὰ τὰ ἐνεργήσω
 πρὶν παρουσιασθῶ ἔμπροσθέν σου, ἐπειδὴ τότε ἐπίστευον
 ὀπωσοῦν τοὺς λόγους μου, τώρα ὄμως ὁποῦ ἐπάτησα τὴν
 πόρταν σου, φοβοῦμαι μὴ ἀπέρασαν καὶ ἐμένα εἰς
 τὸν κατάλογον τοῦ Βότζαρη, καὶ δὲν θὰ δίδουν πλέον
 πίστιν εἰς τὰ λόγιά μου· — Ἐκαλὰ, ἀνταπεκρίθη ὁ
 Βεζύρης, ἂν δὲν σ' ἀκούσουν ὄλοι εἰ Σουλιῶται, ἄφησε
 τοὺς ἄλλους· σὺ εὐγαλε μόνον τὴν φάραν σου (φυλὴν
 σου), καὶ ὅσους ἄλλους σ' ἀκούσουν, κ' ἐγὼ σᾶς δίδω
 ὅποιον τόπον σᾶς ἀρέσῃ νὰ καθίσουν αἱ φημιλιαῖς σας,
 καὶ εἰς τὴν Φραγκλιάν, ἂν θέλετε νὰ πᾶτε, καὶ ἡμπο-
 ρεῖτε νὰ ζήσητε, πηγαίνετε, καὶ τότε θὰ σᾶς ζηλεύσουν
 καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ἔλθουν νὰ σᾶς εὔρουν, καὶ ὄχι νὰ ζοῦν
 εἰς ἐκεῖνα τὰ ξηροβούνια, τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ λαγ-
 κάδια· ἔάν ὁ Τζαβέλλας ἤθελε τροπολογήσῃ τοὺς τελευ-

ταίους λόγους τοῦ Βεζύρη, ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ ὑποπέ-
 ση εἰς τὴν ὀργὴν του, ὅθεν μὲ εὐσχημον τρόπον τῷ εἶπε
 τὰ ἐξῆς· ὑπάγω Βεζύρη μου εἰς τὸ Σουλλι, καὶ θέλω
 πασχίσει νὰ ἐνεργήσω ὅ,τι στοχασθῶ καλλίτερον, καὶ
 εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μου τὸ πληροφορεῖσθε. Ἐπιστρέφας
 εἰς τὴν πατρίδα ἐξέφρασεν ἀναφανεῶς ὅσα, ὡς ἄνωθεν,
 συνωμίλησε μὲ τὸν Βεζύρη· ὅσην δυσἀρέσκειαν, καὶ ἀ-
 πέχθειαν ἔδειξαν οἱ συμπατριῶται διὰ τοὺς σκοποὺς
 τοῦ Βεζύρη, ἄλλην τόσην εὐχαρίστησιν καὶ ἐμπιστοσύ-
 νην εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Τζαβέλλα, διότι παρὰ τὴν
 φιλίαν, δῶρα καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Τυράννου ἐπροτίμησε
 τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος· τότε ἐθυμήθησαν τὰ ὅσα
 τοὺς εἶπε πρὶν ἀπομακρυνθῆ τῆς πατρίδος, διὸ οὐ μόν-
 ον συγγνώμην ἐζήτησαν διὰ τὰ παρελθόντα, ἀλλὰ τὸν
 ἐπαρακάλεσαν, (καὶ κατ' ἐξαιρέσειν ὁ Ἱερομόναχος Σα-
 μουήλ) νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ πλέον, ἀλλὰ νὰ μείνῃ εἰς τὴν
 πατρίδα, ὅπου θέλει γνωρίζεται καὶ τιμᾶται εἰς τὸ ἐξῆς
 παρὰ πάντων πλέον παρὰ πρῶτον· ὑπεσχέθησαν πρὸς τού-
 τοις ν' ἀνακτίσωσι τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀποζημιώσωσι τὰ,
 ἐν αὐτῇ πυρποληθέντα ἔπιπλα· ἐδέχθη εὐγνωμόνως τὰς
 συμβουλὰς τῶν συμπολιτῶν του, ἀλλ' ἐκ νέου ἐζήτησε παρ'
 αὐτῶν καὶ τὴν συγκατάνευσιν διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς ἐχ-
 θροὺς τῆς πατρίδος· τῷ ἀπεκρίθησαν, ὡς τὸ πρῶτον, ὅτι
 εἰς τοιαύτην κρίσιμον περίστασιν εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος
 (ἂν καὶ δικαία) διὰ τὴν πατρίδα ἡ αἴτησις του· μὴ εἰ-
 σακουσθεὶς ἐπανῆλθε κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, εἰς Ἰωάν-
 νινα λυπήσας τὰ μέγιστα τοὺς συμπολίτας του, ριψοκιν-
 δυνεύσας τὴν ὑπαρξίν του, ἀμαυρώσας ἕνεκα τῆς ἐπιμονῆς
 τὴν ὑπόληψίν του μὴ προτιμήσας τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπὸ
 τῆς ἀτομικῆς ἀκαίρου καὶ ἀλόγου αἰτήσεώς του.

Πρὶν ἀναχωρήσῃ διὰ τὰ Ἰωάννινα ἐπληροφορήθη προλαβόντως ὁ Βεζύρης τὴν διαγωγὴν του· ὅθεν διέταξε τοὺς θυρωροὺς του, ὅταν ἔλθῃ νὰ μὴν τὸν παρουσιάσωσι ἔμπροσθέν του, ἀλλὰ νὰ τὸν διευθύνωσι εἰς τὸν υἱὸν του Μουχτάρ Πασᾶ, ὅπου, κατὰ διαταγὴν του, πρὶν ἰδῆ αὐτὸν ἐσυλλήφθη διὰ τῆς βίας παρὰ τῶν σωματοφυλάκων ἐν τινι δωματίῳ τοῦ παλατίου καὶ ἐβλήθη εἰς εἰρκτὴν σιδηροδέσμιος, ἐνῶ δὲ ἐχειροδένετο εἶπεν εἰς τοὺς σωματοφύλακας. «Τοῦ Ἄλλῃ Πασᾶ αἱ ἀνδραγαθίαι τοιαῦται γίνονται πάντοτε, ἐπειδὴ ζῶντα εἰς τὸν πόλεμον δὲν ἠλπίζε ποτε νὰ μὲ πιάσῃ»· ἡ κράτησις ἐν τοσούτῳ καὶ φυλάκισις τοῦ Ἰζαβέλλα ἐλύπησε τοὺς Σουλλιώτας ἐν γένει, ἀφ' ἐτέρου ἐνίσχυσε τὰς ἐλπίδας τοῦ Βεζύρου διὰ τὴν κατάρκτησιν τοῦ Σουλλίου νομίζοντος τὴν ἀπουσίαν του ὡς ἀπελπισίαν τῶν Σουλλιωτῶν· ὁ δὲ Ἰζαβέλλας καίτοι ἐν εἰρκτῇ ὦν ἐνεθάρρυνε παραγγέλων νὰ ἐκτελῶσι μὲ τὸν συνήθη ζῆλον τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρεῖα των, περὶ δὲ τῆς εἰδικῆς του σωτηρίας νὰ μὴν φροντίζωσιν, ἐπειδὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς πατρίδος τὸν θρίαμβον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Συνδρομὴ πολεμοφοδίων παρὰ τῶν Γάλλων.

Κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1802 ἔλαβον οἱ Σουλλιῶται βοήθειαν πολεμοφοδίων ἀπὸ τῆς Γαλλίας (1),

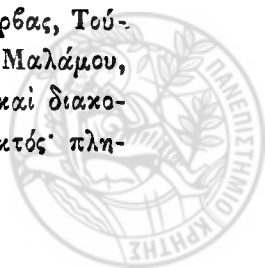
(1) Λαβὼν ὁ Περρὶκιδὸς παρὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Σουλλίου (κατὰ παραίνεσίν του) ἀναφορὰν πρὸς τὸν Ναπολέοντα ἀπέηλθεν εἰς τὰ Παρίσι· χάρις εἰς τὸν ἀείμνηστον καὶ φιλογενέστατον Κοραῖν, δι' οὗ καὶ ἡ ἀναφορὰ ἀσφαλῶς ἐνεχειρίσθη, καὶ ἡ συνδρομὴ ἀμέσως ἐπραγματοποιήθη δι' ἐπιμελείας του.

τὰ ὁποῖα ἀπεδίβασαν εἰς Πάργαν, κἀκεῖθεν μετεκόμισαν εἰς τὸ Σούλλιον ἐκ διαλειμμάτων μετὰ πολλῶν κόπων καὶ κινδύνων· ἀλλ' ὅσπιν ἐμφύχωσιν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς αὕτη ἢ συνδρομὴ, τόσον περισσοτέραν ὀργὴν διήγειρε κατ' αὐτῶν, διότι ὅλοι ἐν γένει οἱ Τοῦρκοι ἐξέλαβον τὸ πρᾶγμα ὡς κακὸν οἰωνόν, ὅτι, δηλαδή, οἱ Γάλλοι προέπεμψαν πολεμεφόδια, καὶ ἐπομένως μέλλουν νὰ στρατευώσῃ καὶ οἱ ἴδιοι κατὰ τῆς Τουρκίας· ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα ἐπιτυχῶν ὁ Βεζύρης νὰ ἐνοχοποιήσῃ τοὺς Σουλλιώτας εἰς τὸν Σουλτάνον παρέστησεν ἀνυπερθέτως δι' ἐντόνου ἀναφορᾶς τὴν ὑπόθεσιν προτείνων καὶ γνωμοδοτῶν διὰ τοῦτο νὰ διαδοθῇ σφοδρὸν βασιλικὸν φερμάνιον (διάταγμα) κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη ἄλλοτε νὰ ἐκτελέσῃ μ' ὅλας τὰς προσπαθείας καὶ ἀδράς δαπάνας· ὑπέσχετο πρὸς τοῖς ἄλλοις νὰ φυλάξῃ ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου ἐκ τινος τῶν Γάλλων ἀποβάσεως· ὅσοι πρὸς τούτοις ἐκ τῶν γειτόνων σημαντικῶν Τοπαρχῶν ἦσαν ἕως τότε οὐδέτεροι νὰ διαταχθῶσι σφοδρῶς πρὸς καταδρομὴν τῶν Σουλλιωτῶν· ἡ περίστασις αὕτη ἐπειθανάγκασε τὸν Σουλτάνον νὰ δώσῃ ἀκρόασιν καὶ ἐνέργειαν εἰς τοῦ Βεζύρη τὴν αἴτησιν, διατάξας ἀπειλητικῶς τοὺς Τοπάρχας τῆς Ἠπείρου νὰ κινηθῶσι ἐκ συμφώνου κατὰ τοῦ Σουλλίου.

Δυναμίει ὅθεν τοῦ Βασιλικοῦ διατάγματος ἐστρατολόγησαν ὅ,τε Βεζύρης καὶ οἱ Τοπάρχαι περὶ τὰς δέκα χιλιάδας μαχίμους, οἱ δὲ Σουλλιωταί, πρὸ τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσῃσι τολμηρόν τι, καὶ ἡρωϊκὸν ἔργον, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐλαττώσῃσι πρῶτον τοῦ Βεζύρη τὰς ἐλπίδας διὰ τὴν κράτησιν τοῦ Τζαβέλλα δίδοντές τω νὰ αἰσθηνθῇ ὅτι, πᾶς ὄπλαρχηγὸς καὶ

πᾶς πολίτης Σουλλιώτης δὲν διαφέρει κατὰ τὸν πατριωτισμὸν καὶ ἀνδρείαν ἀπὸ τὸν Τζαβέλλα, εἰμὴ κατὰ τὴν φυλὴν μόνον καὶ γέννησιν· δεῦτερον νὰ ἐνσπείρωσι πρὸς τούτοις δειλίαν καὶ διχόνοιαν εἰς τοὺς περισσοτέρους καὶ ἰσχυροτέρους συμμάχους μὴ ἐπιθυμοῦντας τοῦ Σουλλίου τὴν ἄλωσιν, διότι ἐφοβοῦντο τὴν μετὰ ταῦτα τῆς ἀνεξαρτησίας των ἀφαίρεσιν, καὶ τρίτον, ὅτι οὐδὲ τοῦ Σουλτάνου ἢ σφοδρὰ προσταγὴ ἰσχύει νὰ ψυχράνη τὴν μεγαλοφυχίαν των.

Ἄφ' ὅσους πύργους εἶχε κτίσῃ διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Σουλλίου ὡς προεῖρηται, ὁ μέγιστος καὶ δυσπρό-
 θητος ἦτο τῆς Βίλλας, ἐπειδὴ ἡ κατασκευὴ του ἐσχη-
 μάτιζε τετραγωνικὸν περίβολον, ἐν ἐκάστη γωνίᾳ αὐ-
 τοῦ ὑπῆρχε πύργος ὑψηλὸς καὶ ἰσχυρὸς, εἰς δὲ τὸ κέντρον
 τοῦ περιβάλλου ἄλλος πέμπτος εὐρυχωρότερος ἐν ᾧ διε-
 τηροῦντο αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφοδία· ἡ φρουρὰ τῶν
 πέντε τούτων πύργων συνίστατο ἐκ πεντακοσίων Τουρ-
 καλοβανῶν, ἀλλὰ τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἔμελλον νὰ πραγ-
 ματοποιήσωσι τὸν σκοπὸν των οἱ Σουλλιωταὶ δὲν εὐρέ-
 θησαν περισσότεροι τῶν διακοσίων, οἱ ἐπίλοιποι μετὰ τοῦ
 ἀρχηγοῦ αὐτῶν, Ἰλμάζμπεϊ, εἶχον προκαταλάβῃ λόχον
 τινα τῆ ἰδία νυκτι, ἀφ' οὗ ἤλπιζον νὰ μεταβῶσι Σουλ-
 λιῶται μὲ τροφὰς διὰ νὰ τοὺς προσβάλλωσι. Τοῦτο λοιπὸν
 τὸ δόρυμα ἀπεφάσισαν νὰ καταδαφίσωσιν, ὅπως διὰ
 τῆς ἀνατροπῆς του ἐνσπείρωσι τρόμον καὶ εἰς τὰ ἀδυνα-
 τότερα· διὸ συσσωματωθέντες ὡσεὶ τετρακόσιοι ἄνδρες,
 τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἀρχηγοί, ὁ Τζῆμας Ζέρβας, Τού-
 σας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Διαμάντης Μαλάμου,
 Κωλέτζης Φωτομάρας, λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ διακο-
 σίας γυναῖκας ἔδραμον ἐν καιρῷ σκοτεινῆς νυκτός· πλη-

σιάσαντες, ὅσον ἔνεστιν, ἀψοφητί, ἐκάθισαν ἐπὶ γῆς διὰ
 νὰ συσκεφθῶσι καὶ ἐφεύρωσι τὸν τρόπον καθ' ἕν ἐσύμφερε
 νὰ ἐπιχειρίσωσι καὶ ἀποπερατώσωσι τὸ ἔργον ἐνδόξως·
 γινομένης συσκέψεως παρίστη ἐν τῷ μέσῳ σύντροφός τις,
 Μῆτος Κόκκαλης ὀνομαζόμενος, ὅστις ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς·

Σύντροφοι! μὴ ἀπορῆτε περὶ τούτου, ἐγὼ μόνος ὑπό-
 σχομαι νὰ ρήξω κάτω ἕνα ἐκ τῶν τεσσάρων πύργων
 χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ τις ἄλλος ἀπὸ ἐσᾶς, ὅτε μοι ἐν
 βαρέλλι γεμάτον βαροῦτι, τρεῖς ὀκάδες ξύδι, καὶ ἐν σι-
 δηροπάλουκον, καὶ οὕτως ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐλπίζω νὰ
 ἴδῃτε τὸν ἕνα πύργον, καὶ τοὺς, ἐν αὐτῷ συσσωρευμένους·
 μετὰ δὲ ταῦτο εἰσελθόντες εἰς τὸν περίβολον ἐξακολου-
 θοῦμεν παρομοίως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ἐὰν δὲν θελήσουν
 νὰ παραδοθῶσιν, ἐπειδὴ πιάνομεν ἀμέσως τὰς θύρας
 τῶν πύργων· ἡ ἐφεύρεσις καὶ ὑπόσχεσις τοῦ Κόκκαλη
 ἐνεθάρρυνε καὶ διέλυσε ὅλων τὴν ἀπορίαν, ὅθεν λαβὼν
 ὅσα ἐζήτησεν ἐπλησίασεν εἰς τὸν τεῖχον τοῦ ἐνὸς πύρ-
 γου χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσῃ οὔτε ὁ σκοπὸς τῆς φρουρᾶς,
 ἤρχισε νὰ ραντίξῃ τὸν τεῖχον μὲ τὸ ὄξος, ὅστις ραντι-
 ζόμενος ἐμαλάκωνε, καὶ οὕτω διὰ τοῦ σιδηροπασσάλου
 ἔξυε τὴν ἄσβετον, ἐπομένως ἀποσπάσας καὶ τινὰς λίθους
 ἤνοιξεν ὀπὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ βαρελλίου,
 τὸ ὁποῖον ἐπιθιβάσας, καὶ ἐπιθεῖς αὐτῷ φυτῆλιον ἀναμ-
 μένον ἔκτισε ἐκ νέου τὸ μέρος τοῦ τεῖχου, ὀπισθοποδίζων
 δὲ μετὰ τοῦτο πρὸς τοὺς συντρόφους ἐφώναξε μεγαλο-
 φώνως· « ἐβγάτε Τοῦρκοι, ἐβγάτε ἀπὸ τοὺς πύργους,
 φύγετε, διὰ νὰ μὴ γείνετε στάκτη, παραδοθῆτε, ἐὰν
 θέλετε τὴν ζωὴν σας »· μολονότι ἡ ἀπροσδόκητος καὶ
 ἀπειλιτικὴ αὕτη φωνὴ ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ ἀπορίαν εἰς
 τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς ἐφαίνετο ἐνταυτῷ ἀπίθανος

καὶ δυσκατόρθωτος, θθεν καὶ ἡ ἀπάντησις ἐξεφωνήθη γενναία· «δὲν εἴμεθα γυναῖκες νὰ φύγωμεν, ἀλλ' εἴμεθα παλλικάρια, καὶ τζοχαδαραῖοι τοῦ Βεζύρη, καὶ θὰ πολεμήσωμεν ὡς τὸν θάνατον· ἐνῶ ἐγείνεται τοιαύτη συνομιλία ἀμφοτέρωθεν, ἤναψεν ἡ πυρίτις, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις πλέον τῶν τεσσαράκοντα ὀκάδων οὔσα κατέρρηξε τοὺς τείχους τοῦ πύργου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια κατεκαλύφθησαν ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα Γουρκαλθανούς· τὸ τρομερὸν τοῦτο καὶ ἀπροσδόκητον συμβάν ἐπέφερε τόσην μικροψυχίαν, ὥστε οἱ φύλακες τῶν τριῶν πύργων ἐξεληθόντες κατέφυγον ἔντρομοι εἰς τὸν πέμπτον, οἱ δὲ Σουλλιωταὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν περίβολον διὰ τοῦ πεπτωκότος μέρους τοῦ πύργου ἐνέκρινον ἐκ συμφώνου νὰ τειχορῦξωσι καὶ τὸν εἰς τὸ κέντρον κείμενον πύργον, ἐξ οὗ ἐκβαλόντες τὰς ἐν τῷ κατωγαίῳ παρευρεθείσας τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, παρέδωκαν αὐτὰ εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες μετεκόμισαν ἐπ' ὧμων καὶ κτηνῶν εἰς τὸ Σούλλιον· ἐκυρίευσαν ἀμέσως καὶ τοὺς ἄλλους τρεῖς πύργους ἀφυλάκτους ὄντας, εὔρον ἐν αὐτοῖς ἱκανὰ λάφυρα, ἄλευρα, ἐδώδημα, καὶ 15 φορτηγὰ ζῶα· ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου ἐπρότεινον εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι ἐὰν ἐπιθυμῶσι τὴν σωτηρίαν των δύνανται νὰ τὴν λάβωσι χωρὶς τινος ὑπονοίας κινδύνου, ἀρκεῖ μόνον νὰ παραδόσωσι τὰ ὄπλα, καὶ τότε εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ὑπάγωσι ὅπου θέλουν· τούναντίον, κινδυνεύουν νὰ πάθωσι τὰ ὅμοια τῶν συντρόφων των· οἱ Τούρκοι ἐπροσποιήθησαν ὅτι παρεδέχθησαν τὰς προτάσεις, καὶ διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσουν περισσότερον, ἤρχισαν νὰ ρίπτωσιν ἐκ τῶν θυρίδων ὄπλα ἀργυρένδυστα, τὰ ὁποῖα τινες Σουλλιωταὶ ἔδραμον νὰ τὰ λάβωσιν, ἔχοντες ὅμως οἱ Τούρ-

κοι ἄλλα εἰς τὸν πύργον ἐπυροβόλησαν ἀμέσως κατ' αὐ-
 τῶν, ἐφόνευσαν πέντε, καὶ ὀκτὼ ἐτραυμάτισαν· ἡ ἀ-
 προσδόκητος αὕτη ἀπιστία τῶν Τουρκαλβανῶν, ὁ θά-
 νατος τῶν συγγενῶν καὶ συμπολιτῶν παρῶξυνεν αὐτοὺς
 εἰς βαθμὸν ὥστε, ὠρμήσαντες ὁμοθυμαδὸν ἐκόλλησαν εἰς
 τὰς θύρας τοῦ πύργου πίσσαν, καὶ ἄλλας ριτινώδεις
 ὕλας, καὶ οὕτως ἀπλητοσ φλόξ διαδοθεῖσα, καὶ τὸν
 πύργον καὶ τὴν φρουρὰν ἅπασαν ἐπυρπόλησεν, ἐπομένως
 δὲ καὶ τοὺς πύργους καὶ τὸν περίβολον κατέσκαψαν,
 μολονότι πυρπολούμενοι οἱ Τοῦρκοι ἐζήτουν ἔλεος, ἀλλ'
 οἱ Σουλλιῶται ἀπεκρίθησαν, διὰ τὸς ἀπίστους ἔλεος
 δὲν ὑπάρχει, διότι τότε γίνονται καὶ ἄλλοι ἄλλο τε
 ἀπιστοι, ἐὰν ἐσεῖς συγχωρηθῆτε σήμερον.

Ἐνῶ τὰ στρατεύματα συναθροισθέντα εἰς Ἰωάννινα
 ἔμελλον ἐπομένως νὰ κινηθῶσι πανστρατιᾷ, ἐξαίφνης
 πληροφορεῖται ὁ Βεζύρης ὑπὸ τινος στρατιῶτου σωθέντος
 τὴν γύφτα ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς Βίλλας, ὅτι καὶ ἡ φρουρὰ
 ἠφανίσθη ἅπασα, καὶ οἱ πῦργοι, καὶ ὁ περίβολος ἐκ θε-
 μελίων κατεσκάφησαν παρὰ τῶν Σουλλιωτῶν· ἐγερθεῖς
 ἐκ τοῦ καθίσματος τεταραγμένος περιεφέρετο ὡς μα-
 νιώδης ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην θυρίδα, προκύπτων δὲ τὴν
 κεφαλὴν του εἰς τὰς περὶ τὸ παλατίον του ἀγυιάς ἐβόα
 πρὸς τοὺς διαβαίνοντας· «δὲν εἴμεθα πλέον Τοῦρκοι ;
 » τί θέλομεν εἰς τὸ ἐξῆς τοιαύτην ζωὴν ; δέκα κλεφτογι-
 » δάδες Σουλλιῶται τὴν μισὴν τουρκίαν ἔφαγαν, ἕως
 » τὸ ὕστερον θὰ μᾶς πάρουν καὶ τὰ Ἰωάννινα· ὅποιος
 » λοιπὸν εἶναι Τοῦρκος, καὶ πιστεύει ἀληθινὰ τὸν Μωάμεθ,
 » ἄς ἀρπάξῃ τ' ἄρματα, ἄς ἐνωθῇ μὲ τὰ βασιλικὰ
 » στρατεύματα, καὶ ἄς ὠμώσῃ διὰ τὸν ἀφανισμόν αὐ-
 » τῶν τῶν ἀπίστων γειτόνων.»

Ἀπαυδήσας ἐκφωνῶν τοιοῦτους μικροπρεπεῖς λόγους διέταξε παρευθὺς κήρυκας νὰ δημοσιεύσωσι τὰ αὐτὰ εἰς τὰς πλατείας καὶ ἀγυῖας τῶν Ἰωαννίνων· ἔπεμψεν ἐγκυκλίους πρὸς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς ἡγεμονίας του ἐξιστορούσας παθητικῶς τὴν τρομερὰν τῆς Βίλλας καταστροφὴν· προσεκάλεσε συγχρόνως εἰς ἐπικουρίαν ὅλους τοὺς ἐκ διαφορῶν ἐπαρχιῶν καπετάνους Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους, ἢ διὰ νὰ κρύπτῃ τὴν ἀδυναμίαν του, ἢ μὴ ἀγνοῶν τὴν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τουρκαλβανῶν ἀντιζηλίαν, καὶ ἰδιαίτερα πάθη, δὲν ἐμεταχειρίσθη ἄλλοτε κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν· οὗτοι δὲ μὴ δυνάμενοι ν' ἀποφύγῃσι τὴν πρόσκλησιν συσσωματωθέντες ἀπῆλθον εἰς Ἰωάννινα, παρουσιασθέντες ἐνώπιόν του ὑπεσχέθησαν ἐκ συμφώνου νὰ ἐκτελέσωσι τὰ χρέη των κατὰ τὰς διαταγὰς του μὲ τὴν ἀπαιτουμένην προθυμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν ὑπόσχασίν των ἀνεπίληπτον τὸν ἐπαρκαλέσαν ταῦτοχρόνως οὗτ' ἀπ' ἀλλήλων νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ, οὗτ' ὑπ' ὀδηγίαν τινος Τούρκου νὰ τοὺς διατάξῃ, οὗτ' ἠνωμένοι μετὰ τῶν Τούρκων νὰ παρατάττωνται εἰς μάχην, διότι οὐ μόνον αἱ ἀνδραγαθίαι των θὰ πνίγωνται τότε ὑπὸ τῆς ἀντιζηλίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία των ὑπαρξίς θέλει κινδυνεύσει διὰ παλαιὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ Τουρκαλβανῶν πάθη· ἐδέχθη καὶ ἐπραγματοποίησεν ὁ Βεζύρης τὴν αἴτησίν των ὡς δικαιολογημένην· συχνότερας καὶ πεισματωδεστέρας, παρά οἱ Τούρκοι, ἐσυγκρότουσαν μάχας οἱ καπετάνοι, ἀλλὰ ῥανίς αἵματος δὲν ἐχίνετο ἀμφοτέρωθεν, συνεννοημένοι γὰρ ὄντες πρότερον ἐμάχοντο κατ' ἐπιφάνειαν, ὠφελοῦντο μάλιστα οἱ Σουλλιῶται παρ' αὐτῶν, ἐπειδὴ συναναστρεφόμενοι τὴν νύκτα ἐλάμβανον τροφὰς καὶ πολεμεφόδια· πιθανὸν νὰ

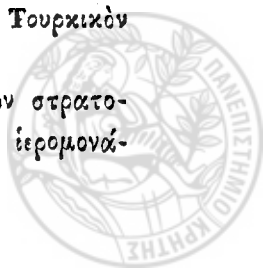
κατηγορήσῃ τις ἀναγνώστῃς τὴν πρᾶξιν τῶν καπετάνων ὡς παραβαίνουσιν τὴν ὑπόσχεσίν των, τὸν παρακαλοῦμεν ὁμῶς νὰ πολυπραγμονήσῃ διὰ μίαν στιγμὴν τὴν τότε θηριώδη τῶν Τούρκων αὐθαιρεσίαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τότε δὲν θέλει ρίψει μέλαιναν κατ' αὐτῶν ψῆφον.

Ἐπὶ τὰ νέα λοιπὸν στρατεύματα διέταξεν ἐκ νέου στρατάρχην τὸν υἱὸν τοῦ Βελῆ Πασᾶ διὰ τε τὴν βαρύτητα τοῦ ὀνόματος, καὶ πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ· οὗτος δὲ συγκεντρώσας αὐτὰ μετὰ τῶν πρώτων ἐστράτευσε πρὸς τὸ μέρος τῆς Παραμυθίας, κακεῖθεν διεβίβασθη εἰς τὰ ὄρια τοῦ Σουλλίου πλησίον τοῦ χωρίου Τζαγκάρι, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσε· ἐντεῦθεν ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν καταστραφεῖσαν Βίλλαν τὸν Ἰσοῦφ Ἀράπην, καὶ Μέτζο Μπόνον μὲ χιλιάδας τρεῖς, τὸν Χασᾶν Ἀγᾶ Τζαπάρην, καὶ Ἰμπραῖμ Δέμην εἰς Ζαβροῦχον μὲ χιλίους πεντακοσίους, τὸν Μπεκίρ Τζογαδοῦρον εἰς Τζεκουράτι μὲ δύο χιλιάδας· οἱ δὲ Σουλλιῶται εἰς ἕκαστον τούτων τῶν στρατοπέδων ἀντιπαρέταξαν ὑπ' ὀδηγίαν γενναίων ὀπλαρχηγῶν ὅσῃν δύναμιν ἐνέκρινον ἰκανὴν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόοδόν των, ἕτερον σῶμα συγκείμενον ἐκ τριακοσίων ἐκλεκτῶν, καὶ ὠκυπόδων ἐδιωρίσθη νὰ μένῃ πάντοτε εἰς φύλαξιν τοῦ Σουλλίου, καὶ ἐπικουρίαν προσέτι πρόχειρον συμπεσοῦσης ἀνάγκης· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμῶς τοῦτο τὸ σῶμα ἐπέφερε τοὺς σημαντικότερους τρόμους, καὶ ζημίας εἰς τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν νυκτομαχιῶν, ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν μὴ οὔσης τινὸς ἀνάγκης ἀνεπαύετο, τὴν νύκτα, καὶ μάλιστα τὴν σκοτεινὴν καὶ βροχεράν, ἐρρίπτετο ἀρειμανῶς πρὸς τὸ ἐγνώριζεν ἀσθενέστερον ὀχύρωμα, καὶ ὑπὸ ἀπειροπολέμων Τούρ-

κων διατηρούμενον, καὶ οὕτως ἔβαλεν αὐτὸ εἰς ἀταξίαν, καὶ διασκορπισμὸν, φονεύων δὲ καὶ αἰχμαλωτίζων ὄσους ἠδύνατο, ἀφαιρῶν τροφάς, καὶ πᾶν τὸ τυχὸν ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ἴδια, ὅπου ἦν διωρισμένον· ἄλλοτε πάλιν ἐνεδρεύοντες εἰς στενοπούς, ἀφ' ὅπου διέβαινον Τούρκοι κομίζοντες τροφάς, καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα διὰ τὰ στρατόπεδα, τὰ ἐκυρίευον διὰ τῶν ὄπλων, ὅτε δὲ ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἡ φρουρὰ τῶν τροφῶν ὑπῆρχεν ἰσχυρὰ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔμελλον ν' ἀπαντήσωσιν ἀνδρείαν ἀντίστασιν, καὶ ἐπομένως δυσκολίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ των, τότε ἐλάμβανον καὶ γυναῖκας μεθ' ἑαυτῶν, καὶ οὕτως οἱ μὲν ἄνδρες ἐμάχοντο, αἱ δὲ γυναῖκες ἐσφετέριζον ἀκινδύνως τὰ φορτηγὰ ζῶα περιφερόμενα ἔνθεν κἀκεῖσε ὑπὸ τῆς πυρσοκροτήσεως καὶ ἀλαλαγμῶν.

Πρὸς ἀνακάλυψίν τινος ἐνέδρας προέπεμπον οἱ Τούρκοι πολλάκις ἐμπροσθοφυλακὴν ἐξ Ἑλλήνων ὑπηκόων, καὶ ἀόπλων, καὶ διὰ τοιούτων προφυλάξεων ἀπέφευγον ἐνίοτε τὸν κίνδυνον παραχωροῦντες ἀμαχητὶ τὰ κομιζόμενα· τέλος πάντων, οἱ ἄνδρῆσι καὶ ἀδιάκοποι πόλεμοι, καὶ νυχθημερινὰ στρατηγήματα κατήντησαν τοὺς Τούρκους νὰ μελετῶσι πάλιν ἀσυστόλως τὴν γενικὴν διάλυσιν τῶν στρατοπέδων, πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἐλλειποτάκτου τὴν νύκτα κηρύττοντες πανταχοῦ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται, ὅτι, οὔτ' αὐτοί, οὔτ' αὐτῶν οἱ μεταγενέστεροι θὰ δυνηθῶσι νὰ κυριεύσωσι τὸ Σούλλιον, καὶ ὅτι ἀδίκως καὶ ἀνωφελῶς χύνεται τὸ Τουρκικὸν αἷμα.

Πιθανωτάτη ἦν ἡ διάλυσις τῶν τουρκικῶν στρατοπέδων, ἀλλ' αἱ προφητικαὶ συμβουλαὶ τοῦ ἱερομονα-

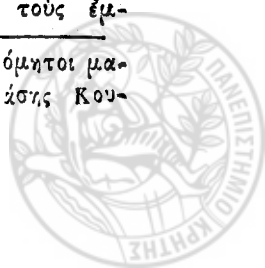

χου Σαμουήλ ἐξεναντίας πολὺ τὴν ἐνίσχυσαν, διότι οἱ ἄπλοῖ καὶ ἀμαθεῖς Σουλλιωταί, δοξάζοντες αὐτὸν ὡς προφήτην, ἐδέχοντο καὶ τοὺς λόγους του, ὡς θεοπνεύστους· αἱ δὲ συμβουλαὶ του ἦσαν αἱ ἐξῆς· ἀ.) νὰ μὴ πολεμῶσι πλέον πρὸς τοὺς Τούρκους, οὔτε τὴν ἡμέραν, οὔτε τὴν νύκτα, ἀλλὰ νὰ φυλάττωσι μόνον τὰς θέσεις των· β.) τοὺς ἠσφάλιζεν ὡς ἐκ θείας δῆθεν ἀποκαλύψεως, ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας μέλλουν νὰ διαλυθῶσι, καὶ διασκορπισθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ θεϊκῆς ὀργῆς, καὶ τότε εἷς Σουλλιώτης διώξει χιλίους Τούρκους· γ.) ὅτι εὐκολότερον εἶναι νὰ γείνη ὁ οὐρανὸς χάλκινος, ἢ τὸ Σοῦλλι τουρκικόν· ὑπὸ τοιούτων καὶ ὁμοίων ἄλλων ὀνειροπολημάτων τοῦ Σαμουήλ πλανώμενοι οἱ μαχηταί, οὐ μόνον δὲν ἐπέιθοντο εἰς τοὺς ἀρχηγούς καὶ φυλάρχους αὐτῶν, ἐνῶ ἄλλοτε ἦσαν αὐθόρμητοι εἰς τὰς μάχας, ἀλλὰ τοὺς ἐμέμφοντο προσέτι ὡς ὑπερηφάνους καὶ δοξομανεῖς. Βλέποντες οἱ Τοῦρκοι τὴν διαρκῆ τῶν Σουλλιωτῶν ῥαθυμίαν, καὶ ὡς μικροφυχίαν αὐτὴν ἐκλαβόντες ἔπαυσαν πλέον τὸ νὰ μελετῶσι τὴν φυγὴν, καὶ διάλυσιν τῶν στρατοπέδων· ἐμψυχωθέντες λοιπὸν ἐκ τούτου ἀπεφάσισαν πανστρατιᾷ διὰ μιᾶς καὶ μόνης ὀρμῆς νὰ κυριεύσωσι τὴν Κιάφαν, Ναβαρίκον καὶ Σαμονίθαν· ἡ ἐπίθεσις των ἔγεινε τῷ ὄντι ἀνδρία, ἀποφασιστικὴ, ἀλλ' ἡ ἀντίκρουσις ἐδείχθη ἀφ' ἐτέρου ἀτρόμητος καὶ ἀκαταμάχητος, ὥστε μετὰ τεσσάρων ὥρῶν πεισματῶδη μάχην ὑψωσαν οἱ Σουλλιωταὶ τῆς νίκης τὸ τρόπαιον καὶ εἰς τὰ τρία μέρη βιάσαντες τοὺς ἐχθρούς νὰ ὀπισθορμήσωσιν ἀτάκτως μέχρι τῶν πρώτων αὐτῶν ὀχυρωμάτων, ἀπώλεσαντας τρεῖς ἀξιωματικούς καὶ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους στρατιώτας ἐκτὸς τῶν τραυματισθέντων,

ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τέσσαρες πληγωθέντων ἀκινδύνως ἕνδεκα.

Μέχρι τοῦδε τὰ πράγματα τῶν Σουλλιωτῶν εἶδομεν ὅτι ἔτρεχον κατὰ ῥοῦν, ἀλλὰ καθὼς τὰ ἀνθρώπινα πάντα εἰσὶ μεταβλητὰ, οὕτω καὶ τὰ τῶν Σουλλιωτῶν, ὡς ὀφόμεθα, ἄρχονται ἀπὸ τοῦδε νὰ καταρρέωσι, διότι παρὰ τὰς φθοροποιὰς συμβουλὰς τοῦ Σαμουήλ, συνέτρεξαν, ὡς εἴρηται, καὶ ἄλλα ἐπακόλουθα δεινὰ, τὰ ὁποῖα ἐτάχυναν τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, ἐπειδὴ ἕως τότε μόνος ὁ Βότζαρης ἐγνωρίζετο φανερὸς τῆς πατρίδος ἐπίβουλος, ἥδη ὅμως ἀπεσπάσθησαν καὶ ἄλλοι δύο φύλαρχοι, ὅ,τε Κουτζονίκας (1) καὶ Πύλιος Γούσης ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Μπουσπάτων· ὁ δεύτερος παρουσιασθεὶς τὴν νύκτα εἰς τὸν στρατάρχην ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ πρῶτον τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐνὸς γαμβροῦ του ἐν εἰρκτικῇ ὑπάρχοντος μετὰ τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὁμήρων· δεύτερον ἐννέα χιλιάδων γροσίων ἀνταμοιβὴν περὶ τῆς ἀπολαβῆς τοῦ Σουλλίου· ὁ στρατάρχης, οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τριπλάσια ἄλλα τῷ ὑπεσχέθη, ἐὰν τὸν εὐκολύνη νὰ κυριεύσῃ τὸ Σούλλιον· τὴν τετάρτην νύκτα, ἧτις ἦν ἡ εἰκοστὴ πέμπτη σεπτεμβρίου τοῦ 1803 ἔτους ἐπαρουσιάσθη ἐκ δευτέρου εἰς τὸν στρατάρχην παρὰ τοῦ ὁποίου δωροδοκηθεὶς ὅσα δὲν ἠλπιζεν, ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς· «Παραδώσατε, Πασᾶ μου, διακοσίους ἐμπειροπολέμους» Τουρκαλβανούς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Κίτζου Βότζαρη, »αὐτοὺς θέλει τοὺς ὀδηγήσῃ ὁ ἴδιος ταύτην τὴν νύκτα »ἀπὸ μονοπάτια, καὶ ἀφύλακτα μέρη, θέλει τοὺς ἐμ-

(1) Οἱ υἱοί, καὶ ἔγκονοι αὐτοῦ ἐδείχθησαν ἀτρόμητοι μαχηταὶ καὶ τίμιοι πατριῶται, ἐξαιρέτως δὲ ὁ Νάσης Κουτζονίκας.

»βάσει εἰς τὴν οἰκίαν μου χωρὶς τινὰ κίνδυνον, καὶ
 »γινῶσιν τῶν Σουλλιωτῶν, ἢ δὲ ὑψηλότης σας αὖριον
 »πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἀποφασίσατε νὰ κινηθῆτε
 »μὲ ἔλα σας τὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ Σουλλίου· οἱ
 »Σουλλιωτῆται ἅμα σ' ἰδῶσιν ἐπερχόμενον θέλει ὀρμή-
 »σουσιν εὐθύς ἐναντίον σου, τότε ἐγὼ ἀρχίζω νὰ τοὺς
 »πυροβολῶ ἀπὸ τὰ ἔπισθεν, καὶ οὕτως διακόπτω τὴν
 »ὀρμὴν των, ἢ δὲ ὑψηλότης σας ἐμβαίνονται ταῦτοχρό-
 »νωσ, καὶ μὲ πολλὰ ὀλίγην ζημίαν σας κυριεύετε τὸ
 »Σοῦλλι.» ἡ συμβουλὴ τοῦ Μπούσπου φανεῖσα εὐάρε-
 στος εἰς τὸν Στρατάρχην ἐπραγματοποιήθη ἀπαραλλά-
 κτως, συνέδραμον πρὸς τούτοις, κατὰ δυστυχίαν τῶν
 Σουλλιωτῶν, καὶ ἄλλα συμβοηθητικὰ μέσα, διότι ἐνῶ
 ἀπροσδοκῆτως ἐφάνησαν τὰ στρατεύματα, μὴ τολμῶν-
 τα δὲ νὰ εἰσβάλωσιν ἀμέσως, δὲν εὐρέθησαν κατ' ἐ-
 κείνην τὴν στιγμήν εἰς τὸ Σούλλιον περισσότεροι τῶν
 ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε μαχητῶν, οἵτινες, καὶ τοὶ ὀλίγοι
 δράξαντες τὰ ὅπλα ὤρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ὁ δὲ
 Μπούσπος ἰδὼν αὐτοὺς διαβαίνοντας πλησίον τῆς οἰκίας
 του (1) ἤρχισε νὰ τοὺς πυροβολῆ ἀπὸ τὰ ὅπισθεν· τὸ
 ἀπροσδόκητον τοῦτο φαινόμενον ἀνεχαίτησε τὴν ὀρμὴν,
 καὶ εἰς προδοσίας ὑπόνοιαν ἐνέβαλεν ἅπαντας· ὅθεν ὀ-
 πισθοποδίσαντες ἐκ συμφώνου ἅπαντες κατέλαβον τὸν
 ναὸν τοῦ ἁγίου Δουνάτου κείμενον ἐπὶ τὴν ῥάχην Κοῦ-

(1) Ἡ οἰκία αὐτοῦ ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ Σουλλίου
 κατὰ βορρᾶν, ἀφ' ὅπου ἔμελλον νὰ εἰσβάλλωσιν οἱ πλειότε-
 ροι Τούρκοι· ἐν μόνον καλὸν ἔπραξεν ὁ Γούσης διατάξας τοὺς
 Τουρκαλθανοὺς νὰ πυροβολῶσι μὲν κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν,
 οὐχὶ δὲ εὐστόχως· τοῦτο ἔπραξε φοβούμενος βέβαια τὸ μέλλ-
 λον.

γκι, θέσαντες τὰ νῶτα πρὸς τὸ μικρὸν φρούριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ὅπου ὑπῆρχεν ὁ Σαμουήλ φυλάττων αὐτὸ μὲ πλεον τῶν ἑξακοσίων μαχητῶν δύναμιν, καὶ σκοπεύοντες ὅλοι ὁμοῦ συγκεντρωμένοι νὰ ὀρμήσωσι καὶ ἐκβάλωσιν ἀμέσως τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τοῦ Σουλλίου, ὅστις καὶ τοι εἰσελθὼν ἴστατο ἀκόμη ἔντρομος· οἱ ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε ἔχοντες ἀρχηγούς τοὺς ἀτρομήτους καὶ παλαιμάχους Δῆμον Δράκον, καὶ Ἀθανάσιον Βάγιαν, μὴ ὑποφέροντες νὰ βλέπωσι τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος των καταπατούμενον ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐξελθόντες τοῦ ὀχυρώματος ὤρμησαν ἐκ νέου κατ' αὐτῶν, ἐπ' ἐλπίδι νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά των καὶ οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ φοβηθέντες τὴν ἐπίθεσιν οἱ Τούρκοι, μετὰ δύο πυροβολισμῶν ἀντίστασιν ὀπισθώρμησαν, νομίσαντες τὴν τόλμην ὡς στρατήγημα, διὰ νὰ τοὺς ἐπασχολῶσι δηλαδὴ εἰς τὴν μάχην, καὶ οὕτω νὰ τοὺς προσβάλωσι ταυτοχρόνως ἀπὸ τὰ πλάγια οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ Κιόφα· ἀλλ' ἐσυνέβη τὸ ἐναντίον, διότι ἐνῶ οἱ ὀλίγοι ἐξέβαλον τοὺς Τούρκους ἐκ τοῦ Σουλλίου, ἀμελήσαντες ὁμοῦ καὶ οὗτοι τὴν περαιτέρω καταδίωξίν των, προσεκολλήθησαν εἰς τὴν σκύλευσιν δεκαεπτὰ πτωμάτων· ὠφεληθέντες ἐκ τούτου οἱ ἐχθροὶ, μὴ βλέποντες ἀφ' ἑτέρου περισσοτέραν δύναμιν πρὸς ἐπικουρίαν, ἐρεθισθέντες προσέτι καὶ παρὰ τῶν ἀρχηγῶν, ἐφώρμησαν ἐκ νέου κατὰ τῶν ὀλίγων, ἐξ ὧν, ἐκτὸς ἑπτὰ τραυματιῶν, ἐφόνευσαν πέντε, οἱ λοιποὶ ὀπισθοποδίσαντες κατέλαβον πάλιν τὴν πρώτην θέσιν ἀφήσαντες τοὺς Τούρκους κυρίου τοῦ Σουλλίου· ὁ δὲ Σαμουήλ ἐκ τῶν ὄσων Σουλιωτῶν ὑπῆρχον μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ οὐδένα ἐπέτρεψε νὰ κινηθῆ, ἀλλ' οὔτε κἄν εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε, μολο-

τούς ἄνδρας, καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς γυναῖκας ἔθλεπε φρουαττομένους καὶ πνέοντας ἐκδίκητιν διὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Σουλλίου, αὐτὸς δὲ ἴστατο ἀτάραχος, καὶ ἐπιστηριζόμενος ἐπὶ τῶν σαθρῶν ὄνειροπολημάτων του.

Ἐφ' ὅσον ἀπερισκέπτως ἐπλανᾶτο ὁ Σαμουὴλ πρὸς τὰς δεισιδαιμονίας καὶ ὄνειροπολίας, τόσον ἐσκεμμένως καὶ προθύμως ἠγωνίζετο ὁ στρατάρχης ἀνεγείρων νυχθημερινῶς ὄχυράματα δυσάλωτα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν στρατευμάτων του καὶ διατήρησιν τοῦ Σουλλίου, διότι δὲν ἐπέθετο ποτέ, ὅτ' ἔμελλε νὰ τὸ κυριεύσῃ μὲ τὴν ἀσήμαντον ζημίαν· ἐκ τούτων ὄλων εἰκάζεται, ὅτι οὔτε τὰ πολυάριθμα στρατεύματα οὔτε αἱ ἀπιστίαι τοῦ Βεζύρη ἴσχυσαν τόσον διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, ὅσον οἱ σημαντικοὶ ἀντιπατριῶται καὶ αἱ δεισιδαιμονίαι τοῦ Σαμουὴλ, τὰ ὅποια ἐν μικρῷ καιροῦ διαστήματι καταμάρανον τὸ ἐκ φύσεως δραστήριον καὶ ἀκαταμάχητον ὑπὲρ πατρίδος σύστημα τῶν Σουλλιωτῶν.

Κύριος γενόμενος ὁ Βελῆ Πασᾶς τοῦ Σουλλίου, καὶ μὲ ἀκούραστον προθυμίαν ὄχυρώσας αὐτὸ, ἐκινήθη ἀνυπερθέτως κατὰ τῶν εἰς ἀγίαν Παρασκευὴν, καὶ Κιάφαν συγκεντρωθέντων Σουλλιωτῶν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τρία κανόνια καὶ δύο βόμβας, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς κατὰ συνέχειαν συγκροτηθείσας μάχας ἠττηθεὶς, δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ κινηθῆ, ἐπεριωρίσθη δὲ εἰς τὰ ὄχυράματά του.

Τὴν χαρμόσουν ταύτην τῆς κατακτήσεως τοῦ Σουλλίου ἀγγελίαν λαβὼν δι' ἐκτάκτου ταχυδρόμου ὁ Βεζύρης, διέταξεν ἀμέσως κήρυκας νὰ τὴν δημοσιεύσωσιν ἐφ' ὅλην τὴν πόλιν, νὰ ὑποχρεώσωσι τοὺς τε πολίτας καὶ ξένους ἅπαντας νὰ πυροβολῶσιν ὅλην τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα νὰ γίνῃ λαμπρὰ φωτοχυσία εἰς τε τὰς

οικίας καὶ ἀγυιάς· τὰς αὐτὰς διαταγὰς ἐκينوποίησε καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἑαυτοῦ σατραπείᾳ πρὸς τε Τεῦρκους καὶ Ἑλληνας, τοὺς δὲ κομιστὰς τῶν διαταγῶν του πᾶσα ἐπαρχία ὤφειλε (διὰ τὸν φόβον) νὰ ἀνταμείβῃ μὲ βαρεῖαν ποσότητα χρημάτων. Μεθ' ἡμέρας τρεῖς διέταξε τὸν πολιτάρχην Ἀμπάζ Τεπελένα, νὰ εὐγάλη ἀπὸ τὴν εἰρκτὴν καὶ παρουσιάσῃ ἐνώπιόν του τὸν Φῶτον Τζαβέλλα, τὸν ὁποῖον ἰδὼν ῥακένδυτον καὶ ἀξύριστον, ἐπροσποίηθη συμπάσχων δῆθεν διὰ τὴν κατάστασίν του, ἀποδίδων τὴν αἰτίαν τῆς δυστυχίας εἰς τὸν ἴδιον, ὡς ἐκ τῶν ἀκολουθῶν λόγων του συμπεραίνεται.

« Ἐ, Τζαβέλλα! ἐὰν ἐσὺ ἤθελες νὰ μὲ δουλεύσῃς » πιστὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, οὐτ' ἐγὼ ἐδοκίμαζα τόσους κό-
 » πους, σκοτομούς καὶ ἔξοδα διὰ νὰ κατακτῆσω τὸ
 » Σουῦλλι, οὐτ' ἐσὺ ἐκαταντοῦσες εἰς τέτοιον χάλι (ἀ-
 » θλιότητα)· μολοντοῦτο ἐγὼ ἐκέρδισα ἐκεῖνο ὅπου ἤθελα,
 » σὺ ὅμως ἔχασες τὴν τύχην σου· καὶ ἄλλοτε, βεζύρη
 » μου, ἀπεκρίθη ὁ Τζαβέλλας, ἐπῆρες τὸ Σουῦλλι (1), ἀλ-
 » λά πάλιν τὸ ἄφησες μὲ πολλὴν ζημίαν, καὶ τώρα τὸ
 » Σουῦλλι ἐπῆρες, ἀλλ' ὄχι καὶ τοὺς Σουλλιώτας, ὅθεν πι-
 » θανὸν νὰ συνέβη καὶ ἤδη, ὡς τὸ πρῶτον· συγχωρήσατέ με,
 » παρακαλῶ, ὑψηλότατε Βεζύρη μου, ἐπειδὴ σᾶς ὀμιλῶ
 » τόσον ἀσυστόλως τὴν ἀλήθειαν. Εἰ μὲν ὅμως θέλεις
 » ν' ἀπολαύσῃς διὰ πάντα τὸ Σουῦλλι, ἄφισέ με νὰ ὑπά-
 » γω ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ ἀπεφάσισα τώρα νὰ γίνω εἰς τὸ
 » ἐξῆς ὄλος ἐδικός σου· καὶ πῶς ἢ μπορῶ νὰ σε πιστεύσω,
 » Τζαβέλλα, ἀφοῦ τὴν πρώτην φοράν μ' ἐγέλασες; σοὶ
 » δίδω, λέγει, τὸν υἱόν μου ὀμηρον· ὄχι, Τζαβέλλα, τὸν

(1) Ὅρα κεφαλαίῳ ἐβδόμῳ φυλ.

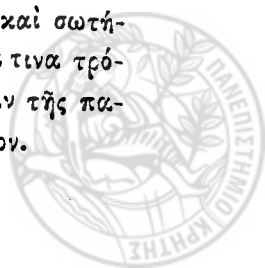
»υἶόν σου μόνον, ἀλλ' ὄλην σου τὴν φαμελίαν· διὰ νὰ
 »εὐγης λοιπὸν ἀπὸ πᾶσαν ὑπόψιαν, ἀποκρίνεται ὁ Τζα-
 »βέλλας, λάβε την.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Ἐξοδος τοῦ Τζαβέλλα ἐκ τῆς εἰρκτηῆς.

Ἡ ἀνωτέρω ἀπάντησις τοῦ Τζαβέλλα ἐπέφερον αἰ-
 σθαντικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βεζύρη, ὥστε,
 νὰ διατάξῃ ἔτι διὰ τὴν ἀσφαλῆ κατάρκτησιν τοῦ Σουλ-
 λίου, ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, οὐδεμίαν μάχην μετὰ τὴν
 κυρλευσίαν του ἐκέρδισε· τούτου ἕνεκα πεισθεὶς, ἐνέδωκεν
 εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Τζαβέλλα ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ εὐγάλη
 ὄλην του τὴν φυλὴν, συγγενεῖς καὶ φίλους ἀπὸ τοῦ Σουλ-
 λίου, καὶ τότε ἐξ ἀνάγκης ἔμελλον ν' ἀκολουθήσωσι τὸ
 παράδειγμά του καὶ οἱ λοιποὶ συμπατριῶται, μὴ δυνά-
 μενοι, διὰ τὴν ὀλιγότητα, ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ὑπερβο-
 λικὴν δύναμιν τῶν ἀντιπάλων· προσενεγκὼν λοιπὸν τὴν
 οἰκογένειάν του εἰς τὰ Ἰωάννινα, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς
 τὴν κυριότητα τοῦ Βεζύρη, οὗτος δὲ, ὑπὸ τὴν κηδεμο-
 νίαν τοῦ Μητροπολίτου, διορίσας καὶ ἀστυνομικὴν ἐπι-
 τήρησιν· ὁ δὲ Τζαβέλλας λαβὼν συστατικὸν γράμμα
 πρὸς τὸν στρατάρχην ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σούλλιον κατὰ
 τὴν ἐνδεκάτην τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς 1803· ἀφοῦ ἐξέφρα-
 σε πρὸς αὐτὸν τὴν μετὰ τοῦ πατρὸς του συμφωνίαν, ἐζή-
 τησε συγχρόνως παρ' αὐτοῦ ἕτερον συστατικὸν πρὸς τοὺς
 Παργίους, τὸ ὁποῖον τῷ ἐδόθη, τὸ δ' ἐσπέρας ἐκείνο εὐ-
 καιρίας ἐπιτυχίων, ἔσπευσε νὰ συνομιλήσῃ μυστικῶς μετὰ
 τῶν εἰς Κιάφαν ὀπλαρχηγῶν συμπολιτῶν, καὶ διακοι-
 νῶσιν εἰς αὐτοὺς τὸ κύριον φρόνημά του καὶ σκοπὸν ὑπὲρ
 Πατρίδος, ὡς ἐφεξῆς.

Συμπολιται, καὶ ἀδελφοί! δὲν σὰς λανθάνει ὁ κίν-
 δυνος εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Πατρίς μας κατήντησεν· ἐὰν δὲν
 πασχίσωμεν παντοίῳ τρόπῳ καὶ ὅσον τάχος διὰ τὴν
 σωτηρίαν τῆς, αὕτη βέβαια γρήγορα μέλλει νὰ πέσῃ εἰς
 τοὺς αἰμοχαρεῖς ὄνυχας τοῦ Τυράννου· ἐγὼ παρέδωκα
 τὴν ἀγαπητὴν μου σύζυγον καὶ φίλτατα τέκνα εἰς τὸ
 μακελλεῖον, ὄχι διὰ τὴν ἰδικὴν μου, ἀλλὰ τῆς πατρίδος
 τὴν σωτηρίαν, ἐπειδὴ κατ' ἄλλον τρόπον δύσκολον ἦτον
 νὰ τὸν πείσω πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πατριωτικοῦ σκοποῦ·
 ἡ δὲ συμφωνία μας ἔγεινε νὰ εὐγάλω ὅλην μου τὴν
 φυλὴν, καὶ ὅσους ἄλλους δυνηθῶ νὰ ἐλκύσω μαζύ μου,
 καὶ ὑπάγω νὰ κατοικήσω εἰς τὴν Πάργαν. Ἴδού λοιπὸν
 καιρὸς ἀρμόδιος νὰ εὐγάλωμεν ἐκ συμφώνου ἀφ' ὅλων
 τῶν φυλῶν τοὺς γέροντας, γραιῖας, γυναικόπαιδα, καὶ
 ὅσους σχεδὸν γνωρίζομεν ἀνικάνους διὰ τὰς μάχας, καὶ
 πέμψωμεν αὐτοὺς εἰς τὴν Πάργαν· καὶ ἐπειδὴ, διὰ τὴν
 καθ' ὁδὸν ἀσφάλειαν, θὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν στρατάρ-
 χην ὁμήρους τοὺς υἱοὺς καὶ πλησιεστέρους συγγενεῖς
 τῶν σημαντικωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων στρατηγῶν τοῦ
 στρατοπέδου του, τότε δὴ ἅμα φθάσωσιν εἰς Πάργαν
 τὰ γεροντογυναικόπεδα, βαστῶντες ἡμεῖς εἰς χεῖρας τοὺς
 ὁμήρους, ἀρχίζομεν ἀμέσως, κατὰ τὴν συνήθειάν μας,
 τὰς ἐχθροπραξίας μὲ δραστηριότητα· δὲν ὑπάρχει τις
 ἀμφιβολία ὅτι θὰ εἰσάξομεν μάλιστα καὶ διχόνοιαν εἰς
 τὸ στρατόπεδον, μὴ ἀπολύοντες τοὺς ὁμήρους· τοῦτο
 στοχάζομαι, ἀδελφοί μου, τὸ μόνον ἀσφαλές καὶ σωτή-
 ριον τῆς πατρίδος στρατήγημα· εἰ καὶ, κατὰ τινα τρό-
 πον, φαίνεται ἀπάτη, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πα-
 τρίδος ἀναγκαιότατον, καὶ χρέος ἀπαραίτητον.

Ὅλοι ἐκ φυμφώνου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν ἐδέχθησαν καὶ ἐπήνεσαν τὸ φρόνημα καὶ στρατήγημα τοῦ Τζαβέλλα, παρακαλέσαντες ἐν ταύτῳ νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ, ὅσον ἐνεστὶ τυχύτερα· ὅθεν τὸ πρῶτ' ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πάργαν, οἱ δὲ Πάργιοι διὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς συστατικὸν τοῦ στρατάρχου γράμμα, διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ σκοποῦ καὶ στρατηγήματος τοῦ Τζαβέλλα, ἐταράχθησαν καὶ ὠργίσθησαν κατ' αὐτοῦ τόσον, ὥστε ἤρχισαν νὰ τὸν κχταφρονῶσι καὶ ὑβρίζωσιν ἀσυστόλως ὡς προδότην τῆς Πατρίδος, τὸν διέταξαν μάλιστα ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως ἀπὸ τὴν Πάργαν, συσκεφθέντες ὅτι, ἐὰν αὐτὸν σημαντικὸν καὶ ἐκ τῶν πρωτίστων ὄντα δεχθῶσι μετὰ τῆς φυλῆς του, τότε ἀναμφιδόλως καὶ οἱ λοιποὶ Σουλλιωταὶ μείναντες ὀλίγοι καὶ ἀδύνατοι, ἐξ ἀνάγκης θέλουσι μιμηθῆ τὸ παράδειγμά του, καὶ οὕτως οὐ μόνον τὸ Σούλλιον θ' ἀπολεσθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατὰ συνέπειαν θὰ ὑποπέσωσιν εἰς ἀναπόφευκτον κίνδυνον ἀπὸ τοιοῦτον καταχθόνιον γείτονα.

Ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας ὑπέφερε μὲ βαθεῖαν ὑπομονὴν καὶ ἐχεμυθίαν ὁ Τζαβέλλας τὰς προσωπικὰς ὑβρεῖς τῶν Παργίων, ὡς ὁ ἄκμων τοὺς βαρεῖς σφυροκτύπους, διότι μὴ ἔχων στενὴν σχέσιν πρὸς τινὰ ὑπαργεῖον ἠναγκάζετο νὰ ἐπιστομίσῃ τὸ σωτήριο, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνον μυστήριο· κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἐλθὼν ἐκ Κερκύρας εἰς Πάργαν ὁ Περβραϊδὸς ἔλαβεν ἀμέσως συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ· πληροφορηθεὶς ἀκριβῶς τὴν ὑπόθεσιν, ἔδραμεν εἰς ἀντάμωσιν δύο προεστῶτων καὶ φίλων του Παργίων, ὡσαύτως καὶ τοῦ σεβασμιωτάτου Χρυσάνθου ἀρχιερέως, ἐν οἷς ἐξιστόρησεν ἀκριβῶς τὸ φρόνημα τοῦ Τζαβέλλα. Ὅθεν κατὰ τὴν Τετάρτην ὥραν τῆς

νυχτὸς ἔγεινεν ἡ συνέντευξις καὶ συμβούλιον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ
 Ἀρχιερέως, ὅπου ὁ Τζαβέλλας ἐξέφρασεν ἑλευθέρως τὰ ἐξῆς.
 » Φίλοι, καὶ ἀδελφοὶ Πάργιοι! Βλέπετε φανερᾶ εἰς πόσον
 » μέγαν κίνδυνον κατήντησεν ἡ Πατρίς μου σήμερον· εἰάν
 » ὑμεῖς δὲν τὴν βοηθήσετε, αὐτὴ μέλλει βέβαια ν' ἀφανι-
 » σθῆ, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ ὑμᾶς, ὡς γείτονας, θὰ βλά-
 » ψει τὰ μέγιστα, τὴν δὲ βοήθειαν, τὴν ὁποῖαν ζητεῖ
 » παρ' ὑμῶν ἡ Πατρίς μου εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἡμεῖς διὰ ν'
 » ἀπαλλάξωμεν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον,
 » ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐκβάλωμεν ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς
 » Πατρίδος ὅλα τὰ ἀδύνατα γεροντογυναικόπαιδα, ὡς
 » φθείροντα τὰς τροφὰς ἐπὶ ματαίῳ, καὶ ἀπασχολοῦντα
 » ἡμᾶς διὰ τὴν φύλαξίν των, ἐνῶ ἡ ἀνάγκη ἀπαιτεῖ νὰ
 » προσβάλωμεν τὸν ἐχθρὸν ὅπου, ὅτε, ὅπως, καὶ ὅσον δυνά-
 » μεθα ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Τὰ γεροντογυναι-
 » κόπαιδά μας φθάσαντα ἐνταῦθα ἀποπέμφατε παρα-
 » καλοῦμεν εἰς τὴν ἐπτάνησον, ὅπου δὲν ἀμφιβάλλομεν,
 » ὅτι αἱ Ῥωσικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ ἐκεῖσε ὁμογενεῖς καὶ φιλο-
 » γενεῖς Ἑπτανήσιοι θὰ τὰ δεχθῶσι καὶ ψωμοδοτήσωσιν.
 » Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τοῦρκοι, ὡς δὲν οἶς λανθάνει, σπανίως
 » διατηροῦσι τὰς μετὰ τῶν Χριστιανῶν συμφωνίας καὶ
 » πολλῶ μᾶλλον ἡμῶν τῶν Σουλλιωτῶν, ἀναγκαζόμεθα
 » διὰ τοῦτο νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῶν ὁμήρους τοὺς
 » πλέον σημαντικωτέρους καὶ εὐνοϊκωτέρους τοῦ Βεζύρη,
 » τοὺς ὁποίους λαβόντες πρῶτον, θὰ ἀποστείλομεν ἔπει-
 » τα τὰ γεροντογυναικόπαιδά μας ἀσφαλῶς εἰς Πάργαν,
 » ὃ δὲ κύριος σκοπὸς μας ἐνεκρίθη ἐκ συμφώνου ν' ἀρχί-
 » σωμεν ἀνυπερθέτως τὰς ἐχθροπραξίας μὲ περισσοτέραν
 » δραστηριότητα καὶ ἐπιμονήν, κρατοῦντες δὲ εἰς χεῖ-
 » ρας τοὺς ὁμήρους, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι θὰ εἰσάξω-

» μιν εἰς τοὺς στρατηγούς τοῦ Βεζύρη καὶ ὄλον τὸ στρα-
 » τόπεδον σχίσματα, καὶ διαιρέσεις, ἐξ ὧν ὅν εἶναι ἄ-
 » πίθανος καὶ ἡ διάλυσις τοῦ στρατοπέδου.»

Ἐπὶ τοιούτων πατριωτικῶν σκοπῶν τοῦ Τζαβέλλα ἔδειξαν ζωηρὰν προθυμίαν οἱ Πάργιοι, ὥστ' ἐπεμψαν ἀμέσως ἐπίτηδες ἄνθρωπον εἰς τὴν Κέρκυραν διὰ νὰ λάβωσι τὴν ἄδειαν παρὰ τῶν ἐκεῖσε Ῥωσικῶν ἀρχῶν, τὸν δὲ Τζαβέλλα εὐμβούλευσαν νὰ προσμείνη τὴν ἀπάντησιν, ἥτις ἀπεπερατώθη προθύμω· κατὰ τὴν αἴτησίν των· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ σφοδρῶν ἀνέμων ἐβράδυνεν ἡ ἀπάντησις ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε ἡμέρας, ὁ Τζαβέλλας πρὸς ἀποφυγὴν ὑπονοίας ἐκ μέρους τοῦ στρατάρχου, ἀναχώρησε διὰ τὸ Μαργαρίτιον, ἀφήσας παραγγελίαν νὰ τῷ σταλῆ κατόπιν ἡ ἀπάντησις· φθάσας γοῦν εἰς τὸ Μαργαρίτιον ἔμαθεν, ὅτι τὰ πράγματα τῶν Σουλλιωτῶν ἔλαβον διόλου διαφορετικὴν ἀφ' ὅτι τὰ ἀφῆσε μορφὴν, ἔδραμεν ἀμέσως νὰ προλάβῃ καὶ ματαιώσῃ πᾶν ἐναντίον τοῦ σκοποῦ του. ἐπαρουσιάσθη πρῶτον κατὰ χρέος εἰς τὸν στρατάρχην, ὅστις ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἐδέχθη μὲ ὀργίλον πρόσωπον, ἤρχισε νὰ τὸν ὑβρίζῃ καὶ ἐπαπειλῆ θάνατον, ὡς τὰ ἐναντία δῆθεν πράξαντα τῆς συμφωνίας μετὰ τῶν Παργίων. Ὁ Τζαβέλλας διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἠρνήθη ὄλα μὲθ' ὄρκου παραστήσας τὰς ὑπονοίας τοῦ στρατάρχου φανεράς τῶν ἐχθρῶν του συκοφαντίας, καὶ καταδρομάς. Πεισθεὶς εἰς τοὺς ὄρκους, ἢ πιθανότερον, φοβούμενος μήτοι συλλαμβάνων, ἢ φονεύων αὐτὸν φέρει ἔπειτα εἰς ἀπελπισίαν τοῦ Σουλλιώτας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐνωθῶσιν ἐκ νέου κατ' αὐτοῦ, συγκατένευσε νὰ τὸν συγχωρήσῃ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν. Δράξας εὐκαιρίαν εἰσῆλθε τὴν νύκτα εἰς τὴν Κιάφαν, ὅπως διακοινώσῃ εἰς

τοὺς συμπολίτας τὰ ὅσα εἰς τὴν Πάργαν ἔπραξε διὰ τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος, εὗρεν ὁμοῦ κατὰ δυστυχίαν, ἄλλας τινὲς συμφωνίας ἐναντίας διόλου τῶν πρώτων, ἐπειδὴ ὁ Κίτζος Βότζαρης, καὶ Κουτζονίκας ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ εἰσελθόντες εἰς τὴν Κιάφαν ὡς πληρεξούσιοι τοῦ στρατάρχου διεπραγματεύθησαν τὴν παράδοσίν της· ἀφοῦ εἰς μάτην ἠγωνίσθη ὁ Τζαβέλλας νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν νέαν συμφωνίαν, ἀνεχώρησεν διευθυνθεὶς ἀμέσως τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ εἰς τὸ Κοῦγκι, ὅπου ἦσαν οἱ λοιποὶ Σουλλιῶται καὶ ἡ φυλὴ τοῦ ὑπὲρ τοὺς ἑξακοσίους ἄνδρας μετὰ τοῦ Σαμουήλ, τὰ μόνον εἰσέτι ἐλεύθερα λείψανα· τὴν ἐπιούσαν μαθὼν τοῦτο ὁ στρατάρχης ὡς ἐμβρόντητος ἔκλινε τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ προσκεφάλαιον, ἐγερθεὶς δὲ μετὰ τινὰς στιγμὰς ἔτυπτε τὴν κεφαλὴν του ἐνώπιον τῶν περιεστώτων ὀπλαρχηγῶν του, ὡς ἀπατηθεὶς δῆθεν ἀπὸ τοὺς ὄρκους τοῦ Τζαβέλλα, ἐνῶ εἶχεν ἀποφασίσει νὰ τὸν θανατώσῃ κατὰ τὴν πρώτην στιγμήν τῆς ὀργῆς του, μετεχειρίσθη μολεταῦτα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, πέμψας ἐπίτηδες ὑπρέτην του νὰ τὸν προσκαλέσῃ εὐνοϊκῶς, προσποιηθεὶς ἄγνοιαν τῆς διαγωγῆς του. Ἄλλ' ὁ Τζαβέλλας γινώσκων ἀλανθάζως τοὺς δολίους σκοπούς του ἐπροσποιήθη καὶ αὐτὸς τὸν ἀσθενῆ, ὑποσχεθεὶς εἰς τὸν ὑπρέτην προφορικῶς μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν, τὴν πρὸς τὸν στρατάρχην ἀφιξίν του ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ προσέδραμε καὶ ὁ Βεζύρης εἰς τὸ Σούλλιον, τὸ μὲν, διὰ νὰ παρατηρήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς πράξεις τοῦ στρατάρχου, τὸ δὲ, ἵνα ἴδῃ καὶ τοῦ στρατοπέδου τὴν κατάστασιν· ἐκατηγόρησε πικρῶς καὶ τὸν στρατάρχην καὶ τοὺς στρατηγούς· διότι διεπραγματεύθησαν συνθήκην ἐπιεικῆ καὶ ἐπιζήμιον μετὰ τῶν εἰς Κιάφαν, Ναβαρίκον καὶ Σαμωνίβαν Ζερβάτων, καὶ ἄλ-

λων φυλῶν, ἐνῶ ἔχοντες πολυάριθμα καὶ ἀνδρεῖα στρατεύματα ἠδύναντο κατὰ κράτος νὰ τοὺς ἀφανίσωσιν· ἡ δὲ συνθήκη δὲν περιεῖχε, παρὰ τὴν ἐλευθέραν ἐκ τῆς Πατρίδος ἀναχώρησιν εἰς ὅποιονδήποτε μέρος τῆς Ἑπτανήσου, ἢ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐπιθυμοῦσι νὰ κατοικήσωσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀνέβαλον ἐπίτηδες τὴν ἀναχώρησιν των ἐπὶ τέσσαρας ἔτι ἡμέρας ἕωσοῦ ἴδωσι τὸ τοῦ Τζαβέλλα μετὰ τῶν λοιπῶν Σουλλιωτῶν ἀποθησόμενον, καὶ οὕτω ν' ἀπέλθωσιν ὅλοι ὁμοῦ εἰς Πάργαν, ὅπερ καὶ ἐγένετο· ὁ δὲ στρατάρχης δυσαρεστηθεὶς διὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πατρός του ἀπεκρίθη. « Ἐὰν ἐγὼ, πάτερ μου, ἐδείχθην ἀνάξιος διὰ τὸν ἀφανισμόν τῶν Ζερβάτων καὶ τῶν ἄλλων φυλῶν, ἴδου ἄντικρυ εἰς τὸ Κοῦγκι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς εἰσῆλθεν ὁ ἄπιστος Τζαβέλλας, ὅπου εἶναι ἡ φυλὴ του, καὶ ἄλλοι διάφοροι Σουλλιωταὶ καὶ Λακιῶται· ἐὰν ἡ ὑψηλότης σου καταβάλλῃς αὐτοὺς μετὰ τὰ ὄπλα, τότε ἀναιρῶ καὶ ἐγὼ τὴν μετὰ τῶν Ζερβάτων συνθήκην. » Τοῦ στρατάρχου ἡ ἀπάντησις ἀνεζωπύρησεν ἐπαισθητῶς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ Βεζύρη, ὅθεν κατήγγειλεν ἀμέσως καὶ ἀποτόμως τὸν Τζαβέλλαν νὰ παραδοθῆ εἰς τὴν ἐπιείκειάν του μεθ' ὧν εὐρίσκεται εἰς τὸ Κοῦγκι, τούναντίον, ἢ σπάθη του μέλλει νὰ ἐξαλειφῇ ὅλους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις· ἔλαβε δὲ τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν.

Ἐψηλότατε Βεζύρη!

Μὴ στοχασθῆς Βεζύρη, ὅτι θὰ μ' εὔρης μικρόψυχον ἐπεδὴ ἔχεις εἰς χεῖράς σου τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ τέκνα· ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος μου μὲ κάμνει νὰ μὴ στοχασθῶ, οὔτε γυναῖκα, οὔτε υἱός· εἶσαι ἐξουσιαστής νὰ τοὺς κάμῃς ὅ,τι καὶ ὅπως θέλεις, ἐγὼ δὲ μὲ ὄλην μου τὴν φυ-

λήν καὶ συναδέλφους μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σοὶ παραδώσωμεν τὰ ὄπλα ζῶντες.

4 Δεκεμβρίου 1803. Ἁγία Παρασκευή.

Φῶτος Τζαβέλλας.

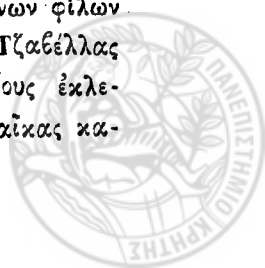
Καὶ λοιποὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ Σουλλιωταί.

Παραβαλλομένη ἡ αὐθαίρετος καὶ ἀπειλητικὴ διαταγή τοῦ Βεζύρη πρὸς τὴν ὑπερήφανον καὶ μεγαλόψυχον ἀπάντησιν τοῦ Τζαβέλλα, ἔμελλεν ἀναμφιδόλως νὰ ἐπιφέρῃ τραγικὰ δράματα ἐπ' ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Διέταξε διὰ τοῦτο παρευθὺς νὰ στήσῃσι τρία κανόνια καὶ δύο Βόμβας ἀντικρυ τοῦ φρουρίου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς· ἐσυγκέντρωσεν ὅλα τὰ στρατεύματα ὡσεὶ δέκα χιλιάδες, ἐξ ὧν ἔκλεξεν ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας γεγυμνασμένους καὶ ἐμπειροπολέμους στρατιώτας καὶ ὁμοίους ὀδηγούς, τοὺς ὁποίους ἐπαινέσας πρῶτον διὰ προλαβούσας ἀτομικὰς τῶν ἀνδραγαθίας, ὑπεσχέθη ταυτοχρόνως γενναίας εἰς αὐτοὺς ἀνταμοιβάς, ἐὰν αὐτοὶ πρῶτοι ὀρμήσῃσι τὴν ἐπιούσαν μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας, καὶ κατακερματίσωσιν αὐτὰ τὰ μικρὰ ἔτι λείψανα τῶν ἀπίστων, καὶ οὕτω νὰ λαφυραγωγῆσωσιν οἱ ἴδιοι τὰ γυναικόπεδα αὐτῶν, καὶ ὅσα κινητὰ εὕρωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Τελευταία μάχη εἰς τὸ Κοῦγκι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Ὅλας τὰς προπαρασκευὰς καὶ προπαρατάξεις ἔβλεπον ἰδίως ὄμμασιν οἱ Σουλλιωταί, καὶ τοὺς σκοποὺς ἀκόμη καὶ σχέδια τοῦ Βεζύρη ἐμάνθανον διὰ τινῶν φίλων Τουρκαλβανῶν, διὸ τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ λαβῶν ὁ Τζαβέλλας μετὰ τῶν κατωτέρω ὀπλαρχηγῶν τετρακοσίους ἐκλεκτοὺς συμπολίτας, καὶ ὑπὲρ τὰς διακοσίας γυναῖκας κα-

τείθησαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὕψους τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, ὅπου δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀνήγειρον ἰσχυροὺς προμαχῶνας ἐκ τοῦ βορείου μέρους, διότι ὡς προεῖρηται, ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ ὑπάρχουσιν ἄβατοι κρηνοὶ· διέταξαν τὰς γυναῖκας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν προμαχῶνων νὰ φέρωσιν ἰκανὰ βαρέλια μὲ νερὸν καὶ τροφήν ἡμερούσιον, πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας εἶπον νὰ προβλέψῃ ἕκαστος δύο πυροβόλα ὄπλα καὶ ἀνὰ εἴκοσι δεκάρια φυσέκια κατάλληλα πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ χρηστικότητα τοῦ ὄπλου του· ἀποπερατώθεντων τούτων ὄλων, διετάχθησαν αἱ γυναῖκες νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὸ φρουρίον, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ Δῆμος Δράκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Γκόγκας Δαγκλῆς, Βεῖκος Ζάρμπας, Πάσχος Λάλας, Κατζιμπέλης, Ζηγούρης Διαμαντη, Κωλέτζης Μαλλάμου, Ἀναστάσης Κάσκαρης, Ἀθανάσιος Βάγιας, Γεώργιος Καρμπίνης, καὶ Μῆτος Παππαγιάννης, καταμετρήσαντες τὸ διάστημα τοῦ τοξοειδούς ὀχυρώματος, ἔλαβεν ἕκαστος κατὰ τὸν ὑπ' ὄδηγιάν του ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν τὸ ἀνάλογον τοῦ διαστήματος, φιλοτιμηθεῖς νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ μὲ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός του, καὶ ἀμιλλώμενος ἵνα μὴ φανῇ κατώτερος τῶν ἄλλων συναγωνιστῶν.

Ταῦτα πάντα ἐπερατώθησαν πρὸ δύο ὥρων τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὁ δὲ Βεζύρης ἅμα εἶδε τὴν ἀνανολὴν γλυκοφέγγουσαν διέταξε νὰ κινηθῶσι τὰ ἐκλεκτὰ στρατεύματα πρὸς τὸ Κουῦγκι, σταθῶσι δὲ ἀπέναντι τοῦ φρουρίου καὶ πυροβόλου βολῆς διάστημα χωρὶς νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὸ τῆς προσωπικῆς παρουσίας του καὶ διαταγῆς ἐπραγματοποιήθη ἀμέσως ἡ διαταγὴ του, ἀλλ' ἐνῶ ἐπροθυμοποιεῖτο τὸ στράτευμα νὰ τὴν ἐνεργήσῃ κατὰ γράμμα, ἀπροσδοκῆτως βλέπει προμαχῶνας εἰς τὰς

ὑπωρείας τοῦ ὑψώματος τοῦ φρουρίου, τὰς ὁποίας ἔμελλε νὰ προκαταλάβῃ κατὰ τὴν διαταγὴν· ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ σταθῇ εἰς ἀπωτέραν θέσιν, καὶ γνωστοποιήσῃ εὐθύς τὸ νέον φαινόμενον· ὁ δὲ Βεζύρης μετὰ τοῦ στρατάρχου καὶ στρατηγῶν ἀκούσαντες τοῦτο, ἀνέβησαν δρομαῖοι εἰς τὸ Κοῦγκι· ἐξέστησαν ἰδόντες τὴν μεγαλοτολίαν, καὶ ἀπόφασιν τῶν Σουλλιωτῶν, ν' ἀφίσωσι δηλαδή, τὸ φρούριον καὶ ῥίψοκινδυνεύσωσιν εἰς ἀδυνάτους προμαχῶνας, τοὺς ὁποίους ἢ πληθὺς καὶ ὀρμὴ τοῦ στρατεύματός του ἠδύνατο εὐκόλως ν' ἀνατρέψῃ· προσκαλέσας ἀνυπερθέτως τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ἐκλεκτοῦ σώματος, τοῖς εἶπε τὰ ἑξῆς.

»Βλέπετε πόσον ἀνόητοι εἶναι οἱ Σουλλιωῖται, ὅπου ἄφησαν τὸ Κάστρον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν πρὸς μικρὰ καὶ ἀδύνατα ταμπούρια (ὄχυρώματα) χωρὶς νὰ συλλογισθῶσι μὲ πόσα πολλὰ, καὶ ἀνδρεῖα στρατεύματα ἔχουν νὰ κτυπηθῶσι; Ἀπὸ τοῦτο γνωρίζω, ὅτι τὸ κισμέτι (ἢ τύχη) σήμερον εἶναι ἐδικόν μας, ὁ θεὸς θὰ μᾶς πάρει χάκκι (ἐκδίκησιν) ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀπίστοις ἐχθρούς μας· ἴσ' ἀλλάχ (εἴθε θεέ μου) ἐβόησαν οἱ περὶ αὐτὸν ἄπαντες, σήμερον δὲν χρειάζεται δουφέκι, ἀλλὰ μὲ τὰ σπαθία εἰς τὰ χέρια ὠρμήσατε νὰ τοὺς σφάζετε ὅλους, ὅπου νὰ μὴ μείνη σπόρος ἀπὸ τέτοιον ημελέτι (ἔθνος) ἀνυπότακτον, καὶ Τουρκοφάγον.» Μετὰ τὴν ἑμιλίαν ταύτην ἐπρόσταξε τοὺς Δερβισάδης νὰ προχωρήσωσιν ἐν τῷ μίσῳ τοῦ στρατοῦ καὶ ψάλλωσι, κατὰ τὸ σύνθημα, μὲ κατάνυξιν τὴν πρὸς τὸν θεὸν παρακλήσεων, ἐπικαλούμενοι καὶ τοῦ προφήτου Μωάμεθ τὴν βοήθειαν, τελειωθείσης δὲ τῆς παρακλήσεως νὰ συνοδεύωσι καὶ αὐτοὶ τοὺς στρατιώτας φιλοτιμοῦντες καὶ ἐρεθίζοντες αὐτοὺς διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν ἐχθρῶν· μετὰ τὰς ὁδη-

γίας ταύτας φωτοβολούμενοι ταυτοχρόνως καὶ μὲ τὰς πρώτας λαμπρὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, σύραντες τὰ ξίφη ἐκ τῶν θηκῶν οἱ ἐκλεκτοί, ὤρμησαν ἀλαλάζοντες· συνειθισμένοι καὶ ἀκατάπληκτοι οἱ Σουλλιῶται ὑπὸ τοιούτων ἀλαλαγμῶν, δράξαντες τὰ ὄπλα, τοὺς ἐπρόσμενον ἀνυπομόνως καὶ σιωπηλῶς ἕωσοῦ πλησιάσωσιν εἰς τοὺς προμαχῶνας· μόλις ἦσαν δέκα θήματα μακρὰν, ὅτε ἄρχισεν ὁ ἀδιάκοπος καὶ εὖστοχος πυροβολισμὸς, τότε ἐκόπασεν σχεδὸν ὁ ἀλαλαγμὸς, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀντήχει ὁ θροτοκτόνος Ἔρως, καὶ αἱ οἰμωγαὶ τῶν ἀλλεπαλήλως ἀποκτεινομένων καὶ τιτρωσκομένων Τουρκαλβανῶν· πεντάκις ἐκ διαλειμμάτων ὤρμησαν νὰ κυριεύσωσιν τοὺς προμαχῶνας, ἀλλ' ἀντεκρούσθησαν ἀνδρείως ὀπισθοδρομήσαντες πάντοτε μὲ σημαντικὴν ζημίαν· εἰς μάτην φρυάττων καὶ μαινόμενος ὁ Βεζύρης διὰ τὴν φθορὰν, καὶ ὀπισθοπόδισιν τοῦ στρατοῦ ἔκραζεν ἀδιακόπως Ἄλβανιστὶ Μπιτὰ, Μπιτὰ, ὦ Τρίμμα (ἐπάνωτους ἐπάνωτους Παλληκάρια)· προσεκάλει μεγαλοφώνως καὶ κατ' ὄνομα τοὺς ἀνδρείους στρατηγούς, καὶ διαφόρου βαθμοῦ ἀξιωματικούς ὑπενθυμίζων τὰς ἀνδραγαθίας των, καὶ τὰς πρὸ ὀλίγου παχείας πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις. Ἄλλ' ὄλοι ἐκ συμφώνου τῶ ἀπεκρίθησαν ὅτι, διὰ νὰ ἀποθάνωσι μαχόμενοι, εἶναι εὐκολόν, νὰ νικήσωσι δὲ δύσκολον. Εἷς ἐκ τῶν πιστῶν αὐλικῶν καὶ παλαιῶν ὑπηρετῶν του (Ἄμπάξ Τεπελένας) ἰδὼν τὴν φθορὰν τῶν στρατιωτῶν, εἶπε· Νισάφι (φειδωλία) κάμε Βεζύρη μου, ὄλον τὸν ἀθήρα (ἄνθος) τοῦ στρατεύματός σου ἐδῶ εἰς τὸ Κοῦγκι τὸν ἐκατάστρωσες, ἂν στείλῃς ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ὅπου ἔμειναν θὰ τοὺς ἀποτελειώσουν οἱ Σουλλιῶται, καὶ τότε φοβοῦμαι μὴν εὖγουν αἱ γυναῖκες ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ κυνη-

γῆσουν καὶ ἡμᾶς, καθὼς τὸ ἐπάθαμεν καὶ ἄλλην φορὰν (1). οἱ λόγοι τοῦ Τεπελένα δὲν ἐρρήθησαν, ὡς φαίνεται, εἰς μάτην, ἐπειδὴ διέταξεν ἀμέσως νὰ μὴ γίνῃ πλέον κάμμία ἐπίθεσις, ἀλλὰ μόνον ἀμυντικὸς πόλεμος· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς διακοπῆς τοῦ πυροβολισμοῦ, ὁ Βεΐκος Ζάρμπας ὀξύφωνος ὦν ἐξέφρασε στεντορίως· ὦ Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ, ἔχεις καὶ ἄλλο ἀσκέρι ὡσάν αὐτὸ στεῖλέ το, ἡμεῖς οὔτε τὰ φυσέκια ἀκόμη ἐτελειώσαμεν, οὔτε ἡ ὄρεξις μας ὀλιγόστευσε ἀπὸ τὸ νὰ σκοτόνωμεν Τούρκους. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἀνεχώρησεν ὁ Βεζύρης διὰ τὰ Ἰωάννινα, ἀφίσας ὁδηγίας αὐστηράς εἰς τὸν στρατάρχην νὰ μὴ ριψοκινδυνεύσῃ πλέον τὸ στράτευμα μὲ ἄλλην ὁμοίαν μάχην, ἀλλὰ νὰ διαπραγματευθῇ καὶ πρὸς αὐτοὺς ὅποιον ἀνδήποτε συμφωνίαν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἀναχωρήσεώς των ζητήσῃ καὶ εἰς ὅποιον μέρος ἐπιθυμοῦσι νὰ ὑπάγῃ· διήρκεσε δὲ αὕτη ἡ μάχη ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας, ἐν ᾗ ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς ἑπτακοσίους, ἐκτὸς τῶν ἐπέκεινα χιλίων τραυματισθέντων· (2) ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον ὀκτώ, πληγωθέντων δεκατεσσάρων, ἔτι δὲ καὶ γυναῖκες τρεῖς εἰς τὸ φρούριον ἀπὸ τὰς Βόμβας. Ταύτην τὴν ἐσχάτην καὶ τρομερὰν μάχην ἐσυγκρώτησαν οἱ Σουλ-

(1) Ἐντεῦθε τῷ ἐπενθυμίζει τὴν κατὰστροφὴν τὴν ὅποیان ὑπέφεραν κατὰ τὸ 1792 ἔτος ὡς προεῖρηται ἐν τῷ ἐννάτῳ πο-
λέμῳ.

(2) Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος τῶν Δερβισά-
δων ἐσκοτώθησαν τέσσαρες· ἦσαν ὡς φαίνεται ἐξαιρετικοὶ
ἀντίχριστοι τοῦ Μωάμεθ· ἡ προσταγὴ τοῦ Βεζύρη πρὸς
ἐμψύχωσιν τοῦ ἐκλεκτοῦ σώματος τοὺς ἐπεμψεν εἰς τὸν
ἄδην.

λιῶται κατὰ τὸ 1803 ἔτος Δεκεμβρίου 7 ἀποφασιστικῶς ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἐπὶ τὸ φίλον ἔδαφος τῆς Πατρίδος, ἢ τοῦλάχιστον, νὰ μὴ κατηγορηθῶσιν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ὅτι δὲν ἐπλήρωσαν καὶ τὸ τελευταῖον πρὸς αὐτὴν χρέος.

Ἐν ἀπορίᾳ καὶ δυσπιστίᾳ καταντᾷ τῷ ὄντι ὁ ἀναγνώστης, καὶ μάλιστα ὁ μὴ ἔχων ἰκανὰς γνώσεις τῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ὀθωμανῶν πολεμικῶν στρατηγημάτων καὶ ἐθίμων, ὅταν ἀκούῃ μικρὰ σώματα Ἑλλήνων νὰ νικῶσι τριπλάσια καὶ δεκαπλάσια τὸν ἀριθμὸν Τουρκικὰ, μολονότι τοιαῦτα παραδείγματα καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις εὐρίσκει πολλὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως γεγονότα κατὰ τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ὅχι ὀλιγώτερα· ὑπὸ τῆς πολυχρονίου πείρας διδαχθέντες τὰ τοιαῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐντυχόντες δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ προσωπικῶς εἰς τὰ πράγματα καὶ μάλιστα εἰς τὰς σημαντικωτέρας μάχας, κρίνομεν ἀνάγκαϊον καὶ περίεργον νὰ ἐκθίσωμεν ἐν ἐραχυλογίᾳ παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, τὰς ὁποίας πιθανὸν νὰ μὴ ἐπικρίνη ὁ ἀναγνώστης ὡς περιττάς, ἐλπίζω μάλιστα νὰ τὰς διακρίνη ὡς πλεονεκτήματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐλλείψεις τῶν Τούρκων.

Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν στρατεύωσι κατὰ τινος ἐχθροῦ ἀλοθρήσκου δοξάζουσι, ὅτι αὐτοὶ μόνοι ὑπάρχουσι τὸ ἱερὸν, ἐκλεκτὸν καὶ ἀγαπητὸν ἔθνος παρὰ τῷ Θεῷ, ὅτι ἢ παρρησία, καὶ δέησις τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι τῶν ἄλλων προφητῶν, καὶ αὐτοῦ προσέτι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐνοϊκωτέρα, καὶ εἰσακουστοτέρα, ὅτι διὰ νὰ νικήσωσι τὸν ἐχθρὸν ἀρκεῖ ἡ ἀπόφασις, ἢ πρὸς τὸν Προφήτην ἐλπίς, καὶ ἡ ἐνθουσιαστικὴ τῶν ὁρμῆ· ἐπεστηριζό-

μενοι ἐπὶ τοιούτων, καὶ ἄλλων ὁμοίων δοξασίων, δταν πλησιάζωσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν σπανίως συσκέπτονται τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύνανται νὰ τὸν νικήσωσι· πιθανὸν νὰ εὐδοκῆ-
 μουν αἱ δοξασίαι των, ἐὰν ἦσαν γεννήματα τῆς καρ-
 δίας, ἀλλ' αὐτοὶ πράττουσι πολλάκις τὸ ἐναντίον, διότι
 ἅμα ἀπαντήσωσι γεναίαν, καὶ ἀτρόμητον ἀντίστασιν
 τοῦ ἐχθροῦ, λησμονοῦσι πάραυτα τὰς δογματικὰς προλή-
 ψεις των, πίπτοντες εἰς ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν, καὶ κατὰ
 συνέπειαν, εἰς κατησχυμένην καὶ ὀλέθριον φυγὴν, ἐσθό-
 τε δὲ καταφεύγουσιν εἰς θέσεις προφυλακτικὰς, ὅπισθεν
 δηλαδὴ πετρῶν, δένδρων καὶ κοιλάδων, ἀφ' ὅπου ἄμυ-
 νόμενοι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, πρὸ τῆς δύσεως ἡλίου ἐπι-
 στέφουσιν ἐκ νέου εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐνίοτε διασκορπί-
 ζονται διόλου· πολλάκις καὶ ἐκ τοῦ συστάδην μαχόμε-
 νοι νικῶνται, καὶ καταδιώκονται, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ
 σύμπτωσιν συμβαίνει. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἀνεπιτήδευτοι εἰς
 εἰς τὰς νυκτομαχίας· τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὸ ψύχος
 τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου, τὴν νυκτοπορίαν δυσκόλως ὑπο-
 φέρουσιν, οἱ δ' Ἕλληνες ἐξ ἐναντίας, καὶ ἄνευ κατεπειγού-
 σης ἀνάγκης, τὰ ἐκτελῶσι προθύμως καὶ ἐπιμόνως διὰ
 τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των καὶ γύμνασιν τοῦ σώ-
 ματος· οἱ Τοῦρκοι δὲν πυροβολοῦσιν εὐστόχως, διότι δο-
 ξάζουσιν ὡς φόβητρον τῶν ἐχθρῶν, τὸν ἀδιάκοπον, παρὰ
 τὸν εὐστοχον, πυροβολισμὸν· οἱ Ἕλληνες δμως καὶ μὲν οὖν
 σκεπτικώτερον μάχονται, καὶ τὰς σφαίρας προσεκτικῶς
 διευθύνουσι, ἐπειδὴ δὲν ἀμφιβάλλουσιν ὅτι, ἡ σωτηρία
 καὶ ἀλάνθαστος νίκη ἐκ τῆς εὐστόχου ὀπλοβολῆς μᾶλλον
 ἐξαρτᾶται· οἱ Ἕλληνες εὐρισκόμενοι πάντοτε ὀλιγώτεροι
 καταγίνονται νὰ ὀχυρῶνται εἰς ἰσχυρὰς τοποθεσίας, ὥστε
 ἡ θέσις καὶ ἡ ἀνδρεία των νὰ ἰσοδυναμῆ σχεδὸν πρὸς

τὴν πληθύν τῶν Τούρκων. Οἱ Τούρκοι τέλος πάντων μάχονται ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς αὐθαιρεσίας, οἱ δ' Ἕλληνες ὑπὲρ τῆς ἀπολαύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας· οἱ Τούρκοι κατακτῆσαντες καὶ κατοικήσαντες τὴν Ἑλλάδα, ἐνόμισαν αὐτὴν ὡς γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τοὺς δὲ ἀποφυγόντας τότε τὴν αἱματοφурτον αὐτῶν μάχαιραν αὐτόχθονας Ἕλληνας, ὡς εἴλωτας, προωρισμένους κατὰ τὴν δοξασίαν των οὐρανόθεν νὰ τοὺς δουλεύουσιν αἰωνίως, αὐτοὶ δὲ ἐκ τῶν ἰδρώτων αὐτῶν νὰ σπαταλῶσιν ἀσώτως· ἀλλ' ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐκυλίοντο εἰς τῆς ἀμαθίας, τῆς σπατέλης καὶ τῆς ἀργίας τὸν βόρβορον, οἱ Ἕλληνες ἀφ' ἐτέρου ἐξυπνήσαντες ἀπὸ τὸν βαθὺν λήθαργον τῆς δουλοσύνης, ἔσπευδον ζητῶντες τὴν παιδεῖαν διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐγκρατείας, τὸ μόνον ἰσχυρὸν μέσον διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των· ἐνὶ λόγῳ, ὅσον οἱ Ἕλληνες ἡμέρα παρ' ἡμέραν προώδευον εἰς ὑψηλότεραν παιδεῖαν καὶ φιλελεύθερα αἰσθήματα, τόσον οἱ Μουσουλμάνοι ὠπισθοδρόμου φανταζόμενοι πάντοτε ἄθικτον τὴν ἀκεραιότητα τῆς Σουλτανικῆς καὶ φυσικῆς αὐτῶν βαρβαρότητος καὶ ἐθίμων. Ἐκ τῶν ρηθέντων λοιπὸν διακρίνονται τὰ ἐκ δοξασίας καὶ βαρβαρότητος πηγάσανια τῶν ὀθωμανῶν ἐλλείμματα, ὡς καὶ τὰ ἐκ παιδείας, καὶ φιλελεύθερου φύσεως τῶν Ἑλλήνων πλεονεκτήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

*Συνθήκη τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τοῦ
Στρατάρχου Βελῆ Πασᾶ.*

Μολονότι οἱ μείναντες Σουλλιῶται ἀνήγειραν λαμπρὰς νίκης τρόπαια, ἐδόξασαν εἰς τὸν ὑπέρτατον βᾶθμὸν

τὴν Πατρίδα των, ἐνέσπειρον πανικὸν φόβον καὶ ἀπελπισίαν εἰς τὰ πολυάριθμα τοῦ Βεζύρη στρατεύματα, πάλιν δὲν ἦσαν ὅλα ταῦτα ἱκανὰ νὰ τοὺς ὠφελήσωσι πραγματικῶς, καθότι ἡ ἐλάττωσις τῶν συμπολιτῶν, ἡ ἔλλειψις τροφῶν, ἡ στέρησις ὕδατος, τὸ ὁποῖον εἶχον κυριεύσει οἱ Τοῦρκοι, ἡ στενὴ πολυορκία, ἡ ματαία ἐλπίς ἐξωτερικῆς τινὸς ἐπικουρίας πρὸς διάλυσιν τῆς πολιορκίας, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ συσκέπτονται καὶ φροντίζωσι μόνον καὶ μόνον περὶ τῆς σωτηρίας τῶν γυναικοπαίδων, τὴν δὲ Πατρίδα ν' ἀφίσωσιν ἔρημον, διατηροῦντες μόνον τὴν μνήμην της ἀνεξάλειπτον ἕωσοῦ ὁ Θεὸς εὐδοκῆσῃ τὴν ἀνάκτησίν της· ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ζητήσωσι τὴν εἰρήνην κατὰ τὴν ἐξῆς συμφωνίαν.

Α'. Νὰ τοὺς ἀφίσῃ ὁ στρατάρχης νὰ ἐξέλθωσιν ὅλοι ἔνοπλοι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὅλα τὰ κινητὰ ἔπιπλά των.

Β'. Ὁ τόπος τῆς μεταναστεύσεώς των νὰ εἶναι ἡ Πάργα, καὶ οὐδὲν ἄλλο μέρος.

Γ'. Διὰ τὴν καθ' ὁδὸν ἀσφάλειαν τῶν οἰκογενειῶν μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Πάργας νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ στρατάρχης νὰ τοῖς δώσῃ ὄσους καὶ οὐς τινὰς ὁμήρους ἐκ τῶν στρατηγῶν του, ἢ τέκνων αὐτῶν ζητήσωσιν οἱ ἴδιοι.

Δ'. Νὰ τοῖς χορηγήσῃ ὅσα κτήνη φορτηγὰ ἀναγκαιούσι διὰ τὴν μετακόμισιν τῶν οἰκογενειῶν καὶ κινητῶν πραγμάτων μέχρι τῆς Πάργας ἄνευ πληρωμῆς.

Ε'. Ὅσα πολεμοφόδια τῆς κοινότητος ὑπάρχουσιν εἰς τὸ φρούριον νὰ τ' ἀγοράσῃ ὁ στρατάρχης κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν, καὶ πληρώσῃ τὴν ἀξίαν αὐτῶν εἰς χρήματα.

ς'. Νὰ ἐλευθερωθῇ, καὶ σταλῇ συγχρόνως εἰς Πάργαν

ἡ οἰκογένεια τοῦ Φώτου Τζαβέλλα, ὁμοίως καὶ οἱ εἰκοσι-
τέσσαρες ὄμηροι.

Ταῦτα σχεδιάσαντες ἐκ συμφώνου ἔπεμψαν ἐπίτηδες
τὸν ὄπλαρχηγὸν Πάσχον Λάλαν πρὸς τὸν στρατάρχη
νὰ τὰ προτείνῃ· ἐμβριθῆς τῷ ὄντι καὶ ὑπερήφανος οὔσα
τοιαύτη πρότασις εἰρήνης, ἀνάρμοστος διὰ τοῦτο καὶ ἀ-
παράδεκτος ἔμελλε νὰ φανῇ πρὸς τοιοῦτον σκληρὸν καὶ
ἰσχυρὸν τύραννον, αὐτὸς ὅμως ἔδειξεν ἐξ ἐναντίας δειλὸν
καὶ μικροπρεπῆ χαρακτῆρα, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰκάζεται
ὅτι, περισσοτέρους καρδιοκτύπους εἶχεν αὐτὸς ἀκόμη διὰ
τὴν τελείαν κυριαρχίαν τοῦ Σουλλίου, ἢ οἱ Σουλλιωταὶ
διὰ τὴν ἀμφιτάλαντον αὐτῶν τύχην τῆς σωτηρίας. Ὅθεν,
ἢ διότι ὑπῆρχεν ἀκόμη πρόσφατος καὶ φρικαλέα εἰς τὴν
μνήμην του ἢ πρὸ δύο ἡμερῶν σημαντικὴ φθορὰ τοῦ
στρατεύματός του, ἢ διότι ὤφειλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν
ὁποῖαν τῷ ἄφισεν ὁδηγίαν ὁ Πατὴρ του, ἢ, διὰ νὰ γνω-
ρισθῇ ὅσον τάχος κυριάρχης τοῦ Σουλλίου, φοβούμενος
(ὅπερ καὶ πιθανότερον) μεταβολὴν τινα ἐκ τῆς ἀπελπισί-
ας τῶν Σουλλιωτῶν, οὐ μόνον τὰς προμνησθείσας συμφω-
νίας τῆς εἰρήνης ἐδέχθη ἄνευ ἀντιλογίας, ἀλλὰ πρὸς τού-
τοις καὶ χρήματα ὑπεσχέθη νὰ τοὺς δώσῃ ἐνδεεῖς ὄντας·
ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀσυστόλως ἠγωνίζετο νὰ τοὺς ἀπατήσῃ,
εἰ δυνατόν, νὰ μείνωσιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτει-
αν, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς ἀφανίσῃ ἐπομένως ῥιζηδόν,
ὡς ἔπραξε μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Βοτζαρέους, Κουτζονι-
κάτας, καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν, οἵτινες δόσαντες τὰ πιστὰ
εἰς τὸν ἄπιστον, ἔπαθον τὰ παρακατιῶν ῥηθησόμενα.

Ἐκ τοῦ ἐπομένου ἐπισήμου καὶ πολυμαρτύρου ἐγγρά-
φου, τὸ ὁποῖον ἔπεμψεν ὁ στρατάρχης πρὸς τὸν Τζα-

βέλλαν μὲ τὸν ἀπεισταλμένον, διακρίνεται σαφέστατα ἡ φυσικὴ του κακόνουα.

» Ἐγὼ ὁ Βελῆ πᾶσας μὲ ὄλους τοὺς Δαβαμπίδες μου
 » (αὐλικούς μου) δίνωμεν τὸ σᾶρτι (ὄρκον) τῶν Σουλλιω-
 » τῶν, ὅπου εἶναι κλεισμένοι εἰς τὸ Κοῦγκι, ὅσοι ἀκολου-
 » θήσουν τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, ὅτι τοὺς ἔδωκα τὴν ἄδει-
 » αν διὰ νὰ εὐγουν ἐλεύθερα καὶ νὰ ἦναι ἀπειρακτοὶ ἀπὸ
 » τὸ ἄσκέρι μου (στράτευμά μου), καὶ ἀπὸ κάθε ἕνα
 » Γκερέκ (τόσον) στὸ εὐγα τους, Γκερέκ (ὄσον) σὲ κάθε τό-
 » πον ἐδικόν μας ὁποῦ ὀρίζομεν, καὶ καθήσουν νὰ ἦναι
 » ἀπειρακτοὶ, καὶ ὅπου ἄλλοῦ θελήσουν νὰ καθήσουν
 » ἀπὸ μέρους μου καμμίαν πείραξιν δὲν ἔχουν εἰς τὰ κε-
 » φᾶλιά τους, στὸ βιότους (ἰδιοκτησίαν των), στὸ ἴρτζι
 » τους (ὑπόληψιν των) νὰ μὴ πειραχθοῦν τίποτα· καὶ εὐ-
 » γένοντες ἀπ' ἔδῳ καὶ τελειώνοντας ἡ κουβέντα μας
 » (ὀμιλία), καθὼς τὴν ἔχομεν ὀμιλήσει, ἔχει τὴν ἄδειαν
 » καὶ ὁ Μπάλιος νὰ δώσῃ τὰ ῥαχένια τους, (ὀμήρους) ὁποῦ
 » τὰ ἔχουν ἀφίσει ἀμανετὲ (παρακαταθήκη) στὸ χέρι
 » του· ἀκόμη ἔχω νὰ τοὺς σταθῶ εἰς ὅσα τοὺς ἔχω εἰπῆ
 » χωρὶς νὰ λείψω τίποτα, καὶ ἀνίσως δὲν σταθοῦμεν
 » εἰς τὰ ἐπανωγραμμένα, νὰ ἤμαστε ἔξω ἀπὸ τὴν Τουρ-
 » πικὴν πίστιν, νὰ ἤμαστε χῶρια ἀπὸ τὰς γυναῖκας μας
 » μὲ τρία δαλάκια (διαζύγια)· καὶ διὰ συγουριτὰ τοὺς
 » δίνωμεν τὸ παρόν μας σᾶρτι, καὶ ἂν δὲν σταθοῦμεν εἰς
 » αὐτὰ νὰ μᾶς κάμη ἀμέλι (νὰ τοὺς κεραυνώσῃ δηλα-
 » αὴ ὁ Θεός).»

(Τ. Σ.)

Βελῆ Πάσαῖς

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν στρατηγῶν του
 Ἐλμαζ Ππέϊς, Ἰσμαήλ Ππέϊς Κόνιτζας, Μουχαμέτ
 Μουχουρδάρης, Ἰσμαήλ Πασόμπεϊς, Λερβιζ χασάνης, Ἄ-

γος Μουχουρδάρης, Ἀϊδὴν Ζάρκανης, Ὀμὲρ Δερβίσης, Μίτζος Μπόνος, Χατζῆ Μπέντος, Λατίφ Χότζας. Χοῦσας Μετατόσκας, Ἀμπάζ Τεπελένας.

Ἐδέχθησαν καὶ ἀνέγνωσαν τὴν πολυμάρτυρον ἀπάντησιν τοῦ στρατάρχου οἱ Σουλλιωταί, ἀλλὰ δὲν ἔδωκαν τὴν παραμικρὰν πίστιν εἰς τὰ γεγραμμένα· ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἐγίνωσκον τὰ φρονήματα καὶ σκοπούς του, τὸν ἐπαρεκάλεσαν δὲ μόνον νὰ τοὺς συστήσῃ μὲ ἐν ἐπίσημον συστατικὸν ἔγγραφον πρὸς τοὺς Παργίους, τὸ ὁποῖον ἄνευ ἀναβολῆς ἐχορήγησε· καὶ ἰδοῦ.

» Ἀγαπητοὶ μου Προεστοὶ τῆς Πάργας! μετὰ τὸν χαίρεισμόν μου σᾶς φανερόνω, ὅτι τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπου τοὺς ἔδωκα ῥάϊ (συγχώρησιν), καὶ ἐπροσκύνησαν, νὰ τοὺς δεχθῆτε αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον σας ὅλους, κατὰ τὸ πρυγυρδί μου (διαταγὴν μου), ὅπου ἔχουν κκαλδί (ἐάν) καὶ δὲν τοὺς θέλετε, ἔχουν τὴν ἄδειάν μου νὰ σταθοῦν, ὅπου θελήσουν εἰς κάθε βασιλικὸν τόπον κχωρίς νὰ τοὺς γίνῃ κανένας μανὲς (πρόσκομμα), καὶ κμετὰ κκιρὸν ἀνίσως θελήσουν νὰ γυρίσουν εἰς τὰ μέρη κμας, κατὰ τὸ Σιάρ ναμᾶν (ὄρκωμοσίαν), ὅπου τοὺς κἔχω δώσει, ἔχουν τὸ ἰτζιαζέτι μου (συγκατάθεσίν μου) νὰ ἔλθουν, ὑγειαινέτε.

1803 Δεκεμβρίου 14 Σοῦλλι.

(Τ. Σ.)

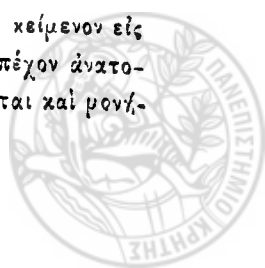
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Ἀναχώρησις τῶν Σουλλιωτῶν ἐκ τῆς Πατρίδος.

Τὴν ἐπαύριον λαβόντες τοὺς ὁμήρους, τὰ ἀναγκαῖα φορητὰ ζῶα, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Πάργαν ἀποσπασθέντες ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς γλυκείας Πατρίδος, καὶ συνοδευόμενοι κατ' ὁδὸν ὑπὸ κοπετῶν, καὶ θερμῶν δα-

κρύων ὁ Δήμος Δράκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Τζήμας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλῆς, καὶ λοιποὶ φύλαρχοι ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ δύο σχεδὸν τρίτα τῶν συμπολιτῶν, ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Πάργαν· ὁ Κίτζος Βότζαρης, Κουτζονίκας, Κωλέτζης Φωτομάρας καὶ Παλάσκας (ὁ πρωταίτιος ὄλων τῶν τραγικῶν συμβάντων) μετὰ τὸν παρὰ τῶν ἰδίων ἀπατηθέντα διεβιάσθησαν εἰ μὲν εἰς Βουργαρέλι οἱ δὲ εἰς τὸ Ζάλογκον (α)· ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ μείνας μετὰ πέντε μόνον Σουλλιωτῶν παρέδιδε, κατὰ τὴν συμφωνίαν, ὅσα πολεμεφῶδια ὑπῆρχον εἰς τὸ φρούριον, μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Πάργαν· καθ' ἣν ὅμως στιγμὴν ἐγένετο ἡ παράδοσις, εἶς ἐκ τῶν τριῶν ἀπεσταλμένων Τούρκων διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πολεμεφῶδιων, εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ· »πόσα κολαστήρια στοχάζεσαι, καλόγηρε· θὰ πρὸς κάμη ὁ Βεζύρης ὁπότεν σὲ βάλλῃ εἰς τὸ χέρι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ δὲν γλυτώνεις ; » δὲν εἶναι ἄξιος ὁ Βεζύρης, ἀπεκρίθη ὁ Σαμουήλ, νὰ πιάσῃ ἄνθρωπον ὅστις, ἐκτὸς ὁποῦ δὲν τὸν φοβεῖται, γνωρίζει καὶ ἄλλον δρόμον τοῦ θανάτου· ἐξεληθέντων τούτων τῶν λόγων ἐκ τοῦ στόματος τοῦ μόλις παρῆλθον δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἠναψεν ἡ πυρίτις, ἡ ὁποία καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους, καὶ δύο Σουλλιώτας, καὶ τὸν ἴδιον Σαμουήλ κατέκαυσεν, ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀφανῆς ἐγένετο, ἰστάμενος ὄρθιος ἐπὶ τῆς κιβώτιον πλήρες πυρίτιδος. Τὴν τραγικὴν ταύτην πράξιν ἀ-

(α) Χωρίον ὑπὸ 30 οἰκογενειῶν κατοικούμενον, κείμενον εἰς τὰς ὑπὲρβαίαις ὄρους δυσβάτου καὶ κρημνώδους, ἀπέχον ἀνατολικομεσημβρινῶς τοῦ Σουλλίου ὥρας ὀκτώ, κεῖται καὶ μονήδριον ἐπ' ὀνόματι τῶν Τζαρχῶν.

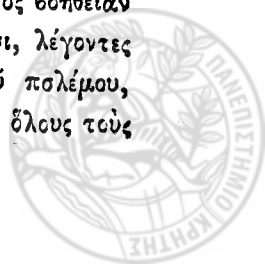

πέδωκάν τινες ὡς ἐνέργειαν τοῦ Βεζύρη, ἄλλοι δὲ, τῶν Σουλλιωτῶν. ἀλλὰ καὶ αἱ δύο φῆμαι δὲν ἔχονται ἀληθείας, ἢ γὰρ φυσικὴ μνησικακία τοῦ Βεζύρη δὲν ἐλάβανε πλήρη ἱκανοποίησιν δίδουσα ἀνεπαίσθητον σχεδὸν θάνατον εἰς τὸν ἄσπονδον ἐχθρόν του Σαμουήλ, ἐνῶ τὸν εἶχεν εἰς χεῖράς του νὰ τῷ δώσῃ ἐπώδυνον θάνατον, ἀφ' ἐτέρου οἱ Σουλλιωῖται, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν οἱ τῆς κατωτέρας τάξεως τὸν ἐσέβοντο καὶ ἠγάπουν, ἀποδίδοντες πάντοτε εἰς τοὺς φανεροὺς προδότας καὶ εἰς τὸ πεπρωμένον τὴν πτῶσιν τῆς Πατρίδος. Μετ' ἡμέρας τρεῖς τοῦ τραγικοῦ συμβάντος ἐξέτασεν ὁ Περβραϊτὸς εἰς τὴν Πάργαν Σουλλιωτὴν τινα ἡμιφλογοισμένον σχεδὸν ὑπὸ τῆς Πυρίτιδος, ἰστάμενον κατ' ἐκείνην τὴν σιτγμὴν ἐκτὸς τῆς θύρας τῆς πυριταποθήκης, ὁμοίως καὶ ἄλλους δύο συγγενεῖς τοῦ Σαμουήλ, οἵτινες τὸν ἐβεβαίωσαν, ὅτι βαστῶν κηρίον ἀναμένον εἰς χεῖρας ἀνέβη μετὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Τούρκου ἐπὶ τινος κιβωτίου ἀφ' ὅπου δούς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν τοῦρκον ἔρριψε ταυτοχρόνως τὸ φυτῆλι τοῦ κηρίου ἐπὶ τὸ ἔδαφος, ἐνῶ ὑπῆρχε δισκορπισμένη πυρίτις, καὶ οὕτω γέγονεν, ὃ γέγονε· διὸ ἡ ἀπάντησις πρὸς τὸν τοῦρκον, καὶ ἡ τελευταία πιθανὸν ἐπίγνωσις τῆς ἐκ τῶν προφητειῶν ἀπάτης ὑπῆρξαν, νομίζω, τὰ κύρια τοῦ τέλους του αἵτια.

Καὶ τὰς ἀρετὰς, καὶ δευσιδαιμονίας τοῦ γενναίου, καὶ φιλοπάτριδος τούτου ἀνδρὸς προσεξιστορήσαμεν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κρύψωμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἐσχάτως ἐφρόντισεν ὄλαις δυνάμεσιν ὑπὲρ τῆς ἀβλαβοῦς ἐξόδου καὶ σωτηρίας ἀπάντων τῶν Σουλλιωτῶν, καθότι ἐσυμβούλευσεν ἐνθέρμως τὸν Βότζαρην, τὸν Κουτζονίκαν καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν ἀπατηθέντας ὅτι, ἂν ἐπιθυμῶσι τὴν ζωὴν

τῶν οἰκογενειῶν των, νὰ καταφύγωσιν, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι Σουλλιωῶται, εἰς τὴν Πάργαν, τοὺς ἀπέδειξεν ὅτι, ἐὰν ἕως τότε ἔβλεπον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, κατὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὀφείλωσι τὴν ὑπαρξίν των εἰς τὴν τῆς πατρίδος διατήρησιν, καὶ οὐχί εἰς τὴν ἀπατηλὴν τοῦ τυράννου εὐνοιαν· αἱ συμβουλαὶ τοῦ δυστυχῶς δὲν εἰσηκούσθησαν διόλου, αἱ προμαντεύσεις του ὅμως ἐπραγματοποιήθησαν πληρέστατα, ὡς παρακατιῶν ῥηθήσεται.

Μόλις εἶχον φθάσει παρὰ τῆς Πάργας τὰ μεθόρια, καὶ πρὶν ἔτι πυρποληθῆ ὁ Σαμουήλ, παραβάς ὁ στρατάρχης τὰ τόσα ἔνορκα, καὶ πολυμάρτυρα ἔγγραφα του, καταφρονήσας τοὺς ὀμήρους, ἔπεμψε κατόπιν αὐτῶν τὸν Σελλικτάρην Μπόταν ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν, ὅπως προλάβῃ, θυσίασῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ, εἰ δυνατόν, αὐτοὺς καθ' ὁδὸν· ἐπέτυχε, κατὰ περίστασιν πλησίον τῶν ὀρίων τῆς Πάργας, τὸν Δῆμον Δράκον καὶ Φῶτον Τζαδέλλαν μετ' ἄλλων ἑπτὰ συντρόφων καὶ γυναικοπαίδων αὐτῶν, οἵτινες καὶ τοὶ ἀσήμαντοι ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων ἀντέστησαν εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, φονεύσαντες τρεῖς ἐξ ἐκείνων, ἔσωσαν μὲν τὰ γυναικὸπαιδὰ των, ἤρπασαν δὲ οἱ Τοῦρκοι ὅλα τὰ κινητὰ ἐπιπλά των· πλησίον ὄντες οἱ Πάργιοι, καὶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν προσφύγων Σουλλιωτῶν ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμὸν καὶ ἀλαλαγμὸν τῶν Τούρκων, ἔδραμον εἰς ἐπικουρίαν τῶν συντρόφων, φοβηθέντες οἱ ἐχθροὶ ὀπισθώρμησαν, στρατοπεδεύσαντες ἐκτὸς τῶν ὀρίων· ἰδόντες δὲ τοὺς Παργίους ὀρμῶντας πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλλιωτῶν ἤρχισαν νὰ τοὺς ἐπαπειλῶσι, λέγοντες ὅτι, ἐὰν θέλουν ν' ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ παραδώσωσι, ἢ διώξωσιν ἀμείσως ὅλους τοὺς

Σουλλιώτας μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος.— Πῶς εἶναι δυνατὸν, ἀπεκρίθησαν οἱ Πάργιοι, ἄλλα νὰ γράφῃ, καὶ ἄλλα νὰ πράττῃ ὁ στρατάρχης Βελῆ πασᾶς; ἔὰν αὐτὸς παραβαίῃ ἀσυνειδήτως τὰς ἐγγράφους καὶ ἐνόρκους συμφωνίας καὶ ὑποσχέσεις του, ἡ Πάργα ὁμως διετήρησεν ἐξ ἀρχῆς, καὶ θέλει διατηρήσει ἐν ὄσῳ ὑπάρχει, τὸ σύστημα τῆς φιλοξενείας πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ καταφεύγοντας, ἀφ' ἑτέρου ὁμως, διὰ τὴν γειτονικὴν ἡσυχίαν καὶ ἀρμονίαν, δὲν θέλει λείψῃ νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ ὑπάγῳσιν, ὅταν εὐκολυνθῶσιν, ὅπου εὐχχριστοῦνται. Εἶδοποιηθεὶς παρὰ τῶν Παργίων ὁ εἰς Κέρκυραν Ῥωσικὸς πληρεξούσιος Κώμης Γεώργιος Μοκκενίγος τὴν παράνομον ταύτην πράξιν τοῦ στρατάρχου, ἔγραψεν αὐστηρῶς πρὸς τὸν πατέρα του, καὶ οὕτω καταδιαταγὴν αὐτοῦ διελύθη τὸ στρατόπεδον ἄνευ ἄλλης τινὸς ἐχθροπραξίας.

Οἱ δ' ἀπελθόντες εἰς Ζάλογγον Σουλλιωταὶ μετὰ τῶν γυναικοπαίδων, ὡς προεῖρηται, περιέμενον κεχηνότες ἡμέρα πρὸ ἡμέραν διαταγὴν τοῦ Βεζύρη, διορίζουσαν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, εἰς ὄρεινὰς καὶ ὑγιεινὰς κατοικίας, καὶ ἄφθονον ἀπολαβὴν προϊόντων ἀπὸ καρποφόρων ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ἀντὶ τούτων μεθ' ἡμέρας τέσσαρας ἐπαρουσιάσθησαν ἀπροσδοκῆτως πρὸς τὰ πλάγια τῶν τρεῖς σχεδὸν χιλιάδες Τουρκαλθανοὶ ὑπ' ὄδηγιάν τοῦ Ἄγου Μουχουρδάρη καὶ Μέτζιο Μπόνου, οἵτινες τοὺς ἐγνωστοποίησαν ἀμέσως, ὅτι ἔχουσι προσταγὴν τοῦ Βεζύρη νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα τῶν ὄπλα, αὐτοὺς δὲ νὰ φέρωσιν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου θ' ἀποφασίσει ἡ ὑψηλότης του περὶ τῆς διαμονῆς τῶν καὶ ἀνταμοιβῆς τῶν πιστῶν ἐκ δουλεύσεών των· τότε ἠνεώχθησαν οἱ ὀφθαλ-

μοὶ τῶν εἰς τοῦ τυράννου τὰς ὑποσχέσεις ἀφοσιωμένω, τότε ἠρθάνθησαν τὰς συνήθεις ἀνταμοιβὰς του, τότε ἐνεθυμήθησαν τὰς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τελευταίας πατριωτικὰς καὶ πατρικὰς συμβουλὰς τοῦ Σαμουήλ· ἀλλ' ὄλα ἦσαν ἤδη μάταια, καὶ πᾶσα ἐπίγνωσις ἀθεράπευτος, τὸ πᾶν συνίστατο, ἢ εἰς τὴν τυφλὴν παράδοσιν, ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν ὄπλων ἀπηλπισμένην ἀπόφασιν· συμβουλίου λοιπὸν γενομένου, ἐνεκρίθη τὸ δεύτερον· ὄθεν ἀπὸ τῆς ἐννάτης πρὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς ὑστεραίας ἐσυγκροτοῦντο ἀμφοτέρωθεν πεισματώδεις ἐχθροπραξίαι· γυναικῆς τινες ὡσεὶ ἐξήκοντα, ὄλαι σχεδὸν χῆραι, ἰδούσαι τὸν κίνδυνον ἀναπόφευκτον ἐπρόκρινον, παρά τὴν πολυπαθῆ καὶ κατησχυμένην αἰχμαλωσίαν, τὸν ἠρωϊκὸν καὶ στιγμιαῖον θάνατον τῆς αὐτοκτονίας· ἀναβῆσαι ἐπὶ τινος κρημνώδους ὕψους κατέρριπτον πρῶτον τὰ τρυφερὰ καὶ φίλτατα αὐτῶν τέκνα, ἐπομένως δὲ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἐρρίπτοντο καὶ αὐταὶ αὐθρομήτως ἀπὸ τοῦ κρημοῦ· τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν ἀπέθανον, ἐπειδὴ ἔπιπτον ἐπὶ τὰ τρυφερὰ τῶν τέκνων καὶ συμπολιτισσῶν σώματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν προσηλωμένα ἐπὶ ὄξειων πετρῶν.

Ἡ τραγικὴ καὶ φρικώδης αὕτη πράξις τῶν γυναικῶν ἠρέθισε τοὺς ἄνδρας νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν νύκτα, σχίζοντες τὸν στρατὸν διὰ τῶν ὄπλων, ἐπειδὴ ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐνεδυναμοῦντο, οἱ Σουλλιωταὶ ἀφ' ἑτέρου ἠλαττοῦντο, στερούμενοι πρὸς τοῦτοις τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων· περὶ τὸ μεσανύκτιον λοιπὸν διηρέθησαν εἰς δύο ἴσα σώματα, τὸ μὲν ὠδήγει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, τὸ δὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴν. ἐν τῷ μέσῳ ἔβαλον τὰς γυναικᾶς φερούσας ἐκάστην ἀνά ἓν καὶ δύο ἐρέφη ἐπ' ὤμων· διάφοροι ἄνδρες τῆ μὲν ἀριστερᾷ ἐκρά-

τουν τὰ τέκνα των, τῇ δεξιᾷ δὲ τὸ ξίφος· πλησιάσασα ἢ ἐμπροσθοφυλακῇ μὲ βῆμα ἄκροτον, ὤρμισεν ἐξαίφνης ἀρειμανῶς νὰ διασχίσῃ τὸν ἐχθρὸν, καὶ διευκολύνη τὴν διάδοσιν τῶν γυναικοπαίδων, ἢ νὰ ἀποθάνῃ μαχομένη· ἢ ἀτρόμητος ἐπίθεσις τῶν πηλιμαίων τούτων Σουλλιωτῶν τῷ ὄντι ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τρομερὰν ἐπέφερε σύγχυσιν καὶ θόρυβον εἰς τρόπον ὥστε, διὰ ν' ἀποφύγωσιν οἱ Τούρκοι τὴν ἀλληλοκτονίαν ἕνεκα τοῦ σκότου τῆς νυκτὸς καὶ πυκνότητος τῶν στρατιωτῶν, διηρέθησαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν· ἔπεσον μολαταῦτα εἰς ταύτην τὴν συμπλοκὴν καὶ ἐκ τῶν Σουλλιωτῶν ὑπὲρ τοὺς εἴκοσιν ἄνδρας, οὐκ ὀλίγα δὲ γυναικόπαιδα συνελήφθησαν ζῶντα καὶ τετραυματισμένα, οἱ λοιποὶ διέδθησαν εἰς τὰ πρόσω· ἢ σκοτεινὴ νύξ, ἢ δύσβατος πορεία, καὶ τὸ κυριώτερον, ἢ ἐπιτηδειότης τῶν Σουλλιωτῶν ἐν τῇ νυκτομαχίᾳ ἐδείλυσαν τοὺς Τούρκους ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ἴχνη τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ σκότος, ὁ σκολιάδδρομος, οἱ τρομακτικοὶ κοπετοὶ τῶν γυναικοπαίδων ἐπέφερον καὶ εἰς τοὺς Σουλλιώτας διαιρέσεις, ὑποδιαιρέσεις καὶ ἀποπλάνησεις, ὥστε πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἠναγκάζοντο ἕκαστος νὰ εὕρωσι καταφύγια εἰς δάση, λάκκους, θάμνους, ὅπας τῆς γῆς, καὶ τὰ παρόμοια, διότι ἔδραμον λίαν πρῶτ' οἱ Τούρκοι καταδιώκοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, εὗρον δὲ καὶ συνέλαβον πολλοὺς μετὰ τῶν γυναικοπαίδων, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλαν εἰς τὰ Ἰωάννινα, κάκειθεν δὲ εἰς Βουργαρέλι, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἀρχῆθεν ἀκολουθήσαντες τὸν Βότζαρην· ἐν τοσοῦτῳ ἐκ πεντακοσίων σχεδὸν ψυχῶν ἀνδογυναικοπαίδων, μόλις ἐσώθη τὸ ἥμισυ εἰς τὴν Πάργαν μετὰ τινων τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἐφονεύθησαν.

Ἀποπερατωθείσης καὶ ταύτης τῆς ἀπροσδοκίτου σκη-
νῆς, ἐστάλη ἀμέσως ἀπὸ τὸν στρατηγὸν ἐν σῶμα πεντα-
κοσίων Τουρκαλβανῶν εἰς τὴν Ῥινιάσσαν (α), διὰ τὰ συλ-
λάβωσιν εἰκοσιτρεῖς οἰκογενεῖας Σουλλιωτῶν, αἱ ὁποῖαι
ἄδεια καὶ γνώσει τοῦ στρατάρχου κατῴκουν πρὸ ἐνὸς
ἔτους ἐξ αἰτίας τῆς ἐν Σουλλίῳ ἐπικρατούσης πείνης· μὴ
εὐρόντες τινὰ ἀντίστασιν, ἤρπαζον, ἐξύλιζον, ἐχειρόδεναν
καὶ ἐγύμνωναν γυναῖκας χήρας καὶ παιδοκοράσια ὄρφα-
νά, ἐπασχολούμενα εἰς βιομηχανικὰς ἐργασίας· ἐν τῷ μέ-
σῳ τοῦ χωρίου τούτου ὑπῆρχε Πῦργος, κοῦλα τοῦ δημολᾶ
ὀνομαζόμενος, εἰς αὐτὸν κατῴκει οἰκογενεῖά τις πολυμε-
λῆς Σουλλιώτου τινὸς Γεωργάκη Μπότζη· ἰδοῦσα ἡ σύ-
ζυγος αὐτοῦ (ἐπειδὴ ἔλειπεν ὁ ἀνὴρ καὶ υἱοὶ τῆς) τὰς
ἀπανθρώπους τῶν Τουρκαλβανῶν πράξεις, ἐκλείσθη μ'
ὄλην τὴν ἀδύνατον οἰκογενεῖάν τῆς εἰς τὸν Πῦργον, καὶ
ἤρχισε νὰ τὴν ὑπερασπιζῆ διὰ τῶν ὄπλων· ἡ ἀδύνατος
ὅμως ὑπεράσπισις, καὶ τὸ ἐλεύθερον αἶσθημά τῆς τὴν
ἐδίδαξαν τὸν τρόπον τῆς ἀποφυγῆς τῶν τουρκικῶν κατα-
χρήσεων πρὸς τὴν οἰκογενεῖάν τῆς· καλέσασα τὰς νύμ-
φας, θυγατέρας καὶ ἀνηλικούς ἐγγόνους τῆς, τοῖς εἶπε τὰ
ἑξῆς. » Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο προκρίνετε, τέκνα μου, τὴν ἄτι-
»μον καὶ πολυστένακτον αἰχμαλωσίαν, ἢ τὸν ἐνδοξον καὶ
»ἐλεύθερον θάνατον; τὸν θάνατον, τὸν θάνατον, ἀπεκρίθη-
»σαν ὁμοφώνως » προσελκύσασα λοιπὸν τότε ἡ ἐλευθερό-
»φρων γυνὴ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου ἐν κιβώτιον πλήρες

(α) Ῥινιάσσα· χωρίον ἐκ 30 οἰκογενειῶν συγκεῖμενον, παρά-
λιον, ἔχον καὶ φρούριον ἐνετικὸν ἐπὶ τινος λόφου· πλησίον αὐτοῦ
ὑπάρχουν ἐρείπια τῆς πάλαι, κατὰ Θουκυδίδην, Ἐλατρείας·
κεῖται μεταξὺ Πάργας καὶ Πρεβύζης· ἀπέχει τοῦ Σουλλίου
ὥρας ἑπτὰ.

πυρίτιδος, σχηματίσασα ταυτοχρόνως περί αὐτὸ κύκλον πυκνώτατον ὑφ' ὄλων τῶν ἀτόμων τῆς οἰκογενείας, λαβοῦσα ἐπομένως δαυλὸν πυρώδη, διέδωκε φωτίαν εἰς τὴν πυρίτιδα, καὶ οὕτω κατεφλέχθησαν ἅπαντες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἰσὶ τὰ ἐξῆς.

Δέσπος, σύζυγος τοῦ Γεωργάκη Μπότζη.

Τάσω, θυγάτηρ τῆς Δέσπου.

Νάστας, υἱὸς τῆς Τάσω.

Μάρω, θυγάτηρ τῆς Τάσω.

Δέσπος δευτέρα θυγάτηρ τῆς Τάσω

Κίτζα δευτέρα θυγάτηρ τῆς Δέσπου.

Νικολὸς, υἱὸς τῆς Κίτζας.

Σόφω νύμφη τῆς Δέσπου εἰς τὸν υἱὸν της.

Κίτζος, υἱὸς τῆς Σόφω.

Πανάγω, δευτέρα νύμφη τῆς Δέσπου.

Καταίρω θυγάτηρ τῆς Πανάγω.

Κατ' αὐτὸν τὸν τραγικὸν καὶ ἥρωϊκὸν τρόπον ἐτελεύτησαν τὰ ἀνωτέρω ἀδύνατα ἄτομα, καὶ οὕτω τὸ μὲν στράτευμα ἀνεχώρησε τὴν ἐπιούσαν διὰ τὰ Ἰωάννινα, τοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἀπέστειλαν, ὡς καὶ τοὺς τοῦ Ζαλόγκου εἰς Βουργαρέλι, ὅπου συγκεντρωθέντες ἅπαντες ἐσυσκέπτοντο τί ποιητέον· ἔγνωσαν πασιδῆλως τὸν αἰμοδόρον σκοπὸν τοῦ τυράνου, διὸ ἀφήσαντες (καθὸ ἀδύνατον) τὴν πρώτην θέσιν ἀπεφάσισαν νὰ εὕρωσιν ἄλλην ὀχυρωτέραν καὶ ἀπωτέραν· κατέσχον ὅθεν ἐν Μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, Σέλτζοδόνομαζόμενον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἀπὸ τὸ Βουργαρέλι ὥρας ὀκτώ, πλησίον αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ χωρίον Βρεστινίτζα, ἀμφοτέρα κεῖνται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, Φρούσια ἢ νιγκόζη, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὰς ἐπαρχίας Ἀγραφα καὶ Ασπροπόταμον· οὗ

μακρὰν δὲ τοῦ χωρίου ὑπάρχει τοῦ Κοράκου ἢ γέφυρα, ὑπὸ τὴν ὑποίαν ῥεεὶ ὁ ὀρμητικὸς Ἀχελῷος (ἄσπρος)· ἐκεῖ συσσωματωθέντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις περιέμενον κελυγνότες τὸν Τριαντάφυλλον Παλάσκαν, ὅστις εἶχε προ-
 αποσταλῆ παρ' αὐτῶν εἰς τὸν Βεζύρην, ν' ἀναφέρῃ προ-
 φορικῶς τὰ εἰς Ζάλογγον καὶ ῥιγιάσσαν ἀναξιοπαθῆ εἰς
 αὐτοὺς γεγονότα, ἐν ᾧ προπαρεδύθησαν εἰς αὐτὸν ἀπα-
 ραδιάστως, ἀποφασίσαντες νὰ γνωρίζωνται εἰς τὸ ἐξῆς
 πιστοὶ τοῦ Σουλτάνου ὑπήκοοι, καὶ παντοτεῖνοὶ ὑπηρε-
 ται τῆς ὑψηλότητός του· τὸν ἐδέχθη μὲ τὴν συνήθη κο-
 λακίαν του· διὰ τὰ παράπονά των ὁμῶς ὑπεκρίθη ἄγνοι-
 αν καὶ ἀπορίαν, ὑποσχεθεὶς μάλιστα νὰ καταδικάσῃ
 αὐστηρῶς τοὺς ἀρχηγούς καὶ πρωταιτίους τῶν τοιού-
 των ἀσυγχωρήτων κακοπραξιῶν· τὸν δὲ Παλάσκαν διέ-
 ταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ συνοδεύσῃ πρὸς
 τὴν ὑψηλότητά του χωρίστην παραμικρὰν ὑπόνοιαν, δλους
 τοὺς πρωτίστους Σουλλιώτας, τοὺς ἐποίους θέλει δικαι-
 ῶσει κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, χορηγῶν βαθμούς, τόπους
 κερποφόρους καὶ κατοικίας ὀρεινὰς πρὸς ἀνταμοιβὴν
 τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Μάχη κατὰ τὸ μοναστήριον Σέλιζο.

Ἦδη ἐξύπνησε καὶ ὁ Παλάσκας, καὶ ἤρχισε, κατὰ τὴν
 κοινὴν παροίμιαν, νὰ τρίβῃ τὰ ὄμματά του, ἤδη ἠσθάν-
 θη τὴν τυφλὴν πρὸς τὸν τύραννον ἀφοσίωσίν του, καὶ ἐξ
 αὐτῆς τὴν πτώσιν τοῦ Σουλλίου, τὴν ἀναξιοπαθῆ θυ-
 σίαν καὶ τὴν στυγεράν αἰχμαλωσίαν τῶσιν ἐλευθέρων
 καὶ ἀθῶων ψυχῶν· ἤδη ἐνόησεν, ὅτι πλησιαζει καὶ ἡ

ιδιική του ἀρμοδία τοῖς προδόταις ἀνταμοιβή! ἀπελθὼν ἐν τοσούτῳ εἰς τὸ μοναστήριον ἐγνωστοποίησεν εἰς τοὺς συντρόφους του τὰς παραγγελίας καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Βεζύρη· ταῦτα πάντα ἀκούσαντες ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἤρξαντο ὁμοθυμαδὸν στεντορία τῇ φωνῇ νὰ καταρῶνται καὶ ἀναθεματίζωσι τοὺς προδότας τῆς πατρίδος καὶ δημίους τῶν οἰκουργειῶν των, κατ' ἐξαιρέσειν δὲ, τὸν Παλάσκαν· ἀλλ' ἐπειδὴ θεραπεία τις τοῦ προκειμένου κινδύνου δὲν ἠλπίζετο πλέον ἀπὸ κατάρρας καὶ ἀναθεματισμοῦς, ἀπεφάσισαν τέλος πάντων νὰ ἀποθάνωσιν ἡρωικῶς καὶ ἐνδόξως διὰ τῶν ὄπλων, ἄλλως ἔμελλε νὰ πλημμυρήσῃ τὸ αἱματόφυρτον ἀνθρωπομακελλεῖον τοῦ τυράνου ἀπὸ χιλίων τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἀνδρογυναικοπαίδων θυσίας· ὅθεν οἱ μὲν ἐφρόντιζον διὰ τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια, ἄλλοι δὲ ἠγωνίζοντο ν' ἀνεγείρωσιν ὀχυρώματα εἰς ἀναγκαίας θέσεις· ὁ Βεζύρης (διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἀμφίβαλλε), μὴ ἰδὼν τινὰ ἐξ αὐτῶν νὰ παρουσιασθῇ κατὰ τὴν παραγγελίαν του, ἀκούσας ἀφ' ἑτέρου τὰς ἐτοιμασίας καὶ ὀχυρώσεις, ἀπεφάσισε νὰ ἀποπερατώσῃ καὶ ταύτην τὴν ἐσχάτην καὶ τραγικωτέραν τοῦ Ζαλόγκου καὶ Ῥινιάσσης σκηνὴν, πέμψας κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς τοῦ 1804 ἔτους, ἑπτὰ χιλιάδας τουρκαλβανοὺς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν δύο στατηγῶν, Ἄγου Μουχουρδάρη καὶ Μπεκίρ Τζογαδούρη, διὰ νὰ ἔχῃ δὲ ἀσφαλεστέρας (ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ μετ' ἀνδρείους καὶ ἀπηλπισμένους ἐχθροὺς) ἐλπίδας τῆς καταστοφῆς των, ἐξελέξατο στρατιώτας ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διὰ τὸν πρόσφατον θάνατον τῶν ἐγγυτέρων αὐτῶν συγγενῶν καὶ φίλων ἔπνεον κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν ταχειανκαὶ ἀκόρεστον ἐκδίκησιν.

Φθάσαντες οἱ στρατηγοὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Νιγκόζη, παρατηρήσαντες ἀκριβῶς τὰς ἀρμοδίους θέσεις, ἐστρατοπέδευσαν πολιορκήσαντες στενῶς τὸ μοναστήριον, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ὤρμησαν λίαν πρῶτ' ἀποφασιστικῶς νὰ τοὺς ἐξώσωσιν ἐκ τῶν θέσεων, καὶ περιορίσωσιν ἐντὸς μόνον τοῦ μοναστηρίου, ἀλλὰ μ' ὄλην τὴν πεισματώδη ἐπιθεσὶν μὴ δυνηθέντες οὔτε νὰ τοὺς σαλεύσωσιν ἐκ τῶν ὄχυρωμάτων, ἐπέστρεψαν ἐκ νέου εἰς τὸ στρατόπεδον μετὰ τεσσαρῶν ὡρῶν μάχην καὶ ἐβδομήκοντα τριῶν στρατιωτῶν ἀπώλειαν ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἐκ δὲ τῶν Σουλλιωτῶν ἔπεσον τέσσαρες, τραυματισθέντων ἑπτὰ· ἡ γενναία αὕτη ἀντίκρουσις ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους ὥστε, νὰ μὴ μελετῶσι πλέον παρομοίαν ἐπίθεσιν, νὰ περιορισθῶσι δὲ εἰς μόνην τὴν στενὴν πολιορκίαν, ἀνάγκης συμπεισούσης εἰς ἀκροβολισμοὺς, καὶ ἀμυντικὰς προσβολάς. Τρεῖς μῆνες παρῆλθον χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ προχωρήσωσιν· ἀνυπόμονος ὁ Βεζύρης νὰ ἴδῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του τετελεσμένην καὶ τὴν ἐσχάτην ταύτην σκηνὴν, ἔγραψε (τῇ 15 Ἀπριλίου) πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ἐλέγχας πικρῶς τὴν ἀναξιότητα αὐτῶν καὶ ἀνανδρίαν τῶν στρατιωτῶν, μὴ δυνηθέντων εἰσεῖτε νὰ ἐκδικήσωσι τὸν θάνατον τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοθρήσκων ἔθωμανῶν, προσθέτων ἀκόμη, ὅτι, ἐὰν ἐπὶ δεκαήμερου προθέσμιας δὲν τοὺς καταστρέψωσι, τότε ἀνυπερθέτως μέλλει νὰ πέμψῃ ἄλλους στρατηγοὺς καὶ στρατιώτας, ὥστε καὶ τὰς διαταγὰς του νὰ ἔκτελέσωσι δραστηρίως καὶ τὸ Τουρκικὸν ὄνομα νὰ τιμῆσωσι πρεπόντως.

Ὁ ἀπότομος ἔλεγχος τοῦ Βεζύρη καὶ τῶν στρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τὴν φιλοτιμίαν αἰσθαντικώτατα ἐκέντησεν· ἔθεν τὴν εἰκοστὴν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς συμβούλιον συγκρο-

τήσαντες, ἀπεφάσισαν νὰ ρίψοκινδυνεύσωσι μᾶλλον, ἢ νὰ στερηθῶσι τοῦ ἡγεμόνος τὴν εὐνοίαν, καὶ τοῦ κόσμου τὴν ὑπόληψιν, διὸ τὴν ἐπιούσαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὠρκίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου Μωάμεθ ὅτι, ἐὰν δὲν νικήσωσι νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ τις ἐξ αὐτῶν ἕσον ἀκατάσχετος ἐφάνετο ἡ ὄρμη τῶν, τόσον ἀφ' ἐτέρου ἐγένετο ἀτρόμητος ἡ ἀντίκρουσις· δὲν ἦν ἀπίθανον ν' ἀποτύχωσιν ὡς τὸ πρῶτον, ἐὰν ἐν σῶμα ἐκ χιλίων σχεδὸν στρατιωτῶν συμποσούμενον δὲν ἐρρίπτετο ὡς κεραυνὸς κατὰ τινος ἀδυνάτου ὀχυρώματος, ἔχοντος πενήκοντα μόνον στρατιωτῶν φρουρὰν, ἡ ὁποία συμπεριπλακειῶσα ἀντεμάχετο ἐκ τοῦ συστάδην διὰ ξιφῶν καὶ μαχαιρῶν ἕωσού ἔπεσον ἅπαντες, μηδεὶς σωθέντος.

Ἡ κυρίεσις τοῦ ὀχυρώματος καὶ προχώρησις τῶν Τούρκων ἐπέφερον ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν εἰς ὄλους τοὺς Σουλλιώτας, καθότι ἐβιάσθησαν νὰ κενώσωσι ταυτοχρόνως καὶ ἄλλα τρία ὀχυρώματα, καὶ διευθυνθῶσι δρομαίως εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἀπῆτει νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ γυναικόπαιδα, ἡ συναποθάνωσιν· ἀλλ' ὁ σκοπὸς καὶ ἡ προθυμία τῶν ἐματκιώθησαν, διότι πρὶν οὗτοι ἐξελθῶσι τῶν ὀχυρωμάτων, εἰ Τούρκοι προκατέλαβον αὐτῶν τὰ ὀπίσθια, ὥστε εὐρέθησαν πανταχόθεν περικυκλωμένοι καὶ ἀντιμαχόμενοι ἐκ τοῦ συστάδην, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων· ἰδοῦσαι αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες καὶ μητέρες κατακερματιζομένους τοὺς ἀνδρας, τέκνα καὶ συγγενεῖς αὐτῶν, καὶ μὴ προσδοκῶσαι διὰ τῶν ὀπλων ἐπικουρίαν τινά, ἐξελθοῦσαι τοῦ μοναστηρίου μετὰ τῶν φιλτάτων, διευθύνοντο αὐθορμήτως εἰς τὸν ποταμὸν, ὅπως ριφθῶσι σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ρευμάτων τοῦ ποταμοῦ καὶ οὐποτε εἰς τῶν βαρβάρων

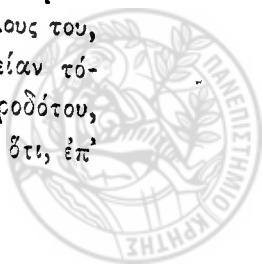
καὶ φονεῶν τῶν συγγενῶν των τὰς χεῖρας· ἡ ἐπικρατοῦσα σύγχυσις, οἱ ἀλαλχγμοὶ, οἱ ἀδιάκοποι πυροβολισμοὶ, οἱ κοπετοὶ, θρῆνοι καὶ ἡ ἐκ τούτων ὄλων προκύψασα ἀμηχανία δὲν ἔδωκαν εὐκαιρίαν εἰς ὅλα τὰ ἀδύνατα μίλην νὰ προλάβωσιν ἐγκαιρῶς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, τὸ δὲ κυριώτερον, ἐπειδὴ ἐν σῶμα ἐκ δύο σχεδὸν χιλιάδων συγκεῖμενον ἀποσπασθὲν ἐπίτηδες ἐκ τῆς ὀλικῆς ποσότητος τοῦ στρατοῦ προεφώρμησεν εἰς τὸ μοναστήριον, διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰ γυναικόπαιδα, καὶ ἀρπάσῃ τὰ κινητὰ αὐτῶν πράγματα· πολλὰς γυναῖκας προέλαβον μεταξὺ μοναστηρίου καὶ ποταμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ τέκνα των καὶ ἑαυτὰς διὰ μαχαίρῶν, ξύλων καὶ πετρῶν, διὸ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἐθυσιάσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅσαι δὲ προκατέλαβον τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ (ἦσαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ἐξήκοντα) ἀνοίξασαι τὰς ἀγκάλας ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν αὐθορμήτως μετὰ τῶν φιλτάτων, τῶν ὁποίων τὰ ἐλεύθερα καὶ ἱστορικὰ σώματα ἐκάλυψαν, κατέσυραν καὶ ἐξέμεσαν σποράδην ἐπὶ τῶν ὄχθων τὰ ρεύματά του.

Τοιοῦτον ἐλεεινὸν, ἀλλὰ γενναῖον τέλος ἔδωκαν καὶ οὗτοι οἱ δυστυχεῖς ἤρωες, ἐξ ὧν ὑπῆρχον τριακόσιοι ἐξήκοντα ἄνδρες μάχιμοι· ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ τρομερὰ καὶ θωρυβώδης αὕτη συμπλοκὴ ἀπεσπάσθη ὁ Κίτζος Βότζαρης καὶ γαμβρὸς του Παλάσκας μετ' ἄλλων πεντήκοντα πέντε ἀνδρῶν καὶ μιᾶς γυναικὸς, καὶ διὰ τινος τραχείας στενωποῦ ἀπέφυγον (ἐκτὸς τοῦ Παλάσκα) τὸν κίνδυνον, διὰ πολλῶν δὲ κόπων καὶ κακοπαθειῶν ἐσώθη εἰς Πάργαν ὁ Βότζαρης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μάρκου, τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἀνδρῶν καὶ τῆς προμνησθείσης γυναικὸς χήρας Μαρίας τοῦνομα, συζύγου, Γιώτου Πανταζῆ, ὅστις

ἔπεσε μυχόμενος μετὰ τῶν πεντήκοντα εἰς τὸν πρῶτον προμαχῶνα, ὡς προεῖρηται.

Μετὰ ἑπταήμερον πολυπαθῆ και κινδυνώδη νυκτοπορείαν ἔφθασεν ὡς ἄνωθεν και ὁ Βότζαρης εἰς τὴν Πάργαν· διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ και φύλαρχοι μετὰ πολλῶν ἄλλων συμπολιτῶν ἐκάθηντο ἐκτὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τὰς σκιὰς τῶν ἐλαιῶν, παρηγορούμενοι ὑπ' ἄλλήλων διὰ τὰ παρελθόντα δεινὰ, και συσκεπτόμενοι διὰ τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασιν· διαρκούσης εἰσέει τῆς σπουδαίας αὐτῶν συνομιλίας, ἐνεφανίσθη ἐξαίφνης ὁ Βότζαρης μετὰ τῶν συντρόφων του· διὰ τινὰς στιγμὰς κατέλαβεν ἅπαντας ἔκπληξις και θάμβος, ἐπειδὴ πρὸ πέντε ἡμερῶν διεβεβαιώθη πανταχόθεν, ὡς ἀδιαφιλονείκητος ἢ ἐν τῇ μονῇ Σέλτζο ὀλομελής τῶν Σουλλιωτῶν καταστροφή και αἰχμαλωσία· ἐν τούτοις και τινες ἐξ αὐτῶν ἀναπολήσαντες τὴν διαγωγὴν τοῦ Βότζαρη, ἔχοντες προσέει μετὰ αὐτῶν και τὰ πάθη πρόσφατα, διεννοήθησαν νὰ τὸν βλάψωσι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ἀλλ' οἱ φύλαρχοι και ἄλλοι διάφοροι, και τοὶ παλαιοὶ ἐχθροὶ τοῦ Βότζαρη, τοὺς ἐμπόδισαν, εἰπόντες· « ἐὰν ἡμεῖς, ἀδελφοί, τὸν βλάψωμεν σήμερον, οὐ μόνον ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον θελομεν κατηγορηθῆ, ἀλλὰ και αὐτὸν θέλει ὠφελήσομεν, ἀπαλλάττοντες ἀπὸ τὰ κοσμικὰ θάσανα· αἱ πράξεις του ἀρκετὰ τὸν ἐτιμώρησαν ἕως τῶρα· ἡ ζωὴ του εἰς τὸ ἐξῆς θέλει ἔχει βέβαια σύντροφον ἀχώριστον τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως δι' ὅσα ἔπραξε, δι' ὅσα ἔπαθε, και δι' ὅσα μέλλει νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ τὸν κόσμον διὰ τὴν διαγωγὴν του· ἐνὶ λόγῳ ἀφίσωμεν αὐτὸν εἰς τὴν Θεομηνίαν και Πατριδομηνίαν»· ὁ δὲ Παλάσκας ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὸν Βότζαρη συνελήφθη μετὰ τεσσάρων συν-

τρόφων καθ' ὅδον ὑπὸ τοῦ Καπετάνου Καραϊσκού, φυλάττοντος, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βεζύρη, στενωποῦς τῆς ἐπαρχίας του θάλτους, ἐστάλη ἀμέσως εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ἐβλήθη ἀλυσοδεμένος εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης· μετὰ διετῆ δὲ παρέλευσιν Βρετανός τις περιηγητὴς διεδιβάσθη περιεργείας χάριν εἰς τὸ νησίον, τοῦτον ἰδὼν ὁ Παλάσκας ἐπαρακάλεσε θερμῶς νὰ τὸν σώσῃ διὰ τῆς πρὸς τὸν Βεζύρη μισειτίας του, τῷ ὑποσχέθη, πιθανόν, ὁ Βρετανός· ἐπιστρέψας γοῦν εἰς τὴν πόλιν καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Βεζύρη, ἐμεσίτευσεν νὰ τῷ γίνῃ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος χάρις, ὁ Βεζύρης πρὶν δῶσθαι θετικὴν ἀπάντησιν τῆς μισειτίας του, τὸν ἐρωτᾷ· εἰπέ μοι, φίλε μου, εἰς τὸν τόπον σας τοῦ προδότου τῆς Πατρίδος πῶς τοὺς ἀνταμοιβετε; - μετὰ τὸν πλέον ἄτιμον θάνατον, ἀπεκρίθη ὁ Ἄγγλος· - καὶ οὗτος λοιπὸν, ἀνταπεκρίθη ὁ Βεζύρης, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ὁποῖου με παρακαλεῖς, εἶναι παρόμοιος· ὅθεν τώρα θὰ ἰδῆς ὁποῖαν ἀρμόδιον ἀνταμοιβὴν δίδω καὶ ἐγὼ εἰς τοὺς τοιοῦτους· διέταξε νὰ τὸν φέρωσιν ἀμέσως, καὶ ἄνευ ἀναβολῆς ἐπρόσταξε νὰ συντρίψωσι τοὺς πόδας του ἀπὸ κάτωθεν ἕως ἄνω διὰ τῆς ἀξίνης, ἐκτελουμένης δὲ ἐπίτηδες βραδείας τῆς σκληρᾶς ταύτης πράξεως ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αὐλῇ τοῦ Παλατιοῦ του, καὶ ὑπ' ὄψιν ἀμφοτέρων, ἐξηκολούθη ὁ Βεζύρης ὁμιλῶν ἡρέμα τὰ ἐξῆς. « Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, φίλε μου (ὁ Παλάσκας δηλαδή), διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ἐμένα, ἐπρόδωκε τὴν Πίστιν του, τὴν Πατρίδα του, τὰ τέκνα του, τοὺς συγγενεῖς του, τοὺς φίλους του, ἐγὼ, διὰ τὰ συμφέροντά μου, εἶχα μεγάλην χρεῖαν τότε τῆς προδοσίας του, ἀλλ' ὄχι τώρα καὶ τοῦ προδότου, τὸν ὁποῖον, ἐὰν ἀφίσω νὰ ζήσῃ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ἐπ'

ἄλλου διαφορετικοῦ καιροῦ θέλει βλάψει καὶ ἐμὲ, καὶ ἄλλους πολλούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

*Προσπάθεια διὰ τὴν ῥιζικὴν καταστροφὴν τῶν
Σουλλιωτῶν*

Εἰ καὶ εἰς τὴν τελευταίαν καὶ τραγικωτέραν ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σέλτζου μάχην ἔστησε νίκης τρόπαια ὁ Βεζύρης, ἡ αἰμοχαρὴς ὁμως ψυχὴ του κατετήκετο νυχθημερινῶς θλίπουσα ζῶντας ἔτι τοὺς περισσοτέρους, σημαντικωτέρους καὶ ἀνδρειότερους Σουλλιώτας εἰς τὴν Πάργαν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἄλλου: ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους μαχητάς, ἐκ τῶν περίξ χωρίων καταγομένους, οἵτινες φοβηθέντες τὴν μέλλουσαν καταδρομὴν τοῦ τυράννου, σχετικοὶ καὶ συναγωνισταὶ ὄντες τῶν Σουλλιωτῶν πάντοτε, προσεκολλήθησαν μετ' αὐτῶν οἰκογενειακῶς ἕνεκα τούτου, προσήλωσεν ἐπιμόνως τὴν τελευταίαν προσπάθειαν κατὰ τῆς ὀλομελοῦς καταστοφῆς τῶν Σουλλιωτῶν καὶ ὄσων ἄλλων ἀποφυγόντων τοὺς αἵματοσταγεῖς ὄνυχάς του ἐπιχειρηθεῖς κατ' αὐτῶν ὅσα ὁ ἴδιος καὶ οἱ κόλακίς του ἐπεννόουν καταχθόνια μέτρα· ἔγραψε κατ' ἀρχάς εἰς τοὺς Παργίους ἀπειλητικῶς ν' ἀποσκορακίσωσι τοὺς Σουλλιώτας ἐκ τῆς Πατρίδος των, ἐπεδὴ εἶναι ἀποκηρυγμένοι καὶ κατηραμένοι παρὰ τοῦ Σουλτάνου, διὸ, ὅστις πράξῃ τὸ ἐναντίον, μέλλει νὰ ὑποπέσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἰδίαν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου· συμπάσχοντες οἱ Πάργιοι διὰ τὴν συμφορὰν τῶν Σουλλιωτῶν, φοβούμενοι ἀφ' ἑτέρου μὴ πάθωσι καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια, ἀποβάλλοντες τοιαύτην ἐμπειροπόλεμον δύναμιν, δὲν ἔδιδον ἀκρόασι

εἰς τὰς ἀπειλάς του, οὔτε εἰς τοὺς λόγους καὶ παραινέσεις τοῦ Διοικητοῦ αὐτῶν Ἀβδουλάχμπεϊ καὶ δημογερόντων τῆς Πρεβύζης, ὡς ἐκ τῶν κατωτέρω ὄψιν ἐπισήμων ἐπιστολῶν πληροφορεῖται ὁ ἀναγνώστης, τὰς ὁποίας καταχωρίζομεν, κρίνοντας περιττάς, ὡς ταυτολογούσας, τόσας ἄλλας.

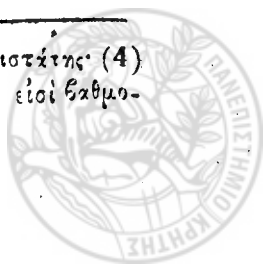
Ἀβδουλάχμπεϊ, ἐφέντης, μέγας Ἰμπροχώρης (1) Καπιτζίμπασης, (2) Σαλαχώρης, (3) καὶ Βοεβόνδας (4) τῶν ἀμπλακιχουμαγιανίνων, (5) Πρεβύζης, Πάργας, Βόνιτζας καὶ Βωθροντοῦ.

Εὐγενέστατοι προεστῶτες καὶ ἄρχοντες καὶ λοιποὶ ἐγκύριοι τῆς Πάργας, εἴητε ὑγιαίνοντες ἐν εὐτυχίᾳ.

Τὸ χρέος ἐκάστου ἀγαθοῦ διοικητοῦ εἶναι ἡ διατήρησις καὶ περίθαλψις τῶν ὑπηκόων του, καὶ αὐτοῦ τοῦ καλοῦ ὑπηκόου εἶναι ἡ ὑποταγὴ καὶ εὐπειθεῖα εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ προσταθέντα· τοῦτος ὁ ἱερὸς δεσμὸς συνδέει τὰς ψυχὰς ἀμφοτέρων, καὶ κατασταίνει εὐτυχούνας καὶ ἀταράχους τοὺς ὑπηκόους, προθυμοτέρους δὲ καὶ εὐχαρίστους τοὺς διοικητὰς πρὸς αὐτούς.

Ἐγὼ λοιπὸν, ὡς καλὸς διοικητὴς, ἐπλήρωσα πρὸς ἑσᾶς τὸ χρέος μου ἐντελέστατα, σεῖς δὲ καὶ ὑπήκοοι καὶ τὰς συμβουλὰς μου ἀμελεῖτε καὶ τὰς προσταγὰς μου παροδεύετε, καὶ προσπαθεῖτε μόνον σας τὸν ἀφανισμόν τῆς πατρίδος σας, ἐμβαίνοντες εἰς τὸ κρίμα τῶν ἀθῶων συμπατριωτῶν σας· ἐξωρίσατε τοὺς Σουλλιώτας, σᾶς εἶπα δὶς καὶ τρίς καὶ πολλάκις, ὅτι θέλει σᾶς προ-

(1) Πρωβεπφορεβός· (2) θυρωρός· (3) ἰππεπιστάτης· (4) Κυβερνήτης· (5) τῶν νεοκτιμάτων. ὅλα ταῦτα εἰσὶ ἑξαμηνολογία διδόμενα πρὸς τὸν Σουλτάνου.

ξενήσουν μεγάλην θλάβην· εἶναι εἴκοσιν ἡμέραι ὅπου πάλιν σᾶς ἔγραψα περὶ τούτου σφοδρῶς, ἀλλὰ ἡ ἀφεντία σας οὔτε φωνὴν οὔτε ἀκρόασιν μου ἐδώσατε, καὶ τοῦτο νὰ ὅπου σᾶς φοβερίζει τὸν ὄλεθρον τῆς πατρίδος σας· δὲν ἤμπορῶ νὰ σᾶς εἶπω περισσότερα, διὰ τοῦτο, διὰ τὴν ἐδικὴν μου ἀγαθὴν κλίσιν, καὶ διὰ πὴν ἀγάπην ὅπου πρὸς σᾶς ἔχω καὶ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν δὲν θέλει ἀφίσω κουσοῦρι (1) διὰ τὴν ἀπάντησίν σας καὶ ἡσυχίαν σας· ἀφεύκτως καὶ χωρὶς ἀργοπορίαν ὅμως νὰ ἔλθετε ἐδῶ δύο Κοτζαपाσιδες καὶ ὀκτώ ἀπὸ τοὺς πλέον φρονιμοτέρους, διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ νὰ ἀκούσετε καὶ τὰς συμβουλὰς μου πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος σας, ἐπειδὴ ἂν καὶ τώρα ἀμελήσητε, ἐγὼ πλέον θέλει σιωπήσω· καὶ ἐξεπίτηδες στέλω τὸν ἄνθρωπόν μου, Ἐμὴν Ἀγάθ διὰ νὰ ἔλθετε ἀντάμα εὐθύς· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς εἰδησίαν σας, εἴητε δὲ ὑγιαίνοντες καὶ εὐδαιμονοῦντες.

1804 Μαρτίου 13 Πρέβυζα.

Ἐπιστολὴ τῶν Δημογερότων Πρεβζύης

πρὸς τοὺς Παργίους

Ἡ ψυχὴ μας εἶναι διαπερασμένη ἀπὸ τὴν μεγαλητέραν θλίψιν· ἡ Πατρίς σας διὰ μίαν κακὴν Κυβέρνησιν, ἤλθεν εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ κινδύνου. Οἱ Σουλλιωταὶ εἶναι φερμανλίδες καὶ ἐχθροὶ τῆς βασιλείας, καὶ ὅστις τοὺς ἐπισκέπτει, πίπτει εἰς τὸ ἴδιον ἀμάρτημα· ἐὰν στοχάζεσθε

(1) Ὁ Ἀβδουλάχ μπέης καὶ διοικητὴς τῆς Πάργας, Πρεβζύης, Βονίτζης καὶ Βοθρωτοῦ, εἰ καὶ φύσει Ὀθωμανός, ἀλλ' ὑπῆρχεν ἀφ' ἑτέρου φιλόανθρωπος, πολιτικός, φιλήσυχος, ὁ φόβος ὅμως τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις τῆς κυβερνήσεώς του τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀλλάξῃ διαγωγὴν, ὡς καὶ οἱ δημογέροντες τῆς Πρεβζύης.

ὅτι ἔργον φιλόανθρωπον εἶναι νὰ συμπονήτε καὶ περιποιή-
σθε τοὺς ἀνθρώπους, στοχασθῆτε, ὅτι αὐτὸ τὸ χρεωστεῖτε
τῆς πατρίδος σας καὶ τῶν συμπολιτῶν σας, τῶν ὁποίων
ἡ Κυβέρνησις μέλλει νὰ εἶναι χαρακτηρισμένη εἰς τὴν
καρδίαν σας.

Τὰ πράγματα ἦλθον ἐπὶ τὸ ἄκρον, καὶ ὁ κίνδυνος
τῆς πατρίδος σας εἶναι ἕτοιμος, μὴ πάρετε, μὴ πάρετε,
διὰ περιττολογίας τὰ ὅσα σᾶς γράφει ὁ ἐκλαμπρότατος
Μπεϊ ἐφέντης μας· μὴν ὑποφέρετε πλέον τὸν παραμικρότε-
ρον Σουλλιώτην εἰς τὰ σύνορά σας, καὶ ἅς ἔλθουν ἐδῶ
ἐκείνοι, ὅπου κράζει ὁ Μπεϊ ἐφέντης μας, διὰ νὰ θάλατε
κανένα ὄρον, νὰ μὴ χαθῆτε κατὰ κράτος, διότι σᾶς
ἐπαίχθη ἡ παγίδα, ὅπου δὲν ἤμπορεῖτε νὰ ἀποφύγετε·
ἡμεῖς καὶ ὡς Χριστιανοὶ καὶ ὡς φίλοι συμπονοῦμεν τὴν
κατάστασίν σας, καὶ σᾶς σημειώνομεν ταῦτα, καὶ εἰς
τὸ χέρι σας εἶναι, ἢ νὰ φυλαχθῆτε, ἢ νὰ χαθῆτε, τόσον
σᾶς γράφομεν.

Πρέβυζα 12 Μαρτίου 1894.

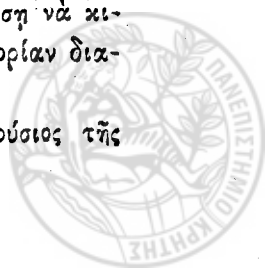
Φίλοι εἰλικρινεῖς

Νικόλαος Ῥέντζος.

Νικόλαος Κιτζίλης.

Καὶ ὑπὸ διαφόρων ἄλλων μερῶν ἠρεθίζοντο οἱ Πάρ-
γιοι νὰ ἐξορίσωσι τοὺς Σουλλιώτας, ἀλλὰ δὲν συγκα-
τένευσαν, καὶ πολλῶ μᾶλλον, διότι ἡ ἐν Κερκύρα Ῥωσ-
σικὴ ἀρχὴ τοὺς ὑπεσχέθη ἐσχάτως φανεράν προστασίαν
καὶ ὑπεράσπισιν, ἐὰν ὁ Βεζύρης ἤθελε τολμήσῃ νὰ κι-
νηθῇ κατ' αὐτῶν, ὡς εἰς τῆς Πάργας τὴν ἱστορίαν δια-
γνωσθήσεται.

Οὔτε ἡ ἐπτανήσιος Γερουσία, οὔτε ὁ πληρεξούσιος τῆς

Ῥωσσίας Κώμης Γεώργιος Μοκκενίγος εἶχον ἐπαρκεῖς γνώσεις τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, μόνος ὁ ἐν Κερκύρᾳ πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας, Ἐλευθέριος Μπενάκης, ὁ ἐκ Καλαμῶν τῆς Πελοποννήσου καταγόμενος, εἶχε πείραν ἀκριβοῦς τῶν τουρκικῶν φρονημάτων καὶ ἐθίμων, πολὺ δὲ περισσότερον, τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὅστις πάντα λίθον ἐκίνησε καὶ ἄφθονον χρυσίον ἐδαπάνησε διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν φιλίαν του, ἣτις μόνη ἐξήρκει πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν καταχθονίων σκοπῶν του κατὰ τε Σουλλιωτῶν, Παργίων καὶ ἄλλων σιμαντικῶν τῆς Ἡπείρου ἐχθρῶν του, διότι μόνος αὐτὸς ἀνέτρεπε καὶ ἐματαίωνε πάντοτε τὰ σχέδιά του· πεπεισμένη λοιπὸν ἡ Ῥωσικὴ ἀρχὴ εἰς τὰς γνώσεις, συμβουλὰς καὶ τίμιον χαρακτήρα του δὲν ἔδιδεν ἀκρόασιν εἰς τινὰ διεφθαρμένα τῆς Κερκύρας ὑπὸ τοῦ Βεζύρη ὄργανα (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

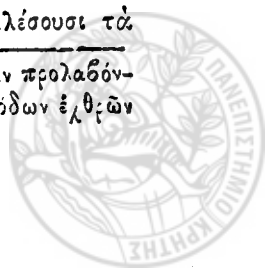
*Μισθοδοσίαις Ῥωσικῇ
πρὸς τοὺς Σουλλιώτας*

Οἱ πρὸ μικροῦ ἀτρόμητοι μαχηταί, τὸ φύσητρον τῶν Μωαμετανῶν, καὶ τὸ καύχημα τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν ἔπραξαν κατωτέρας ἀνδραγαθίας ἀπὸ τῶν ἐν Μαραθῶνι, Πλαταιαῖ, καὶ Θερμοπύλαις ἀγωνισθέντων, κατήντησαν, διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κλίματος, ἔλλειψιν

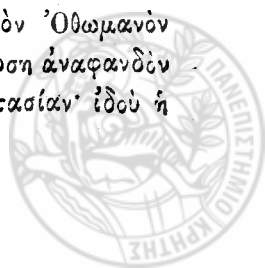
(1) Τὸ λαμπρὸν καὶ μαγνητικὸν χρυσίον τοῦ Βεζύρη ἐθάμβωσε καὶ παρείλκυσε ἀτόμον τι ἐκ τῶν πρωτίστων τῆς Κερκύρας, φέρων καὶ τίτλον Κώμης, τὸ ὅποιον ἐμισθοδοτεῖτο κατὰ μῆνα ἀνὰ πέντε χιλιάδας γρόσια, διὰ νὰ ὑπερασπίζη καὶ ἐκτελέη τὰ θελήματα τοῦ μισθοδοτοῦ.

κατοικιῶν, τροφῶν καὶ πικρὰν τῆς Πατρίδος μνήμην, σχεδὸν εἰς ἀπελπισίαν· τούτων ἕνεκα τῶν δεινῶν ἀπεφίσεισαν τὰ μὲν γυναικόπαιδα ν' ἀφίσωσιν εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ θεοῦ, ὑπεράσπισιν τῶν Ῥώσων, καὶ φιλανθρωπίαν τῶν ὁμογενῶν Ἑπτανησίων, αὐτοὶ δὲ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ νόου εἰς τὴν ξηρὰν (1) μὲ τὰ ὄπλα, ἢ ν' ἀποθάνωσι μαχόμενοι, ἢ νέαν καὶ ἐλευθέραν πατρίδα νὰ συστήσωσιν ἔν τινι ὄχυρᾷ τῆς Ἑλλάδος θέσει· ὑπὸ τοιαύτης σωματικῆς, καὶ ἠθικῆς κακοπαθείας κατατρυχόμενοι καθ' ἐκάστην, εἶδον ἀπροσδοκῆτως τὴν ἔως τότε σκληρὰν τύχην των ὑπομειδιῶσαν καὶ παραμυθητικὴν· ὁ γὰρ ἐν Κερκύρα στρατηγὸς τῶν Ῥώσων, Ἀνρέπ τούς προσεκάλεσε νὰ διαβιβασθῶσιν ἅπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Κέρκυραν, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτωρ Πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν Ἀλέξανδρος Πρῶτος, φιλανθρωπία καὶ πατρικῆ εὐνοίᾳ ὀρμώμενος τούς δέχεται ὑπὸ τὴν Αὐτοκρατορικὴν ὑπηρεσίαν ὡς μισθωτοὺς στρατιώτας· παρουσιασθέντες λοιπὸν ἡρωτήθησαν παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, ἂν ἔχωσιν εὐχαρίστησιν νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀπεκρίθησαν ἐκ συμφώνου ἅπαντες, ὅτι εἶναι πρόθυμοι καὶ ὑπόχρεοι νὰ χύσωσι καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός των διὰ τὸ ὄνομά του, πολὺ δὲ περισσότερον ἀντιμαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων· τὸν ἐπαρακάλεσαν ὁμῶς νὰ μὴ τοὺς συναριθμῆσῃ εἰς τὴν τακτικὴν στρατιωτικὴν, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀφήσῃ εἰς τὸ πάτριον εἶδος τοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ἐγυμνάσθησαν ἀνέκκθεν, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι πεπεισμένοι ὅτι ἐκτελέσουσι τὰ

(1) Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συνεννοήθησαν προλαβόντως μετὰ τινων Καπετάνων τῆς Ἑλλάδος, ἀποδῶν ἐλθεῖν ὄντων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

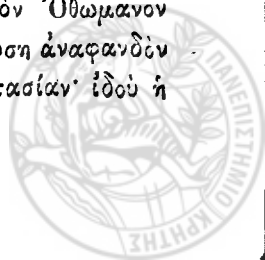
στρατιωτικά χρέη εὐχερESTότερα καὶ ἐπιτυχέστερα· ἐδέχθη ἀναντιρρήτως τὸ ζήτημὰ των, ὅθιν ἐσχημάτισεν ἀμέσως ὀκτώ Ἑκατονταρχίας, συνισταμένην ἐκάστην ἐξ ἑνὸς Ἑκατοντάρχου, δύο πεντηκοντάρχων, ἑνὸς σημαιοφόρου, δέκα δεκαδάρχων καὶ ἐνενηκοντα στρατιωτῶν· τὸ ὄλον ἑκατὸν τέσσαρες· ἐν πρώτοις ἐτιμήθησαν ἑκατόνταρχοι οἱ ἐξῆς· Δῆμος Δράκος, ὅστις καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπεβίωσεν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀντεκατέστησαν τὸν υἱὸν του Γεώργ. Δράκον· ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, Τζῆμας Ζέρβας, Τοῦσας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκλιῆς, Ζυγοῦρης Τζαβέλλας, Βασίλειος Ζέρβας καὶ Διαμάντης Δαγκλιῆς· ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐχειροτονήθη Ἰωάννης τις Μπεκεγτόρφ, τὸ γένος Ῥώσσοσ νίος χαριστάτος, καὶ φιλέλλην, ἠγάπα, καὶ περιεθαλπὲ τὰς οἰκογενεῖας των, τοῦ ἐγύμναζεν ἐνίστα μὲ πλαστοῦς πολέμους κατὰ τὴν συνθήειαν αὐτῶν, ὀαπανῶν ἐξ ἰδίων· ἀλλὰ δι' ὀλίγους μῆνας ἐχρημάτισεν ἀρχηγὸς των, διότι προσκληθεὶς ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πητρούπολιν, τὸ δὲ τάγμα διεδέχθη στρατηγὸς τις, Ἐμμανουὴλ Παπαδόπουλος, τὸ γένος Ἑλλην, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ συμπαθητικὸς· ἀπεδείχθη τρανώτατα ἐκ τῶν προρρήθέντων, ὅτι πάντα λίθον, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐκίνησεν ὁ Βεζύρης, καὶ πολυάριθμα χρήματα κατηνάλωσε διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπερ δὲ κατασταίνει αὐτὸν χαρμπείστατον, γελοιοδέστατον καὶ μνησικάκον ἀπαραδειγματιστον εἶναι ἢ κατωτέρω πρὸς τοῦς Παργίους ἐπιστολή του, δι' ἧς τρέφει ἀκόμη ματαίας ἐλπίδας καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἰπαργεῖοι εἶχον ἀποπέμψη τὸν Ὀθωμανὸν διοικητὴν των Ἀβδουλάχ μπεϊ, καὶ ἀφιέρωση ἀναφανδὸν τὴν Πατρίδα των ὑπὸ τὴν Ῥωσικὴν προστασίαν· ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή.

Ἄπὸ τὸν ὑψηλότατον Βαλῆν Ἰωαννίνων καὶ Τρικ-
κάλων Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ χαιρετισμὸς καὶ εἰδήσις πρὸς
τοὺς Προέδρους, καὶ ἐπιλοῖπους κατοίκους τῆς Πάργας·
ὅτι ἐλάσσομεν καὶ τὸ δεύτερον γράμμα σας, καὶ μὲ ὄλον
ὁποῦ ἔχομεν ἀπόφασιν διὰ νὰ κόψωμεν ἀπὸ μέρος μας
καὶ αὐτὴν τὴν στράταν τῶν γραμμάτων, πλὴν διὰ νὰ
μὴ νομίσετε, ὅτι ἤμπορεῖτε νὰ μᾶς ἀπαιτήσετε μὲ τὰς
προφάσεις ὁποῦ μᾶς γράφετε, διὰ τοῦτο σᾶς ἀποκρινό-
μεθα καὶ τούτην ἀκόμη τὴν φοράν.

Μᾶς γράφετε ὅτι δὲν ἤξεύρετε, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα
ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους, καθὼς αὐτοὶ σᾶς λέγουν·
καὶ διατὶ νὰ πιστεύετε αὐτούς, ὁποῦ μὲ τέτοια ψεύματα
εἶναι μαθημένοι νὰ γελοῦν τὸν κόσμον; καὶ ἂν δὲν ἤξεύ-
ρετε καλᾶ, νὰ μάθετε τὴν ἀλήθειαν, νὰ βεβαιωθῆτε μά-
λιστα καὶ τὸ σπαθὶ ὁποῦ ἔφαγαν ἀπὸ τὰ σουρρικὰ στρα-
τεύματα εἰς τὸ Ἰσμαήλ, ἀφίνω τὸν μεγαλώτατον χαλα-
σμόν ὁποῦ ἔπαθαν εἰς τὴν Λεχίαν ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους,
ὁποῦ τοὺς ἐπῆραν ὄλην τὴν Λεχίαν; καὶ τοὺς κυνηγοῦν
μέσα εἰς τὸν τόπον των· αὐτὰ εἶναι περιττὰ νὰ σᾶς τὰ
γράφωμεν ἡμεῖς, ὅτι τὰ μανθάνετε καλῆτερα ἀπὸ ἄλλους·
μοναχὰ διὰ νὰ σᾶς κάμωμεν νὰ καταλάβετε τὸ λάθος
σας ὁποῦ πλανᾶσθε, καὶ προσκαλλᾶτε τοῦ λόγου σας
καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ Τόπου σας, ὁποῦ εἶναι τόπος Βα-
σιλικὸς, καὶ σεῖς ῥαγιαδες Βασιλικαί, εἰς τοὺς ἐχθρούς,
τοῦ κραταιοτάτου Βασιλέως μου· τέλος πάντων, διὰ νὰ
λείψῃ καὶ αὐτὴ ἡ πρόφασίς τους, νὰ καταλάβουν καὶ
τὰ νησιά, ὅτι τὸ Δοβλέτι ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους
διὰ τὴν ἀπιστίαν ὁποῦ ἔκαμαν καὶ ἐπλάκωσαν τοὺς τό-
πους τοὺς Βασιλικούς, ἰδοὺ σήμερον μαξοὺς (ἐπίτηδες)
Τάταρης (ταχυδρόμος) ἀπὸ μέρος τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου

στρατιωτικὰ χρέη εὐχερESTότερα καὶ ἐπιτυχέστερα· ἐδέχθη ἀναντιρρήτως τὸ ζήτημὰ των, ὅθεν ἐσχημάτισεν ἀμέσως ὀκτώ Ἐκατονταρχίας, συνισταμένην ἐκάστην ἐξ ἑνὸς Ἐκατοντάρχου, δύο πεντηκοντάρχων, ἑνὸς σημαιοφόρου, δέκα δεκαδάρχων καὶ ἐνενήκοντα στρατιωτῶν· τὸ ὅλον ἑκατὸν τέσσαρες· ἐν πρώτοις ἐτίμηθησαν ἑκατόνταρχοι οἱ ἐξῆς· Δῆμος Δράκος, ὅστις καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέβίωσεν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀντεκατέστησαν τὸν υἱὸν του Γεώρ. Δράκον· ὁ φῶτος Τζαβέλλας, Τζῆμας Ζέρβας, Τοῦσας Ζέρβας, Γκόγκας Δαγκιλῆς, Ζυγούρης Τζαβέλλας, Βασίλειος Ζέρβας καὶ Διαμάντης Δαγκιλῆς· ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐχειροτονήθη Ἰωάννης τις Μπεκεγτόρφ, τὸ γένος Ῥώσσο· νέος χαριέστατος, καὶ φιλέλλην, ἠγάπα, καὶ περιθαλαπέτας οἰκογενείας των, τοὺς ἐγύμναζεν ἐνίοτε μὲ πλαστοῦς πολέμους κατὰ τὴν συνθήειαν αὐτῶν, ὀαπανῶν ἐξ ἰδίων· ἀλλὰ δι' ὀλίγους μῆνας ἐσχημάτισεν ἀρχηγὸς των, διότι προσκληθεὶς ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πιτροῦπολιν, τὸ δὲ τάγμα διεδέχθη στρατηγὸς τις, Ἐμμανουὴλ Παπαδόπουλος, τὸ γένος Ἑλλήν, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ συμπαθητικός· ἀπεδείχθη τρανώτατα ἐκ τῶν προρρήθέντων, ὅτι πάντα λίθον, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐκίνησεν ὁ Βεζύρης, καὶ πολυάριθμα χρήματα κατηνάλωσε διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Σουλλιωτῶν, ὅπερ δὲ κατασταίνει αὐτὸν χαρμπερίστατον, γελιοδίστατον καὶ μνησίκακον ἀπαραδειγματιστον εἶναι ἢ κατωτέρω πρὸς τοῦς Παργίους· ἐπιστολή του, δι' ἧς τρέφει ἀκόμη ματαιὰς ἐλπίδας καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἰπαργεῖοι εἶχον ἀποπέμψη τὸν Ὀθωμανὸν διοικητὴν των Ἀβδουλάχ μπεϊ, καὶ ἀφιέρωση ἀναφανδὸν τὴν Πατρίδα των ὑπὸ τὴν Ῥωσικὴν προστασίαν· ἰδοὺ ἡ ἐπιστολή.

Ἀπὸ τὸν ὑψηλότατον Βαλῆν Ἰωαννίνων καὶ Τρικ-
κάλων Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ χαιρετισμὸς καὶ εἰδήσεις πρὸς
τοὺς Προέδρους, καὶ ἐπιλοῖπους κατοίκους τῆς Πάργας·
ὅτι ἐλάθομεν καὶ τὸ δεύτερον γράμμα σας, καὶ μὲ ὄλον
ὅπου ἔχομεν ἀπόφασιν διὰ νὰ κόψωμεν ἀπὸ μέρος μας
καὶ αὐτὴν τὴν στράταν τῶν γραμμάτων, πλὴν διὰ νὰ
μὴ νομίζετε, ὅτι ἤμπορεῖτε νὰ μᾶς ἀπατήσετε μὲ τὰς
προφάσεις ὅπου μᾶς γράφετε, διὰ τοῦτο οἷς ἀποκρινό-
μεθα καὶ τούτην ἀκόμη τὴν φορὰν.

Μᾶς γράφετε ὅτι δὲν ἤξεύρετε, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα
ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους, καθὼς αὐτοὶ οἷς λέγουν·
καὶ διατὶ νὰ πιστεύετε αὐτούς, ὅπου μὲ τέτοια ψεύματα
εἶναι μαθημένοι νὰ γελοῦν τὸν κόσμον; καὶ ἂν δὲν ἤξεύ-
ρετε καλᾶ, νὰ μάθετε τὴν ἀλήθειαν, νὰ βεβαιωθῆτε μά-
λιστα καὶ τὸ σπαθὶ ὅπου ἔφαγαν ἀπὸ τὰ οὐρικὰ στρα-
τεύματα εἰς τὸ Ἰσμαήλ, ἀφίνω τὸν μεγαλώτατον χαλα-
σμὸν ὅπου ἔπαθον εἰς τὴν Λεχίαν ἀπὸ τοὺς Φραντζέζους,
ὅπου τοὺς ἐπῆραν ὅλην τὴν Λεχίαν; καὶ τοὺς κυνηγοῦν
μέσα εἰς τὸν τόπον των· αὐτὰ εἶναι περιττὰ νὰ οἷς τὰ
γράφωμεν ἡμεῖς, ὅτι τὰ μανθάνετε καλῆτερα ἀπὸ ἄλλους·
μοναχὰ διὰ νὰ οἷς κάμωμεν νὰ καταλάβετε τὸ λάθος
σας ὅπου πλανᾶσθε, καὶ προσκαλλᾶτε τοῦ λόγου σας
καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ Τόπου σας, ὅπου εἶναι τόπος Βα-
σιλικὸς, καὶ σεῖς ῥαγιαδες Βασιλικαί, εἰς τοὺς ἐχθρούς,
τοῦ κραταιοτάτου Βασιλέως μου· τέλος πάντων, διὰ νὰ
λείψη καὶ αὐτὴ ἡ πρόφασίς τους, νὰ καταλάβουν καὶ
τὰ νησία, ὅτι τὸ Δοβλέτι ἔχει πόλεμον μὲ τοὺς Ῥώσους
διὰ τὴν ἀπιστίαν ὅπου ἔκαμαν καὶ ἐπλάκωσαν τοὺς τό-
πους τοὺς Βασιλικούς, ἰδοὺ σήμερον μαξοὺς (ἐπίτηδες)
Τάταρης (ταχυδρόμος) ἀπὸ μέρος τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου

μὲ τὰ ἀναγκαῖα γράμματα τῆς εἰδήσεως ἀπερνᾷ καὶ
 πηγαίνει, καὶ τὸ μανθάνετε καὶ σεῖς, διὰ νὰ καταλάβετε
 ταῖς πονηρίαις, καὶ δουλιότηταις ὅπου αὐτοὶ μετα-
 χειρίζονται· λοιπὸν ἐσεῖς νὰ ἦσθε βασιλικοὶ, καὶ νὰ
 γυρεύετε βοήθειαν ἀπὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βασι-
 λεύς μου, τί ὑποταγή εἶναι αὐτῇ ὅπου ὑπόσχεσθε νὰ
 φυλάξετε; καὶ τί βασιλῆκι εἶναι αὐτὸ τὸ ἐδικόν σας;
 μᾶς γράφετε, ὅτι αὐτοὶ (οἱ Σουλλιωταὶ δηλαδὴ) ὅπου
 εἶναι μέσα εἰς τὸν τόπον σας εἶναι ἐδικοί σας· τί ἐδι-
 κοσύνη πρέπει νὰ ἔχετε σεῖς μὲ κλέπτας καὶ κακοὺς
 ἀθρώπους ὅπου ἐπολέμησαν μὲ τὴν Τουρκίαν τόσον και-
 ρόν; ἀποστάται τῆς κραταιᾶς βασιλείας, καὶ τῶρα ὑπο-
 κείμενοι εἰς τὴν δούλευσιν τῶν ἐχθρῶν; τί δικαιολόγη-
 μα καὶ τί ἀπολογία σᾶς ἀπομένει νὰ ἔχετε διὰ νὰ ἀθω-
 ωθῆτε ὅπου ἀρνηθήκετε τὸν κυβερνήτην καὶ βοεβόνδα,
 ὅπου σᾶς ἔχει διωρισμένον τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι καὶ ἀφί-
 σατε νὰ κυβερνᾶται ὁ τόπος σας ἀπὸ ξένους, ἐχθροὺς,
 ἀποστάτας καὶ κακοὺς ἀθρώπους; ὁ δὲ νὰ σᾶς κάμωμεν
 λοιπὸν νὰ καταλάβετε καλὰ τὸ σφάλμα σας καὶ νὰ σᾶς
 εὐγάλωμεν ἀπ' αὐτὴν τὴν πλάνην, ἀπεφασίσαιμεν ἀκό-
 μη καὶ τούτην τὴν ὀλοῦστερινὴν φορὰν νὰ σᾶς στείλω-
 μεν καὶ τοῦτο τὸ γράμμα μας, διὰ νὰ μὴν ἔχετε πλέον
 αἰσίαν νὰ ρίχνετε τὸ βάρος εἰς ἡμᾶς, παρὰ νὰ τὸ ἠξέ-
 ρετε, ὅτι εἶναι ἐπάνω σας καὶ τὴν ἀπολογίαν νὰ τὴν χρε-
 ωσᾶται ἐσεῖς καὶ διὰ τὸν ἐαυτόν σας καὶ διὰ ἄλλους
 ὅπου ἐξ αἰτίας σας θὲ πάθουν ἐκεῖνα ὅπου εἶναι ἐνδεχό-
 μενα· ἐπειδὴ ὁμως εἰσθε βασιλικοὶ καὶ δὲν εὐ-
 χαριστούμεθα εἰς κανένα τρόπον διὰ νὰ δοκιμάσετε κά-
 νένα ἀπ' ἐκεῖνα τὰ κακὰ ὅπου ἠμποροῦν νὰ σᾶς ἀκο-
 λουθήσουν καὶ νὰ μετανοήσετε ὕστερον χωρὶς ὄφελος, κά-

μνομεν καὶ τῶρα τὸ χρέος μας καὶ συμβουλευόμεν νὰ ἔλθετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας καὶ νὰ συλλογισθῆτε καλὰ τὸ χρέος σας καὶ νὰ διώξετε ἀπὸ τοὺς τόπους σας αὐτοὺς τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους ὅπου ἐμβάσετε· ἂν αὐτοὶ θελήσουν νὰ μείνουν βραγιάδες, καθὼς ἦτον, ἃς ζητήσουν τόπον ἀπὸ ἡμᾶς, τὸν ἀφέντην τοῦ τόπου τούτου νὰ τοὺς δώσωμεν καὶ νὰ ζήσουν καθὼς καὶ οἱ ἐπίλοιποι βραγιάδες, εἰ δὲ μὴ, ἃς φύγουν μακρὰν ὅπου ἄλλοῦ θελήσουν· σιῖς ὅμως νὰ στείλετε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς προεστῶτας τοῦ τόπου σας νὰ ζητήσετε τὸν εὐεχόνδα Ἀβδουλάχμπεϊ νὰ ἔλθῃ αὐτοῦ διὰ νὰ σᾶς κυβερνήσῃ καὶ προβλεψῇ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ τόπου σας εἰς τὸν πλέον ὠφελιμώτερον διὰ λόγου σας τρόπον ὅπου νὰ ἦναι, καὶ μὲ τὴν βασιλικὴν θέλησιν συμφώνως, καὶ μὴ χάνετε καιρόν· εἰάν ὅμως δὲν ἀκούετε οὔτε τῶρα τὰς συμβουλάς μου, ὅπου ἀποβλέπουν διὰ τὸ συμφέρον σας· καὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ τόπου σας δὲν ἔχετε πλέον αἰτίαν νὰ παραπονῆσθε ἀπὸ ἄλλον, παρὰ ἀπὸ τὴν κακὴν γνώμην τὴν ἐδικὴν σας, καὶ ἀπὸ τοὺς αἰσχροὺς στοχασμοὺς ὅπου ἔχετε, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς καὶ ἡ ὀργὴ ἡ βασιλικὴ ἔχουν νὰ σᾶς παιδεύσουν καθὼς τυχαίνει, καθὼς ἐπαιδεύθησαν καὶ ἄλλοι ὁμοιοὶ σας, καὶ μὴ καρτερῆτε πλέον ἄλλο γράμμα μας, ὅτι δὲν ἤξεύρομεν νὰ προφασίζόμεθα, οὔτε ἔχομεν σκοπὸν νὰ σᾶς ἀπατήσωμεν παρὰ νὰ σᾶς ἐνθυμήσωμεν τὸ χρέος σας, καὶ εἶθε οἰκοκυραῖοι εἰς ἅπαντος.

1807 Φεβρουαρίου 2 Ἰωάννινα.

Κατὰ δὲ τὸ 1806 ἔτος μῆνα Δεκέμβριον ἐκήρυξεν ἡ Ῥωσσία τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅθεν δι' αὐτοκρατορικῶν διατάγματος πύξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας συμποσούμενος· οἱ

Ἕλληνας, διὰ τε τὸ ὁμόθησκον καὶ ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος προθύμως ἐδέχοντο τὴν Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν· ταυτόχροτως ὁ Ναύαρχος Συνέβην ἐχειροτόνησε Ταγματάρχην (Μαγιόρον) τὸν συγγραφεὶα ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων ἑκατονταρχιῶν, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισεν ὁ ἴδιος ἐκ νεοσυλλέκτων μαχητῶν, καὶ οὕτω κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν διεβιβάσθη ἀμέσως εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Λευκάδος, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπαπειλεῖ νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ καὶ τοι ὁ στρατάρχης τοῦ Ἰσούφ Ἀράπης εἶχεν ὑπ' ὄδηγιάν του ὑπὲρ τὰς ἐπτὰ χιλιάδας ἐμπειροπόλεμον Μακεδοναλθωνικὸν στρατὸν, καὶ ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους ἵππεις· οἱ Ἕλληνες ἔχοντες ἀνεκαθεν ἀκριβοῦς τοπικὰς γνώσεις τῆς Ἀκαρνανίας, Αἰτωλίας, Λοκρίδος καὶ ἐπιλοίπων ἐπαρχιῶν, ὄντες μάλιστα καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀπεβιβάζοντο πολλάκις εἰς τὴν ξηρὰν τὴν νύκτα, ὅπου ἐπέφερον ἐπαισθητὴν ζημίαν εἰς τοὺς ἐχθρούς·

Ἐὰν ὁ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πόλεμος ἤθελε διαρκέσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ εἰς τὰ Βόρεια μέρη, ἦτο πιθανὸν νὰ καταπονθῆ ὁ Βεζύρης, ἐπειδὴ εἰ ἐν Λευκάδι ἀνώτεροι καὶ πολυπράγμονες ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες ἐπροωργάνισαν δι' ἀποστόλων (ἐν γνώσει τῆς ἀρχῆς) τοὺς ἐν Ἀκαρνανίᾳ, Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ ἐνόπλους Καπετάνους Ἕλληνας καὶ τινὰς πρὸς τούτοις σημαντικοὺς Ὀθωμανοὺς, ἐχθροὺς ἀσπόνδους ὄντας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, νὰ κινηθῶσι κατ' αὐτοῦ ἅμα ἴδωσι τοὺς ἐν Λευκάδι ἀποβιβασθέντας εἰς Ἀκαρνανίαν, καὶ κινουμένους κατὰ τοῦ τυράννου· ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ 1807 ἔτος ἀπροσδόκητος τῶν Γάλλων ἀφίξις εἰς τὴν ἐπτάνησον, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τελσιῖτ δηλαδὴ, καὶ συν-

θήκην τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου ἐμάταιωσε διόλου τὸ μεγαλουργόν τῶν Ἑλλήνων σχεδίων.

Γνωρισθέντες λοιπὸν μετὰ δέκα ἔτη ἐκ νέου οἱ Γάλλοι κυρίαρχοι τῆς Ἑπτανήσου ἐδέχθησαν εὐνοϊκῶς καὶ τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, (ἐκτός τινων Ἀκαρνάνων, ἀπελθόντων ἐκ προαιρέσεως εἰς τὰ ἴδια) τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Γαλλικὴν ὑπηρεσίαν μετὰ τὰ ὁποῖα ἀπελάμβανον καὶ εἰς τὴν Ῥωσικὴν προνόμια, ἣ δὲ πρὸς τοὺς Γάλλους ὑπηρεσία διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη, μέχρι, δηλαδή, τοῦ 1814 ἔτους, καθ' ἃ μετὰ τὴν ἐν Παρισίοις συγκροτηθεῖσαν γενικὴν τῶν Βασιλέων συνέλευσιν διωρίσθησαν προστάται καὶ τοποτηρηταὶ τῆς Ἑπτανήσου οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες ἐσχημάτισαν ἐν τάγμα στρατιωτικόν, συγκεῖμενον ἐκ τριακοσίων μόνον στρατιωτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ ἐν ἔτος διέλυσαν, οἱ δὲ μείναντες ἄμισθοι Σουλλιῶται καὶ διάφοροι ἄλλοι Ἠπειρῶται στερούμενοι τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἠναγκάσθησαν νὰ διασκορπισθῶσιν ἐνθεν κακεῖσε, ἄλλοι δὲ νὰ γίνωσιν ὑπηρεταὶ τοῦ τυχόντος μισθοτοῦ, δηλαδή, ἀγροφύλακες, ἀμπελοφύλακες, κηποφύλακες, ὕδροφόροι, ξυλοφόροι, ποιμένες, συφορβοὶ, σκαφεῖς καὶ τὰ παρόμοια, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν νὰ ψωμοζητῶσι· διάφοροι ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως ἀπελθόντες εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· τοὺς ἐδέχθη εὐμενῶς, σκοπεύων οὕτω νὰ προσελκύσῃ, εἰ δυνατόν, καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους· τοιαύτην δυστυχεῖ κατὰστασιν ὑπέφερον οἱ Σουλλιῶται ἐπὶ ἐτῶν πέντε· ἔμελλεν ἄρα ν' ἀνανεωθῶσι καὶ αὐτῶν αἱ ἐλπίδες τότε, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου νὰ ἐφοπλίσωσι τοὺς βραχονίας καὶ οἱ ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν διατελοῦντες ὁμογενεῖς

των καὶ ἀποφασίσωσιν, ἐν ὀνόματι τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, τὴν διὰ πολλῶν θυσιῶν καὶ πολυειδῶν κακοπαθειῶν ἀνάκτησιν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ τοὶ στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων μέσων ὑπὲρ τοιούτων μεγάλων καὶ πολυχρονίων ἀγώνων.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ.

ΤΟΜΟΣ Β'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΤΥΠΟΙΣ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ ΚΑΙ Κ. ΒΑΦΑ.

(ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΒΥΣΣΗΣ ΑΡΙΘ. 301.)

—
1857.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

Ὁφείλομεν ἤδη νὰ περιγράψωμεν, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν μας, καὶ τὴν σύντομον ἱστορίαν τῆς Πάργας καὶ ἐνώσωμεν αὐτὴν μετὰ τῆς τῶν Σουλλιωτῶν διότι ἀνεκαθεν καὶ κυρίως μετὰ τῆς Πρεβύζης τὴν ἄλωσιν, τὸ Σούλλιον καὶ ἡ Πάργα ἔγειναν σχετικώτατα καὶ ἀλληλένδετα πρὸς διατήρησιν τῆς ἀμφοτέρων ἐλευθερίας, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν συμβάντων ἐξάγεται ἀλάνθαστον τὸ συμπέρασμα· ἡ ἀρχαιότης προσέτι τῆς Πάργας, τὰ σημαντικὰ καὶ περίεργα πρακτικὰ της, τὰ ὅποια ἡ πολυχρόνιος ἐν αὐτῇ διαμονή μας καὶ ἐπιμέλεια συνέδραμον νὰ συλλέξωμεν ἐκ τῶν σωζομένων ἀρχείων της, δὲν ἦτο, νομίζομεν, πρέπον νὰ μείνωσι ταῦτα πάντα εἰς τὸ σκότος καὶ ἀγνοίαν τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον στερεῖται μὲ βεβαιότητα καὶ πολλῶν ἄλλων παρομοίων ἀξιοσημειώτων γεγονότων κατὰ διαφόρους τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίας μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου, πολλῶ δὲ μᾶλλον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αἰοδύμου ἥρωος Γεωργίου Καστριώτου (Σκενδέρμπεϊ), ὅστις ὄσα ἔνδοξα τρόπαια ἔστησε ζῶν κατὰ τοῦ Σουλτάνου Ἀμουράτ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ διαδόχου Μωάμεθ τοῦ δευτέρου καὶ κατακτητοῦ τοῦ Βυζαντίου, ἄλλας τόσας καιρίας πληγὰς ἀποβιώσας, ἄφησεν εἰς τὴν συνταφεῖσαν Ἠπειρον διότι ὁ Μωάμεθ καὶ διάδοχοί του εἰς τόσῃν σκληρὰν τυραννίαν κατέφε-

ρον τοὺς Ἡπειρώτας, ὡς συμμάχους χρηματήσαντας τοῦ Σκενδέρμπεϊ ὥστε, ἐκτὸς τῶν εἰς τὴν Μείζονα Ἑλλάδα προκαταφυγόντων, τὸ τριτημόριον σχεδὸν αὐτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἀρνηθῇ ἐκ διαλειμμάτων (κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ αὐξήσιν τῆς τυραννίας) τὸν χριστιανισμόν, καὶ ἐναγκαλισθῇ τὸν μωαμετανισμόν· ἀλλὰ τὰ αὐτὰ προείπομεν καὶ ἐν τῷ Γ'. κεφ. τῆς ἱστορίας Σουλλίου.

Καὶ σκοπὸν καὶ καιρὸν ἴαν εἴχωμεν νὰ ἐξιστορήσωμεν διεξοδικώτερα τὴν ἀρχαιότητα καὶ πρακτικὰ τῆς Πάργας, εἰς μᾶτην ἤθελε κοπιᾶσωμεν, διότι ὅσα ἔγγραφα εὐρομεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς μὲ Ἰταλικὴν καὶ ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν οὐ μόνον ἦσαν ἀτάκτως ἐπισεσωρευμένα καὶ ἀπροφύλακτα ἀπὸ ὑγρασίας καὶ κακοκαιρίας, ἀλλὰ γεγραμμένα καὶ μὲ στοιχεῖα διεφθαρμένα, δυσανάγνωστα, δυσνόητα διὰ τὰς βαρβαρικὰς καὶ ἀγνώστους λέξεις, πλὴν δὲ ἐξ αὐτῶν σεσηπότα καὶ διαλελυμένα· ὅθεν ἠναγκάσθημεν νὰ καταχωρήσωμεν ἐξ αὐτῶν ὅσα σημαντικώτερα καὶ περιεργότερα ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν, νὰ ἐκτανθῶμεν δὲ μόνον εἰς ὅσα ἔγειναν πρὸ ὀφθαλμῶν μας ἐπὶ Ἀλῆ πασᾶ, ἐξ ὧν τὰ περισσότερα καὶ ἀξιοπερίεργα ὑπάρχουσι σύγχρονα καὶ σχετικὰ, ὡς προεῖρηται, πρὸς τὰ τῶν Σουλλιωτῶν· οὕτω δὴ γίνονται εὐκατάληπτα καὶ πλήρη τὰ περὶ Σουλλίου καὶ Πάργας ἱστορούμενα.

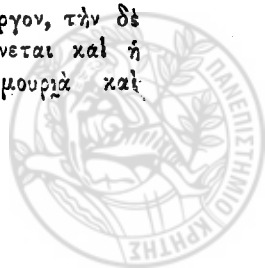
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Τοπική περιγραφή τῆς Πάργας.

Ἡ Πάργα εἶναι (1) Κωμόπολις, κεῖται ἐπὶ τινα ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον λίθον, περιβρεχόμενον ὑπὸ τῶν παραλίῶν τοῦ Ἴονικοῦ πελάγους, συνεχόμενον δὲ πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζοντα αὐτὴν ὡς χερσόνησον· ἡ περιφέρεια τοῦ ἀποτόμου καὶ βραχύδους τούτου μονολίθου δὲν ὑπερβαίνει, κατ' ἔκτασιν, ἐν Ἰταλικὸν μίλιον· ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, καί τοι ἀνωμάλου καὶ κατωφεροῦς, ἔκτισαν οἱ Ἕνετοὶ φρούριον, ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι τετρακόσιοι σχεδὸν ἴσκι μικροῦ μὲν ἐμβαδοῦς, ἀλλὰ δίπατοι καὶ τρίπατοι ἕνεκα τῆς μικρᾶς τοῦ τόπου ἐκτάσεως, ἄλλοι τόσοι ἐκτὸς τοῦ φρουρίου· εἴαν τις ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης περιεργασθῆ τὸ φρούριον καὶ τὰς ἐν αὐτῷ οἰκίας, θέλει τὸ παρομοιάσει πιθανὸν μὲ τὸ σχῆμα τῆς κουκουνάρας, ἐπειδὴ βλέπει τὰς οἰκίας ὑπερχούσας ἀλλήλας τὸ ὕψος, μίαν, δηλαδὴ, ἐπὶ τῆς ἄλλης· ἐκ μέρους τῆς ξηρᾶς εἶναι δυσάλωτον ἐξ ἐφόδου, ἐκ θαλάσσης δὲ ὑποκείμενον νὰ ὑποφέρῃ ζημίαν, ἔτι μᾶλλον ἐν

(1) Μελέτιος ὁ Γεωγράφος τὴν ὀνομάζει Ὑπαργον, τὴν δὲ γειτονεῖαν τῆς Θεσπρωτικῆς, ἐν ἣ συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ Πάργα· ἡ Θεσπρωτικὴ καλεῖται σήμερον Τσαμουρῖα καὶ Παρακάλαμον.

καιρῶν γαλήνης, καὶ γὰρ ἐπὶ τρικυμίας ὑπόκειται εἰς κίνδυνον πᾶν πλοῖον· ἢ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πολι-
 ορκία εἶναι ἐπικίνδυνος· ἔχει ἐν τῷ φρουρίῳ δεξαμενὰς
 δύο, παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ φρουρίου ὑπάρχει κατὰ
 τὸ δυτικοβόρειον ὕδωρ ἀναβρυτικόν, ὅπου καλεῖται κρέ-
 μασμα, ἐν ᾧ δυσκόλως δύνανται νὰ πλησιάσῃ ὁ ἐχθρὸς,
 διότι καὶ διὰ τῶν ὄπλων καὶ πετρῶν ὑπὸ τοῦ φρουρίου
 προσβάλλεται· λιμένας ἔχει δύο μικροὺς καὶ μικρῶν
 πλοίων χωρητικοὺς, τὸν μὲν κατ' ἀνατολᾶς, τὸν δὲ κατὰ
 δυσμᾶς τοῦ φρουρίου, ἀλλ' ἀμφοτέρω ἐπικίνδυνον, ὅταν
 πνέωσι νοτειομεσημβρινοὶ ἄνεμοι. Ἡ ὀροθετικὴ τῆς γραμ-
 μῆ φέρει σχῆμα ἡμικυκλίου, τὸ ἀπόστημα αὐτῆς κατὰ
 μῆκος δὲν ὑπερβαίνει τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, καὶ
 μίαν μόλις τὸ πλάτος· ὅλος οὗτος ὁ τόπος, εἰ καὶ ἀνώ-
 μαλος καὶ κατωφερῆς ὁ περισσότερος, ὀλίγος δὲ ἐπίπεδος,
 ὅστις ὀνομάζεται Βάλτος, γέμει ἐλαιοδένδρων, ἀμπέλων
 καὶ κήπων ὀλίγων, ὄλων ἐπιμελῶς καλλιεργημένων· οἱ
 κῆποι τῶν ἐξάγουν, κατὰ τὴν ἕκτασιν τοῦ τόπου, ἀνά-
 λογον ποσότητα λεμονίων, πορτοκαλλίων, κύτρων καὶ
 διαφόρων ἄλλων ὀπωρικῶν, ὄλων ἐξαιρέτου ποιότητος,
 τὰ ὅποια μετὰ πλείστης ποσότητος ἐλαίου ἐξοδεύουσιν εἰς
 τὴν Ἡπειρον καὶ Ἰωάννινα, ἐν δὲ τῶν κύτρων τὸ πλεῖστον
 μέρος πωλοῦσιν εἰς τῆς Πολωνίας τοὺς ἑβραίους, οἵτινες
 τ' ἀκριβαγοράζουσι μεταχειριζόμενοι αὐτὰ εἰς τὰς θρη-
 σκευτικὰς τῶν σκηνοπηγίας· ὕδατα ἀναβρυτικὰ ὑπάρ-
 χουσι διάφορα καὶ νοστιμότατα, κλίμα ὑγιεινὸν, ἄνδρες
 εὐσχήμονες, γυναῖκες εὐειδεῖς. Τὰ προϊόντα τοῦ τόπου
 ἀναλόγως πρὸς τὰς τρεῖς ἡμισυ καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας
 κατοίκων ὑπάρχουσι βέβαια ἀνεπαρκῆ, ἀλλὰ, διὰ νὰ
 διατηρῶσι τὴν πατρίδα ἐλευθέραν ἀπολαμβάνουσι καὶ

τῆς κυβερνήσεως τὴν συμπάθειαν, ὡς τροφοδοτούμενοι πολ-
λάκις παρ' αὐτῆς εὐαρεστοῦνται εἰς τὴν ὀλιγάρκειαν·
ἔχουσι πρὸς τούτοις ὡς εἴκοσι πλοιάρια δι' ὧν ἐμπορεύονται
πρὸς τὴν Ἑπτάνησον, Ἀκαρνανίαν, Πελοπόννησον καὶ
παράλια τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους μέχρι Τριέστης.

Ἡ Πάργα, ὡς ἐκ τῶν σωζομένων ἐγγράφων ἀποδει-
κνύεται, δὲν ἦτον ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ὁποίαν κεῖται ἤδη
θέσιν, ἀλλ' ἀπεῖχε μίαν ὥραν μακρὰν τῆς σημε-
ρινῆς κατὰ βορρᾶν, ἔχουσα γείτονα χωρίον τι, Ἀγειὰν
καλούμενον· ἡ πρώτη θέσις της ὀνομάζεται ἤδη Παλαιό-
παργα· ἡ αἰτία τῆς μεταναστεύσεως οὕτω πως γνωρί-
ζεται, κατὰ παραδόσιν.

Αἰγυβοσκός τις βόσκων τὸ ποίμνιόν του εἰς τὴν ὁποίαν
ὑπάρχει ἤδη θέσιν, εἶδεν ἐντὸς στενοῦ τινος σπηλαίου
μικρὰν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, (ἣτις σώζεται καὶ πανη-
γυρίζεται μέχρι τῆς σήμερον τῆ 15 Αὐγούστου) ἔχουσαν
ἐνώπιόν της καὶ κανδύλαν φέγγουσαν· ἀμέσως ἀνήγγειλε
τὸ φαινόμενον εἰς τὴν Πατρίδα, αὕτη δὲ διέταξε τοὺς ἱε-
ρεῖς νᾶ τὴν φέρωσιν εἰς τὴν πρώτην Πάργαν μετὰ λι-
τανείας καὶ παρακλήσεως· ἀλλ' ἡ Εἰκὼν ἐπέστρεψε μετ'
ὀλίγας ἡμέρας μόνη της πάλιν εἰς τὸ σπήλαιον· ἡ ἀξιοθαύ-
μαστος αὕτη ἐπιστροφή τῆς ἱερᾶς Εἰκόνης ὑπῆρξε τῷ ὄντι
οἰωνὸς ἄριστος καὶ σωτηριώδης πρόσκλησις εἰς τοὺς Παρ-
γίους· ἔθεν ἐκ προαισθήματος, ὡς φαίνεται, ἀφίσαντες
τὴν πρώτην Πάργαν συνώκησαν τὴν ἤδη ἐνυπάρχουσαν,
ἀνεγείραντες καὶ ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σπή-
λαιον, ἐν ᾧ εὐρέθη ἡ ἱερὰ Εἰκὼν.

Δὲν διστάζω, ὅτι ἡ θεία πρόνοια ὑπὲρ τῆς σωτηρίας
τῶν ἀνθρώπων ἐκτελεῖ τοιαῦτα θαύματα, καὶ γὰρ ἡ δύ-
ναμις της, κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον, ἐν ἀσθενείᾳ τε-

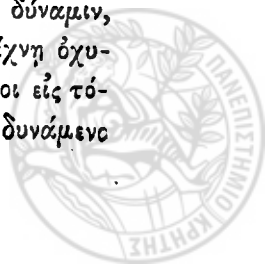

λειού, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου φρονῶ, ὅτι δὲν ἀμαρτάνω, ἐὰν δὲν πιστεύω εὐκόλως ὅσα κοινολογοῦνται ἄνευ ἀποδείξεων καὶ πιστομαρτυριῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ἐπιστηρίζομαι ὡσαύτως εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ ἰδίου Εὐαγγελίου λέγουσαν «μὴ πιστεύετε παντὶ πνεύματι, ἀλλὰ δοκιμάζετε»· οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κατ' ἐμὴν κρίσιν ἐξηγοῦμαι ὅτι, οἱ νουνεχεῖς ἄνθρωποι οἱ συσχεπτόμενοι ἐγκαίρως καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῶν δεινῶν περιστάσεων περὶ τῶν μελλόντων, ἢ ἀπαλλάττονται διόλου, ἢ ὑποφέρουσιν αὐτὰ μετριωτέως, ἢ τέλος πάντων, δὲν ἀγανακτοῦσι τόσον δεινοπαθοῦντες, ἐπειδὴ ἔπραξαν ὅσα ἢ συμφερέ τῷ χρόνῳ καὶ ἢ φρόνησις τοὺς ἐδίδαξαν τότε διὰ τὴν ἀποφυγὴν των· καὶ οἱ Πάργιοι λοιπὸν φρονίμως ἔπραξαν μεταναστεύσαντες, διότι ἐὰν διέμενον εἰς τὴν πρώτην Πατριδα, οὐσαν ἔκθετον καὶ ἀδύνατον, ἦτον πιθανώτατον νὰ κατασταθῶσιν ἔκτοτε καὶ αὐτοὶ ὀρειάλωτοι ὑπὸ τῶν Τούρκων, καθὼς ἢ Ἀγεία, Ῥάπεζα, Σενίτζα καὶ ἄλλα γειτονικά της χωρία· κατὰ τὴν αὐτὴν περίστασιν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ κατηγορίᾳ ὑπάγονται καὶ ἄλλα ὁμοιοπαθῆ μέρη τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῶν ὁποίων ἐνέκρινα πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀναγνώστου νὰ κάμω μικρὰν τινα παρέκδοσιν τοῦ προκειμένου.

Οἱ πρὸ δύο, τριῶν καὶ ἐπέκεινα αἰώνων προπάτορές μας μὴ δυνάμενοι, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, καὶ θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεϊ, ν' ἀντικρούσωσιν ἐκ τοῦ συστάδην τὴν πολυάριθμον δύναμιν τῶν ὀθωμανῶν κατὰ τὰς πεδινὰς καὶ καρποφόρους πατρίδας των, ἄφηναν αὐτὰς μὲ στεναγμοὺς καὶ δάκρυα, καταφεύγοντες εἰς δύσβατα βουνὰ, τόπους πετρώδεις, γαίας ἀκάρπους, κατοικίας τῶν ἀγρίων ζώων, ὅπου ἠναγκάζοντο νὰ

αυστήρωσι νέαν πατρίδα, οἱ μὲν διὰ τὴν ἀποφύγωσι τὸν στιγμιαῖον θάνατον καὶ τὰ ἐπόμενα τρομερὰ κολαστήρια, καθὼς παραδείγματος χάριν, οἱ εἰς τὸν Ὀλυμπον, Ὅσσαν, Πίνδον, Χάσια, Ἄγραφα, Τζιομέρκα, Κράββαρην καὶ ἄλλα διάφορα τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας μέρη κατοικοῦντες ἤδη Ἕλληνες· οἱ δὲ τὴν διατηρήσωσιν ὅπως ἀνεξάρτητον τὴν ἐλευθερίαν των, καθὼς οἱ Σπαρτιαῖται, Σουλλιῶται, Πάργιοι, Μαυροβουνιώται, Σφακιανοὶ τῆς Κρήτης, Χειμαρῶται καὶ Χορμοβῖται.

Παρατηρητέον ὅμως ὅτι, ὑπὸ τῶν καταφυγόντων εἰς ὄρεινὰ μέρη διετηρήθησαν ἐπικρατέστερα πάντοτε, ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς, τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας· πολλάκις ἀπελάμβανον καὶ ἀνθρώπινα, οὕτως εἶπεῖν, πολιτεύματα, ὅσας δηλαδὴ τυχερῶς ἐκλέγοντο ἀπὸ τοῦ κατοίκους ἄξιου, θεοσεβεῖς καὶ φιλοπάτριδες Δήμαρχοι· τὰ τοιαῦτα φιλελεύθερα καὶ θρησκευτικὰ αἰσθήματα δὲν ἴσχυεν ἐπὶ τισσάρων ὀλοκλήρων αἰώνων ἢ τόσον τρομερὰ δύναιμι καὶ τυραννία τῶν Τούρκων τὴν καταδασμάση· ἔχομεν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ζωηρὰ παραδείγματα τόσον ἀνδρείων ὀπλαρχηγῶν (Καπετάνων), περὶ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σουλλίου (κεφ. ἕκτω) ἐν συνόψει εἴπομεν, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἤδη τὴν προσθέσωμεν, ὅτι οἱ φιλελεύθεροι καὶ αὐτοχειροτόνητοι οὗτοι Καπετάνοι ὑπεράσπιζον πάντοτε τὰς ἐπαρχίας των διὰ τῶν ὄπλων, μὴ συγχωροῦτες τοῦς Τούρκους τὴν κατακρατήσωσι τὰ ὄρεινὰ μέρη· ὅποταν δὲ ἔβλεπον πολλὴν κατ' αὐτῶν δύναμιν, τότε ἐμάχοντο ἀμυντικῶς εἰς θέσεις φύσει ἢ τέχνῃ ὀχυράς, ἄλλοτε ἀπέφυγον τὰς μάχας περιφερόμενοι εἰς τόπους ἀβάτους ἕως οὗ διεσχορπίζοντο οἱ ἐχθροὶ μὴ δυνάμενοι

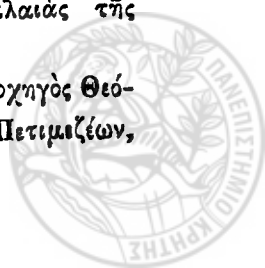
νά τοὺς καταβάλλωσιν· ἂν ἐν περιπτώσει ἐπέμενον, τότε βεβιασμένοι ἀπὸ κακοκαιρίαν καὶ πείναν, μὴ θέλοντες ἀφ' ἑτέρου νὰ θλέπωσι τὰς ἐπαρχίας καταταυραννομένας ἔνεκα τῆς ἐπιμονῆς των, κατέφευγον εἰς τὴν Σπάρτην, Σούλιον, Πρέβυζαν, Πάργαν, Ἰθάκην, Λευκάδα καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους (1). ὅσοι δ' ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον σχέσεις μὲ τὰ ῥηθέντα μέρη ἐναποταμίεον ἐγκαίρως τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς δυσάλωτα σπήλαια καὶ δάση, ὅπου παρεχίμαζον ὀρεσίτροφοι· διακλυσμένων δὲ τῶν ἐχθρῶν, ἐπέστρεφον ἐκ νέου τὴν ἀνοιξίν εἰς τὰς ἐπαρχίας των· ὅθεν μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς καταστρέψωσιν ἠναγκάζοντο νὰ τοὺς γνωρίζωσιν ἔπειτα ἐπιτηρητὰς τῶν ἐπαρχιῶν μὲ τίτλον Καπετάνου, καὶ τοῦτο οὐ διὰ φιλοῦ λόγου, ἀλλὰ κατ' ἐπίσημον διαταγὴν (Μπουγιουρδὶ) τοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ τυχόντος Πασᾶ· συνέβαινε μολαταῦτα εἰσθότε ν' ἀντιφέρωνται τινὲς ἐπαρχιωταὶ κατὰ τῶν Καπετάνων, μὴ θέλοντες νὰ δίδωσι μικρὸν τινα φόρον εἰς αὐτοὺς διὰ μισθοδοσίαν τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς, δὲν ἐσκέπτοντο λογικώτερα τὸ μέλλον, ἐπειδὴ ἂν οἱ Τούρκοι ἤθελε κατακρατήσωσι καὶ τὰς ἐρεινὰς Πατρίδας των ἔμελλον ἐξ ἀνάγκης νὰ καταντήσωσι καὶ αὐτοὶ εἴλωτες καὶ ἀνδράποδα, ὡς οἱ μείναντες εἰς τὰς πεδινὰς· ἡ δὲ ἰδιοκτησία καὶ ζωὴ αὐτῶν ἐζηρῶτο ἀπὸ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ τυχόντος θαρβαροτούρκου· ἀλλ' αἱ τοιαῦται δυσαρέσκαια καὶ διενέξεις μεταξὺ ἐπαρχιωτῶν καὶ καπετάνων ὑπεκινουῦντο πάντοτε ὑπὸ τῶν ὄντως Τουρκοκοτζαμπασίδων καὶ οὐχὶ Δημάρχων, ἐπὶ σκοπῷ

(1) Σῶζονται μέχρι σήμερον ιδιόκτητοι οἶκοι τῶν Καπετάνων Μπουκουβάλα, Καραϊσκού, Ἀνδρούτσου, Βαρνακιώτου, Στράτου εἰς Πάργαν, Ἰθάκην καὶ Πρέβυζαν.

ὅπως μὴν ἀπαντῶσι προσκόμματα εἰς τὰς ἀχορτάστους ὀρέξεις των, γυμνόνοντες τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφοὺς των, ἀφαιροῦντες πολλάκις καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον.

Ἄς ἀφήσωμεν ἐντοσοῦτῳ διὰ μίαν στιγμὴν κατὰ μέρος τῶν παλαιῶν Σπαρτιατῶν, Σουλλωτῶν καὶ Καπετάνων τὰς ἀνδραγαθίας, καὶ ἅς παρατηρήσωμεν ἐν παρόδῳ ἔαν οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἠκολούθησαν τὰ παραδείγματά των, ἐδόξασαν τοὺς προπάτοράς των ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτους, μολονότι καὶ οἱ Σουλλιῶται καὶ οἱ Καπετάνοι τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται, ἦσαν διόλου σχεδὸν ἀκατήχητοι ὑπὸ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας· εἰς μόνην τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχον καὶ τῆς ἐσχάτης προσέτι τάξεως οἱ κάτοικοι προκατηχημένοι· ἀλλ' οἱ ἔμποροι, βιομήχανοι, παντοπῶλαι καὶ γεωργοί, καθὸ ἀπειροπόλεμοι ἦσαν φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ ἀνίκανοι νὰ δράξωσι τὰ ὀλίγα καὶ παρηγωνισμένα αὐτῶν ὄπλα καὶ καταβάλλωσι τὰ τροπαιοῦχα τῶν Τούρκων, ἔαν δὲν ἐξεστράτευεν αὐθόρμητος ὁ τότε ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης Πέτρος Μαυρομιχάλης μετὰ τῶν φυλάρχων καὶ συμπολιτῶν του· Ἀντώμπεϊ Γρηγοράκη, Παναγιώτου Τρουπάκη, Γεωργίου Καπετανάκη, Παναγιωτάκη Πετροπολάκη, Τζιγκουρίου Γρηγοράκη, Γαλάνη Κουμουνδουράκη, Χρηστέα καὶ Καπετᾶν Κυβέλλου, δυσκόλως ἤθελε λάβῃ πρόοδον ἢ ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστασίς, τῆς οἰκογενείας μάλιστα τοῦ Μαυρομιχάλη αἰ ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους θυσίαι ἀπεδείχθησαν ἐξεραιτικάι καὶ ἐφάμιλλαι τῷ ὄντι πρὸς τὰς παλαιὰς τῆς Σπάρτης ἐπὶ Λεωνίδου.

Ἐσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν Πελοποννησίων· ὁ ἀρχηγὸς Θεόδωρος Κωλοκοτρώνης μετὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Πετιμεζίων,

Ἄναγνωσταρᾶ, Δ. Πλαπούτα, Νικήτα Σταματελοπούλου, Π. Γιατράκου, Δ. Τζόκη, Κεφάλαια καὶ λοιπῶν, οἵτινες διήγειρον εἰς τὰ ὄπλα ὅλην τὴν Πελοπόννησον ἄλλ' αἱ ἐπιτόπια γνώσεις, φρόνησις καὶ πολεμικὰ στρατηγήματα τοῦ πρώτου συνετέλεσαν τὰ μέγιστα ἐν τῇ κρισίμῳ περιστάσει τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ποτὲ τοῦ Θεμεστοκλέους ἐπὶ Ξέρξου.

Ὅφείλομεν πρὸς τούτοις νὰ μὴ παραγκωνίσωμεν τὴν σεβαστὴν ἀλήθειαν, ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντες τῆς Πελοποννήσου οὐκ ὀλίγον ἐδοκίμασαν ἀγῶνα καὶ κίνδυνον ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς ἀρχάς, ὅτε οἱ προμνησθέντες ὀπλαρχηγοὶ οὔτε ἐπιρροὴν εἶχον ἀκόμη εἰς τὸν λαόν (ἦσαν γὰρ οἱ σημαντικώτεροι πρὸ ἐτῶν πρόσφυγες εἰς τὴν Ἐπτανήσον) οὔτε κίνδυνόν τινα πρὸ τῆς ῥήξεως ἐπειράθησαν παρὰ τῶν Τούρκων, καθὼς οἱ ἀρχιεροδημογέροντες, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐμβληθέντες εἰς σκοτεινὴν εἰρκτὴν ἐν Τριπόλει ὡς κατάδικοι, ἀπεβίωσαν ἐν αὐτῇ, μὴ δυνηθέντες νὰ ὑποφέρωσι τὴν πείναν καὶ σκληρὰ κολαστήρια.

Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον προηγούμενοι οἱ Καπετάνοι Ἀνδρέας Ἰσκου, Γεώργιος Βαρνακιώτης, Γεώργιος Καραϊσκάκης, Γεώργιος Τζόγκας, Θεόδωρος Γρίδας, Στάθης Κατζικογιάννης καὶ Δημήτριος Μακρὺς, δὲν ἐτόλμου ποτὲ οἱ Ἀκαρνανεὶς καὶ Αἰτωλοὶ νὰ κινηθῶσιν, ὑπήκοοι ὄντες τῶν Ὀθωμανῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐὰν δὲν ἐκινουῦντο οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτζου, Δουβουνιώτης, Πανουργιᾶς, ὁ ἀτρόμητος Διάκος, Σκαλιτζοδήμος, Μῆτις Κοντογιάννης, Γκοῦρας καὶ Σαφάκας, τίνες ἄλλοι ἠδύναντο νὰ συσσωματωθῶσι καὶ παραταχθῶσι πρὸς τοὺς

Τούρκους, ἀσήμαντοι καὶ ἀπειροπόλεμοι ὄντες τότε δι' ἓν τόσον μέγα καὶ δυσκατόρθωτον ἔργον ;

Καὶ οἱ Καπετάνοι τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, Δῆμος καὶ Γεώργιος Τζαχίλας, Διαμαντῆς Ὀλύμπιος, Καρατάσιος, Ἀγγελῆς Γάτζος, Λαζέοι, Θανάσης Μπλαχάδας, Θεόδωρος Ζάκας, Κυριάκος Μπασδέκης, Συρπούλος, Ταμπάκης, Τζαρόπουλος, Μάνδαλος, Στερνάρης, Νάνος Ψῆρας, Μῆτρος Λιακόπουλος, Μπίνος Ἀποστολάρας, Γεώργιος Γριζάνος, καὶ ἄλλοι διάφοροι, καὶ τοὶ ἀκατήχητοι καὶ μακρὰν ἀλλήλων ἀπέχοντες, ἐὰν δὲν ἀντίσταντο εἰς τὴν λυσιώδη ὁρμὴν τῶν Τούρκων, πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἔμελλον νὰ θυσιάσωσι καὶ αἰχμαλωτίσωσιν ἀπανθρώπως, πολλάκις ἀνεχαίτιον τὴν προχώρησίν των, διάφοροι μάλιστα ἐξ αὐτῶν βλέποντες τὴν Ἑλλάδα καταπονουμένην ἐκ τῶν πολυαριθμῶν στρατευμάτων ἔδραμον εἰς ὑπεράσπισίν της. δηλαδὴ εἰς Τρίκερα, Σκιαθον, Εὐβοίαν, Ἀταλάντην, Θήβας, Θερμοπύλας καὶ διάφορ' ἄλλα μέρη, ὅπου ἐσυγκρότησαν σημαντικὰς μάχας· ἐνὶ λόγῳ ἐξηγοῦμεθα ὅτι, ἐὰν οἱ Σουλλιωταὶ καὶ οἱ Καπετάνοι τῶν ἐπαρχιῶν (ἐπειδὴ ἦσαν γεγυμνασμένοι εἰς τὰ ὄπλα) τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως προκατηχημένοι καὶ συνεννοημένοι ἢ Ἡπειρος καὶ ἢ Θεσσαλία ἦτο πιθανώτατον νὰ ἐλευθερωθῶσι καὶ τεθῶσιν ἐπομένως τὰ φυσικὰ ὄρια τοῦλάχιστον εἰς τὸν Ὀλυμπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

*Περὶ χρονολογικῆς ὑποταγῆς τῶν Παργίων
ὑπὸ τὴν Ἑρτυκίην Ἀριστοκρατίαν.*

Μετοικήσαντες ἐν τοσοῦτῳ οἱ Πάργιοι καὶ νέαν συ-

στήσαντες Πατρίδα υπέπεσον εἰς ἀντιζηλίαν καὶ ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς γείτονας διὰ τὰς τοποθεσίας τῆς πρώτης Πατρίδος· μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντέχωσι διὰ πολὺν χρόνον τῶν γειτόνων τὰς καταδρομὰς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ἀνέχειαν, ἀπεφάσισαν ν' ἀφιερῶσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἀρτισύστατον Πατρίδα τῶν ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ ὑπεράσπισιν τῆς γειτονευούσης τότε Ἑνετικῆς ἀριστοκρατίας, ἣτις, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ὑπῆρχε μία τῶν ἰσχυρωτέρων Κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ξηρὰν καὶ θάλασσαν· ἔπεμψαν ὅθεν εἰς Κέρκυραν τέσσαρας πληρεξουσίου, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

Ἰωάννης Πρωτοπαπᾶς.

Ἰωάννης Ἀντίοχος.

Δημήτριος Βυρβιτζιότης.

Ἰωάννης Κουμάνος.

Ἰπῆρχε τότε Κυβερνήτης τῆς Κερκύρας καὶ μὲ τοὺς ἑξῆς τίτλους Ἀζαρίνος Καραβέλλος, Δουκάλης Βάϊλος καὶ Καπετάνος τῶν Κορυφῶν, ὅστις τοὺς ἐδέχθη εὐμενῶς καὶ φιλοφρόνως ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν Ἑνετῶν, τοὺς ὤρκισεν εἰς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον νὰ εἶναι πιστοὶ ὑπήκοοι· ἔγεινε μὲν αὕτη ἡ ὑποταγὴ καὶ παράδοσις, ὡς εἰς τὰ ἀρχεῖα αὐτῶν φαίνεται, τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ πρώτῳ ἔτει καὶ τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ Μαρτίου, ἰνδικτιῶνος πρώτης, ὑπεγράφη δὲ καὶ ἐκυρώθη παρὰ τῆς Ἀριστοκρατίας τῶν Ἑνετῶν τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῇ ἐνάτῃ Αὐγούστου, παρὰ τοῦ τότε Δουκὸς τῶν Ἑνετῶν πρώτου Φραγκίσκου Φωσκαρίνου κατὰ τὴν πρώτην του Δουκάλε, (ἡγεμονίαν).

Ὁ ῥηθεὶς Ἀζαρίνος καὶ Κυβερνήτης τῶν Κορυφῶν ἐσυμβούλευσε τοὺς ἀπεσταλμένους νὰ ζητήσωσι παρὰ

τῆς Ἀριστοκρατίας καὶ προνόμιά τινα διὰ τὴν Πατρίδα των ἄλλ' αὐτοὶ, ἀπολαβόντες τὸ περὶ οὗ ἐστάλησαν ποθούμενον, ὀλίγον ἐφρόντιζον περὶ ἄλλων σπουδαίων ζητημάτων, ἀμφιβάλλοντες μὴ τοι ὡς ἐκ τούτου ἀποτύχωσι καὶ τοῦ κυριωτέρου· μολαταῦτα πεισθέντες εἰς τὰς εἰλικρινεῖς συμβουλὰς του ἐπρότεινον τὰ ἐξῆς ἀστεῖα μᾶλλον καὶ ἀπλούστατα, ἢ σημαντικὰ προνόμια.

Πρῶτον· ἡ Ἑνετικὴ Ἀριστοκρατία νὰ χορηγῇ κατ' ἔτος εἰς πᾶσαν οἰκογένειαν ἀνὰ πέντε μόδια (1) ἄλατος χάρισμα καὶ ἀνὰ τρία εἰς πᾶν ἄρβρον παιδίον.

Δεύτερον· ὁ Διοικητὴς τῆς Πάργας θέλει ὑποχρεῖται νὰ δίδῃ κατ' ἔτος δύο γεύματα ἐκ ποικίλων γλυκισμάτων εἰς τοὺς ἄρχοντας, (2) Ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐν ὑπουργήμασι· τὸ μὲν νὰ γίνηται τῇ παραμονῇ τῶν Χριστουγεννῶν, τὸ δὲ τῇ τῶν Θεοφανείων, ἐν αἷς ἐγίνοντο προπόσεις ὑπὲρ τοῦ πολυχρονισμοῦ, ὑγείας τοῦ Δουκὸς, ἐνισχύσεως, ἐκτάσεως καὶ στερεώσεως τῆς Ἀριστοκρατίας· τὴν ἐπιούσαν ὤφειλεν ὁ Διοικητὴς νὰ πέμπῃ εἰς πάντα ἄρχοντα δεκαπέντε τυγανίτας, εἰς τοὺς μὴ ἄρχοντας δώδεκα, εἰς τοὺς ἱερεῖς, εἰς τοὺς ἐν ὑπουργήμασι, εἰς τοὺς πλοιάρχους, ἄρχοντας καὶ μὴ, τριάκοντα καὶ ἕξ.

Τρίτον· ἐπὶ ἡμερῶν οκτώ, ἀπὸ πρώτης, δηλαδή,

(1) Τὸ μόδι τῶν Κερκυραίων ζυγίζει ἐννεαήκοντα ἀκάδας.

(2) Διὰ νὰ ἐγίνετό τις ἄρχων ἐπὶ Ἑνετῶν ἤρκει νὰ ἐδίδεν εἰς τὸν Διοικητὴν δέκα χρυσὰ Βενέτικα καὶ οὕτως ἠγόραζε τὴν ἀρχοντίαν καὶ εὐγένειαν (nobiltà), ἀλλὰ δὲ ἐκαταχωρίζετο τὸ ὄνομά του εἰς τὴν χρυσὴν Βίβλον (Libro D'oro) ἕως παντοταυῶς καὶ κατὰ κληρονομίαν ἄρχων καὶ εὐγενὲς,

Μαΐου ἐκάστου ἔτους, νὰ λαμβάνωσιν οἱ κάτοικοι τὴν εἰσπραξίν τοῦ τελωνείου, τὴν ὁποίαν ἐδαπάνουν εἰς φαγητὰ, πρῶτὰ καὶ χορούς· ἐὰν δὲν ἐξήρκει, ἀνεπλήρουν τὸ ἔλλειπον ἐξ ἰδίων, τῇ δὲ ὀγδῶν ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐτελείωνεν ἡ πανήγυρις διηροῦντο εἰς δύο ἴσα σώματα στρατιωτικὰ καλῶς ὠπλισμένα, τὸ μὲν ἐνδεδυμένον Ἰταλικὴν στολὴν, ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Καπετάνον του, ὠνομάζετο σῶμα Βενετζάνικον, τὸ δὲ Τουρκικόν παρρησιαζόμενα δὲ ἀμφοτέρω εἰς τὴν πλατείαν τοῦ προαστείου ἐν παρατάξει μάχης, ἤρχιζον πλαστὸν ἀκροβολισμόν, ὅστις διήρκει ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν, ἐπὶ τέλος συνελάμβανε τὸ πρῶτον σῶμα ὡς αἰχμαλώτους τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐπρόσφερον εἰς τὸν διοικητὴν, οὗτος δὲ ἐδώροδᾷκει τοὺς ἀριστεύσαντας· μεταξύ τῶν ὀκτῶ ἡμερῶν τῆς Βακχικῆς ταύτης πανηγύρεως εἶχον τὸ προνόμιον οἱ πανηγυρισταὶ (κοινῶς Ῥωσσαλιῶται) νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὸν διοικητὴν ἀμνηστειάν φυγάδος τινος, ἢ ἐξωρισμένου, ἢ καταδίκου· ἡ δὲ πανήγυρις αὕτη ἐσυγκροτεῖτο καὶ μέχρι τῆς παραδόσεως τῆς Πάργας.

Πολλαὶ καὶ διάφοροι φυλαὶ ὑπῆρχον εἰς τὴν Πάργαν, ἀλλ' ἕκ τινος ἐνσκηψάσης φθοροποιᾶς πανώλους ἠφανίσθησαν ῥιζηδὸν δεκατέσσαρες, σώζονται δὲ μέχρι τῆς σήμερον αἱ ἐξῆς δεκαεπτὰ.

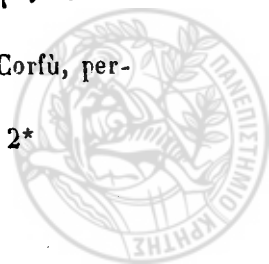
Δεσιλᾶται, Βασιλᾶται, Πετζαλᾶται, Δημουλιτζᾶται, Στανελᾶται, Ζουλᾶται, Μανζάκιδες, Μαυρογιαννᾶται, Βέργιδες, Ἰδρωμένοι, Τζορῖται, Ζουπαναῖοι, Παπύριδες, Λουμπαῖοι, Βερβιτζιῶται, Βρανᾶται καὶ Καλούλιδες.

Ἄμα ἐγνωρίσθησαν οἱ Ἐνετοὶ κύριοι τῆς Πάργας, ἤρχισεν, ὡς προεῖρηται, νὰ κορυφῶται ἡ ζηλοτυπία καὶ ὁ φθόνος τῶν γειτόνων κατ' αὐτῆς, καὶ ἐπομένως

οἱ συνεχέστεροι πόλεμοι, διότι τοὺς ἐγειτόνευσαν οἱ ἐκ δια-
 λειμμαίων γινόμενοι ἀρνησίθρησκοὶ Ἄλβανοὶ, οἵτινες κατε-
 γίνοντο ὄλαις δυνάμεσι ὅπως ἀφανίσωσιν, ἢ ἐξώσωσιν αὐ-
 τοὺς ἐκείθεν καὶ κυριεύσωσιν οἱ ἴδιοι τὴν ὄχυράν ταύτην
 θέσιν· κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπέφερον πολλὴν φθορὰν
 τῶν ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν, καὶ θάνατον, ὡς ἐκ τῶν πρὸς
 τὴν Κυβέρνησιν ἀναφορῶν τῶν ἐφωτίσθημεν, ἀναγνώσαντες
 σποράδην τινὰς παραγράφους ἔθεν ἀπὸ τοῦ 1571 ἔτους
 μέχρι τοῦ 1575 ἔκτισεν ἡ κυβέρνησις τὸ ἐνυπάρχον
 φρούριον, ἐνισχύσασα αὐτὸ μὲ κανόνια, Βόμβας καὶ πᾶν
 ἀναγκαῖον ἐφόδιον· ἐπειδὴ δὲ οἱ πόλεμοι συνέβαινον δις
 καὶ τρίς κατ' ἔτος, ἡ δὲ φθορὰ τῶν ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν
 πολλάκις, δὲν ἔδιδον διὰ τοῦτο εὐκαιρίαν εἰς τοὺς κα-
 τοίκους οὔτε κἂν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον νὰ πορίζωνται
 διὰ τοῦ ἰδρωτός, τούτου ἕνεκα τοὺς ἔτρεφεν ὡς ἐπὶ τὸ
 πλεῖστον ἡ Κυβέρνησις. Πασᾶς τις μὲ ἐπτὰ χιλιάδας
 στρατοῦ τοὺς ἐπολιώρησε διὰ ξηρᾶς μῆνας πέντε, ἐνῶ
 μόλις ὑπῆρχον τότε τετρακόσιοι ἄνδρες μάχιμοι, ἀλλὰ
 μὴ δυνηθεὶς νὰ τοὺς κυριεύσῃ ἐτρέπη εἰς φυγὴν πανστρα-
 τιᾶ· φαίνονται ἀκόμη αἱ τριῶται ἰσκαμμέναι εἰς τὸν
 ἅγιον Ἰωάννην ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πετρῶν, ὅπου οἱ
 Τοῦρκοι διεσκέδαζον τὴν ἡμέραν παίζοντες.

Διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὁ ἀναγνώστης ὅτι, ἡ Ἀριστοκρατία
 τῶν Ἑνετῶν δὲν ἐφείδετο δαπανῶν καὶ προσωπικῶν θυ-
 σιῶν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς Πάργας ὁ παρακατιῶν
 ἰταλιστὴ ἀντιγεγραμμένος παράγραφος ἐξ ἐπισήμου τινὸς
 γράμματος τοῦ Κυβερνήτου τῶν Κορυφῶν πρὸς τὸν ἐν
 Πάργᾳ διοικητὴν εἶναι ἰκανὴ ἀπόδειξις.

Parga sarà sempre l' ochio e l' orecchio di Corfù, per-
 ciocchè dobbiamo tenerla con tutte le forze.

Ἡ Πάργα δηλαδή θέλει εἶναι πάντοτε τὸ ὄμμα καὶ τὸ ὠτίον τῶν Κορυφῶν, τούτου ἕνεκα ὀφείλομεν νὰ τὴν διατηρῶμεν ἄλλαις δυνάμεισιν ὄμμα καὶ ὠτίον τὴν ἐνομάζει διότι δι' αὐτῆς θέλει βλέπει καὶ ἀκούει πάντοτε ἡ Κυβέρνησις τὰ ἐν Ἡπείρῳ συμβαίοντα, τὸ δὲ κυριώτερον διὰ νὰ τὴν ἔχη προπύργιον τοῦ τότε δυσαναχαιτίστου χειμάρρου τῶν Τούρκων.

Τόσῃ εὐνοίαν καὶ τσαύτας χάριτας ἀπελάμβανον οἱ Πάργιοι παρὰ τῶν Ἑνετῶν ἀπὸ τοῦ 1401 μέχρι τοῦ 1797 ἔτους, ὅτε οἱ Γάλλοι ἐκυρίευσαν τὴν Βενετίαν, καὶ ἄπασαν αὐτῆς τὴν ἐπικράτειαν, εἴτινες τοὺς ὑστέρησαν μὲν ἀφ' ἐνός τῶν Ἑνετῶν τὰς χάριτας, τοὺς ἀπῆλλαξαν δ' ἀφ' ἐτέρου διὰ μῆνας δεκαοκτῶ ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς φόβους.

Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν Γάλλων ἀπὸ τῆς Ἑπτανήσου καὶ παραλίῳν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὑπέπεσον ἐκ νέου εἰς χειροτέρους τῶν πρώτων κινδύνους, ὡς ἐπομένως γνωσθήσεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Συμμαχία τῶν Παργίων μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν.

Κατακτίσας ὁ Ἀλῆς Πασᾶς τὴν Πρέβυζαν, ὡς ἐν Κεφαλαίῳ ὀγδῶ τοῦ πρώτου τόμου ἐν συντόμῳ εἴρηται, ἔρριψε παρευθὺς τὸ ὄμμα του καὶ εἰς τῆς Πάργας τὴν κατάκτησιν· οἱ Σουλλιῶται ἠσθάνθησαν τότε ἐνδομύχως πρὸς ἐν ἑμῆλλον νὰ ὑποπέσωσι κίνδυνον, εἰάν δὲν προλάβωσι νὰ ἐνοθῶσι καὶ συμμαχήσωσι μετὰ τῶν Παργίων· ὅθεν μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἐστάλησαν δέκα Σουλ-

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

λιῶται εἰς Πάργαν, ὅπως συσχεφῶσι
 σι τὸ πρακτέον περὶ τῆς σωτηρίας καὶ
 ἀνεξαρτησίας ἀμφοτέρων τῶν μερῶν
 κατωτέρω πρὸς τοὺς Παργίους ἐπέ-
 ἐπίσθησαν, ὅτι ἔμελλε νὰ κινηθῇ κατὰ
 Σουλλίου· ἡ μέθη τῆς νίκης, ἡ συρρα-
 νῶν εἰς Πρέβυζαν, καὶ ὁ διασπαρεῖς
 φόβος ἦσαν ἀδιαφιλονείκητα τεκμήρια ὑπονόας· συσχε-
 φθέντες λοιπὸν ἀπεφάσισαν εὐτω· ἐπειδὴ κατὰ τὸ γράμ-
 μα μελετᾷ νὰ κινηθῇ ὁ Πασᾶς κατὰ τῆς Πάργας, νὰ
 προπέμψωσιν οἱ Σουλλιῶται εἰς αὐτὴν τριακοσίους ἐκλε-
 κτοὺς συμπολίτας, συγκειμένους ὅς ἔλθων τῶν φυλῶν,
 συσσωματωμένοι οὗτοι μετὰ τῶν Παργίων νὰ προσβάλ-
 λωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ μεθόρια, ἐὰν ἔλθῃ, μετὰ διαρκῆ
 δὲ καὶ ἀνδρείαν ἀντίστασιν νὰ ὀπισθοποδίσωσιν ἐπίτη-
 δες μαχόμενοι μέχρι τοῦ προαστείου, ὅπου πρέπει νὰ ἔμ-
 βωσιν εἰς δυνατὰς οὐκίας, προπαρασκευασμένας μὲ ἐπι-
 τηδείους πολυμάρχους πρὸς ἀμυντικὸν πόλεμον, ἅμα δὲ
 ἰδῶσιν ἀπὸ τοῦ Σουλλίου, (διότι καὶ ὁ πυροβολισμὸς ἀ-
 κούεται, καὶ τὰ ὄρια φρίνονται), συγκροτουμένην μάχην
 ἐπὶ τὰ ὄρια νὰ δράμωσι τὴν νύκτα ἄλλοι τοῦλάχιστον
 πεντακόσιοι ἀπὸ τὰ ὄπισθεν καὶ ἀποκλείωσι τὴν ἔξο-
 δὸν τοῦ ἐχθροῦ, τούναντίον ἐὰν κινηθῇ κατὰ τοῦ Σουλ-
 λίου, τότε οἱ Πάργιοι νὰ τοὺς ἐξοικονομῶσιν ἀπὸ τρεφᾶς
 καὶ πολεμεφῶδια.

Εἰ μὲν ὁ Πασᾶς, κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν κατωτέρω
 γραμμᾶτων του, ἐστράτευε κατὰ τῆς Πάργας ἔμελλεν
 ἀναμφιβόλως νὰ πληρώσῃ διπλοῦν τὸ ὅσον ἀθῶον αἷμα
 ἔχυσεν εἰς Πρέβυζαν, διότι εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς Πάρ-
 γας οὗταν κατώφερῆ, ἀνώμαλον καὶ δασελαιοδεντρῶδη

τὴν ὁποῖαν πολλάκις καὶ μὲ τὸ αἷμά της υπεράσπισε πῶς λοιπὸν ἡμεῖς τῶρα ν' ἀμαυρώσωμεν τὴν δόξαν καὶ ὑπόληψίν της; Ποτέ.

Τὸ νὰ μᾶς φοβερίζης ἀδίκως εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, ἀλλ' οἱ φοβερισμοὶ δὲν εἶναι ἴδιον τῶν μεγάλων ἀνθρώπων· καὶ τὸ ἄλλο ἡμεῖς δὲν ἐγνωρίσαμεν ποτέ τὸ χρῶμα τοῦ φοβερισμοῦ, ὅσον ἐσυνηθίσαμεν τὸν ἔνδοξον πόλεμον διὰ τῆς πατρίδος τὰ δίκαια.

Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ἡμεῖς ἔτοιμοι, ἡ ὥρα περιμένεται νὰ δοξασθῇ ὁ νικητὴς ὑγίαινε.

Πάργα 19 ὀκτωβρίου 1798.

Ὅλοι οἱ Πάργιοι
μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Καὶ τὰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Πασᾶ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπάντησιν ἐγνωστοποίησαν οἱ Πάργιοι πρὸς τοὺς Γάλλους, τοὺς ἐβεβαίωσαν ἐν ταυτῷ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃσι τὴν παραμικρὰν ὑπόνοιαν περὶ τῶν ὅσων γράφει ὁ Πασᾶς· καὶ τὸν ἀκέραιον χαρακτῆρα καὶ τὴν μεγαλοφυχίαν ἐπήνεσαν τῶν Παργίων οἱ Γάλλοι, ὑποσχεθέντες νὰ συναποθάνωσι μετ' αὐτῶν, ὄντες ὑπὲρ τοῦ ἑκατὸν πενήτηκοντα, εἰάν ὁ Πασᾶς ἤθελε κινήθῃ κατὰ τῆς Πάργας· ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἶχον πέμψει μυστικῶς οἱ Πάργιοι δύο πρέσβεις πρὸς τοὺς Ναυάρχους τοῦ Ῥωσσοθωμανικοῦ στόλου Οὐσανιὸρ καὶ Καδὶρμπεὶ διὰ ν' ἀσφαλίσωσι τὴν Πατρίδα των ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ προστασίαν τῶν δύο Αὐτοκρατόρων, ἐνέκρινον συμφερότερον νὰ παρακαλέσωσι τοὺς Γάλλους νὰ διαβιβασθῶσι μ' εὐχαρίστησίν των εἰς τὴν Κέρκυραν, διότι οὗτ' ἀπὸ τῶν στόλων ἐκινδύνευον πλέον ἔνεκεν αὐτῶν, οὗτ' ὁ Α. Πασᾶς εἶχεν εὐλογοφανῆ αἰτίαν ἔπειτα νὰ κινήθῃ κατὰ τῆς

Πάργας· ταύτην τὴν γνώμην ἐδέχθησαν εὐχαρίστως οἱ Γάλλοι, ἦν καὶ τῇ ἰδίᾳ νυκτί ἐπραγματοποίησαν· πρὶν δὲ ἐπιστρέψωσιν οἱ ἀπεσταλμένοι ἐκ τῶν στόλων, τοὺς ὁποίους εὔρον πλείοντας μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Πελοποννήσου, ἀπῆντησεν ὁ Πασᾶς ὡς ἀκολούθως.

(Τ. Σ.) Ὅρισμός τοῦ ὑψηλοτάτου Α. Πασᾶ.

Εἰς εἰς; Παργιώτας, ἄλλο δὲ σᾶς γράφω, μοναχὰ τὸ χαρτί (τὸ γράμμα) ὅπου μὲ ἐστείλετε εἶναι ἀτζαμήτικον (ἀμαθέστατον) καὶ μαγρούρικον (ὑπερήφανον), καὶ δὲν εἶναι φρόνιμο χαρτί, καὶ ἡ γνώσις ἀκόμη δὲν ἤρθεν εἰς τὸ κεφάλι σας· καὶ τοῦτο οἶ· λέγω ὅπου ἐλάτε νὰ κάμετε καθὼς ἐρῖζει ὁ Θεὸς, ὅτι ἐτούταις ἡ δουλαῖ; εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἂν θέλετε νὰ εἴμαστε γειτόνοι, κάμετε καθὼς οἶς γράφω, ἀμμὰ δὲν θέλετε, τὸν Θεὸν οἶ; βάζω χαβαλὲ (δᾶρος), καὶ τὸ κρίμα εἰς τὸν λαϊκὸν σας δι' ἐκεῖνο, ὅπου ἔχει νὰ γένη ἐξ ἀποφάσεως· ὁ καιρὸς περνᾷ, ὁ κόσμος (τὸ στρατεύμα) μαζώνεται, καὶ ὕστερον δὲν ἔχω τίποτε εἰς τὸ χέρι μου (ἐξουσίαν μου), καὶ ἂν θέλετε, ἐλάτε εἰς τοῦ λόγου σας (εἰς τὸν ἑαυτὸν σας), καὶ καρτερῶ ἀπόκρισίν σας μὲ τὸν Χασᾶν ἐφέντην.

Πρέσβυζα 22 Ὀκτωβρίου 1798.

Τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἐπιστολῆς ἔφθασαν καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι φέροντες χαροποιὰς ἀγγελίας, ὅτι ἐδέχθησαν δηλαδὴ οἱ στόλαρχοι τὴν ὑποταγὴν τῶν ὑποσχεθέντες ὅτι, εἰς τὸ ἐξῆς· δὲν θέλει φοβοῦνται παρ' οὐδενὸς ὄντες ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ ὑπεράσπισιν τῶν δύο Αὐτοκρατόρων· ἐξέφρασαν πρὸς τοῦτοις προφορικῶς εἰς τοὺς ναυάρχους καὶ τὰς ἀπειλάς τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ κατὰ τῆς Πατρίδος των· ὅθεν ἐπρόσθεσαν εἰς τὸ

τέλος τοῦ δοθέντος εἰς αὐτοὺς παρὰ τῶν Ναυάρχων ἐπισήμου γράμματος, καὶ τοὺς ἐξῆς λόγους. « Θέλετε ἐμπιστευθῆ καὶ τὸν Ἄλῃ Μπέι. » διὰ νὰ μὴ φανῶσι λοιπὸν παρήκοοι, δοκιμάσωσι πρὸς τούτοις καὶ τὴν γνώμην τοῦ Πασᾶ, ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσιν ἐπιτροπὴν πρὸς αὐτόν, ὅπως γνωστοποιήσῃ τὴν τῶν στολάρχων πρὸς αὐτοὺς σκέπην καὶ ὑπεράσπισιν, προσφέρη δὲ καὶ ἐκ μέρους τῆς Πάργας φιλικὴν τινα σχέσιν καὶ σέβας στρατάρχην ὄντα τῶν Ἡπειρωτικῶν ὀπλῶν· ἡ ἐπιτροπὴ μὴ ἀγνοῦσα τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Πασᾶ ἐξέφρασεν εἰς τοὺς συμπολίτας τὰ ἐξῆς. « Συμπατριῶται ! ἐὰν ὁ Πασᾶς εὐχαριστήῃ εἰς μόνην τὴν φιλικὴν σχέσιν καὶ ταπεινὰ σεβάσματά μας, ἤδη καλῶς, εἰδὲ θιάσῃ ἡμᾶς νὰ τῷ παραχωρήσωμεν ζητήματα ἐπιζήμια διὰ τὴν Πατρίδα, τότε τί πρέπει νὰ πράξωμεν ; νὰ ἐνδώσωμεν, ἢ νὰ διακινδυνεύσωμεν ; τούτου ἕνεκα παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς δοθῆ ἐγγράφως ὅ,τι πρέπει νὰ πράξωμεν, διὰ νὰ μὴν ὑποπέσωμεν ἔπειτα εἰς τὴν ὀργὴν τῆς Πατρίδος. » Τοῖς ἐχορηγήθη τὸ ἐπόμενον ἔγγραφον.

Ἡμεῖς οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι προεστῶτες τῆς Πάργας βλέποντες τὰ παρόντα περιστατικὰ τῆς Πατρίδος μας, τὰ ὁποῖα τρέχουν μεταξύ ἡμῶν καὶ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, ἐκλέξαμεν καὶ ἀπεφασίσαμεν ὅλοι συμφῶνως τοὺς συμπατριώτας μας κυρίους Νικόλαον Πετζάλην, Δημάκην Δεσίλαν Μάστρακα, Ἀθανάσιον Δεσίλαν Πάντζαν καὶ Πανταζὴν Βασιλαῖν, νὰ διαδιβασθῶσιν εἰς Πρέβυζαν καὶ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασᾶν ὡς ἐκ μέρους τῆς Πατρίδος μας, προσφέροντες πρὸς αὐτὸν φιλικὴν προσκύνησιν, ὡς διετάχθημεν ἐκ τῶν δύο Βασιλικῶν Ναυάρχων Οὐσακὸφ καὶ Καδὶρμπεϊ, ἂν δ' ἐξ ἑναν-

τίας ὁ ῥηθεὶς Πασᾶς δὲν εὐχαριστηθῆ εἰς μόνον τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' ἐπεμείνει νὰ τοὺς στενοχωρήσῃ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, αὐθαιρέτως, διὰ νὰ δεχθῶσι καὶ ὑπογράψωσι κακὴν τιὰ συνθήκην κατὰ τῆς Πατρίδος, ἡμεῖς ὅλοι συμφώνως, διὰ ν' ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον, τοὺς δίδομεν τὴν ἄδειαν νὰ μὴν ἀντιτείνωσιν ἐπιμόνω εἰς τὴν ἐπικίνδυνον αὐθαιρεσίαν του, ἐπειδὴ αἱ τοιαῦται συνθῆκαι δὲν θέλει ποτὲ λάδωσι κῦρος, καὶ οὕτως ὑπογραφομεθα.

Τῆ 25 ὀκτωβρίου Πάργα 1798.

Οἱ πρόκριτοι τῶν φυλῶν.

Γιαννάκης Δεσίλας Μάστρακας.

Νικολὸς Δεσίλας Τζοῦχο

Ἀναστάσιος Βασιλᾶς,

Γρηγόριος Βασιλᾶς.

Δημήτριος Μαστοροσπύρου Πετζάλης.

Ἀθανάσιος Πετζάλης.

Δημήτριος Μαυρογιάννης.

Γιάννης Μανιάκης.

Παναγιώτης Ζοῦλας.

Νικολὸς Βυρβιτζιώτης.

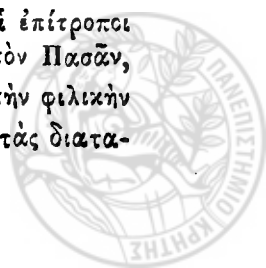
Ἀντώνιος Βέργος.

Ἀθανάσιος Κορκοτζάκης.

Βαγγέλης Κάφειρης.

Γιάννης Ζούγρης.

Ἀσφαλισθέντες διὰ τοιούτου ἐγγράφου οἱ ἐπίτροποι ἀπέπλευσαν, φθάσαντες ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν Πασᾶν, πρὸς ἃν ἐπρόσφερον ἐκ μέρους τῆς Πατρίδος τὴν φιλικὴν προσκύνησιν, ἐκφράσαντες ταυτοχρόνω καὶ τὰς διατα-

γὰς τῶν στολάρχων· ὁ δὲ Πασᾶς ἀπήντησεν εἰς αὐτοὺς ἀποτόμως καὶ μὲ τὸ φυσικόν του ἀγέροχον, ὡς ἐξῆς. «Παργιωῖται! ὅσα μ' εἶπατε ἕως τῶρα, καὶ ὅσα ἄλλα θὰ μὲ εἶπατε, ὅλα εἶναι χαμένα καὶ μπόσικα (ἀσήμαντα)· αὐτοὶ ποῦ ἔχουν τὰ κηρύθια ὀρίζουν μόνον τὴν θάλασσαν, ἐγὼ ἔχω φερμάνι ἀπὸ τὸν Βασιλέα μου, ὅπου μὲ προστάζει νὰ πάρω Πρέβυζαν, Πάργαν καὶ Βόνιτζαν· λοιπὸν ἐδῶ ποῦ ἦλθετε σ' ἐμένα ὡς θεκίληδες (πληρεξούσιοι) ἀπὸ τὸν τόπον σας, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ μοῦ δώσετε τὴν Πάργαν μὲ συμφωνίαν, ὅπου συμφέρει καὶ εἰς τὸ Δεδιέτι καὶ εἰς ἑσᾶς, ἀλλῶς δὲν γίνεται»· ἐκ τῶν ἀπεισταλμένων μόνον ὁ Δημάκης Δεσίλας Μιάστρακας ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ τὰ ἀκόλουθα « οἱ συμπατριῶταί μας, ὑψηλότατε, δὲν μᾶς ἔδωκαν τὴν ἐξουσίαν νὰ διαπραγματευθῶμεν κἀμμίαν συνθήκην μὲ τὴν ὑψηλότητά σου, ἐὰν ὅμως τὴν ζητῆτε μὲ τὴν βίαν, ἡμεῖς τὴν ὑπογράφομεν, ἀλλ' ὁ τόπος μας ἅμα τὴν ἴδῃ θὰ τὴν ἀπορρίψει ὡς χαρτίον ἄγραφον»· χωρὶς νὰ δώσῃ ἄλλην ἀπάντησιν διέταξεν ἀμέσως τὸν γραμματικόν του, ὁμοῦ καὶ τὸν Μητροπολίτην τῆς Ἄρτης Ἰγνάτιον, νὰ συντάξωσι συνθήκην, ἣτις εἶναι ἡ ἀκόλουθος.

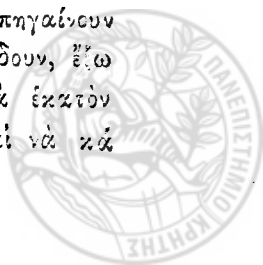
Συνθήκη τῶν ἐπιτρόπων τῆς Πάργας
μετὰ τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ

Διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιεῖται, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐγκάτοικοι τῆς Πάργας, ἀφοῦ ἐπληροφορήθημεν, ὅτι ἐξερράγη ὁ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πόλεμος καὶ ἐγένεν ἡ ἀπόφασις κατὰ τῶν Φραντζέζων νὰ διωχθῶν ἀπὸ τὸν Λεβάντε, εὐθύς ὅπου ἐπλησίασεν ὁ βασιλικὸς στόλος εἰς τοῦτα τὰ νερά, μόνον μας ἐδιώξαμεν τοὺς Φραντζέζους ἀπὸ τὴν περιοχὴν μας καὶ ἐμείναμεν ἐλεύθεροι· ἔπειτα

ἀφοῦ ἐπληροφορήθημεν, ὅτι τὸ ὑψηλὸν καὶ κραταῖον Δεβλέτι τοῦ Ἀλῆ Ὀσμάν μὲ προσκυνητὸν φερμάνι μᾶς προσκαλεῖ εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ προστασίαν του, καὶ ἐδιώρισε δι' αὐτὸ τοῦτο τὸν ὑψηλότατον Ἀλῆ Πασᾶν Βαλῆν τῶν Ἰωαννίνων, Σερασκέρην (ἀρχιστράτηγον) εἰς τὰ διὰ ξηρᾶς Στρατεύματα, ἐπήγαμεν καὶ ἐπροσκυνήσαμεν τὴν ὑψηλότητά του εἰς Πρέβυζαν, ὡς ἄνθρωπον βασιλικόν, καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος μας ἐνυπογράφου γράμματος ὑποτάττομεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀντάμα μὲ τὸ Κάστρον καὶ ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ τόπου μας εἰς τοὺς πόδας καὶ προστασίαν τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου μὲ τὰ κατωτέρω προνόμια, ὅπου ἡ ὑψηλότητά του ὡς ἐπίτροπος πληρεξούσιος τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου μᾶς ἐσυμφώνησε καὶ μὲ τὴν ἰδίαν του ὑπογραφὴν καὶ σφραγίδα μᾶς ἐβεβαίωσε.

α'. Ὁ τόπος μας ἡ Πάργα νὰ δίδῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι διὰ κάθε λογῆς ὁσείμον φλωρία πολιτικά Ζέριχ διακόσια, καὶ ἔχι ἄλλο τίποτες περισσότερον, ἦται νὰ ἦναι ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε ἄλλο θάρος, τὰ ὁποῖα νὰ δίδωνται εἰς κάθε τρεῖς χρόνους· καὶ ἔχοντες ἐγγράφως ἀπόδειξιν ἀπὸ τὸν τόπον οἱ κάτοικοι τῆς Πάργας νὰ μὴν ἐνοχλῶνται εἰς κανένα μέρος τῆς ἐπικρατείας τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου ἀπὸ χαρατζίδες καὶ κοτζίδες των.

β'. Παντίεραν νὰ ἔχη ὁ τόπος εἰς τὰ καίκια τὴν Τουρκικὴν, καὶ εἰς τὸ Κάστρον νὰ ἦναι ἡ Τουρκικὴ καὶ τοῦ τόπου ἀντάμα, καὶ εἰς ταῖς σκάλαις ὅπου πηγαίνουν οἱ πρᾶγματευταὶ Παργινοὶ νὰ μὴν ἔχουν νὰ δίδουν, ἔξω τὸ βασιλικὸν γιουμπροῦκι (Τελώνιον) τρεῖς τὰ ἑκατὸν μόνον, καὶ ἔχι ἄλλο τίποτες περισσότερον, καὶ νὰ καὶ

μουν τὸ ἀλησθερῆσι τους (δοσοληψίαν) ἀνενόχλητα καὶ σερπέστικα (ἀνεμπόδιστα).

γ'. Ἡ διοίκησις τοῦ τόπου νὰ εἶναι ἀριστοκρατικὴ ἐπάνω εἰς τοὺς ἐντοπίους, καὶ οἱ ἴδιοι κάτοικοι νὰ ἔχουν καὶ τὰ ἄρματα εἰς τὴν ἐξουσίαν τους διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ τόπου.

δ'. Τοῦρκοι μέσα εἰς τὴν Πάργαν νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ κατοικήσουν, μῆτε νὰ ἐμβαίνουν μέσα ἄρματωμένοι νὰ ἐνοχλοῦν τὸν τόπον, ἀλλὰ, ἂν ἔχουν δουλιάν τους, νὰ ἀπερνοῦν ὡς μουσαφύριδες (διαβατικοί).

ε'. Τὸ σύνορον τῆς Πάργας νὰ σταθῆ καθὼς ἦτον καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Βενετζιάνου, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ ἐξουσιάζῃ, ὡς πρότερον, τὰ ἴδιά του κτήματα.

ς'. Ὁ Πασᾶς τοῦ Δελβίνου μὲ πρόφασιν, ὅτι νὰ ἦναι ἡ Πάργα Σαντζάκι του (1) νὰ μὴν ἔχη νὰ τοὺς ἐνοχλῆ μὲ τρόπον κανένα, ἀλλὰ νὰ ἦναι ἡ Πάργα ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ διαφέντευσιν τοῦ Ὑψηλοτάτου Γιαννῆ Βαλεση Ἀλῆ Πασᾶ, διὰ νὰ τοὺς διαφεντεύῃ ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν τῶν γειτόνων, καὶ εἰς κάθε ἄλλην σκέπην καὶ περίστασιν

ζ'. Ὑπόσχονται οἱ Παργινοὶ διὰ νὰ φυλάξουν καὶ τώρα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἄκραν πίστιν καὶ σαδακάτι (ὑποταγὴν) εἰς τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι, καὶ παρακαλοῦν τὸ ἔλεος τῆς Κραταιᾶς βασιλείας διὰ νὰ τοὺς ἐπικυρώσῃ τὰ ἀνωτέρω προνόμια μὲ ἔγγραφον βασιλικὸν προσκυνητὸν ὀρισμὸν, τὰ ὁποῖα αὐτὰ κατὰ τὸ

(1) Κυρίως δηλοῖ σημαίαν, ἀναφορικῶς δὲ καὶ ὅλην τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Σιτραπίας τοῦ Πασᾶ Δελβίνου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται καὶ ἡ Πάργα καὶ τὸ Σούλλιον.

πρὸν μᾶς ἐπικύρωσε μὲ τὴν ὑπογραφήν καὶ σφραγίδα του ὁ Ὑψηλότατος Ἀλλῆ Πασᾶς ἐφέντης μας ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου πληρεξούσιος, καὶ ἡμεῖς οἱ βεζίληδες τῆς Πάργας, ὁποῦ μὲ τὸν πανιερώτατον Μητροπολίτην τῆς Ἄρτης, ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν τῶν ἀνωτέρω ἤλθομεν ἀπὸ τὸν τόπον μας τὴν Πάργαν πληρεξούσιοι δι' αὐτὸ τοῦτο, καὶ ἐβεβαιώσαμεν τὰ ἴδια κεφάλαια μὲ ταῖς ὑπογραφαῖς μας διὰ διηνεκῆ ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν· πρὸς τούτοις ὑποσχόμεθα, ὁποῦ τώρα καὶ διὰ πάντοτε νὰ γνωρίζομεν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ὑψηλοῦ Δεβλετίου διὰ ἐχθροὺς ἐδικοῦς μας (1) καὶ μὲ τὴν δύναμιν ὁποῦ ἔχει ὁ τόπος μας νὰ τοὺς κυνηγοῦμεν, καὶ μὲ καλὴν τρόπον νὰ μὴν τοὺς ζηγῶνομεν εἰς τὰ σύνορά μας, οὔτε νὰ τοὺς δίδομεν βοήθειαν.

Ἀλλῆ Πασᾶς

(Γ. Σ.) Πρέβυζα 30 ὀκτωβρίου 1798.

Ὡς διωρισμένος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διὰ τὸν συμβιβασμὸν τῶν ἀνωτέρω.

Ἰγνάτιος ὁ Μητροπολίτης τῆς Ἄρτης βεβαιῶ.

Νικολὸς Πετζάλης βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

Πανταζῆς Βασιλᾶς βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

Δημάκης Δεσίλας Μάστρακας βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

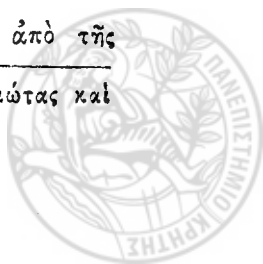
Ἀθανάσιος Δεσίλας Πάντζας βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἀποβολὴ τῶν Σουθηκῶν

Ἡ διαληφθεῖσα συμφωνία δὲν ἐπήγαγεν ἀπὸ τῆς

(1) Ἐχθροὺς ἐνταῦθα ἕνοσι κυρίως τοὺς Σουλλιώτας καὶ τὸν Μουστρά Πασᾶ τοῦ Δελβίνου.

κιφκλής τοῦ Πασᾶ, ὡς μὴ ἔχοντας τοιαύτας πολιτικάς γνώσεις, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κανονίας τοῦ Μητροπολίτου Ἰγνατίου, τοῦ ἐπιστηθίου τότε ὑπουργοῦ του, ὅστις διὰ τὴν ἀπατήσῃ τοὺς Παργίους, (ἐπειδὴ ἄλλα κατ' ἴδιαν τοῖς ὑπέσχετο), συνέταξε συνθήκην εὐχάριστον μὲν κατ' ἐπιφάνειαν διὰ τινὰ προνόμια, ἐπιτηδεῖαν δὲ διὰ τοὺς καταχθονίους, σκοποὺς τοῦ ἡγεμόνος· καὶ διὰ τὰ τοὺς ἀποκοιμήσῃ περισσότερο ὑπέγραψε καὶ τὸν ἑαυτὸν του ἀξιοπίστον ἐγγυητὴν τῆς συμφωνίας (1) ἀλλ' ἀπασαι αὗται αἱ ἀπατηλαὶ προσπάθειαι καὶ ἀγῶνες, καὶ ἄλλα ὅσα σκιευρήματα ἐμεταχειρίσθησαν μετὰ ταῦτα ἐματαιώθησαν διόλου.

Ἀποπερατωθείσης τῆς συνθήκης ἐπανῆλθον οἱ ἐπίτροποι εἰς τὴν πατρίδα, μόλις εἶχον ἀγκυροβολίση τὸ πλοῖον εἰς τὸν κατὰ δυσμὰς λιμένα, ἔπου ἀμέσως ναύτης τις Πάργιος παραμελήσας ἐπίτηδες τὸ ἔργον του, ἔσπευσε δρομαίως πρὸς τὴν πόλιν μεγαλοφρονῶν καθ' ὁδὸν καὶ λέγων « μᾶς ἐπώλησαν ἀδέλφια, μᾶς ἐπώλησαν εἰς τὸν Ἄλῃ Πασᾶ » τοῦτον τὸν λόγον ἀκούσαντες οἱ Πάργιοι ὄρμησαν ὀπλισμένοι κατὰ τῶν ἐπιτρόπων, οἵτινες ἰδόντες μακρόθεν τὸν λαὸν φερόμενον κατ' αὐτῶν ὀργίλως, φοβηθέντες κατέφυγον διεσπαρμένοι εἰς ἐλαιῶνας, κήπους, λάκκους καὶ βᾶτους· πρὸς τοῦτοις ἔφερον μετ' ἑαυτῶν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πασᾶ, Τοῦρκὸν τινὰ (2), ὅστις ἐκάλυπτεν

(1) Ὁ αὐτὸς Ἰγνάτιος συνήργησε καὶ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Πρεβούζης· ὅρα κερ. οὐδὲν

(2) Ὁ Τοῦρκος ἐσυνωδέθη μετὰ τῶν ἐπιτρόπων διὰ τὴν ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τὴν Ὀθωμανικὴν εἰς τὸ φρούριον, κατὰ τὴν συνθήκην, καὶ γνωρισθῆ κατὰ συνέπειαν φρουροῦ· διὰ πολλῶν δεήσεων ἔσωσεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κινδύνου ὃ συγγράφει.

ὕπὸ τὴν χλαμύδα του Τουρκικῆν σημαίαν· τοῦτον ἰδὼν ὁ λαὸς ἐφόρμησε νὰ κατακερματίσῃ· ἐκτάδην προπηλακισθεῖς ὁ δυστυχῆς, καὶ ἡμιθανῆς ὦν ὑπὸ τοῦ τρόμου, ἐφώναζε ἢ Παργιοί! τί ἔχετε μαζύ μου; Τί σᾶς ἔκαμα; Ἐγὼ ἓνας δοῦλος ἀπεσταλμένος εἶμαι· δὲν μὲ θέλετε, πηγαίνω ὀπίσω ἐγὼ εἰς παλαιὸν χωρίον καινούριον ἀντέτι (ἔθιμον) δὲν κάμνω. ἢ Διατρίψας τινὰς ἡμέρας ἐπ' ἐλπίδι νὰ τοὺς κατηγήσῃ, ἐπειδὴ τὸν ἐπερίπαιζον τινὲς λέγοντες, ὅτι οἱ μεθυσμένοι μόνον δὲν θέλουσι τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ἀναχώρησεν ἄπρακτος· πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεώς του εἶχε φθάσῃ πλοῖον σταλὲν ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ Πασᾶ διὰ νὰ τὸν λάσῃ, καθότι ἔμαθε προλαβόντως τὰ συμβάντα, ἔφερε πρὸς τοῦτοις καὶ ἐπιστολὴν διευθυνομένην πρὸς μόνους τοὺς εἰς αὐτὸν ἀποσταλέντας.

(Τ. Σ.) Ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ

Πρὸς ἑσᾶς Παργιώτας Νικολὸ Πετζάλη, καὶ Δημάκη Δεσίλα Μάστρακα, καὶ Ἀθανάση Δεσίλα Ἰωάνου.

Ἄλλο δὲν σᾶς γράφω, μοναχὰ ἐγὼ ἔστειλα τὸν ἄνθρωπόν μου αὐτοῦ, καὶ ἔχει ἐπτά ὀκτὼ ἡμέρας, καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνηκε νὰ γυρίσῃ ὀπίσω, καὶ γιὰ ὁποῦ στέλλω τὴν βάρκαν μου διὰ νὰ τὸν πάρῃ· μάνταμ ὅπου δὲν ἐφάνηκε νὰ ἔλθῃ ἕως τῶρα ἐμβῆκα σέ· σουμπεέ, καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλα νὰ τὸν πάρῃ· ὄχι ἄλλο· καὶ ὑγιαίνετε.

Πρέβυζα 6 Νοεμβρίου 1798.

Ἐπειδὴ ἰδίους ὄμμασιν εἶδεν, ἐπειράθη προσέτι ὅλα τὰ συμβάντα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Παργίων ὁ Τοῦρκος, καὶ οὔτε ὁ Πασᾶς, (προσποιηθεὶς ἄγνοιαν), ἐξέφρασε τι διὰ τῆς ἐπιστολῆς περὶ τοῦ ἀντικειμένου, περιττὸν ἐνόμισαν οἱ Πάργιοι ν' ἀπαντήσωσιν ἀμέσως, καὶ τὸ κυριώτερον, διότι ἡ ἐπιστολή του διευθύνετο εἰς μόνους τοὺς ἐπιτρόπους, ἐκαιροφυλάκτουν ὅθεν νὰ ἐπιτύχωσιν ἀρμοδιωτέρας

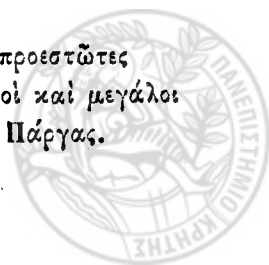
καὶ νομιμοτέρας περιστάσεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἐβράδυνε νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος Πασᾶς καταγγέλλων πρὸς αὐτοὺς μὲ ἐπίτηδες διαφοροὺς σχετικούς του, ἀπειλὰς, κολακείας, ὑποσχέσεις, ἀνάμνησιν βασιλικῶν φερμανίων, ἐπὶ τέλους δὲ, (εἰὰν παραδῶσι τὴν συνθήκην,) τὴν ἀμετάθετον κατ' αὐτῶν ἀπόφασίν του, ὅλα ταῦτα ἤρέθισαν τοὺς Παργίους νὰ διευθύνωσι πρὸς αὐτὸν τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν.

Ἵψηλότατε Ἄλλῃ Πασᾶ σὲ προσκυνοῦμεν.

Ἔστω εἰς εἰδῆσίν σου, ὅτι ἡμεῖς ὑπετάχθημεν θεληματικῶς εἰς τοὺς δύο βασιλικούς ναυάρχους τῆς Ῥωσσίας καὶ Ὀθωμανικῆς Πόρτας, τῶν ὁποίων αἱ σημαῖαι ἀεροκινουῦνται εἰς τὰ τείχη τοῦ φρουρίου μας, ὥστε δὲν ἔχομεν τὸ ἐλεύθερον, οὔτε τὴν εὐχαρίστησιν, νὰ δεχθῶμεν ἄλλην ἐξουσίαν· αἱ ἔγγραφοι συμφωνίαι, ὅπου σοι ἄφισαν οἱ παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντες συμπατριῶται, εἶναι ἀσήμενται, ἐπειδὴ δὲν διετάχθησαν νὰ σοι πωλήσουν Πατρίδα, ἀλλὰ νὰ σοὶ προσφέρωσι τὴν φιλικὴν μόνον προσκύνησιν, κατὰ τὴν διαταγὴν τῶν βασιλικῶν ναυάρχων· ὅθεν τοιαύτη συνθήκη, ἢ ἀπὸ κακῆν τῶν προαίρεσιν, ἢ ἀπὸ βίαν, (ὡς ὠμολόγησαν), συνεγράφη, εἶναι ἄκυρος καὶ ἐναντία τῶν βασιλικῶν ἀποφάσεων καὶ θελήσεως τῆς Πατρίδος μας· καθὼς λοιπὸν εἰς ἡμᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν παραδεχθῶμεν, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ὑψηλότητά σου εἶναι εὐκόλον οὔτε νὰ τὴν φαντασθῆς σχεδὸν δι' ἀνάπαυσίν σου.

1798 Νοεμβρίου 9 Πάργα.

Οἱ προεστῶτες
καὶ ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι
τῆς Πάργας.

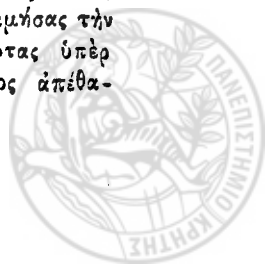
Ἡ ἀπότομος καὶ ὑπερήφανος ἀπάντησις τῶν Παργίων ἐζάλισε τὸν ἐγκέφαλον τοῦ Πασᾶ, ὥστε, τὴν ὑστεραίαν, καὶ τοὶ βροχεράν οὔσαν, ἐξελεύων τῆς Πρεβύζης μετὰ δύο χιλιάδων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν ἔφθασε τὴν ἐπιούσαν εἰς Μαργαρίτι (1), ἀφ' ὅπου διεύθυνεν ἀμέσως τὴν κατωτέρω ἐπιστολὴν πάλιν πρὸς μόνους τοὺς ἐπιτρόπους, τοῦτο δὲ ἔπραξεν ἐπ' ἐλπίδινά εἰσάξῃ, εἰ δυνατόν, σχίσμα καὶ διχόνοιαν πρὸς τοὺς Παργίους.

(Τ. Σ.) Ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ.

Παργινοὶ ποῦ ἤλθετε στεμένα, καὶ μὲ ἀνταμώσετε εἰς Πρεβύζαν, ἔχετε τὴν εἶδησιν πῶς ἤρθα εἰς Μαργαρίτι· ἔμαθα πῶς ἤρθετε αὐτοῦ, καὶ ἡ χώρα δὲν σᾶς ἐδέχθηκε, καθὼς ἐκουβεντιάσαμεν, καὶ σᾶς ἔδειξα τὴν καρδίαν μου καὶ σᾶς ἐπίστευσα, καὶ σεῖς ἐγενήκατε ἄπιστοι, καὶ οἱ χωριανοὶ σας πῆραν τὸ κεφάλι τοῦ Χριστάκη (2), καὶ τῶν ἄλλωνόνε, ὅτι σᾶς θέλει τὴν καλοσύνην νὰ σᾶς φθιάκῃ, καθὼς ἔφθιακε τοὺς Πρεβυζάνους· ἀκόμη σᾶς λέγω, πῶς κατὰ τὴν κοβέντα, ὅπου ἐκάμαμεν, ἂν σᾶς τὸ ἄλλαξεν, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς δώσῃ δίκαιον, εἰ δὲ, ὁ Θεὸς, ἀπὸ τὸ γαζέπι μου νὰ μὴ γλυτώσετε, μοναχὰ σᾶς γελάει ὁ νοῦς σας, ὅπου ἐβάλετε δύο πανιᾶ, (τὰς Ῥωσοθωμανικὰς δηλαδὴ σημαίας)· καὶ λέτε νὰ γλυτώσετε,

(1) Χωρίον κατοικούμενον ἀπὸ Τουρκαλβανούς, ἀπέχον τῆς Πάργας ὥρας δύο ἡμῆσι.

(2) Ἵππρχε καπετάνος τῆς Πρεβύζης, καὶ τῶ ὄντι ἀξιωματικὸς, διότι ἐνῶ ἡ Πατρίς του ἐκινδύνευεν, αὐτὸς διεβιδάσθη πρὸ τῆς μάχης εἰς Λευκάδα προτιμήσας τὴν ἀτομικὴν του ἀσφάλειαν, ἀφίσχας τοὺς στρατιώτας ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἀνευ ἀρχηγίας, ἐξ ὧν τὸ πλεῖστον μέρος ἀπέθανον μαχόμενοι.

πήρατε πρᾶξι ἀπὸ τοῦ γειτόνου σας (Ἑπτανησίους)· τὰ παντὶ ὅπου ἐβάλετε δὲν εἶναι τοῦ Βασιλέως μου, μοναχὰ ἐγὼ ἔχω τὸ φερμάνι εἰς τὸν κόρφον μου, καὶ καρτερῆτε με, ὅτι ἔχω νὰ ἔλθω μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Πάρετε τὰ μέτρα σας, ἂν θέλετε νὰ τὰ ἔχετε διὰ πάντα. ὄχι ἄλλο· σᾶς δίδω εἰδησιν ὅπου ὡς θράδου εἶμαι ἐδῶ, μοναχὰ ἂν θελήσητε, ἅς ἔλθῃ ἓνας ἀπὸ ἐσᾶς νὰ με ἀνταμύσῃ· ἀγκαλὰ ἐγὼ ξεύρω πῶς εἰς τὸ χέρι σας δὲν εἶναι ἡ δουλιᾶ, σᾶν ὅπου ἦρθετε στεμένενα, σᾶς γνωρίζω δικούς μου ἀνθρώπους, καὶ ἂν δὲν ἔρθῃ κανένας, νὰ κυβερνηθῆτε ἐσεῖς μὲ ὄλον τὸ σὸί σας (συγγενεῖς σας), ὅτι σᾶς ἐγνώρισσα, καὶ διὰ τοῦτο σᾶς δίδω τὸ χαμπέρι.

1798 Νοεμβρίου 13 Μαργαρίτι.

Ὅταν ἡ τυραννία συναυλιζῆται μὲ τὴν βαρβαρότητα ἐξοκεῖλλει σχεδὸν πάντοτε εἰς τὰ ἐπιχειρήματά της, μὴ διακρίνουσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της τὰ ὀρθὰ καὶ ἀρμόδια μέσα, καὶ οὕτως αὐτὴ ἢ ἰδίᾳ προδίδει πολλάκις τὰ συμφέροντά της, διότι εἰ μὲν ὁ Πασᾶς ἔγραφε μὲ πρόπον ἢ πιότερον καὶ πολιτικώτερον, καὶ εἰ μὲν δὲν ἐφχίνετο ἀμείλικτος καὶ ἀκόρεστος αἰμοβόρος εἰς Πρέβυξαν, πιθκνὸν ἦτον καὶ ἐκ τῶν Παργίων πολλοὺς νὰ καταστήσῃ διὰ τῆς κολακείας τοῦλάχιστον ἀμφιρρέπεις, καὶ ἐκ μέρους τῶν συμμάχων στολάρχων νὰ τρίψῃ ἀσφαλεστέρα· ἐλπίδας διὰ τοὺς μέλλοντας σκοπούς του· ἀλλ' ὁ ἐγωῖστικὸς καὶ ἀπειλητικὸς τρόπος τῶν γραμμάτων του ἤρθεσι τοὺς Παργίους τῷ νὰ ἀπαντήσωσιν ὡς ἐξῆς.

Ἰψηλότατε Ἀλῆ Πασᾶ σὲ προσκυνοῦμεν.

« Τὸ ἔξαφνον γειτόνευμά σου εὐγάζει τῶρα κάθε ἀμφοβολίαν ἀπ' ἡμᾶς, καὶ μᾶς φιλοδωρεῖ τὸν ὑπὲρ Πα-

τρίδος γλυκύτατον θάνατον, ἢ νίκην· ἡμεῖς οὔτε Χριστά-
κην, οὔτ' ἄλλον τινα ἀπὸ τῶν γείτονας ἀκούομεν· ὁ
καπνὸς τῆς Πατρίδος μας καὶ τὸ ἄθῳον αἷμα τῆς Πρε-
βύζης, εἶναι εἰς ἡμᾶς δύω ὁδηγοὶ σοφώτατοι.

Αὐτὰ ὁποῦ ὀνομάζετε πανιὰ, ἡμεῖς τὰ ἐλάβομεν,
καὶ σεβόμεθα ὡς βασιλικὰς σημαίας, καὶ ὑποκάτω εἰς
αὐτὰς θελεῖ νικήσωμεν, ἢ ἀπθάνωμεν ὅλοι, καὶ ἡ ὑψη-
λότης σου ἐναντίον εἰς αὐτὰς ἔρχεσαι, καὶ ἔχει εἰς
ἡμᾶς, ὅτι ἡμεῖς τῶν δύω Βασιλέων εἴμεθα., καὶ ὡς πι-
στοὶ αὐτῶν δὲν θελεῖ ἀδικηθῶμεν.

Ἐπειδὴ καὶ μᾶς δίδετε τὴν εἰδησιν, ὅτι ἕως τὸ βρά-
δυ εἴθε αὐτοῦ, ἡμεῖς σᾶς θεβαιοῦμεν, ὅτι εἴμεθα πάν-
τοτε ἐδῶ, καὶ κατὰ τὸ παρὸν εὐρισκόμεθα ὠπλισμένοι
εἰς τὰ μεθόρια.

Ἵγίαινε, καὶ ὁ Θεὸς ᾧς δώσῃ τὸ δίκαιον εἰς ἑποῖον
γνωρίζει ἄθῳον.

1798 Νοεμβρίου 13 Πάργα.

Αὐθημερὸν

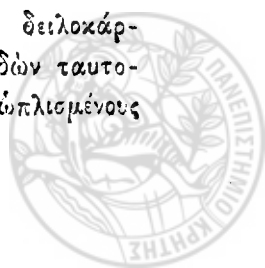
Οἱ Προεστῶτες καὶ ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι
τῆς Πάργας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἀπειυχία τοῦ Ἀδῆ Πασᾶ

διὰ τῆς Πάργας τὴν ἀπόλαυσιν.

Ἐφόσον καταφαίνονται τὸ πρῶτον θρασύμαχοι εἰ
τύραννοι, τόσῳ ἐξεναντίας ἀποτυγχάνοντες τοῦ σκοποῦ
των, καταντῶσι πολλάκις χαμερπεῖς καὶ θεילוκάρ-
διοι, λαβῶν γὰρ ὁ Πασᾶς τὴν ἀπάντησιν, ἰδὼν ταυτο-
χρόνως τοὺς Παργίους καὶ Σουλλιώτας ὠπλισμένους

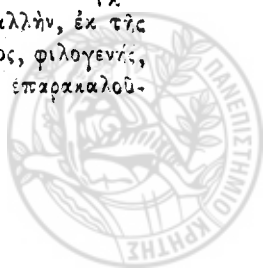

εἰς τὰ μεθόρια, γνοὺς ὅτι ἡ κατ' αὐτῶν ἀπόφασίς του ἔμελλε ν' ἀποβῆ οὐ μόνον αἵματωδεστάτη καὶ ἀποτυ-
 χῆς τοῦ σκοποῦ του, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς θέ-
 σεώς του ἐπικίνδυνος· διὸ ἐκδυθεὶς τὴν λεοντήν καὶ
 ἐνδυθεὶς τὴν ἄλωπεκὴν ἔδραμεν ἀμέσως εἰς τοὺς στο-
 λάρχους, πολιορκοῦντας τότε τὴν Κέρκυραν, ἐπ' ἐλπίδι
 νὰ ρίψῃ τὰ χρυσόπλεκτα καὶ πειστικά του δύκτια, ὅπως
 δι' αὐτῶν σαγηνεύσῃ ἀμφοτέρους· δὲν ὑπῆρχέ τις ἀμ-
 φιβολία, ὅτ' ἔμελλε τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο νὰ σαγηνεύσῃ
 ἀκέραιον, καθὸ ὁμόθρησκον, ὁμόφρονα καὶ φιλοχρήμα-
 τον, δηλαδὴ τὸν Καδὶρμπεὶ. τὰ πρὸς τὸν Οὐσκῶφ δῶρα
 καὶ τοὶ πολῦτιμα, ἀλλ' ἀτυχῆ διὰ τὸν δωροδόκην ὑ-
 πῆρξαν ἐπὶ τέλους, μολονότι αἱ ὑπὲρ αὐτοῦ παρακλήσεις
 καὶ μεσιτεῖαι τοῦ ὀθωμανικοῦ στολάρχου καὶ πολλῶν
 ἄλλων ὑπῆρξαν ἀδιάκοποι. ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ ὁμόθρη-
 σκον, αἱ πασίγνωστοι ἐν Πρεβύζῃ αἵματοχυσίαι καὶ αἰχ-
 μαλωσίαι τῶν γυναικοπαίδων, τὰ καθημερινῶς περιῖρέ-
 μενα ἐνώπιόν του ἐλεεινὰ δάκρυα τῶν διασωθέντων Πρε-
 βυζάνων, αἱ θερμαὶ δεήσεις τῶν Παργίων ὑπὲρ τῆς πα-
 τρίδος των, ἐσύγχυσαν τὸν ἐγκέφαλον τοῦ Οὐσακίφ ρί-
 ψαντα αὐτὸν εἰς ἀμηχανίαν, ὅποιαν δηλαδὴ γνώμην νὰ
 δώσῃ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· ἐντοσοῦτῳ διὰ νὰ εὐ-
 χαριστήσῃ πρῶτον τὸν σύμμαχόν του, ἡσυχάσῃ ὅποσοῦν
 καὶ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, διαφυλάξῃ πρὸ πάντων ἀνεπηρεά-
 στους καὶ τοὺς Παργίους, διέταξεν ἕνα ἀξιωματικόν του με-
 τὰ τεσσάρων στρατιωτῶν Ῥώσων, τεσσάρων ὁμοίως τοῦ
 Καδὶρμπεὶ καὶ ἄλλων τόσων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ νὰ εἰσέλθω-
 σιν εἰς τὸ φρούριον τῆς Πάργας πρὸς διατήρησιν τῶν δύο
 σημαίων καὶ τοπικῆς εὐταξίας· ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐφάνη
 διόλου δυσάρεστος καὶ ἀπαραδέκτος εἰς τὸν Πασᾶν, ὅστις

ἐπεθύμει νὰ διορίσῃ μόνον ἰδικούς του στρατιώτας εἰς τὸ φρούριον, ἢ ἀληθέστερον εἶπεῖν, νὰ ἀποκατασταθῇ ὁ ἔδιος αὐθαίρετος κυριαρχῆς τῆς Πάργας· τούτου ἕνεκα εὐλογοφανοῦς αἰτίας δραξάμενος ὁ Οὐσακὸφ κατὰ τῆς δυστροπίας τοῦ Πασᾶ, ἀπεφάσισεν ἀμέσως, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς ἡ Πάργα μένει ὑπὸ μόνῃς τῆς Ῥωσσοικῆς σημαίας τὴν ὑπεράσπισιν ἕωσοῦ οἱ δύο Αὐτοκράτορες Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας ἀποφασίσωσι τὴν τύχην της· ἡ κοινοποίησις αὕτη κεραυνόπληκτον καὶ μανιώδη κατέστησε τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμά του, ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἐλπίς δὲν τὸν ἀπηύδησαν, ἐπειδὴ οὐδένα πλοίαρχον ἐκ τῶν δύο στόλων ἄφισεν ἐν ἀφθονίᾳ ἀδωροδόκητον· ἡ κοπίς τῶν ἀργυροφορτωμένων μεσιτειῶν καὶ σωτηρία τῆς Πάργας ἀπεδείχθησαν ἀναφανδὸν, πρῶτον, ὡς προείρηται, ὁ Μπενάκης καὶ δεύτερον ὁ Μαγζόρος Γεώργιος Παλατίνος (1) ὅστις ἐξέφρασε πρὸς τὸν Οὐσακὸφ τὰ ἐξῆς.

«Ἐὰν σκοπεύητε, ἐξοχώτατε, νὰ παραδώσητε τὴν Πάργαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἡ Ῥωσσοία τότε μέλλει νὰ χάσῃ τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπιβρόχην εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι εἰς τὴν Πάργαν μόνον εὐρίσκουσιν ἄσυλον οἱ παρὰ τοῦ τυράννου καταδιωκόμενοι χριστιανοὶ καὶ τοῦρκοι· οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πόλει παρχάλιος ἔμεινε πλέον ἀνεξάρτητος εἰς τὴν Ἡπειρον, ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτᾶται καὶ τοῦ Σουλλίου ἢ Ὑπαρξίς· ἡ

(1) Οὗτος ἦν Γρομματεὺς καὶ διερμηνεὺς τοῦ στολάρχου Οὐσακὸφ, τὸ γένος Ἑλλήν, τὴν πατρίδα Κεφαλλήν, ἐκ τῆς πρωτεύουσας Κωμοπόλεως Ἀργοσιτόλι· ἦν τίμιος, φιλογενής, ἀφιλοχρήματος, ἐν ᾧ ἡ ἐποχὴ καὶ ἡ τύχη τῶν ἐπαρχαλοῦσαν νὰ χρηματολογήτῃ.

Αυτοκρατορίσα πασῶν τῶν Ῥωσιῶν Αἰκατερίνα δευτέρα ὑπερασπίζει καὶ διατηρεῖ πάντοτε τὰ ἐλεύθερα ταῦτα μέρη διὰ πολιτικούς σκοπούς· περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐξοχώτατε, δύνασθε νὰ πληροφορηθῆτε ἀκριβέστερα παρὰ τοῦ ἐν Κερκύρα Ῥωσικοῦ πρέσβειος κυρίου Μπενάκη, ἔχοντος μάλιστα, κατὰ διαταγὴν τῆς Αὐτοκρατορίσης, σχέσεις μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν ἢ μὴ ἔχων ἱκανὰς πολιτικὰς καὶ τοπικὰς γνώσεις ὁ στόλαρχος, ἀγνοῶν πρὸς τούτους καὶ τὴν Ῥωσικὴν ἐπιβρόχον κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, κατεπίσθη εἰς τοὺς ἰσχυροὺς λόγους τοῦ Μπενάκη καὶ Παλατίνου εἰς τρόπον, ὥστε ἐματαιώσῃ διόλου τὰς ἐλπίδας τοῦ Πασᾶ, ὅστις μ' ὄλας τὰς μεσιτείας, διανομὰς καὶ ὑποσχέσεις ἀδρῶν δωροδοκιῶν, ὡς προεῖρηται, δὲν ἐδυνήθη νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν ἀνωτέρω δύο ἀντιπάλων του· ἀποτυχῶν ὅθεν τῶν ἐλπίδων ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐντεῦθεν ἤρξατο νὰ γράφῃ (ἔχων συμβοηθὸν καὶ τὸν Καδὶρπεϊ) εἰς τὸν Σουλτάνον κατὰ τῶν Παργίων, πεπεισμένος νὰ διεγείρῃ τὴν ὀργὴν του κατ' αὐτῶν, ἀξιωθῆ, εἰ δυνατὸν, τῆς διαταγῆς του καὶ κινηθῆ ἐπισημοτέρως, ἐπειδὴ κατεμήνυεν αὐτοὺς εἰς τὴν Πόρταν ὡς Ῥωσσόφρονας, Γαλλόφρονας καὶ κακουργαποδόχους.

Ἡ ὑψηλὴ Πόρτα, ἐκτὸς διὰ τὴν ἐλάνθανον οἱ σκοποὶ τοῦ Πασᾶ, προσεῖχεν ἀφ' ἑτέρου μῆτοι ὡς ἐκ τούτου προκύψῃ τις ὑπόνοια καὶ δυσἀρέσκεια πρὸς τὸν σύμμαχόν της, διὸ τὸν ἠσύχαζε μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐλπίδα ἑωσοῦ συγκαταθέσει καὶ συμπράξει τῆς Ῥωσσίας ἔπεμψε κατὰ τὸ 1800 ἔτος ἰδικόν της αὐλικόν νὰ κυβερνᾷ τὰ τέσσαρα παράλια μέρη τῆς ξηρᾶς, Πάργαν Πρέβυζαν, Βόνιτζαν καὶ Βοθρωτὸν, ὡς προεῖρηται· ἐπὶ τῶν

δεινῶν τούτων περιστάσεων καὶ ἀποτυχίας τῶν σκοπῶν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ συνετάχθη καὶ ἐδημοσιεύθη τὸ κατωτέρω ἄσμα, τὸ ὁποῖον ἀναγνούς ὁ Πασᾶς ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς, (ὡς παρά τινος αὐλικοῦ του ἠκούσαμεν) μετ' ὀργῆς, « ὁ Θεὸς (1) τῶν Παργίων ἔχει μάτια καὶ αὐτία, ὁ δὲ ἐδικός μου (2) εἶναι καὶ τυφλὸς καὶ κουφός ».

Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ,
ἀκούστε τὸν Ἄλῆ Πασᾶ,
Πῶς τοὺς τζάμιδες ὀρίζει,
καὶ τὴν Πάργαν φοβερίζει,
Γράφει χαρτιὰ καὶ προβαδᾶ,
στοὺς Παργινοὺς καὶ χαιρετᾶ,
Παργινοὶ μὴ παραχθῆτε,
μόν' σ' ἐμένα προσκυνεῖτε,
Τ' ἔχω φερμάνια φοβερά,
'πὸ μέσ' ἀπὸ τὸν βασιλιὰ,
Πάργα, Πρέβυζα νὰ πάρω,
κι' Ἀγχαμαῦρα κομαντάρω
Κ' ἡ Πάργα τ' ἀπεκρίθηκε
πῶς μὲ τὸν στόλον δεθῆκε
Τῆς Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας,
κι' ὄχι ἄλλης ἐξουσίας·
Ἄλῆ Πασᾶς ὡς τ' ἄκουσε,
τῷ φάν' ὁ κόσμος χάλασε,
Πῶς τὸν ἔλλειψεν ἡ Πάργα,
καὶ τὸ Σουλλ' ἀπὸ τὴν πάντα·
Ἄλλους σκοποὺς ἐφύλαγε,
κρυφούς δολίους τήραγε,

(1) Ὁ Ῥώσσοι.

(2) Ὁ Σουλτάνος.

Μὰ ἡ Πάργα τοὺς γνωρίζει
 καὶ δουφείει τῷ γυρίζει·
 Ὡς φαίνεται Ἀλῆ Πασᾶ,
 δὲν σὲ φροσῶν τὰ μπουῖρτιά,
 Μὰ τῆς Πάργας τὸ δουφείει,
 δέ σοι κάμνει ἰταίτι (3)
 Σὲ πρόσταξεν ὁ Βασιλιᾶς,
 Φραντζέζους γιὰ νὰ κινηθᾶς
 Κι' ὄχι τὸν βραγιᾶ νὰ σφάζης,
 καὶ μικρὰ παιδιᾶ νὰ ἀρπάξης,
 Δὲν εἶναι Πρέβυζα ἐδῶ
 γιὰ νὰ τὴν πάρης ἐν ταύτῳ
 Μὲ πεζοῦρα καὶ καβάλλα
 ὅτι βλέπει τὴν τρομάρα.

Διὰ τοιούτων καὶ τοσούτων ἀγώνων, καὶ κινδύνων
 διετήρησεν ἡ Πάργα τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὑπὲρ τοὺς τέσ-
 σαρὰς αἰῶνας· τουτέστιν, ὑπὸ μὲν τὴν Ἀριστοκρατίαν τῶν
 Ἑνετῶν καὶ αὐτονομίαν αὐτῶν ὑπὲρ τὰ τριακόσια πενή-
 κοντα ἔτη, ὑπὸ τῶν Γάλλων τὴν Δημοκρατίαν, μῆνας
 δεκαοκτώ· ὑπὸ τοὺς Ῥώσους ἔτη πέντε· ὑπὸ τὸν Σουλτά-
 νον τρία ἡμισυ· καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Γάλλου, μετὰ τὴν
 μάχην τοῦ Τελσίτ, ἑπτὰ ἔτι ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ πέντε·
 κατὰ δὲ τὸ 1814 ἔτος, καθ' ἃ ἡ ἐν Παρτιοῖς συγκροτη-
 θεῖσα γενικὴ τῶν Βασιλείων συνέλευσις παρέδωκε διὰ
 συνθηκῶν τὴν Ἑπτάνησον εἰς τοὺς Ἀγγλοῦς, φοβούμε-
 νοι οἱ Πάργιοι τὴν καταδρομὴν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, πρὶν
 ἀναχωρήσωσιν οἱ Γάλλοι, ἔσπευσαν νὰ ὑποτάξωσι τὴν
 Πατρίδα τῶν εἰς τοὺς Ἀγγλοῦς, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐδέχθη-
 σαν εὐχαρίστως ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τῶν εἰς τὰ

(3) Ὑπόκλιση, ὑποταγήν.

φρούριον, διορίσαντες καὶ μικρὰν φρουράν· τούς ὑπεσχέθησαν τὴν ἔνωσιν τῆς Πατρίδος, ὡς τὸ πρῶτον, σὺν τῇ Ἑπτανήσῳ, τὴν παντελῆ ἐκ μέρους τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ ἀφοβίαν, καὶ τὸ παρὰ πρῶτον ἐλεύθερον θαλάσσιον ἐμπόριον.

Τοιαῦται γενναῖαι ὑποσχέσεις ἐκφρασθεῖσαι ὑπὸ τοιοῦτου ἰσχυροῦ Κράτους, πρὸ πάντων δὲ θαλασσοκράτορος, ἀναμφιβόλως ἔμελλον παρ' ἄλλοτε εὐτυχίσειν τοὺς Παργίους· ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, μετὰ τέσσαρα σχεδὸν ἔτη ἐφάνησαν ψευδεῖς, ἀπατηλαί, ὀλέθριαι, διότι τὸ ἔθνος αὐτό, τὸ καυχώμενον σεφὸν, πεπολιτισμένον, δίκαιον, φιλελεύθερον, φιλάνθρωπον καὶ συνταγματικόν, προδίδει ἀσυνειδήτως καὶ ἐν ἐκπλήξει ὄλου τοῦ κόσμου τέσσαρας χιλιάδας ψυχὰς πρὸ τεσσάρων αἰώνων ἐλευθέρως, εὐνομούμενας! καὶ εἰς τίνος ἄρα χεῖρας; Εἰς τοὺς αἰμοσταγεῖς ὄνυχας τοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν διψῶντος τοῦ αἵματος αὐτῶν, «Ἄλῃ Πασᾶ»!!! τοιαύτης ἀσπλαγχνίας καὶ μισανθρωπότητος παράδειγματα καὶ εἰς αὐτάς πιθανόν περὶ τῶν βαρβάρων καὶ ἀγρίων Ἐθνῶν τὰς ἱστορίας σπανίως εὐρίσκομεν.

Τὴν τραγικὴν ταύτην σκηνὴν τῆς Πάργας καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ διεκήρυξαν, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι ἀφοῦ λάθῳσι τὰ ἐν Παργίῳ διατηρούμενα περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου ἔγγραφα, θελοῦσι τὴν ἐξιστορίσει ἀκριέστερα, τὰ ὅποια πολλάκις ἀνήγγεिला νὰ μοι σταλῶσιν, ἀλλ' ἡ ἀμέλεια, πιθανόν καὶ ἡ δυστυχία, καὶ σκορπισμὸς αὐτῶν ἐφάνησαν ἀνώτερα τῆς ἰδικῆς μου ἐπιμελείας, μόλις μ' ἐστάλησαν παρὰ τινος φίλου καὶ συγγενοῦς τὰ παρακατιῶν δύο ἔγγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύονται ἀναντιρρήτως τὰ ἰσοδύναμα τοῦ Ἄρμωστοῦ

Μετλάνδου τοξεύματα, καὶ ἀναπόφευκτα τῶν Παργίων ἐπικήδεια, καὶ ἰδοῦ.

Προκήρυγμα τοῦ ἐν Πάργῳ ἐξουσιαστοῦ Κυρίου Ῥι-
κάρδου Κούπενη διὰ προσταγῆς τοῦ ἐξοχωτάτου Κύρ
Θωμᾶ Μετλάνδου.

Ἐκ μέρους τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος, τιμιωτάτου Κύρ
Θωμᾶ Μετλάνδου, Ἰππέως τοῦ Μεγάλου σιαυροῦ τοῦ
τιμιωτάτου στρατιωτικοῦ τάγματος τοῦ Βένιου, μέλους
τοῦ τιμιωτάτου κατὰ μέρος συμβουλίου τῆς αὐτοῦ Βρε-
τανικῆς Μεγαλειότητος, τενέντε στρατάρχου καὶ ἀρ-
χηγεμόνος τῶν ἐν Μεσογείῳ δυνάμειν τῆς αὐτοῦ Με-
γαλειότητος, Διοικητοῦ τῆς Μάλτας, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς
ἐξηρημένων τόπων, καὶ Λόρδου μεγάλου ἀποστόλου τῆς
αὐτοῦ Μεγαλειότητος εἰς τὰς ἠνωμένας ἐπαρχίας τῶν
Ἰονικῶν Νήσων, καὶ μεγάλου ἀρχηγέτου τοῦ ἐπισημο-
τάτου τάγματος τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ καὶ τοῦ ἁγίου Γε-
ωργίου. κτλ. κτλ. κτλ.

Ἔστωντας καὶ νὰ ἦναι τέλος πάντων ἐγγύτατα ἡ
ἐποχῇ, καθ' ἣν θέλει ἀκολουθήσει ἡ παράδοσις τῆς πο-
λιτείας Πάργας, πρέπει νὰ δοθῇ ὡς τόσον ἐνέργεια
εἰς κάποια ἀποφασιστικὰ μέτρα, ἥδη συμφωνηθέντα, διὰ
νὰ βαλθῇ εἰς κατάστασιν ἡ Βρετανικὴ διοίκησις νὰ βάλλῃ
εἰς πασῆσον (κυριαρχίαν) τὴν Ὀθωμανικὴν διοίκησιν, εἰς
τὴν στιγμὴν ὅπου αἱ συμφωνίαι πρὸ ὀλίγου στερεω-
μέναι θέλει ἐνεργηθοῦν.

Ἀναμεταξὺ τούτων τῶν μέτρων ἡ Βρετανικὴ διοί-
κησις ἀπεφάσισε νὰ συγχωρήσῃ ἓνα μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ
στρατεύματα τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος τοῦ Βεζύρ Ἀλῆ Πασᾶ
νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ σύνορον τῆς Πάργας, καὶ ὁ ἐξουσιαστής
ἔλαβε πρὸ ὀλίγου τὰς πρεκούσας διαταγὰς διὰ νὰ συγ-

χωρήσῃ τὸ ἔμβασμα τῶν αὐτῶν στρατευμάτων ἀμέσως, ὅπου θέλει τελειωθῶν αἱ ἀναγκαῖαι διατάξεις διὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν.

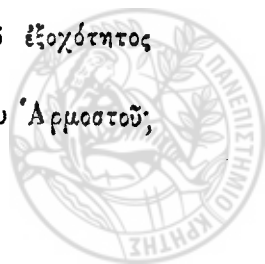
Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης λαβοῦσα τοιαῦτα μέτρα νομίζει ἀνωφελές νὰ θεσπίσῃ τοὺς Παργίους, ὅτι θέλει τοὺς δοθῆ ἕκ μέρους τῆς Βρετανικῆς Διοικήσεως στερεὰ καὶ ἄγρυπνος προστασία ἕως ὅτου ἀκολουθήσουν νὰ ᾔηται ἄξιοι αὐτῆς, καὶ ὅτι τὸ ἔμβασμα τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων δὲν πρέπει εἰς τὸ οὐδὲν νὰ δώσῃ αἰτίαν εἰς τοὺς Παργίους νὰ ταχύνωσι τὴν παραίτησιν τοῦ τόπου των πρὶν ὅπου ἤθελεν ἦτον ἡ διάθεσις των νὰ τὸ κάμουν· ἐὰν ὁμως ἤθελεν ἦναι ὑποκείμενα, τὰ ὅποια ἐπιθυμοῦν ν' ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὴν Πάργαν πρὶν ἔμβωσιν εἰς τὸ σύνορον τῆς αὐτῶν πολιτείας τὰ ἀνω εἰρημμένα ὀλίγα Ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ὃ ἐξουσιαστής θέλει τοὺς προσφέρει ἀμέσως τὰ μέσα διὰ νὰ τὸ κάμουν· ἀλλὰ τέτοιος σκοπὸς πρέπει νὰ ᾔηται ἀπὸ τὰ ὑποκείμενα φανερωμένος εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ παρόντος, διὰ νὰ προβλέψῃ τὰ χρειαζόμενα πλοῖα νὰ τοὺς μπαρκάρῃ.

Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης νομίζεται ἐν τοσοῦτω ὑποχρεωμένος νὰ ἐξηγήσῃ ἕκ νέου, ὅτι ἡ γνώμη του εἶναι ἐκείνη, ὥστε οἱ Πάργιοι νὰ μὴν ἀπαρατήσωσιν τὰ ὀσπητία των πρὸ τοῦ νὰ ἐνεργηθῶν ἀπ' ὄλα τὰ μέρη αἱ συμφωνίαι τῆς παραδόσεως.

Ἐδόθη ἐκ τοῦ παλατίου τῶν Κορφῶν τῇ 4 Ἀπριλίου 1819.

Κατὰ προσταγὴν τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος
ὑπογεγραμμένος.

Φρεδερίκ Ἀγγινς ὁ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ μεγάλου Ἀρμοστοῦ;

Ἀπάντησις τῶν Παργίων.

Ἐξοχώτατε!

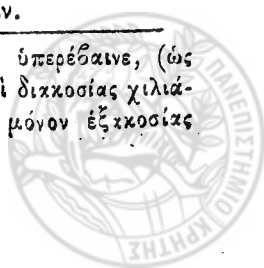
Οἱ Πάργιοι διὰ τέσσαρας ὀλοκλήρους αἰῶνας ὑπεράσπισαν τὴν Πατρίδα των κατὰ τῶν γειτόνων Ὀθωμανῶν μὲ τὴν τελευταίαν ῥανίδα τοῦ αἵματός των. Κατὰ τὸ 1814 ἔτος ὀδοθέντες θεληματικῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Βρετανίας, ὑψωσαν εἰς τὰ τείχη των τὴν ἀήτητον αὐτῶν σημαίαν, ἐλπίζοντες, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν των, παντοτεινὴν ἀσφάλειαν.

Βλέπομεν ἤδη, ὅτι πολιτικοὶ σκοποὶ ἔφεραν τὴν ἐσχάτην δυστυχίαν εἰς τοὺς Παργίους, ἀφαιροῦντες διόλου ἀπ' αὐτῶν τὴν προστασίαν των, καὶ παραδίδοντες αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ὀθωμανῶν διὰ τινος συνθήκης διαλαμβανούσης, ὅτι ὅσοι δὲν εὐχαριστοῦνται νὰ καθήσουν εἰς τὴν Πατρίδα, νὰ λαμβάνωσι τὴν δικαίαν τιμὴν τῶν ἀκινήτων ἀγαθῶν των, καὶ μετὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀναχωρήσουν, νὰ ἢμποροῦν νὰ ἐμβαίνουν Τοῦρκοι.

Τυφλὰ ὑποταχθέντες εἰς αὐτά, καὶ τέλος πάντων ἰδόντες τὸ κήρυγμα διὰ τοῦ ὁποίου εἰδοποιοῦνται διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς Πάργας, πληρωμὴν λίαν εὐτελεῖ (1), ἔκλιναν ν' ἀναχωρήσουν ἐλπίζοντες πάντοτε εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Βασιλέως, ὅτι δὲν θέλει ἀδικηθῶσι.

Μὲ ἐκπληξιν ὁμως μεγάλην ἤκουσαν οἱ Πάργιοι σήμερον ἐκ στόματος τῆς αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος τοῦ Κυρίου ἐξουσιαστοῦ Πάργας καὶ ἐπιτρόπου Βρετανικοῦ, ὅτι πρὶν ἀναχωρήσουν οἱ Πάργιοι τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μέλλει νὰ ἔμβωσιν εἰς τὴν Πάργαν.

Ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ὑπερέβαινε, (ὡς παρὰ πολλῶν ἤκουσα), τὸ ἐν ἑκατομύριον καὶ διακοσίας χιλιάδας ταλλήρων Ἰσπανικῶν, οἱ δὲ Πάργιοι μόνον ἐξικοσίας ἐξήκοντα ἐξ χιλιάδας ταλλήρων ἔλαβον.

Ἐξοχώτατε ! ἡ τρομερὰ αὕτη καὶ ἀπροσδόκητος εἰ-
δησις τοῦ ἐμβασμοῦ τῶν Τούρκων κατεσκοτίσει γενι-
κῶς τὸν νοῦν τῶν Παργίων, καὶ σχεδὸν κατήνητησεν
αὐτούς εἰς ἀκμὴν ἀπελπισίας, τὸ νὰ ἴδωσι παρὰ και-
ρὸν εἰς τὸν τόπον των τοὺς σκληροὺς καὶ ἀσπόνδους
ἐχθροὺς καὶ ἐπιβούλους των πρὶν τοῦ ἀναχωρισμοῦ των·
νὰ ἴδωσι, λέγομεν, εἰς τὸν τόπον των ἐκείνους, τοὺς
ὁποίους δι' ἄλλης μας ἀναφορᾶς δὲν ἐνέκρινες τότε τὸ
ἐμβασμὰ των πρὸ τοῦ ἀναχωρισμοῦ μας.

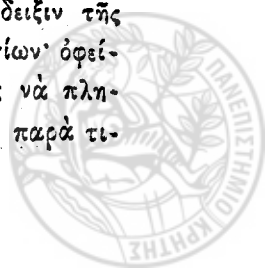
Ἐξοχώτατε ! ἐπειδὴ οἱ Πάργιοι ἅπαντες ἀπεφάσισαν
θεβαιῶς ν' ἀναχωρήσωσι, παρακαλοῦσι θερμῶς τὸ ἔλεος
τῆς ἐξοχότητός της νὰ σπλαγχνισθῇ, ὡς φιλόστοργος
πατὴρ, ὅλον τοῦτον τὸν λαόν, ἄνδρας, γυναῖκας καὶ
βρέφη, καὶ νὰ μὴν συγχωρήσῃ νὰ ἐμβῶσι Τούρκοι πρὶν
τῆς ἀναχωρήσεώς των, συγχρόνως δὲ ἅς ἐνεργηθῇ ὁ αὐτὸς
ἀναχωρισμὸς ὅσον ταχύτερος ἐγκριθῇ παρὰ τῆς ἐξοχό-
τητός της, πρὶν ὅμως ἐμβῶσιν οἱ Τούρκοι.

Εἴμεθα θέβαιοι, ἐξοχώτατε ! ὅτι τοῦτο τὸ ζήτημα
δίκαιον, πρέπον καὶ σύμφωνον ὄν μὲ τὰς διαφορούς θε-
βαιώσεις, τὰς ὁποίας εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ διοί-
κησις μᾶς ἔδωκε, θέλει εἰσακουσθῇ.

Με βαθύτατον σέβας καὶ ὑπόκλισιν ὑποσημειούμεθα

Πάργα 6 Ἀπριλίου 1819. Ὅλοι οἱ Πάργιοι.

Περιττὸν κρίνομεν νὰ σχολιάσωμεν τὰ ἀνωτέρω δύο
ἔγγραφα, καὶ μάλιστα τὸ πρῶτον, τοῦ ὁποίου ἡ ἔννοια
δὲν δύναται ν' ἀπατήσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώ-
στου, ἔχοντος μάλιστα καὶ ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν τῆς
ὀπωσοῦν συνεσταλμένης ἀπαντήσεως τῶν Παργίων· ὀφεί-
λομεν ὅμως πρὶν δώσωμεν πέρας τῆς ἱστορίας νὰ πλη-
ροφορήσωμεν τὸν ἀναγνώστην, ὅπερ καὶ ἡμεῖς παρὰ τι-

μίων καὶ ἀξιοπίστων πατριωτῶν Παργίων ἐβεβαιώθημεν ὅτι, ὁ Κύριος Μετλάνδος καὶ ἀρμοστής τῆς Ἑπτανήσου εἶχε στείλη πρὸ ἡμερῶν ἐπίτηδες τέσσαρας ἀξιωματικούς ὑπαλλήλους του εἰς Πάργαν, διὰ νὰ συμβουλευσун καὶ παρακινήσουν τοὺς κατοίκους νὰ μείνωσιν ἀφόβως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, κηρύττοντες μετὰ θεβαιότητος, ὅτι ἡ ἐξοχότης του ὑπέσχετο εἰς αὐτοὺς ἀσφάλειαν οὐ μόνον τῆς ὑπάρξεως καὶ ιδιοκτησίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐνομίας ἐκ μέρους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ· οἱ Πάργιοι ἀκριβῶς γινώσκοντες ἀφ' ἐνὸς τὴν ἀμείλικτον καὶ αἰμοδόρον ψυχὴν τοῦ Βεζύρη, καὶ τοῦ ἀρμοστοῦ ἀφ' ἐτέρου τὴν ἀπάτην, καὶ τὰ ὄστα τῶν προπατόρων προσέτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐξορῶντες τοὺς τάφους, ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν, πλείοντες δὲ πρὸς τὴν Κέρκυραν τὰ ἔρριπτον εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης· τοῦτο μαθὼν ὁ Κύριος Μετλάνδος μετεμελήθη σφόδρα, μὴ διάσας αὐτοὺς νὰ μείνωσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βεζύρη.

Ἐμεινε λοιπὸν ἡ πωλημένη Πάργα ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἐχάρη αὐτὴν πλέον τοῦ ἐνὸς ἔτους, διότι ὑποπεσῶν τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτᾶν Μαχμούτ, ἔστω καὶ θεομηνίαν, κατεστράφη σχεδὸν κατακράτος μετὰ δεκαοκτῶ μηνῶν ἀμυντικὸν πόλεμον· ἡ δὲ κινήτη (ἣς τὸ πλεῖστον μέρος ἠρπάγη παρά τε τῶν αὐλικῶν του καὶ πολιορκητῶν) καὶ ἀκίνητος σημαντικὴ περιουσία αὐτοῦ τε καὶ τῶν υἱῶν του ἐδημεύθη παρά τοῦ Σουλτάνου, ἐν ἣ συμπεριλαμβάνεται μέχρι τῆς σήμερον καὶ ἡ Πάργα, ἧτις ἔρημος ἐγκαταληφθεῖσα συνωκίσθη ἐκδιαλειμμάτων ὑπὸ διαφόρων τῆς Ἡπείρου Τουρ-

καλδοανικῶν οἰκογενειῶν, προσέτι δὲ μετὰ τρία ἔτη καὶ ὑπό τινων Τουρκικῶν οἰκογενειῶν Λαλιωτῶν καλουμένων, ἀποβληθεισῶν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τῆς Πελοποννήσου· ἡ σκληρὰ ὁμως ἀνέχεια καὶ πείνα ἠνάγκασαν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν οἰκογενείας Παργίων νὰ ἐπιστρέψωσι μετὰ δέκα ἔτη ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὴν πατρίδα των· οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐδέχθησαν ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ καλλιεργῶσι τὰς ἀμπέλους καὶ κήπους, ἐκ δὲ τῶν προϊόντων αὐτῶν νὰ δίδωσι εἰς αὐτοὺς τὸ τρίτον.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ,

Καταχωρίζεται κάτωτέρω λόγος τις ἐκφωνηθείς ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει παρὰ τοῦ ὑποφαινομένου. Δὲν ἦτον ἴσως ἡ θέσις του κατάλληλος ἐνταῦθα, ἀλλὰ διότι πυρποληθέντος τοῦ δημοσίου καταστήματος τῆς Βουλῆς, κατετεφρώθησαν ὁμοῦ καὶ οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ διατηρουμένων ἐγγράφων καὶ πρακτικῶν τῆς Συνελεύσεως. Συντείνοντος δὲ καὶ ἀφορῶντος κυρίως τοῦ λόγου εἰς ἔθνικὰ συμφέροντα, πιθανὸν νὰ φανῇ εὐάρεστος, καὶ διδάσκαλος ἡ δημοσίευσίς του πρὸς τε τοὺς ἐπιζῶντας καὶ μεταγενεστέρους ὁμογενεῖς, ὅταν μάλιστα (καὶ κατὰ δυστυχίαν δὲν λείπουσι) συμπίπτωσι τριαῦται ἀντιπατριωτικῆ ἀμιλλᾶ: καὶ ἔριδες.

Κύριοι Πληρεξούσιοι.

» Πρὶν διαλυθῆ ἡ Ἐθνικὴ αὕτη τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἑλλάδος Σύνοδος, κατὰ τὴν ἐποίαν εὐτυχήσαμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέρμα τῶν πολυετῶν ἀγῶνων μας, τὴν διὰ συνταγματικῶν θεσμῶν τῆς Πατρίδος, ἐπιτρέψατε εἰς ἓνα ἀρχαῖον ὑπρέτην τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἀπο τοῦ 1796 ἔτους, δὲν ἀπηύδησε καὶ σωματικῶς καὶ διανοητικῶς ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ἀγωνιζόμενος, ν' ἀνακουφίσῃ κἂν τὴν συνειδησίην του ἐκπληρῶν καὶ διὰ λόγου, τὴν τελευταίαν βέβαια φοράν, ἐν μέσῳ μιᾶς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, τὸ πρὸς τὴν κοινὴν Πατρίδα ἱερὸν χρέος του.

Ἄκουσατε, κύριοι, τὴν γηραιᾶν ταύτην φωνὴν χωρὶς δυσαρέσκειαν, διότι καὶ αὐτὴ ἀποτείνεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας χωρὶς προσωπικὸν συμφέρον, χωρὶς πάθος· σταθμίσατε τὰ μόνον μεγάλα τῆς Πατρίδος συμφέροντα, ἐνώπιον τῶν ὁποίων δὲν δύναται, δὲν πρέπει νὰ

ισχύσωσιν αἱ εἰσηγήσεις τῆς ἰδιοτελείας, τῆς προσωπικότητος.

» Δύνασθε, Κύριοι, νὰ ψεύσητε τὸ παρελθόν σας; δὲν εἶσθε σεῖς, οἱ ὅποιοι καὶ τὴν παρουσίαν σας καὶ τὰς οἰκογενείας σας, καὶ τὴν ζωὴν σας κατεφρονήσατε, ἐν μόνον διώκοντες, τὴν δόξαν τῆς Πατρίδος; δὲν εἶσθε ἐσεῖς, οἱ ὅποιοι εἰς τὰς ἐπισήμους ἐκείνας τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρου, τῆς Τροιζῆνος, τοῦ Ἄργου Συνόδου καθιερώσατε τὰ Ἑλληνικὰ δικαιώματα, ἐθέσατε τὰς βάσεις τοῦ δημοσίου δικαίου, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται καὶ τὸ σήμερον ἀνεγερθὲν οἰκοδόμημα;

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἠγωνίσθημεν κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς τυρανίας, ὅλοι ἐπάθαμεν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ σήμερον θέλομεν νὰ σβύσωμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὰς ἐνδοξότερας τῆς ἱεῤῥας μας Ἐπαναστάσεως Σελίδας, κηρύττοντες μέρος αὐτῶν ἀπαρδέκτους ἐν τῷ μεταξύ μας; ὅλοι οἱ πληρεξούσιοι συνεπράξαμεν εἰς τὸ πολιτικὸν μας οἰκοδόμημα, καὶ ἐνῶ ἀκόμη δὲν ἔλαβε τὸ ὀριστικὸν τέλος του, κηρύττετε ἤδη ἐν μέγα μέρος αὐτῶν ὡς μὴ ἔχον δικαίωμα ἐθνικῆς ἀντιπροσωπίας; διὰ τιαύτης ἀντιφάσεως δὲν καταστρέφομεν μὲ τὸ ἐν χέρι ὅ,τι μὲ τὸ ἄλλο ἀνεγείραμεν; δὲν κηρύττομεν ἀκύρους τὰς πράξεις μας, ὅταν λέγωμεν ὅτι, τινὲς ἐξ ἡμῶν δὲν ἀντιπροσωπεύομεν δικαιώματα Ἑλληνικὰ ἴσα μὲ τὰ παρὰ τῶν ἄλλων παριστανόμενα;

Ἄς ἐνθωμηθῶμεν, κύριοι· ὁ Κώδης τῶν Ἑλληνικῶν δικαιωμάτων, εἰς τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν σήμερον νὰ ἐπιφέρωμεν νεοτερισμοὺς καὶ καινοτομίας, ἐγράφη μὲ πενήντα ἐτῶν ἰδρυῶτας, μὲ δέκα ἐτῶν αἵματα· θέλομεν νὰ χωρίσωμεν Ἕλληνας ἀπὸ Ἕλληνας, καὶ δὲν συλλογιζό-

μεθα ὅτι τὸ πολιτικὸν τοῦτο διαζύγιον ἀντιβαίνει εἰς τὰς ὑποσχέσεις, εἰς τοὺς ὅρκους μας, καὶ θέλει μᾶς ἐπιφέρει ἀλογαριάστους ζημίας χωρὶς κἀνένα γενικὸν, καὶ ἔθνικόν, ὄφελος;

» Λοιπὸν ὁ Ῥήγας ἐκεῖνος, ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦτο ἔκραζεν ὅλην ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν εἰς τὰ ὄπλα, διὰ ν' ἀποφασίσωμεν ἡμεῖς σήμερον, ὅτι οἱ Θεσσαλοὶ δὲν εἶναι Ἕλληνες; καὶ ἰδοὺ οἱ λόγοι του!

Σ' Ἀνατολὴ καὶ δύσι, καὶ νότον, καὶ βορρᾶ,
γιὰ τὴν Πατρίδα ὅλοι, νά'χωμεν μιὰ καρδιά.

Στὴν πίστιν του καθέννας, ἐλεύθερος νὰ ζῆ,
στὴν δόξαν τοῦ πολέμου, νὰ τρέξωμεν μαζύ.

Ὅσα' ἀπ' τὴν τυραννίαν, πῆγαν στὴν ξενιτιά,
στὸν τόπον του καθέννας ἄς ἔλθῃ τώρα πιά.

Ἢ Ρούμελη τοὺς κραζει, μ' ἀγκάλας ἀνοικτάς,
τοὺς δίδει βῆθ καὶ τόπους, ἀξίας καὶ τιμάς. »

» Λοιπὸν ὁ Κοραῆς ἐκεῖνος, ὁ τιμήσας εἰς τὰ δύο ἡμισφίρια τὸ νέον Ἑλληνικὸν ὄνομα, διὰ τοῦτο ἔσπειρεν εἰς τὰς ψυχὰς τῆς νεολαίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὸν σπόρον τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀγάπης τῆς Πατρίδος, διὰ ν' ἀποφανθῶμεν ἡμεῖς σήμερον, ὅτι οἱ Χῖοι δὲν εἶναι Ἕλληνες; Λοιπὸν οἱ Ζωσιμαῖοι ἐκεῖνοι, οἱ στῦλοι τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, διὰ τοῦτο ἐκένωσαν τοὺς θησαυροὺς των εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ ἔθνους ὅλου, διὰ νὰ κηρύξωμεν σήμερον, ὅτι Ἕλληνες δὲν εἶναι οἱ Ἡπειρώται; Λοιπὸν τὸ Σοῦλλι, τὸ ἠρωϊκὸν Σοῦλλι, διὰ τοῦτο δύο ἔτη ἐβάσταζε τὸν χεῖμαρρον ἐξῆντα χιλιάδων μαχίμων Τουρκαλθανῶν ἐτοιμῶν νὰ πλημμυρήσωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν

ἤδη ἐλευθέραν Ἑλλάδα, διὰ τὸ νὰ εἴπωμεν σήμερον, ὅτι οἱ Σουλλιωῖται δὲν ἔχουν ἴσα δικαιώματα μὲ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας; Λοιπὸν ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Ἑπείρος, διὰ τοῦτο ἦσαν τὰ προπύργια τοῦ Ἑλληνικοῦ πολέμου; ἡ Κρήτη διὰ τοῦτο μὲ τὴν ἡρωϊκὴν τῆς ἀντίστασιν ἐμπάδιζε διὰ τόσους χρόνους τὴν εἰς Πελοπόννησον εἰσορὴν τῶν Αἰγυπτιακῶν λεγεῶνων; ἡ Σάμος καὶ ἡ Χίος, ὡς ἐκ τῆς ἀνατολικῆς θέσεώς των ἐβάσταζαν εἰς ἀσχολίαν τὰ σμήνη τῆς Ἀσίας; ἡ Κάσσος ἀμιλλωμένη μὲ τὰς τρεῖς ναυτικὰς νήσους, συνετέλει εἰς τὸν σωστικὸν διὰ θαλάσσης ἀγῶνα; ἡ Κωνσταντινούπολις, αἱ Κυθωνίαι προσεφέρθησαν ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν ἐσωτὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διὰ τὸ νὰ μάθωσι σήμερον μετὰ δεκαπέντε ἐτῶν εἰρήνην, ὅτε τὰ δικαιώματα τοῦ πολέμου καταργοῦνται, ὅτι τὰ ἀποκτημένα δικαιώματα χάνονται ἀναίτιως, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐθνικῶν Συνελεύσεων ἀθετοῦνται, ὅτι παραβαίνονται αἱ συμφωνίαι, ὅτι παραβιάζονται οἱ ὅροι!

Καὶ ὑπομενῆ, ἂν ἡ ἀπόφασίς μας ἔδραπε μόνον τὸ παρελθόν; ἀλλὰ δὲν θυσιάζεται ἄραγε καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος; Τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴ ἡ ἱερά παρακαταθήκη φέρουσα τὴν σφραγίδα τοῦ ὑψίστου, καὶ μεταβιβαθεῖσα ἀλληλοδιαδόχως εἰς χεῖρας τοῦ Ῥήγα, τῶν Ζωσιμάδων, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Ἰψηλάντου, τῶν Ἐρῶν ὄλων τῆς Ἐπαναστάσεως, περιέπεσε σήμερον εἰς τὰς ἰδικὰς μας χεῖρας; ποῖος μᾶς ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ τὴν ἀποσφραγίσωμεν, νὰ τὴν ἀλλοιώσωμεν, νὰ τὴν μικρῶμεν, νὰ τὴν καταστρέψωμεν;

Δὲν πιστεύομεν, ὅτι θὰ δώσωμεν λόγον εἰς τὸν Θεὸν δι' αὐτὴν τὴν παρακαταθήκην; Δὲν θὰ ἔχομεν ἐνάγον-

τας ἀδυσωπήτους ὄλους τοὺς Ἕλληνας ζῶντας καὶ τε-
θνεῶτας; Τὰς ἱεράς σκιάς τῶσων Ἑρῶν, τῶσων Ἱε-
ραρχῶν, τὰς ἀναριθμήτους σκιάς τῶν σφαγιασθέντων
ἀδελφῶν μας;

Δὲν ἐχύθη ὄλον αὐτὸ τὸ πολύτιμον αἷμα διὰ τὴν εὐ-
δαιμονίαν ἐνὸς μέρους τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν δυστυχίαν
τῶν λοιπῶν· ὄχι, ὄχι καὶ οἱ ζῶντες ὁμογενεῖς, ἐκεῖνοι
οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς διασκορπισμένοι φιλοπάτριδες
Ἕλληνες, οἵτινες ἕως σήμερον ἐπίστευον, ὅτι εἶχον Πα-
τρίδα, καὶ εἰς τὴν Πατρίδα ταύτην ἔστειλον ἀδιακόπως
τὰς προσφοράς των, τοὺς ἰδρωτάς των, καὶ τὴν πατρί-
δα ταύτην ἔχουν γεγραμμένην κληρονόμον εἰς τὰς δια-
θήκας των, καθὼς ὁ αἰοίδημος Γεώργιος Ῥιζάρης, ἐκπλη-
ρῶν καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ ἐπὶ ξένης προαποθανόντος ἀδελ-
φοῦ του Μάνθου ἔφερεν ὅσα μετὰ πολλῶν πόνων καὶ ἰδρω-
των ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ταλαιπορούμενοι ἀπέκτησαν εἰς
τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ὡς εἰς ἐστίαν
ἀπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, καὶ συνέστησε τὴν
Θεολογικὴν σχολὴν πρὸς μόρφωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς
πατρῴας πίστεως.

Ὁ ἐκ Μακεδονίας Βαρῶνος Βέλλιος, ζήσας παιδιόθεν
εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ πλουτήσας διὰ τῆς ἐπιμελείας
του, ἤλθε νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν μικροτάτην
μῦραν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μεγάλην χρηματικὴν ποσότη-
τα ἐδώρησε πρὸς προικισμὸν τοῦ πολιτικοῦ νοσοκομείου·
καὶ ἄλλην ὡσαύτως μεγάλην ποσότητα κατέθεσεν εἰς Τρά-
πεζαν, διὰ νὰ ἐκπαιδεύωνται νέοι Ἕλληνες ἐκ τοῦ τόκου.

Ὁ Βόζος, ἀφοῦ ἔτη πολλὰ ἠγωνίσθη νὰ ἀποκρούσῃ τὰς
ἀδίκοις ἀπαιτήσεις τῶν κληρονόμων τοῦ ἐν μακαρίῳ
τῇ λήξει, Βαρθᾶκη, δὲν ἐφρόντισε καὶ τὸ κληροδότημα

ἐκείνου ν' αὐξήσῃ ἀπὸ 700,000 εἰς 1,400,000 δραχμῶν, καὶ ἐξ ἰδίων νὰ ἀφήσῃ 130,000 δραχμῶν πρὸς βοήθειαν νέων σπουδαστῶν ;

Ὁ βαθύπλουτος Βαρῶνος Σίνας Μακεδῶν τὸ γένος, δὲν ἐπρόσφερε τόσας χιλιάδας δραχμῶν πρὸς ἀνέγερσιν Ἰαστεροσκοπείου, καὶ πλουτισμὸν αὐτοῦ μὲ πάντα τ' ἀναγκαῖα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀστρονομίας ;

Ὁ Δυναστάσης, ἄλλος καὶ αὐτὸς Μακεδῶν, ὁ Τουσιτίσας Ἡπειρώτης, ὁ Τσιτσινίας Χίος, καὶ μυρία ὄσοι, δὲν ἔχυσαν τὰς μεγαλοδωρίας των πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ λαμπροῦ οἰκοδομήματος τοῦ ἐνταῦθα Πανεπιστημείου, καὶ κραταίωσιν τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας ;

Χθὲς ἀκόμη ὁ Θετταλομάγνης Ν. Δ. Κρίτσης ἐκ Ζαγοράς, Ἀντιναύαρχος τῆς μεγαλοδυναμίου Ῥωσσίας, ἐτοιμαζόμενος νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, δὲν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα 170,000 περίσου δραχμῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν νέων ῥητῶς ἐκ Πελοποννήσου, Ἰθάρας, Πετῶν, καὶ ἐσχάτως τῆς Πατρίδος του ;

Καὶ ὁ ξένος κόσμος, κύριοι, ὁ πολιτικός, ὁ φιλοσοφικός, ὁ χριστιανικός κόσμος, ὁ κόσμος ἐκεῖνος, ὅστις εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, εἶδε νέον ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καθὼς οἱ Μάγοι εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος ἀστέρα προμηνύοντα μεγάλας μεταβολάς, πλοῦτον πολιτισμοῦ, πλοῦτον σοφίας, πλοῦτον Θεογνωσίας, πλημμυροῦντα τὰς ἐκβαρβαρωθείσας χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου, πῶς θέλει μάθῃ σήμερον ἀπὸ ἡμᾶς, ὅτι Ἑλλάς τοιαύτη δὲν ὑπάρχει πλέον ; Καὶ φθάνει ὁ νοῦς μας νὰ λογαριάσωμεν ὅποιαί θὰ εἶναι αἱ πικραὶ συνέπειαι τοῦ ἀποτροπαίου τούτου μηνύματος ;

Μὴ ἀδελφοί, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ! ἅς μὴ προξενή-

σωμεν τοιαύτην ἀνίατον πληγὴν εἰς τὴν ἀγαπητὴν Πα-
 τρίδα !! μὴ, διὰ λόγους μικροῦς ἐφημέρων συμφερόντων
 καὶ παθῶν θυσιάσωμεν συμφέροντα κοινὰ, γενικὰ, μεγά-
 λα, αἰώνια!!! ἅς ἐνθυμηθῶμεν τὴν καταγωγὴν μας· ἅς
 μιμηθῶμεν κἂν ἀπὸ μακρὰν τοὺς Προπάτοράς μας· ὅταν
 εἶς τὸν Δημοσθένην, ἀγορεύοντα εἰς τὴν Πνῦκα, ὁ Πειραιεὺς
 ἔδειχνε τὴν Ἑλληνικὴν παντοδυναμίαν, ἐπτὰ πόλεις ἐφι-
 λονεῖκουν διὰ νὰ δώσουν Πατρίδα εἰς τὸν ποιητὴν Ὅμη-
 ρον· καὶ ὅταν αὐτὸς ὁ ἴδιος Πειραιεὺς μᾶς δείχνει σήμε-
 ρον μακρόθεν τὴν Ἑλληνικὴν ἀδυναμίαν, θὰ φιλονεικοῦ-
 μεν ἀκόμη πόσους περισσοτέρους Ἕλληνας νὰ ἀποκλεί-
 σωμεν ;

Εἰς τὴν πολιτικὴν σύνεσιν, εἰς τὸν διακεκριμμένον πα-
 τριωτισμὸν τῶν πληρεξουσίων τῆς ἐπισημοτέρας Συνε-
 λεύσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς τρίτης τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀφιε-
 ρόνω τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις μου· θέλω νομίζε-
 σθαι εὐτυχῆς, ἂν ἡγεροντικὴ μου φωνὴ μεταβιβάσῃ εἰς
 τὴν ψυχὴν των τὴν ὁποῖαν ἡ ἐδική μου τρέφει πεποί-
 θησιν, ὅτι ἀπὸ τὸν τρόπον, καθ' ὃν θέλει ἀποφασισθῇ
 τὸ ζωτικόν, καὶ κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικὸν τοῦτο ζήτημα,
 κρέματα καὶ τὸ μέγα μέλλον τῆς Πατρίδος μας

Ἐν Ἀθήναις 7 Μαρτίου 1844

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Πληρεξούσιος Θετταλίας.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ.

	Σελ.
Πρὸς τοὺς Ἀναγνώστας	ε'
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Σουλλίου	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Διαφιλονείκησις περὶ ὀνομα- σίας τοῦ Σουλλίου	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Περὶ χρονολογίας τοῦ Σουλλίου .	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Περὶ τῶν, ὡς νόμον, διατη- ρουμένων ἐθίμων	π 15
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. Περὶ τῶν κυρίως χωρίων τοῦ Σουλλίου	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'. Σύντομος διήγησις ὀκτῶ πολέμων πρὸς διαφόρους Πασάδες καὶ Ἀγά- δες, καὶ κατὰ διαφόρους καὶ ἀγνώστους ἐ- ποχὰς γεγονότων	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ζ'. Πόλεμος ἔννατος τῶν Σουλ- λιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ η'. Περὶ ἀλώσεως τῆς Πρεβύζης .	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ θ', Περὶ φυσιογνωμίας, φυσικῶν χαρισμάτων καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ι'. Πόλεμος δέκατος, καὶ τελευ- ταῖος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατὰ τῶν Σουλλιωτῶν .	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ια'. Συμβούλιον τῶν Σουλλιωτῶν, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὀπλαρχηγῶν	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'. Μάχη πρὸς τὸ ἐπικουρικόν σῶμα τοῦ Ἰμπραήμ Πασᾶ	Σελ. 80
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'. Πρώτη πρότασις εἰρήνης	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'. Δευτέρα πρότασις εἰρήνης	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'. Περὶ ἐλλείψεως τροφῶν	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'. Συμμαχία τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τινων Πασάδων καὶ Ἀγάδων τῆς Ἠπείρου	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'. Νέα ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Σουλλίου στραταρχοῦντος τοῦ Βελῆ Πασᾶ	112
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'. Συνδρομὴ πολεμοφοδίων παρὰ τῶν Γάλλων	119
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'. Ἐξοδὸς τοῦ Τζαβέλλα ἐκ τῆς εἰρκτῆς	134
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'. Τελευταία μάχη εἰς τὸ Κοῦγ- κι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς	141
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'. Συνθήκη τῶν Σουλλιωτῶν μετὰ τοῦ Στρατάρχου Βελῆ Πασᾶ	148
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'. Ἀναχώρισις τῶν Σουλλιω- τῶν ἐκ τῆς Πατρίδος	152
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'. Μάχη κατὰ τὸ μοναστήριον Σέλτζο	161
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'. Προσπάθεια διὰ τὴν ριζι- κὴν καταστροφὴν τῶν Σουλλιωτῶν	167
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'. Μισθοδότησις Ἑρωσικὴ πρὸς τοὺς Σουλλιώτας	172

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Σελ.

Προοίμιον	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Τοπική περιγραφή τῆς Πάργας .	5
ΚΕΣΑΛΑΙΟΝ Β'. Περὶ χρονολογικῆς ὑποταγῆς τῶν Παργίων ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν Ἀριστοκρατίαν .	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Συμμαχία τῶν Παργίων μετὰ τῶν Σουλλιωτῶν	18
ΣΥΝΘΗΚΗ τῶν ἐπιτρόπων τῆς Πάργας μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Ἀποβολή τῶν Συνθηκῶν . . .	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. Ἀποτυχία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ διὰ τῆς Πάργας τὴν ἀπόλαυσιν	35

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

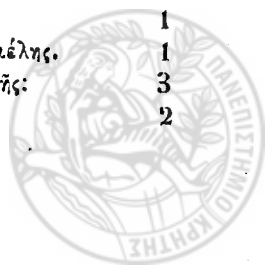
ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ		Διὰ τὴν Β.βιβλιοθήκην τοῦ	
‘Ο Ἅγιος Μαντινίας καὶ Κυ-	1	‘Υπουργείου τῶν Στρατ.	1
νοῦρίας Κύριος Θεοφάνης	1	Π. Κοντόγλους.	1
‘Ο Ἅγιος Μεσσηνίας Προ-	1	Γ. Χαντσερῆς Λοχαγός.	1
κόπιος	1	Α. Χριστόφορος.	1
‘Ο Θήρας Ἱερόθεος	1	Μουσιδης.	1
‘Ο Θηῶν καὶ Δεβαδίας Ἀ-	1	Δ. Κούμπης.	1
βράμιος	1	Ι. Σπένδης.	1
Ἀρχιμανδρίτης Ζαχαρίας	1	Α. Γρηγοριάδης.	1
Μαθὰς	1	Ν. Σκουπίτσας.	1
Ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος Οἰ-	1	Π. Τ. Ελάχος.	1
κονομόπουλος.	1	Ι. Στεκούλης.	1
Α. Μιαούλης Ὑπουργός τῶν	01	Ξανθουδάκης.	1
Ναυτικῶν	01		
Α. Κουμουνδούρης Ὑπουργός	1	ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ	
τῶν Οἰκονομικῶν.	1	‘Ο Βαρῶν Σ. Σίνας Γενικός	
Κ. Ταμπιλόπουλος.	1	Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος.	25
Σ. Βάρβογλης.	1	‘Ο Γραμματεὺς αὐτοῦ Κ. Β.	
Κ. Καλαμίδας.	1	Μαντισοράνης.	5
Π. Πετρόπουλος.	1	‘Ο ἐν Κεφαλληνίᾳ πρόξενος	
Δ. Μ. Χρυσοχόος.	1	τῆς Ἑλλάδος Ἰω. Μίλιος	6
Σ. Σωτηρόπουλος.	1	Ὁ ἐν Τεργέστῃ Ἄγγελος Γιαν-	
Τ. Τ. Μκυρομάτης.	1	νικέσης Πρόξενος	4
Δ. Ταμπουρατσῆς.	1	ΕΝ ΜΕΛΙΤΤΗ	
Β. Ν. Παγκώστας.	1	Εἰς τρεῖς Ἄγγλους ὧν τὰ	
Ἄριστ. Δογοθέτου.	1	ὀνόματα ἀγνοῶ	3
Π. Βαλομακάκης.	1	Ι. Ε. Καλομοίρης.	1
Α. Σμόλενας Ὑπουργός τῶν	1	Δ. Ν. Ἀποστόλης	1
Στρατιωτικῶν.	1	Ε. Π. Πετροκόκκινος.	1
Δ. Δεληγιαννάκης	1	Ν. Βιτάλης.	1

Ὁ ἐν Γενεύῃ Πρόξενος Μ. Πετροκόκκινος.	2	Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή.	1
ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΕΙ		Ζάχος Ἀλεξίου.	1
Δ. Βερναδάκης.	10	Δ. Καραδήμου.	1
Ε. Καράλης.	2	Γ. Ἰωαννίδης.	1
Α. Χαρίτος.	2	Γ. Μ. Ἴατρος ἐκ Μακρυνίτζης	1
Ι. Κοντογιάννης.	2	Ἡ Ἐπὶ Μονὴ τῆς Ἐλασσῶνος.	1
Ῥοδοκανάκης.	5	Ἡ Ἐπὶ Μονὴ τοῦ Ἁγίου	1
Π. Π. Καραμαγκᾶς.	2	Ἄντωνίου.	1
Θ. Πετροκόκκινος.	1	Ὁ Ἐγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ	1
Γ. Συμβουλίδης.	1	Σπαρμού Κ. Φιλάρετος.	1
Α. Ἰωαννίδης.	1	Ἀπόστολης Θεμελίδης.	1
Ι. Βούρης.	3	Καλογιάννης Δ. Καρσιτατῆρ	1
Α. Παπαδάκης	2	ΕΝ ΛΕΙΒΑΔΙΩ ΤΗΣ	
ΕΙΣ ΤΟ ΕΝ ΖΑΚΙΝΘΩ		ΕΛΑΣΣΩΝΟΣ	
ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ		Ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή.	1
Δ. Σκορδέλλης.	1	Ν. Χαττικώστας.	1
Δ. Ζάμπος εἰς Κρήτην.	1	Ἄναστ. Γ. Παπαμικαίλ.	1
Σπύρρος Πελεκέσης.	1	Χρῖς Κ. Ἐλασσῶν ἐκ Βου-	1
Δ. Καλλίνικος.	1	γασικοῦ τῆς Μακεδονίας.	1
Κ. Γ. Φιλιππίδης.	1	Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή	1
Αθ. Δ. Δημάκης.	1	Κ. Σακελλαρίδης διδάσκαλος	1
ΕΙΣ ΤΟ ΕΝ ΔΟΝΔΙΝΩ ΓΕ-		αὐτῆς.	1
ΝΙΚΟΝ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ		ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ	
Α. Κ. Ἰωννίδης.	2	Ὁ Ἅγιος Φιλιππουπόλεως.	1
Ι. Γ. Βουτσινᾶς.	2	Κ. Χρῦσανθος	2
Μιλ. Ζαρφίρης.	1	Δεύκης Ἰλκρίων.	1
Γ. Ε. Σουγδουρῆς.	1	Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος.	1
Ἰ Καγκάδης	1	Δημητράκης Μήστορας.	1
Β. Γεωργαλάς	1	Δ. Θεοφιλίδης.	1
Αλ Σεργιάδης	1	Δ. Ι Παπαδόπουλος.	1
ΕΝ ΚΟΖΑΝΗ		Ἀργύριος Παυλίτζης.	1
Ὁ Ἅγιος Κοζάνης Κύριος		Εὐστάθιος Τσιρόνης.	1
Εὐγένιος.	1	Κ. Π. Παπαδάτης.	1
Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κύριος		Δ. Α. Σταβάλλης	1
Βενιαμίν	1	Μιχαὴλ Βλάδος.	1
Παυσανίας Σκελλαρίον.	1	Αθ. Γκουμουσκαρδάνης.	1
		Θωμᾶς Ἰωαννίδης.	1

Θεανώ Ν. Ἀμενούλη.	1	Χ. Α. Λίγκρας.	1
Ἡ Σχολή Κοζάνης.	1	Θ. Τσανετάρης.	1
ΕΝ ΤΣΑΡΙΤΣΑΝΗ		ΕΝ ΑΡΓΟΛΙΔΙ	
Εὐδοκία Δ. Β.	2	Ι. Βλάσσος Δήμαρχος Ἀρ- γείων.	1
Δ. Ἀγγελίδης βιβλιοπώλης.	5	Ν. Φαυδρίδης Δημοδιδά- σκαλος.	1
Ἀρχιδιάκος Ἰγνάτιος.	1	Β. Κόκκινος Δήμαρχος Ναυ- πλίου.	1
ΕΝ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΩ		Πολ. Ζαφειρόπουλος.	1
Αθ. Δεσύλλας.	1	Π. Γιαννακίδης Ἀστυνόμος Ναυπλίου..	1
Ναστούλης Τσαμαλῆς Δα- σάρχης.	1	ΕΝ ΣΥΡΩ	
Π Τσιμπουράκης Δήμαρχος Μεσολογίου.	1	Φρ. Κριεζῆς.	1
Εὐστ. Δ. Ἡλιόπουλος.	1	Στ. Γριπόσης.	1
Φώτος Ν. Τσαβέλλας.	1	Ι. Α. Χρυσοβελόνης.	1
Γ. Ζαβός.	1	Μιχαήλ Ι. Χρυσοβελόνης	1
Γ. Στέλζας,	1	ΚΜ. Καράλης.	1
Ἀρχιεπίσκοπος. Αἰτωλοα- καρνανίας Κ Θεόφιλος.	1	Πέτρος Περίδης.	1
ΕΝ ΔΑΒΩΝΙΑ		Χ. Εὐαγγελίδης	1
Π. Ράγκος.	1	Ἄλεξ. Δαμίας	1
Μ. Δ. Μάστρακας εἰς Πά- τρας.	1	Δ. Ε. Εὐστρατιάδης.	1
Α. Σαλωνιτίδης εἰς Σπέτσας.	1	Σωκράτης Α. Καράβας.	1
Σ. Καλκανᾶς εἰς Γύθειον	1	Παῦλος Α. Νικοκλής.	1
Π. Κρονδαρᾶς εἰς Γύθειον	1	Δ. Ἀντωνιάδης.	1
Γ'. Πετρακαράκης εἰς Γύθειον.	1	ΕΝ ἈΘΗΝΑΙΣ	
Σ. Αναγνωστόπουλος εἰς Γύθειον.	1	Δ. Τσιόκρης Ὑπαστράτηγος	1
Ν. Τριπακόπουλος εἰς Μονεμβασίην.	1	Γ. Διαμάντης,	1
Γ. Δ. Καλογεράς.	1	Κ. Πλαπούτας.	1
Ὁ Ἅγιος Γυθίου Ἱερόθεος.	1	Δ. Π. Δημητρακόπουλος.	1
Α. Π. Στεφανάκος.	1	Γ. Α. Κικέας	1
Α. Θ. Γρηγοράκης.	1	Ν. Α. Βαρβαρίγος	1
Γ. Ν. Ποντικάκος.	1	Λουκῆς Λόντος.	1
Π. Βαβανάκης.	1	Γ. Π. Γιατράκος.	1
Α. Μ. Λιναρᾶς.	1	Γ. Γλυμῆς.	1
Θεόδωρος Γκικέας.	1	Κ. Ι. Κουρκουμέλης.	1
		Ανδρέας Φαρδῆς:	3
		Κ. Ν. Δόσιος.	2

Ὁ αὐτὸς διὰ τὸν Κ. Τσιτζίτζαν.	1	Δ. Π. Μαυρομιχάλης.	1
Ἐλένη Α. Φαρδῆ.	2	Μηχαῖλος Κίτης.	1
Λύγερ. Αὐέρωφ.	4	Δ. Χατοῖσκος.	1
Γερμανὸς Κ. Τσενίδης ἐκ Κοζάνης.	1	Κυριακὸς Κουμπάρης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.	3
Β. Σ. Δαρδούφης.	1	ΕΝ ΛΑΜΙΑ	
Κ. Ἀποστολίδης.	1	Γ. Καλάρας Ἱεραρχος.	1
Γ. Χατοῦ Ἀντωνιάδης.	1	Ἡλ. Δημητρακαράκος.	1
Δ. Ν. Τσιοντίδης.	1	Γ. Ζαχειλας.	1
Γ. Μουράτης.	1	Ζ. Παναγιωτίδης.	1
Ὁ Δήμαρχος Ἐρμουπόλεως ἐν Σύρῳ.	2	Ν. Οἰκονομίδης.	1
Εἰς τὸ ἐν Λεϊψία Προξενεῖον		Β. Κανούκης.	1
Στέφανος Θ. Ῥάδος.	1	Γρ. Κ. Μπαντῆς.	1
Ν. Χριστ. Παππᾶς.	1	Ι. Μ. Γεωργιάδης.	1
Π. Ναοῦμ.	1	Ἐλ. Φ. Ὀλύμπιος.	1
Δ. Κοντοπάσχος.	1	Ὁ Πρόξενος ἐν Λιθόρρω.	4
Ν. Καλισπέρης.	1	Κ. Τσιτζίτζας.	4
Ἄντ. Μαυρομιχάλης.	1	Ι. Χρήστου Λοχαγός.	1
Ἄνκστ. Π. Μαυρομιχάλης.	1	Δημήτριος Χρήστου Μακρῦς.	1
		Ι. Χρήστου Παύλου.	1
		Ἀλκιβιάδης Λιάμπεγης.	1

Ἐὰν τινῶν συνδρομητῶν τὰ ὀνόματα δὲν ἐκαταχωρήθησαν εἰς τὸν παρόντα κατάλογον, τοῦτο ἑσθῶτως δὲν ἀπαξιδεῖται οὔτε εἰς τὴν ἔλλειψιν τοῦ συγγραφέως οὔτε ἀμέλειαν, τοῦ τυπογράφου, ἀλλ' εἰς τὴν βραδύτητα τῆς ἀποστολῆς τῶν ἀγγελιῶν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἱστορίας.

3

36 720

300 Χ. 1000

